

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

41. G. 7.

**GASPARINI
BARZIZII
BERGOMATIS**

**E T
GUINIFORTI FILII
OPERA**

*Quorum pleraque ex MSS. Codicibus nunc primum
in lucem eruta recensuit, ac edidit*

JOSEPH ALEXANDER FURIETTUS

B E R G O M A S

UTRIUSQUE SIGNATURÆ REFERENDARIUS,

**Abbas SS. Simonis, & Judæ Bergomi, nec non B. Mariæ,
omniumque Sanctorum de Galgario
Perpetuus Commendatarius.**

P A R S P R I M A.

R O M Æ M. DCC. XXIII.

**Apud JO: MARIAM SALVIONI Typographum VATICANUM
In Archigymnasio SAPIENTIÆ.**

SUPERIORUM PERMISSU.

41.3.7

1

Sanctiss.^{mo} Domino Nostro

III

INNOCENTIO

DECIMO TERTIO

PONTIFICI OPTIMO MAXIMO

JOSEPH ALEXANDER FURIETTUS

FELICITATEM.

Ultæ, nec leves quidem causæ BEATISSIME PATER me Tuo Nomini inscribere meditantem hæc Barziziorum Monumenta à proposito deducebant; operis tenuitas tan-

*tanti Principis magnitudine pa-
rum digna, latinus Auctorum
sermo, qui nondum in adultam
creverat eloquentiam, & quid-
quid ad hæc perexigui sanè inge-
nii labor adjecit. Verùm, cum
ad animi Tui amplitudinem, qua
maximas res metiris, & mini-
mas, consilium meum referebam;
nihil erat, quare hoc à Te impro-
bandum putarem. Maximè quia
nos omnes in Tui admirationem
adducit eximia Clementia Tua,
quæ cumulo cæterarum Virtutum
accedit: quibus magis, quàm cla-
ritate Generis, ac Majorum Tuo-
rum gloria Tibi dignitatem accer-
sis.*

sis. Has egregias animi dotes,
quibus ceteris longè præstas, sin-
gularis, & excellens. Tua natura
cum prima ætate conjunxit; eoque
procedentibus annis provectus es,
ut omnes ad Te Virtus honoris
gradus detulerit, quibus facile
ad summum Pontificatus apicem
ascendisti. Ita verò ab ineunte
adolescencia Te literarum studiis
addixisti, ut quidquid à publicis
curis vacaret, in illarum cultum,
& exercitationem contuleris. Te
enim præclarâ indole, ac doctri-
næ splendore excitatum clarissima
Virtutum exempla, quæ longâ
Pontificum successione Domino Tua
pe-

*peterentur , æmulum domesticæ
 laudis esse admonebant . Atque
 adeò totum vitæ cursum ad illorum
 rationem accommodasti , ut omni-
 um simul famam antecesseris : qui
 tanto superiores gloriâ vicerant ,
 quanto Tu omnibus præstitisti .
 Quare non est , cur miremur à Te
 maximam benevolentiam profici-
 sci in eos omnes , qui ad optimas
 disciplinas , ac scientias incum-
 bunt ; illisque ad majora in dies
 peragenda non parvum incita-
 mentum addi . Hac spe innixus
 mihi neminem succensurum duxi ;
 si Tuis advolutus Pedibus has
 Barzizianas lucubrationes offer-
 rem,*

rem, quæ adversus injuriâ temp-
 poris, squaloremque, in qua
 diuturno annorum spatio jacue-
 runt, amplissimi Nominis præst-
 idium, ac lucem pro Tuo in literas
 amore consequantur. Tuæ itaque
 summæ sapientiæ erit, renascentis
 latine linguae primordia lætâ fron-
 te excipere; Et si unquam à maxi-
 mis occupationibus, quibus disti-
 nêris, ad otia literarum Te trans-
 feras, aliquam partem demittere
 cogitationis Tuæ in istorum Au-
 ctorum lectionem: quos sæpe glo-
 riosissimi Antecessores Tui in ma-
 gna hominum frequentia loquen-
 tes audivere. Erit autem huma-
 nita-

*nitatis Tuae ex tenui munere obser-
vantiam in Te meam perspicere,
meque ad oscula Pedum Tuorum
eā, qua decet, veneratione acce-
dentem non dedignari.*

JOSEPH ALEXANDER

FURIETUS:

BENEVOLO LECTORI.

Consideranti mihi priscam latini sermonis elegantiam; à cujus nitore insequens ætas in multam annorum seriem producta, non tam deficiã juventutis, quam incitiã docentium descendit; nihil admirabilius paucorum præstantiã hominum videtur: qui barbarie depulsã, ad quam eos commune vitium veluti hæreditariã adduxerat successione, germanam eloquentiæ faciem rudis, & impoliti locutionis labe deterfam reddiderunt. Timendum enim erat, ne; si prædore & situ per longioris ævi spatium obsoleta jaceret; tristem, atque in omne tempus descendum maximo literarum damno tot librorum interitum doleremus. Quam ob rem Divinã sanè contigit Providentiã tales extitisse viros, quos vi naturæ, & ingenio erectos, ac bene loquendi laude flagrantem, assidua veterum Auctorum lectio ad illorum emendationem, imitationemque deflexit; ut illustres Romanæ linguæ reliquias nobis alienus labor nunquam interituras servaret. Ita aliquorum studio effectum est, ac diligentia; ut cum quid latinè scribere nonnulli aggredierentur, verborum asperitatem scriptis suis haud amplius admiscerent: immo vocabulorum delectui, & sententiarum gravitati inhærentes, nativã penè dicam suavitate respersã oratione loquerentur. Verun-

a

ta-

tamen, utpote nonnisi per gradus olim ascenderat eloquentia, quæ suam aureo Ciceronis sæculo attigit maturitatem: ita posteriorum ignaviâ temporum exturbatam, ac dejectam pristinae sensim dignitati longa annorum successio restituit, atque pluribus reparatam assertoribus latinæ linguæ venustatem cuncta Italia gratulata est. Omnibus itaque, qui in Romano sermone excitando strenuam navarunt operam, Franciscus Petrarcha facem prætulit: cujus vestigiis insistentes studiorum, & præceptorum imitatores, ad ultimam deinde eloquentiam contenderunt. Totus quippe ad laudem, & gloriam natus, diligenti [1] inquisitione, multaue peregrinatione, plures Marci Tullii libros squallore obsitos, & in vetustatis tenebris delitescentes in lucem eduxit: quos ipsum, ne dicam vidisse unquam, sed novi sæpe nominis integumento ignotos [2] comperisse fassus est. Duas Ciceronis orationes, dum Germaniam peragraret, Leodii inventas primus in Italiam invexit; [3] ubi libros Academicorum Neapoli [4] jam dudum repererat apud Barbatum Sulmonensem: nonnullas epistolas [5] & orationes, libros de Oratore, ac de legibus [6] imperfectos tamen: nec non singulares duos de gloria præclaram paternæ rei hæreditatem, [7] atque insigne Raymundi Superantii munus, quos præceptoris fidei traditos;

1 Petrarcha Epist. familiar. lib. 3. epist. 18.

2 Idem rer. memorab. lib. 1. pag. 396. Edit. Basil.

3 Idem rer. Senil. epist. 1. fol. 948. lib. 15.

4 Idem cit. epist. 1. rer. Senil.

5 Idem epist. 1. ad viros illustres.

6 Idem rer. Senil. supracit. epist. 1.

7 Idem cit. Epist.

tos, dum ipse in Transalpino viveret secessu, post adventum suum in Tusciam perpetuâ omnium [8] jacturâ deflevit. Tali, ac tanta suppellectili instructus ad tollendam vernaculæ locutionis, qua latina lingua jam obduruerat, consuetudinem, magno ingenii sui conatu exarsit; & ne in aliquo, quantum sui esse officii ducebat, incepto operi deesset; adjumentum græcæ linguæ, ætate quamvis matura [9] à Barlaamo [10] Monacho Calabro quæsit. Hanc tamen vix primòribus labiis degustavit ob absentiam, quæ mox consecuta est, præceptoris, quem Hieracensi insula decoratum immatura mors abstulit. Postrema Petrarchæ ætas excepit Colutium Salutatum Ludovici Marsilii [11] latinarum literarum Florentiæ

8 Idem cit. epist. 1. rer. senil. fol. 949

Joyius, & post eum Paulus Manutius circa libros Ciceronis de gloria plagii insinularunt Alcyonium in lib. de Exil. Hujus quoque fuit culpæ labes impacta in Hieronymum Osorium in libro, quem de gloria edidit, & in Franciscum Philelphum in libro, quem scripsit de contemptu Mundi.

9 Vergerius, Manettus, Beccatellus, alique, qui vitam Petrarchæ scripserunt, falsò putarunt, ipsum adhuc puerum prima græcæ linguæ rudimenta à Barlaamo hausisse; cùm esset jam grandioris ætatis, ut colligitur ex Petrarchæ epistola XX. var. epist. & de ignorantia sui ipsius; & multorum pag. 1054. nec abs re erit huc asserre Petrarchæ verba: *Barlaam nostrum mihi mors abstulit, & ut verum fatear, illum ego mihi prius abstuleram: jacturam meam, dum honori ejus consulerem, non aspexi. Itaque, dum ad Episcopium scandentem sublevo, magistrum perdidit, sub quo militare ceperam magna cum spe: quæ verba Petrarchæ adhuc puero non conveniunt.*

10 Barlaam in Urbe Seminaria Calabriae ortus Monachus S. Basilii, Pauli Perusini, & Leontii Thessalonicensis præceptor, ut asserit Joannes Boccaccius Leontii discipulus de Genealog. Deor. lib. 15. fol. 390. edit. Basil. Palamæ, cæterisque Monachis Palamitis Constantinopoli bellum indixit, ut apud Niceph. Gregor. histor. lib. XI. cap. 10, & Beov. Annal. Eccles. ann. 1331. pag. 654. Unus idemque, & pro Græcis contra Romanam Ecclesiam, & pro Romana Ecclesia adversus Græcos scripsit, ut videre est apud Leon. Allat. de Eccles. Orient. & Occident. perpetua consens. lib. 2. cap. 17. pag. 840.

11 Ex Oratione funebri Nicolai Nicoli apud Poggium.

successorem; nec non Joannem Laurensem; & Nicolaum Nicolum; qui magna nominis celebritate in Civium suorum memoria perpetuò manebunt. Eadem fanè tempora tulerunt Joannem Ferrettum Ravennatem; [12] cujus præcelsa indoles, & ingenium minùs acerbam Petrarchæ jacturam fecit. Ad hunc enim publicè Venetiis studia tradentem bonarum artium; quibus adolescentes ad eloquentiam informantur, plures ex tota Italia percipiendæ, & colendæ latinæ linguæ amor perduxit. Quibus, cùm latè pateret accessus ad humaniores literas addiscendas, assiduâ legendi, audiendique exercitatione; ubi se ad scribendi studium contulerunt; præclara ingenii sui monumenta incorruptæ latinæ laude redundarunt. Quam ob rem uberrima dicendi merces in illo sapientiæ emporio conquistata ad erudiendam ubique adolescentiam per vicinas Italiæ Urbes se effudit. Hinc Petrus Paulus Vergerius [13] Justinopolitanus ad instruendam Carrariensium Principum juventutem Patavium commigravit. Victorinum Feltrensem [14] Mantuani Principes domum suam stipendio publico receperunt. Leonardus Brunus Aretinus, [15] Poggius Bracciolinus, Robertus Rossus, & Jacobus Angeli Florentini patriæ suæ attulerunt literarum decus, ac ornamentum. Una, & eadem quoque Ravennatis schola emi-

12 Blond. Ital. illustrat. de Romandiol. pag. 396. edit. Basil. & Rub. histor. Ravennat. lib. 7. pag. 596.

Nonnulla Joannis Ravennatis opéra extare Patavii refert Tomasin. in Biblioth. Patavin. MS.

13 Blond. supra cit. loc. de Romand.

14 Leopold. del Miglior. Firenz. illustr. fol. 339.

15 Blond. supra cit. loc. Raphael Volaterran. lib. 21. Anthropolog. de his, qui reliquis in artibus claruerunt. fol. 245.

emissit Ambrosium Traversarium Camaldulensem Monachum, [16] Guarinum Veronensem: qui Venetiis primò, dein Florentiæ, Veronæ, & Ferrariæ juventutem excoluit: Omnebonum Scholam Patavinum, Leonardum Justinianum, & Franciscum Barbarum non minus domestica nobilitate, quàm doctrinæ splendore præclaros: quos omnes Gasparinus Barzizius Bergomas cum ætate, tum feliciori studiorum suorum fructu antecessit. Hic enim eloquentiæ fines paulò longiùs, quàm ea tempora ferebant, mihi videtur protulisse: dignus sanè, quem omnis posteritas gratissimâ futuri temporis commendatione prosequatur. Nonnullæ istius epistolæ: quas non ad amicorum opportunitatem, sed ad ingenii exercitationem Tullianum nitorem redolentes effinxit: vix in sapientum virorum luce versantur ob exemplarium raritatem, quæ anno mccccclxx. ex Sorbonica [17] prodierunt Typographia. Quare rem gratam honestissimarum disciplinarum studiosis facturos censuimus; si ad reliqua Gasparini opera, quæ primo nunc publicæ exhibemus curiositati, hæ quoque epistolæ accederent. Libros Ciceronis [18] de Oratore, de Senectute, de Officiis, & Epistolas commentariis Barzizius doctissimis illustravit, quos maximo literarum vel amissimus, [19] vel

16 Blond. supra cit. loc.

17 Chevilier orig. del' Imprimer. de Paris par. 1. chap. 2. pag. 36. Michael Mattair. Annal. typogr. pag. 87., ubi hunc librum, quem nos Romæ vidimus in Bibliotheca Vallicellana, primum omnium prælum subisse asserit anno 1470. in Sorbonæ Domo opera Ulrici Gering, Martini Crants, & Michaelis Friburger.

18 Marcus Ant. Sabellius de latini. lingu. reparat.

19 Nonnulla horum commentariorum fragmenta in Orationes in Marcum Antonium, atque in libros de Oratore extant in Bibliotheca Camaldulensium Eremitarum in Tuscia in MS. Codice anni 1426.

vel adhuc desideramus detrimento. Illorum quoque verborum, quorum frequentior est usus [20] orthographiam edidit, in qua ea, quæ diffusa locis multis legerat, quasi unum in corpus congeffit, & rectam scribendi rationem ad certam legem aliquam, ordinemque revocavit. Latinarum pariter vocum ethymologiam, [21] ac quemdam numerum parvo libello complexus est; suoque exemplo cæteris, quod imitarentur, reliquit, ac ad uberiores, amplioresque latinæ linguæ thesauros, quibus nunc literatissimorum hominum beneficio fruimur, non exiguum incitamentum. Quantus tamen laudis cumulus in hac studiorum, vigiliarumque suarum recordatione ei tribuendus est: tanto minus probatam hanc, quam aggressi sumus, Barzizianam editionem haberemus; si uterque liber jam typis vulgatus in tanta codicum copia iterum hac nostra ætate proferretur. Cætera Barzizii opera publicâ huc usque luce caruerunt, libellus de compositione, orationes, & familiares epistolæ: quarum aliquas Romæ, Bergomi, Pataviique repperas, reliquas inter Mediolanensis Bibliothecæ monumenta longas temporis injurias prætervectas, ob omnium oculos ponere conati sumus; ut habeant, unde mirerentur eloquentiam, parvis exortam initiis, tam citò adolevisse.

Duæ autem res potissimum in causa fuerunt, cur latinus sermo in politiolem linguæ cultum provectus in
tan-

20 Hunc quoque librum in Sorbonæ ædibus impressum fuisse testatur Chevillier. supra cit. loc. post annum 1470., quem nos Romæ vidimus in Sapientiæ Bibliotheca.

21 Hic pariter liber impressus est Brixia per Damianum Turlinum anno 1563., qui apud nos extat.

tantam candoris messem excreverit : quas Gasparinus , totque alii insignes viri labore, & industriâ nunquam satis laudatâ præstiterunt . Altera nempe græcæ linguæ studium, quam Emmanuel Chrysoloras [22] nativo loquentem ore anno mcccxciii. [23] primus in Italiam invexit ; ad eamque perdiscendam illos ferè omnes, qui sub Joanne Ravennate suam latinæ linguæ dederant adolescentiam , Venetias primò delatus , postea Florentiam [24] accersitus cum naturæ , tum ingenii præstantiâ inflammavit . Ticini aliquot post annos moratus, [25] deinde Romam se conferens , græcas utrobique jacentes literas extulit ; & quamvis nullum [26] eloquentiæ suæ posteris , quod admirarentur, monumentum reliquerit ; græcæ tamen facundiæ latices Italæ juventuti in studiorum suorum societatem se offerenti limpidißimos reservavit . Utque feliciori progressu has in Provincias late

ma-

-
- 22 Leonard. Aretin. rer. Italicar. histor. pag. 253. Blond. cit. loc. de Roman-djol. pag. 346.
- 23 Hoc anno obfessa est à Turcis Constantinopolis, ut ex Joanne Leuncl. in Histor. Musulman. lib. 3., atque tunc Venetias se recepisse Chrysoloram credibile est .
- 24 Anno 1396. Florentiam invitatus à Republica Florentina fuit Chrysoloras , ut ex epistola inedita penès eruditum virum Dominicum Georgium Eminentiss. Card. Imperialis Bibliothecarium , quæ multorum Scriptorum error detegitur , quorum alii Chrysoloræ in Italiam adventum referunt ad annum 1389. alii ad annum 1397., 1398., vel 1399., ut videre est apud Paulum Langium Chron. Citicen. Profectus demum Emmanuel Chrysoloras ad Concilium Constantiense , ibi mortuus est : quare corrigendus est Aeneas Silvius, qui Joannem Chrysoloram Emmanuelis filium ex Græcia literas attulisse scribit , & Constantiæ mortuum lib. 1. Epistol. epist. 105.
- 25 Ut ex Oratione fanebri Andreæ Juliani in laudem Chrysoloræ edita ad calcem Poggianæ .
- 26 Superfunt Chrysoloræ Erotemata, quæ commentatus est Ponticus Virunius Bellunen., qui vitam Chrysoloræ conscripsit : Guarinus autem fuit abbreviator operis Chrysoloræ . Giornal. de' Letter. di Venez. tom 24. pag. 274. e 275.

manarent, Chrysoloræ doctrinam, & gloriam æmulati Itali homines Constantinopolim usque, atque in Græciam navigarunt. Guarinus Veronensis primum, (27) cum annum jam suæ ætatis vicesimum excessisset, hanc præclaram obivit peregrinationem: cujus exemplo excitatus Franciscus Philelphus Tolentinus Barzizii nostri auditor (28) annum agens ætatis vicesimum, ad Joannem Chrysoloræ Emmanuelis filium, convolavit; (29) quo cum arctâ sanguinis necessitudine conjunctus ob Theodoram filiam, quam sibi matrimonii vinculo copulaverat, pretiosâ græcæ eloquentiæ merce locupletatus, Venetias (30) reversus est. Paucis deinceps interjectis annis, Joannes Tortellius Aretinus, (31) Marius Philelphus (32) Francisci filius, ac Lilius Typhernas Gregorii pariter Typhernatis auditor (33) Constantinopolim profecti sunt: necnon Saxolum Pratensem, (34) & Cyriacum Pizzecollum (35) Anconitanum Philelphi auditores, Georgii Gemisti perspecta, celebrataque græcarum literarum scientia in Peloponesum vocavit. (36] Ita communi studio conspirantibus omnibus in græcæ linguæ

27 Giornal. de Letter. di Venez. tom. 12. pag. 354.

28 Poggius investiv. 1. in Francisc. Philelph. pag. 163.

29 Post Chrysoloræ mortem Philelphus apud Chrysotocem una cum Bessarione literas græcas didicit, Philelph. epist. lib. 6. pag. 41.

30 Anno 1420. profectus est Constantinopolim Philelphus, unde post annum septimum, & menses quinque, rediit Venetias, ut ex epistola ejusdem I. ad Leonard. Justinian., & ex epist. 3. ad Francisc. Barbar. lib. 1.

31 Giornal. di Letter. di Venez. tom. 11. pag. 307.

32 Philelphus epist. ad Marium filium, lib. 5. fol. 31. pag. 2.

33 Raphael Volaterran. lib. 21. anthropol. fol. 246.

34 Philelph. epist. ad Saxol. Pratenf. lib. 5. fol. 31. pag. 2.

35 Philelph. epist. ad Cyriac. Anconitan. lib. 5. fol. 36. pag. 2. Saracin. Istor. d' Ancona lib. 10. pag. 253.

36 Philelph. cit. epist. ad Saxol. Pratenf.

quæ reparationem, quæ vix aliquo sui splendore oculos
 nonnullorum perstrinxerat, publicæ ubique scholæ ado-
 lescentibus patuerunt. Præter enim Chrysoloræ disci-
 pulos, qui hoc præceptoris munere summa cum laude
 functi sunt, in hujus docendi gloriæ communionem ve-
 nerunt complures alii cæteris dicendi facultate eminen-
 tiores, quibus primas deferre fas est: Guarinus nempe,
 Joannes Aurispa Siculus, Gregorius Typhernas, Fran-
 ciscus Philelphus, Petrus Candidus Decembrius Vigle-
 banensis, Antonius Beccatellus Panormita, cæterique
 præstantes viri, quos omnes persequi nimis molestum
 esset. His adjutoribus erecta in totius Italiæ lucem emer-
 sit è tenebris, quibus involuta scholarum aspectum tot
 annos refugerat græca lingua, quæ sibi progrediente
 ætate stabilem, & diuturnum inter nos domicilii locum
 quæsit. Cum enim Orientis Imperium, quod magis
 honoris decore, quàm potentiæ vi nitebatur, expugna-
 ta à Turcis Constantinopoli, in maximo civium suorum
 sanguine concidisset; omnes, quos communis interi-
 tus ad lamentandam acerbam patriæ calamitatem reli-
 quos fecerat, in nostras Provincias commigrarunt. Hoc
 ex numero fuere Theodorus Gaza, Georgius Trapezun-
 tius, Joannes Argyropylus, Joannes, & Constantinus
 Lascaris, Andronicus Theffalonicensis, Marcus Musu-
 rus, Marullus Tharcaniota, & Demetrius Chalcondy-
 las, quorum ope græca lingua ad ultimum fastigium
 eversa, germanam latinæ locutionis puritatem: quam
 post Angelum Politianum, Hermolaum Barbarum, Sci-
 pionem Carteromachum, cæterosque illius ævi Scripto-
 res, posterior est ætas admirata in Bembo, Casa, Nau-
 ge-

gerio, Fracastorio, Vida, Sannazario, totque aliis illa tempestate florentibus: maximo bonarum artium incremento reparavit.

Alterum Romanæ linguæ adjumentum attulit latinorum Codicum copia, quorum nomen præteriti injuriæ temporis prope obrutum communis discendi amor aditis Bibliothecis, & peragratis Regionibus notum fecit. Præter enim paucos libros, quos Petrarchæ ætas viderat, & quidem exscribentium oscitantiam barbarismis, & superinductis verbis ut plurimum redundantes: reliquos pulvere consепultos, & tineis corrosos in publicum non quisquam adhuc protulerat. Incerto itaque auctore tunc primum inventæ Ciceronis ad Atticum epistolæ [37] necnon tres de Oratore insignes libri [38] qui Laude Pompeja reperti vetusto in Codice à Gerardo Landriano illius Urbis Episcopo [39] Gasparini studio, & diligentiam interitum evaserunt. Quintilianus quoque, quem Poggius fortunæ beneficio servatum unà cum Valerio Flacco, & Asconio Pædiano in monasterio S. Galli integrum detexit [40] veteri squallore deterfus, ac pristinæ restitutus dignitati Aretini, & Barzizii operâ, [41] ad maximum latinæ linguæ incrementum accessit.

Cæ-

37 Blond. Ital. illustr. de Romandiol. pag. 346.

38 Marc. Ant. Sabellic. de latin. lingu. reparation. Raphael Volaterran. lib. 21. Anthropol. cit. fol. 245.

39 Epist. Gasparini Barzizii ad Gerardum Landrianum nunc primum à nobis publici juris facta.

40 Epist. Francisci Barbari ad Poggium edita ad calcem Poggianæ. Alium quoque Quintilianæ codicem in Italia invenit Leonardus Aretinus, quo nonnulla, quæ deerant in Poggii codice, supplevit. Poggiana part. 1. pag. 17.

41 Marc. Ant. Sabellic. Blond. Flav. Raphael Volaterran. supra citatis locis, atque ex vjra Poggii Parisiis edita 1511. in fin. Oper. ante Facetias.

Cæteras Germaniæ, Helvetiæque latebras, quas funesta bellorum calamitas non pervaserat, tunc pariter solerti Poggius industriâ scrutatus, complures libros trans Alpes exulantes, quique apud Italos in tristi literarum ruina perierant, longo postliminio nobis insperantibus reddidit, quos inter Nonium Marcellum, Manilium, Marcellinum, & Lucretii partem, aliosque, quos recenset Franciscus Barbarus [42]: præcipuè verò duas Ciceronis Orationes [43] atque libros ejusdem de Finibus, ac de Legibus [44] quos in maxima fui parte deficientes, & imperfectos usque tunc sapientum virorum ingenia desideraverant. Paucis post annis Plauti quoque Comœdias in Italiam primo delatas [45] ad augendam latini venustatem sermonis, communis omnium lætitia excepit, compluresque alios Codices, quos non minùs literatorum hominum peregrinatio [46] quam Italorum Principum [47] munificentia comparavit. Tali, ac tanto librorum cumulo eò usque crevit elob 2 quen-

42 Supra cit. Epist. ad Poggium.

43 Leonard. Aretin. epist. 4. lib. 4.

44 Recanat. in Vit. Pogg. pag. 8., qui plures quoque Ciceronis Orationes tunc à Poggio repertas fuisse censet.

45 Philelph. Epist. ad Balthassar. Risin. lib. 10. epist. fol. 70. pag. 1.

46 Francisc. Barbar. Leonard. Justinian. Fantin. Dandul. Angel. Acciajol. Gregor. Vicentin. Joannes Aurispa, Francisc. Philelph. præ cæteris commemorati ab Augustino Florentino Monacho Camaldulensi in vita Ambrosii Camaldulensis cap. 6. pag. 333. & seq. Ludovic. Marsil. & Nicolaus Nicol. in Oration. funebr. Nicolai Nicol. apud Pogg. Julian. tit. S. Angel. Diac. Card. Cæsarinus, Angelus tit. S. Crucis Presb. Card. Capranica Germaniam, totamque Galliam peragrarunt librorum conquirendorum gratia, sup. cit. vit. Ambros. Camaldulens. cap. 5. pag. 325.

47 Cosmûs Medic. sen. multis codicibus Florentinam, & Nicolaus V. Pontifex Vaticanam Bibliothecam instruxerunt. sup. cit. vit. Ambros. Camaldulens. cit. cap. 5. pag. 325. Raphael Volaterran. lib. 22. Anthropol. fol. 259. pag. 1. Rocc. Bibliothec. Vatican. pag. 53.

quentia, ut relictis nugis, ac ab illa styli levitate, quæ in omnes scholas irruerat, abhorrentes quicunque humanioribus disciplinis vacarent, illustrandis, & emendandis antiquis Codicibus eam feliciter propagarint. Atque in hoc præstando non parum tot virorum industria, & ingenium enituit; propterea quod iteratâ excubientium inscitiam deformati vetus auctoris sui nomen, sensus autem inquinatos, sententiasque redderent involutas. Huic improbo labori præ cæteris Barzizius manum admovit; atque ad Ciceronis opera, quæ undique diligentissimè conquisierat, emendanda, totas ingenii vires attulit. Hujus quoque laudis, gloriæque socios adjungimus Aretinum, Poggium, Guarinum, Victorinum, Ambrosium Camaldulensem, Panormitam, Aurispam, Philelphum, & reliquos alios, quos de latinis literis optimè meritos gratissimâ recordatione commemoravimus. Quibus adjicere operæ pretium est complures alios, qui in Barzizii tempora inciderunt: nempe Maphæum Vegium Laudensem, Antonium Luscum Vicentinum, Ponticum Virunium Bellunensem, Laurentium Vallam Romanum, Benedictum Morandum Bononiensem, Andream Julianum, & Bernardum Justinianum Venetos, Bartholomæum Facium Ligurem, Joannem Andream de Buxiis Viglebanensem Aleriæ Episcopum, Æneam Silvium Senensem, & Carolum Marsupinum Aretinum. His æquales, atque à nobis dicendi famâ celebrandi Joannes Antonius Campanus Episcopus Aprutinus, Andreas Floccus, Lapus, Janotius Manettus, & Donatus Acciajolus Florentini, Flavivus Blondus Forolivienfis, Jovianus Pontanus Cereti in
Um-

Umbria natus, Pomponius Lætus Calaber, totque alii ad illius ætatis Scriptores referendi: qui omnem studiorum suorum rationem in eloquentiæ amorem conferentes, aliquam germanæ latinæ suavitatem, quæ ab ore omnium, & auribus defluerat, scribendo, dicendoque attigerunt. Camque humaniorum cura literarum in dies magis effloresceret, & præclara hominum ingenia ad expoliendas, colendasque bonas artes præceptorum copiâ commoverentur; Romana lingua, quæ angustis usque adhuc finibus continebatur, suo ipsa splendore se prodidit, & in cunctis Italiæ Civitatibus refulsit. Huic sanè tempori acceptum retulit antiqui sermonis leporem, quem intermortuum excitarunt tot præstantium virorum illustria monumenta, unde incorruptæ, & perpolitæ locutionis exempla peterentur. Itaque hanc non solum è cœno, in quo polluta, & inquinata jacuerat, in lucem ea ætas purissimam extulit; verùm auream Augusti ævi elegantiam sapere maximè visa est. Nimis autem longum esset recensere, atque huc adducere eos omnes, qui maximâ eloquentiæ laude claruerunt: neque ad instituti nostri partem duximus pertinere, quibus in animo fuit renascentis tantùm latinæ linguæ primordia pertingere; ut Barzizio, cui prima post Petrarcham bene loquendi fundamenta jecisse contigit, justus honor tribuatur. Nec quicquam veræ laudi detrahendum est; propterea quod nonnulla minus castigata exciderint, quæ delicatæ sapientum virorum aures offendent, si qua illum fortuna ad eos detulerit; immo potius excusanda ea ætas, qua nondum Romanus sermo adoleverat, si aliquid inconcinnum, & inelegans effudit. Est enim
etiam

etiam in Gaspatini scriptis, quod liberalium disciplinarum studiosi in Oratoriae artis censum referant; mirenturque in illis ignorantiae tenebris hunc tam scitè, ac tam ornatè locutum. Neque in postrema gloriae parte reponent Guinifortum filium, qui aetatem ingenio prætergressus, ac græcis, latinis, & hebraicis literis imbutus, à teneris adhuc annis ad eloquentiam accessit; eoque cum dicendi copiâ, tum scribendi elegantiam provectus est, ut inter præstantissimos illius ævi Oratores celebraretur. Hic Dantis Comœdiam communi omnium plausu commentatus est; ac permultas orationes honorificis perfunctus Legationibus, & epistolas conscriptas reliquit: quas senio confectas, ac longâ ætate jacentes nos prope ab interitu vindicavimus, atque ad Operis calcem adjecimus, Vale.

Ex antiqua effigie in M. S. Codice Bergomi asservata

M. S. Saluoni del.

Ant. Fris Sc.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

VITA

A JOSEPH ALEXANDRO FURIETTO

CONSCRIPTA.

GAsparinus, cui patria cognomentum dedit, natus est Barziziæ, obscuri nominis loco, non longè à Bergamo: quæ Urbs à Tuscis, vel ut alii autumant, à Gallis condita, incertâ initii famâ originem suam illustriorem facit. Inter primas Cisalpinæ, & Transpadanæ Galliæ Civitates adnumerata celebre, Romanâ florente Republicâ, Municipium fuit; donec inclinante Imperio, propriis subiecta Ducibus, Hunnorum, & Gothorum direptioni, Langobardorumque patuit dominatui. Barbaris his Nationibus, quæ in hac Italiæ parte (quam postea corrupto nomine Lombardiam appellavere) sedem defixerant, Francorum Regum potentiâ depulsis, sui accessione illorum fines auxit. Novis deinde bellorum perturbationibus afflicta, atque exterarum Gentium incursionibus divexata, nunc Germanis Imperatoribus paruit: modò in libertatem vindicata, finitimarum Urbium, quibuscum societatis fœdere jungebatur, præsidium hostibus objecit. Ita frequentibus militum prædis exhausta domesticam, & viciniorum Principum, sed nunquam dispari calamitate, sæpe experta est dominationem; quoad usque in spem

c

me-

melioris fortunæ vocata, civium suorum virtute, sibi parta tranquillitate, & libertate, conquievit. Verum, quum viribus impar esset, quibus finitimorum arma à suis finibus propulsaret, ad Venetæ Reipublicæ Imperium accessit; & ultro facta deditio, firmissimum sibi longævæ pacis, qua fruitur, adjumentum comparavit. Bernabovi Vicecomiti Galeatii fratri in Bergomates imperium erat, eo tempore, quo Gasparinus natus est [1]. Patrem habuit Bettinum Barzizium virum impigrum, & solertem, qui alterum filium Jacobum natu majorem [2] progenuit. Is, ubi ex pueris excessit, atque ad studia literarum se contulit, præclarâ cœpit mentis indole elucescere; adeò ut celeriter, ingenii gloriâ, omnibus suis æqualibus antecelleret. Erat Italia tunc expers bonarum artium, ac disciplinarum; illique propius ad eloquentiam accedere videbantur, qui Grammaticæ artis præceptis se magis conformarent. Nullus erat verborum delectus, nulla numerorum ratio; sermoque durus, & inelegans in exilem, & inornatam orationem desinebat. Nemo enim frequenti Ciceronis lectione delectabatur: non Virgilium, non Cæsarem, aliosque, quos aurea Scriptorum ætas effudit, in manus sumebat; sed corrupti, & qui ab ingenuo candore quàm longissimè abessent, omnium aures permulcebant. Ita sæculi vitio morem gerentes, qui literarum studiis dediti adolescentiam instruerent,

lim.

1 Certam natalis Barzizii diem non invenimus: quantum tamen conjecturis assequi potuimus, hanc in postremam Petrarchæ ætatem conjicimus ante annum 1370.

2 Epist. Gasparin. ad Joannem Barzizium, Joannem Alliardum, & Zebedæum de Ponte anno 1410. pag. 100. & 101.

limpidissimis eloquentiæ fontibus clausis, lutulento, ac impuro dicendi genere loquebantur. Hos ad magistros Barzizius delatus haud multum in literis profecisset; nisi cum vires ingenii sui sordidam, & inconcinnam elocutionem fastidientis, ad Marcum Tullium legendum, imitandumque excitassent. Cujus eloquentiam præ cæteris admiratus, sibi à pueritia suasit, nihil esse magis ad laudem, ac dignitatem expetendum, quàm sedulam, & non intermissam hujus Auctoris lectionem; unde haberet & vitæ præsidia, & doctrinæ ornamenta. Hunc Latini sermonis amorem magnopere augebat moderata, & gravis natura: quæ à juvenilibus blandimentis, ac ab illis adolescentiæ cupiditatibus, in quas ea ætas rapitur, illum abducens, ad excolenda sæpe bonarum artium studia, maximâ temporis parte, Barzizium impellebat. Tam honestâ vivendi consuetudine in adultam ætatem provectus, ad literas, quas ipse improbo labore didicerat, tradendas se contulit; suoque exemplo, ac præceptis in Latinæ linguæ politiolem cultum Bergomensẽ juventutem inflammavit. Sæculo 1400 autem nondum exacto; quamvis Jacobum fratrem matrimonii vinculo adstrictum videret, atque ex Catharina uxore liberos suscepisse; quo melius nominis sui, familiæque posteritati consuleret, Lucretiam de Alliardis [3] nobilissimam, ac lectissimam scæminam in sponsam recepit. Aliquot Barzizius annos patriam docendo exornavit; ineunte verò sequenti sæculo, Mediolanum profectus ad Joannem Galeatium Vicecomitem,

c 2 qui

qui patruī Bernabovis [4] tyrannicam dominationem
 sustulerat, Ticini [5] demum confedit. Indè prius
 1406 non discessisse comperimus, quàm anno mccccvi. [6]
 quo sanè tempore Venetis adolescentibus eloquentiæ
 ludum [7] aperuit. Erat ea tempestate Venetorum
 Respublica recenti Patavinæ Civitatis accessione ma-
 gnopere adaucta [8]; quam ob rem Patribus Conscrip-
 ptis placuit Tarvisinum Gymnasium Patavium trans-
 ferre, ut in florentissimam, atque celeberrimam Uni-
 versitatem utrunque coalesceret. Visum autem est è
 dignitate Reipublicæ, atque feliciori studiorum incre-
 mento nonnullos viros, quorum nomen in Italia ce-
 lebraretur, Patavium accitos ad profitendas artes, ac
 1407 disciplinas vocare: quos inter recenset Tomasinus [9]
 Franciscum Zabarellam juris utriusque, omniumque
 scientiarum laude præstantem, Jacobum de Turre me-
 dicorum sui temporis principem, & Gasparinum Bar-
 zizium humaniorum literarum gloriâ florentem. Hu-
 1408 jus adventu magnus undique ad illum factus est nobi-
 lium adolescentium concursus; utpote cujus famam
 ingenii expectatio, expectationem ipsius admiratio su-
 pe-

4 Anno 1385. die 6. Maji Joannes Galeatius Vicecomes captivum fecit Bernabovem extra Portam Vercellensem. Cor. Hist. di Milan. part. 3. fol. 258.

5 Ex supplici libello Gasparini ad Philippum Mariam Vicecomitem.

6 Hoc anno natum comperimus Guinifortum ex epist. Guiniforti ad Joannem Augustinum, & Christophorum Barzizios decimo quarto Calend. Aprilis anno 1438.

7 Marc. Anton. Sabellic. de Latinæ linguæ reparation.

8 Petrus Justinianus Histor. Venet. lib. 6. pag. 105. Marc. Ant. Sabellic. Decad. 2. lib. 9. pag. 1319.

9 Jacobus Philippus Tomasinus Comment. de Gymnas. Patavin. lib. 1. cap. 5., ubi refert Gasparino constitutum salarium centum viginti ducatorum anno 1407.

peraret. Itaque, cùm Veneti [10] tranquillæ pacis otio-
larentur, relictis paternis laribus, Barzizii domum
confluentes, dignissimum eloquentiæ domicilium in-
venerunt. Inerat quippe in eo, præter excellentem lin-
guæ peritiâ, vultus, & morum suavitas, ac incensum
docendi studium, quo omnibus Patavii moram trahen-
tibus facilem sui adeundi potestatem faceret; unde illi
familiariter cum Gasparino versantes, tanquam ex per-
enni fonte, eloquentiam, quam magna animorum
contentione appeterent, atque virtutum omnium adju-
menta haurirent. Biennio vix elapso, Barzizii animum 1410
maximo mœrore confecit Jacobi fratris interitus: qui
funestâ civilium bellorum fortunâ, Patriâ ejectus, in Val-
le Camonica agri Brixienfis [11] diem supremum obie-
rat; ac in extremam usque ægritudinem lacrymabi-
lis viri jactura eum coniecisset; nisi longâ rerum ex-
perientiâ, & virtute confirmatus, adversis humanæ
vitæ casibus, sapientis more, indolendum esse didicis-
set. Singularis autem in eo eluxit pietas, qua octo
superstitēs fratris liberos [12] prosecutus; quamvis tan-
to alendæ familiæ oneri impar esset; ad se vocatos in
propriis lares recepit. Tam gravi filiorum, ac fra-
tris filiorum curâ implicitum rei familiaris tenuitas
consecuta est; adeò ut ad levandam molestiam ob ca-
ritatem annonæ Patavinam Civitatem prementis, Fer-
rariam familiam traduxerit, eamque Comiti Ludo-
vi-

10 Petr. Justinian. & Marc. Ant. Sabellic. loc. supracitat.

11 Ex Epistola consolatoria Gasparini Barzizii ad Joannem Barzizium an-
no 1410. pag. 100.

12 Ex Epist. Gasparini ad Joannem Barzizium, & ex Epist. ejusdem ad Joan-
nem Alliardum, & Zebedæum de Ponte supracitat.

1411 vico Bonifacio [13] primariæ nobilitatis viro sustentandam commendavit. Cùm hanc igitur rationem iniisset domesticum incommodum depellendi; omnium rerum egestati, qua tunc ipse tenebatur, satis prospexisse ducebat; inque spem venerat æris alieni, ad quod suorum necessitas impulerat, amicorum præsidio, intrà breve tempus dissolvendi; maximè si omni solutus angustia, haud remissiores animus ad juventutem informandam attulisset. Ejus interim rumor ingenii per totam latè Italiam percrebruerat; illique, quos incorruptæ, & germanæ locutionis splendor ab impoliti, ac barbari sermonis sordibus abduxerat, Barzizium nostrum, veluti communem eloquentiæ parentem suspiciebant. Hac tanta celebritate famæ, cùm esset etiam absentibus notus, Bononiam accersitur [14] maxima omnium expectatione; quippe cujus adventu magna Gymnasio dignitatis accessio facienda erat. Verùm cùm multa suorum, ac fratris filiorum familia trahenda esset; nec stipendii conditiones tam lautæ essent, ut tam gravi ferendo oneri sufficerent; è re sua esse duxit Patavii [15] domum figere. At fortuna, quæ nullum in eum læviendi locum reliquisset; ut novâ, & inopinatâ calamitate, viri non tam ætate, quàm virtute firmati constantiam frangeret; Patavina cum ex Urbe, ubi magnam sibi nominis dignitatem pepererat, finitimi belli [16] periculo extur-

13 Ex Epist. Gasparini ad Ludovicum Bonifacium anno 1411. pag. 114.

14 Ex Epistolis Gasparini ad Andream Barbatiam, ad Jacobum Isolanum, & ad Reformatores Studii Bononiensis anno 1411. pag. 124., & seq.

15 Ex Epistolis Gasparini colligitur, ipsum Patavii remansisse anno 1412. & sequentibus.

16 Epistolæ Gasparini ad Christophorum, & Nicolaum Barzizios anno 1411. pag. 120., & ad Cardinalem Zabarellam anno 1412.

turbavit. Nam cùm Venetorum Respublica cum Siccensibus diffideret, atque ad Urbem istorum oppugnandam multam militum manum admovisset; maximi armorum motus in Pannonia excitati in apertum deinde bellum eruperunt. Decem enim equitum millia Sigismundi Imperatoris, Philippo Florentino Duce, per Austriam, Noricæque Alpes in Italiam effusa [17] Tarvisinum agrum invaserunt, Brunorio Scaligero, & Marfilio Carariensi, qui avitas Veronæ, & Patavii tyrannicas dominationes anhelarent, discordiæ semina foventibus. Atque cum Venetos, qui aliò vires suas deduxerant, inopinatus hostium impetus ad avertenda belli pericula imparatos invenisset; igne, ferroque incensam, ac vastatam latè Provinciam, magno ipsi auri pondere, redemerunt. Sequenti quoque anno bellum instauratum est, ¹⁴¹² copias ducente Sigismundo Imperatore; sed quia Respublica providè rebus suis consuluerat; facile hostiles conatus à suis finibus propulsavit; atque tunc pacis induciæ per quinquennium factæ. Quare toto ferè tempore, quo Venetorum Respublica cruento bello flagravìt, cùm in Patavino Gymnasio à studiis penè cessatum esset, in vicinas quisque Urbes [18] dilapsi sunt. Satiùs itaque Barzizio visum Venetias ad tempus secedere, ubi complures familiaritatis vinculo obstrictos haberet, quos sibi Patavii studiorum necessitudo adjunxerat. Verùm eò inopiæ deductum se sensit, ut omnium re-

17 Petrus Justinian. Histór. Venet. lib.6. pag. 105. & seq. Marc. Ant. Sabellic. Decad.2. lib.9. pag. 1320,

18 Epistolæ supracitatæ ad Christophorum, & Nicolaum Barzizios, & ad Cardinalem Zabarellam.

rerum charissimam librorum suorum supellestem, magno animi sui moerore, distraxerit, cujus acerbam jacturam apud Cardinalem Zabarellam lacrymabili epistola lamentatus est [19]. Tandem Patavium cum suis re-
 1412 versus est [20], eo nimirum anno, [21] quo Respublica demum à bello quievit: tuncque exornandæ, & amplificandæ Universitati, atque bonarum artium studiis, quæ intermortua jacuerant, excitandis animum adjecit. Utque ea res sibi ex sententia succederet, orationem habuit ad Fantinum Dandulum [22] Urbis Patavinæ Prætorem, virum ob virtutum ornamenta, ac libros, quos ex Græcia attulerat, de literis præclare meritum. Neque Barzizii spem Prætoris fefellit animus, quem ab ultima pueritia humanioribus deditum disciplinis publica Reipublicæ munera ab illarum amore nunquam disjunxerant. Nam hic ad Reipublicæ dignitatem pertinere arbitratus; si qua de veteribus studiis opinio Gymnasio imminuta esset, majori in dies incremento augeretur; omnes eos, qui ad professoris officium potissimum delecti essent, maximis cum honoris, tum liberalitatis argumentis complexus est. Præ cæteris tamen Gasparinus dignior est visus [23], in quem & observantiæ signa, & munificentia suæ dona conferret. Itaque pecu-

19 Epist. Gasparin. ad Card. Zabarellam anno 1412.

20 Ex eadem epist. Gasparin., & ex epistolis ejusdem ad Marcum Lippomanum, Danielelem Victurium anno 1412.

21 Pacis tamen induciæ initæ sunt die 28. Aprilis sequentis anni 1413. Theodoric. à Niem in vita Joannis XXIII. pag. 20. Raynald. ad hunc annum.

22 Anno 1412. erat Dandulus Patavii Prætor, ut ex Jacob. Salamon. Inscript. Patavin. tom. 1. in Fast. Prætor.

23 Supracit. epist. ad Card. Zabarellam.

pecunia, quæ Senatus decreto in annos singulos persolvebatur, quadraginta ducatorum cumulo adaucta [24], rei familiaris inopiam leviolem fecit. Paucis interjectis ¹⁴¹³ mensibus ex vita excessit Jacobus Forolivienſis, quem Barzizius, universo adſtante ſapientum virorum cœtu, præclara laudavit Oratione, ac publicam in ejus interitu Medicinæ, [25] ac Philoſophiæ jaçturam deflevit. In hac autem Urbe antiquâ ſcientiarum omnium matre Latinas literas, quas prope fugientes admirabile Petrarchæ ingenium ad nos reduxerat: quæque ſub Joannis Ferretti Ravennatis diſciplina primas radices egerant: uſque adeò Gaſparinus provexit, ut ipſæ omnia ei ornamenta referrent accepta. Nam conquiſitis undique Ciceronis libris, qua in re præſtanda nec ſolertia defuit, nec diligentia: ratus ſui muneris partes eſſe, ut ii quàm caſtigatiſſimi legerentur, id temporis, quod publicis, & privatis lectionibus habendis non tribuebat, quodque corporis quieti, ac alimento non concedebat, totum in illis emendandis collocabat. Hanc ob cauſam aſſiduâ, ac familiari Marci Tullii lectione exſaturato facile fuit Latinæ linguæ venuſtatem docendo, ſcribendoque attingere, & variis eloquentiæ luminibus aſperſum ſermonem in lucem proferre. Tam præclarâ dicendi laude commendatus magno in honore fuit apud Principes Nicolaum Eſtenſem Ferrariæ Marchionem, necnon Philippum Mariam Vicecomitem Mediolani Ducem: ad quem, ob partam de hoſtibus victoriam, gratulatoriam
d dedit

24 Eadem Epiſt. ad Card. Zabarellam.

25 Extat hæc Oratio inter alias Gaſparini nunc primum à nobis edita, quam ipſe Patavii habuit anno 1413.

dedit epistolam [26] consilii , ac prudentiæ plenam . Principum gratiam consecutus est privatorum quoque hominum favor ; totam enim Marcellorum , & Corneliorum domum omni liberalitatis genere in se , ac suos effusam agnovit ; atque ab omnibus , qui literarum , ac sapientiæ famâ præstarent , maximè colebatur . Summo itaque afficiebatur honore à Francisco Cardinali Zabarella , quem Patavina Universitas docentem aliquot annos suspexerat ; familiaritatis verò , & amicitiae consuetudine conjunctos sibi fecerat Andream Julianum , Danielem Victurium , Franciscum , & Zachariam Barbaros , Petrum Thomasiū , Lazarinum Restam , Facium Ventrariam , cæterosque sapientes viros , ad quos complures scripsit epistolas . Hanc amicorum jucundissimam societatem , in quam magna doctrinæ , prudentiæ , animique moderationis opinio Barzizium assumpserat , nulla unquam simultas intercudit , ac dirimit : immo nova in dies officiorum omnium genera firmiori vinculo devinxerunt . Ita nullius rei egens , quæ fatis sibi , satisque amplificando nomini erant , tranquillam Patavii moram degebat ; ac muneri , quod sustinebat , se nullum unquam ibi finem , nisi cum vita facturum sperabat . Cùm verò Philippus Maria Vicecomes adversæ fortunæ metum , qui tot annos rebus suis impenderat , à se feliciter dimovisset , ac paternas Urbes , quæ in potentiorum Civium dominatum concesserant , partim vi , partim deditione Imperio suo adjunxisset : gravi bellorum sollicitudine liberatus , in fovendas bonas artes , atque in studia literarum excolenda omnem curam

ram suam contulit . Is itaque Barzizium , quem Patria subditum fecerat , nequicquam tale suspicantem , Mediolanum vocavit . Molestum certè Gasparino erat ab amicorum amplexibus divelli ; timebatque , ne ingrati animi labes in Senatum Venetum , à quo magnâ exceptus fuerat beneficiâ , sibi inureretur , si Patavina ex Urbe discessisset . Verùm consilium periculi plenum subire arbitratus dicto audientem non esse Philippo Duci ; futurum namque erat , ut filii paternis bonis amissis , jucundo quoque Patriæ conspectu in posterum carerent ; Mediolanum , animo quamvis averso , ac reluctante , profectus est . Eò cum venisset , honestum gratiæ locum apud Principem suum invenit ; nihilque earum rerum , quæ exornandæ hominis dignitati convenirent , prætermisissum . Utque quanti Philippus faceret singularem Barzii doctrinam , omnibus notum , atque testatum esset : lateri quotidie suo hæere volebat , & magnam diei partem cum eo de literarum studiis sermonibus consumere . Is enim erat Princeps , in quem cum natura , ac fortuna omnia ornamenta congestissent , tum præclara ipsius virtus plurima certè , & maxima . Nam ad rei militaris gloriam hanc quoque Regii laudem animi adjunxerat , quod insignium , ac literatorum hominum familiaritate delectabatur ; illique sæpe in congressum , ac colloquium Ducis venirent . Tempus autem , quod ab hoc Principis officio reliquum erat , vel instruendis , & informandis nobilium adolescentium ingeniis Barzizius impendebat , ut oneri , quod sibi impositum erat , omni curâ incumberet : vel emendandis latinis libris ab interpolatione verborum , & sententiarum mutilatione ,

quas diuturna exscribentium barbaries in eos invexerat . Totis itaque viribus adnitebatur , ut Quintiliani oratorias Institutiones deformatas , ac magnâ sui parte deficientes pristinæ redderet integritati ; sed timendum erat , ut improbus Gasparini labor rem ad finem perduxisset , nisi alii reperti Codices in auxilium venissent . Alterum enim ex Helvetia Poggius ad nos advexit ; alterum verò in Italia tunc primum invenit Aretinus : quorum ope adeò Barzizius , & Aretinus profecerunt , ut diu desideratus Quintilianus illorum studio , ac diligentia quam emendatissimus legeretur . Itaque per omnem Italiam sparsa , disseminataque exemplaria utrique existimationem , ac dignitatem magnopere auxerunt . Ea res fecit , ut in majoris spem gloriæ vocatus Gasparinus alium sibi Ciceronis Codicem emendandumsumeret . Hunc librum ex antiquis ruderibus effoderat Gerardus Landrianus Laudis Pompejæ Episcopus [27] in quo inerant præter Rhetoricorum libros [28] qui jam habebantur , tres quoque de Oratore ad Marcum Brutum : quos in funesto literarum interitu omnes periisse dolebant . Verum longâ temporis ætate consumptus Codex vix aliquam reparandæ jacturæ spem dederat : propterea quod nemo ex iis , qui in exscribendis antiquis libris versati essent,

27 Blond. Ital. illustrat. de Romandiol. pag. 396. Edit. Basil. & ex Epist. Barzizii ad eundem Episcopum . Hic Gerardus à Martino V. Laudensis Episcopus creatus est idibus Martii an. 1419. , ut ex Ughell. Ital. sacr. tom. 4. pag. 681. translatus demum ad Ecclesiam Comensem , & in Generali Concilio Florentino Cardinalis creatus Tit. S. Mariæ Transyberim , ut ex Ciaccon. in Vit. Eugenii IV.

28 Horum librorum auctorem communis literatorum hominum sententia Ciceronem non agnoscit, ut videre est apud Clariss. Virum Albert. Fabricium Biblioth. Latin. lib. 1. cap. 8. pag. 96.

essent, ad eum accedere auderet. Unus ex omnibus Landriano visus est Barzizius, qui mutilato, ac corrupto Codici manum admoveret: qua in re præstanda tantum ingenio, labore, assiduitate profecit, ut sospitem, ac reducem Ciceronem cum Marco Bruto loquentem omnes admirarentur. Erat tunc eò annorum provectus Gasparinus, ut ætati jam ad senium inclinatæ quiescendum esset à studiis, in quibus maximam dierum suorum partem exegerat. Verum, cum omnem honestæ vitæ rationem apud sapientem virum in literarum amore positam didicisset, ad extremam usque senectutem docendo, scribendoque pervenit: hocque ad laborum suorum cumulum accessit, quod ullâ adversâ valetudine, quæ eum à studiis remoraretur, infirmitas corporis sui vires non habuit. Ita, cum satis gloriæ vixisset, Mediolani, 1431 ubi multa cum laude Latinas literas excitaverat, ingravescente vi morbi confectus, diem suum [29] obiit. Barzizii mortem prosequuta est mœrens Civitas magno Civium suorum fletu: quorum alii querebantur amissam familiarem amici consuetudinem: alii præceptoris doctri-

-
- 29 Anno 1431. obiit Gasparinus, ut ex supplici libello Guiniforti ad Philippum Mariam Vicecomitem duodec. Calend. Martii hujus anni ex Gaspariniana Bibliotheca, quo error Matthiæ Konigii, Calvi, & aliorum detegitur, qui asserunt mortuum fuisse Gasparinum Bononiæ ann. 1428. vel 1429. Ipsum verò vita functum esse Mediolani habemus ex epistola inedita Rolandi de Talentis ad Guinifortum Barzizium, quæ penes nos extat. Alia quoque certissima argumenta refellunt Konigii opinionem de Barzizii obitu, quem anno 1428. contigisse asserit: epistola nempe Francisci Philelphi 32. lib. 1. ad Gasparinum tunc Mediolani degentem pridie idus Junii 1428. necnon altera epistola Barzizii ad Joannem Augustinum, & Guinifortum filios ex Mediolano pridie nonas Januarii 1429., quibus mendax pariter Calvus agnoscitur, qui Gasparinum Bononiæ moram traxisse anno 1428., ibique mortuum esse sequenti anno, nullum pro se adducens testimonium, affirmat.

Œrinam desiderabant: Urbs denique tota maximum sui
 ornamentum deesse ægrè ferebat. Paternæ virtutis hæ-
 redes reliquit Gasparinus plures filios, quos inter Joan-
 nem Augustinum Juris utriusque scientiâ præclarè præ-
 ditum, & Guinifortum natu minorem, cujus admira-
 bilis ingenii indoles minime fefellit patris opinionem;
 1431¹ quam de ipso fecerat. Namque hic Novariæ primum;
 deinde [30] Mediolani paternum sibi docendi onus im-
 1433¹ ponens, honorificentissimo judicio Philippi Mariæ Vice-
 comitis, ad eò eloquentiæ laude omnibus præstare visus
 est: ut in Ducalem Consiliarium ac Vicarium assumpto
 ultro delatæ sint plures, & maximæ Legationes, quibus
 sibi multorum Principum gratiam promeruit.

30 Anno 1432. in Hispaniam profectus Guinifortus militiæ nomen dedit, ac
 Alphonsum Regem ad Gerbim Insulam oppugnandam secutus est. Se-
 quenti anno 1433. in Italiam reversus Mediolani latinas literas docuit,

S E L E C T A

Illustrum Virorum

DE GASPARINO BARZIZIO

B E R G O M A T E

T E S T I M O N I A .

MARCUS ANTONIUS SABELLICUS

De latinae linguae reparatione .

Perierant, diuque sine nomine; sine cultu, sine spe ulla melioris fortunæ Romanæ literæ in oculto fuerant: quum in Cisalpina Gallia, quod vix quisquam futurum putasset, raræ admodum, nec satis certæ reparandæ rei scintillæ velut ex densis quibusdam, repositisque emicuere tenebris; etenim neque assertore uno opus fuit, neque uno vindice, ut tam perniciosa pestis Italiæ finibus pelleretur. Est in Bergomati agro vicus obscuri olim nominis, nunc clarus; suoque partu illustris, Barziziam vulgo nominant: hic Gasparinus Grammaticus, ac Rhetor sua tempestate, illustris: qui in hac Urbe*, ut audio, mox Patavii, inde Mediolani multâ nominis celebritate literas docuit, magis felici consilio, quàm quod tantæ cladis refarciendæ spes ulla prætenderetur: primus omnium, ut audio, ad veteris eloquentiæ umbram, nam ex re tam nobili nihil tum præter id unum supererat, oculos retorfit: quum

* Venetiis .

quum mille , & amplius annos Gethica illa tempestas terram Italiam invaserat , semper omnia in pejus abiissent : credo eâ fiduciâ fretus , quod in tres divinos illos Marci Tullii ad Quintum fratrem libros , quum diutissimè non extitissent , primus inciderat : quos situ , & vetustate consumptos diligenti curâ , & studio emendare adortus , tantum intentiore lectione profecit , ut opus non solum desideratum , sed deploratum etiam in publicum exhibuerit : multosque ad eloquentiæ cultum exemplo , & adhortatione excitavit . Fabius Quintilianus tum primum & ipse in Transalpina Gallia repertus , hujus operâ nonnihil veteri creditur squallore deterfus . Scripsisse dicitur commentarios in varia Ciceronis opera , sed qui nulli hodie extent .

BLONDUS FLAVIUS FOROLIVIENSIS

In sua Italia illustrata de Romandiola pag. 346.

GAsparinus Bergomensis Grammaticus , Rhetorque celeberrimus Venetiis meliori solito doctrinâ nonnullos erudit , plurimos ad ea imitanda studia incitavit . Et paulo infra : cum Philippus Mediolanensis Dux Tertius Gasparinum à Bergamo subditum hominem invitum Mediolanensibus edocendis Paduâ , & Venetiis evocavit . Ubi id maximè adjumenti studiis eloquentiæ attulit , quod repertus Laudæ à summo viro Gerardo Landriano tunc ibi Episcopo multis , maximisque in ruderibus Codex Ciceronis pervetustus , & cujus literas vetustiores paucissimi scirent legere , ad ejus perveniens
ma-

TESTIMONIA:

XLII

manus interitum evasit. Continebat is Codex præter Rhetoricorum novos, & veteres, qui habebantur, tres quoque de Oratore integerrimos, Brutum de Oratoribus claris, & Oratorem ad Brutum M. Tullii Ciceronis: unde liberatus est bonus ipse vir Gasparinus ingenti, quem assumpserat, labore supplendi, quoad poterat, librorum de Oratore defectus: sicut diu antea in Quintiliani Institutionibus multo labore suppleverat.

IDEM *Italia illustrata de Lombardia pag. 363.*

Bergomum civitas vetusta, à Gallis simul cum Mediolano, Brixia, & Verona, eodemque tempore, sicut Pompejus Trogus dicit, ædificata: quæ Gasparino Bergomenfi Rhetore, & Grammatico exornata est.

RAPHAEL VOLATERRANUS

Lib. 21. anthropolog. de his, qui reliquis in artibus claruerunt, fol. 245.

Gasparinus Bergomas à Philippo Vicecomite accersitus, Mediolani ludum aperuit. Is libros Ciceronis de Oratore primus reperit, ac perlegit, cum flagitiosâ, ac penè incognitâ literâ scripti essent. Quintiliano quoque tunc invento semilacero emendando, multam cum adhibuisset operam, Quintilianus integer, & ex omni parte incolumis repertus est.

e

Ex

EX VITA

P O G G I I

*Parisiis edita in quarto 1511. in fine operum
ante Facetias.*

TUm Constantiæ, ubi Concilium tunc habebatur, non parum gloriæ est consecutus, præsertim propter Fabium Quintilianum, quem ex intimis Germaniæ penetralibus, situ, squalloreque penè obliteratum reportavit, quem postea Gasparinus Bergomas multo labore emendavit.

EX ORATIONE

JOSEPHI VERCELLENSIS

De laudibus eloquentiæ habita Venetiis.

HAbuit hæc ætas nostra, & adhuc habet duos in ea doctrina, scilicet Oratoria arte, viros sanè præclaros, atque illustres, Gasparinum scilicet, & Guarinum: quorum alterum Mediolani, alterum Veronæ præceptorem, familiaremque meum habui.

T R I T H E M I U S

De Scriptoribus Ecclesiasticis pag. 345.

GAsparinus Grammaticus patriâ Bergomensis ex Barzizia rusculo natus, vir in sæcularibus literis eruditissimus, & Rhetor præstantissimus, ingenio subtilis,

TESTIMONIA.

XLII

tilis, eloquio disertus, qui latini sermonis elegantiam semimortuam ab inferis resuscitavit. Scripsit multa in ea facultate præclara opuscula, quibus nominis sui memoriam posteris reliquit. Claruit tempore Concilii Constantiensis, & Sigismundi Imperatoris.

LEANDRO ALBERTI

Descrizione dell'Italia fol. 368.

GAsparino Barziza uomo perito tanto nella lingua Greca, quanto nella Latina, come chiaramente si può conoscere nell'Opere da lui lasciate a'mortali.

CHERUBINO GHIRARDACCI

Istor. di Bologna lib. 28. pag. 595.

VIeva ancora con famoso grido Gasparino Bergamasco Grammatico, e Rettorico di gran dottrina.

TARCHAGNOTA

Istor. lib. 17. part. 2. pag. 698.

GAsparino da Bergamo fu celebre Grammatico di quell'età, e fu quasi il primo, che mostrasse una nuova strada delle buone lettere, e dell'eloquenza latina.

F. JACOPO FILIPPO

DA BERGAMO

Lib. 13. fol. 516. pag. 2.

G Asparino nato in Barziza Villa nel Contado di Bergamo, Grammatico, e Rettorico celeberrimo, per la sua gran dottrina fù in questi tempi in Venezia molto onorato, dove era condotto con pubblico salario, e fece molti uomini dotti, e non solamente della Città di Venezia, ma d'altre nazioni, i quali erano andati per acquistar la sua singolar dottrina. Avendo Filippo Duca di Milano della fama della sua singolar dottrina notizia, contro il volere de' Veneziani, come suo suddito lo volle per insegnare a Milano. Costui fù cagione da risuscitar, come da morte a vita quell' opera eccellentissima, e degna di Cicerone, detta dell'Oratore, il qual volume gli venne alle mani, essendo antichissimo, e già totalmente perduto. E perchè nessuno lo sapeva per l'antichità leggere, durò tanta fatica, che egli medesimo lo volle trascrivere, e così di sua mano lo lasciò emendato, e corretto; ed in quel modo fù ripiena l'Italia di quel libro utilissimo, e desiderato da tutti gli uomini dotti. E mentre che visse, fù sempre dal Duca Filippo onorato. Costui oltre gli errori, che correffe con molta fatica in Quintiliano nel libro dell' istituzione, e ne' libri di Cicerone, cioè *de Oratore*, *de Officiis*, *de Senectute*, e nell'Epistole, gli commentò ancora. Compose l'ortografia in lingua latina, ed un volume d'Epistole, e d'Orazioni eleganti.

CHE-

CHEVILLIER

*Origin. de l'Imprimerie de Paris part. 1.
chap. 2. pag. 40.*

GAsparin de Bergame habile Grammairien, qui vivoit en l'année 1420., fut un de ceux, qui travaillerent a retablir la pureté de la langue latine dans l'Italie, où elle étoit presque morte.

MORERY

Dans le grand Dictionnaire tom. 2.

GAsparin de Bergame Grammairien celebre étoit tres estimé environ l'an 1420., il composa divers Ouvrages comme des Commentaires sur divers livres de Ciceron, un Recueil d'Epitres, un Traité de l'Ortographie &c.

Plures alii mentionem faciunt Gasparini Barzizii
*Gesner. in sua Bibliothec. Matthias Konigius Bibliothec.
veter. & nova, Calvi Scena letteraria de' Scrittori
Bergamaschi. Muratorius Anecd. tom. 2. pag. 241.*

CENSORUM JUDICIA

Illustrissimi, ac Reverendissimi Præfulis Nicolai Fortiguerræ
Utriusque Sign. Refer., & Sacræ Consultæ Ponentis.

M Andante Reverendiss. P. Selli Apostolici Palatii Magistro, legi Opuscula utriusque Barzizii, nimirum Gasparini Patris, & Guiniforti ejus Filii, quorum studiis lingua latina, illis præsertim temporibus tam sædè corrupta, ut alia prorsus videretur, atque olim fuit, cum tanta gloria florebat, ita feliciter instaurari cœpit, ut ad pristinam illam suam dignitatem, ac pulchritudinem, si minus cumulatè, & perfectè, at multo maxima ex parte factis restituta. Quapropter continere me non possum, quin summis laudibus efferam Joseph Alexandrum Frarietum Præsidentem ornatissimum, cujus labore, & industria hæc Opuscula, atque ea præsertim, quæ à Gasparino conscripta sunt, eruditorum oculis hactenus abscondita eduntur. Est enim máximo beneficio universam Rempublicam literariam obstringere, in id potissimum incumbere, ut præstantium Virorum, qui latine lingue incredibilem venustatem ab illarvis, & putrefe sordidatam, & sordidam abstergere studuerunt, non modo memoria non extinguatur, verum etiam renovetur in dies. Caterum in illis perlegendis nihil reperi, quod Catholica Religioni adversetur, nihil omnino, quod bonos mores contaminet: Quamobrem, quantum ego intelligere possum, non solum non est, cur ii in publicam lucem non exeant, sed quò citius exire illos contigerit, eò gratiores literatis omnibus erant: summa enim voluptas est, non tantum instaurata lingue beneficium ante oculos habere, quantum instaurations ipsius modum, artemque laboriosissimam.

Ex Aedibus Fabronianis sexto Kalendas Junii,
Anno M.D.CC.XXII.

Reve-

Reverendissimi Patris D. Bonaventuræ Finardi è Congregatione
Casinensi, Abbatis SS. Faustini, & Jovitæ Brixia, Sacræ Ind.
Congr. Consultoris, & in Collegio S. Anselmi Urbis Sacror.
Canonum Institutoris.

PLeraque ex iis, quæ scripta reliquerunt Gasparinus Barzizius
Pater, & Guinifortus Filius Bergomates, quorum primus præ-
stantissimus, secundus verò non postremus reparatores inter, ac illu-
stratores latine linguæ, illorum ætate, si non omnino barbarie obru-
ta, certè illuvie sordida, fædoque pædore ubique deformatæ, ea, qua
par erat, diligentia, & multa, ac nunquam interitura tam sui,
quam Patriæ laude pro suo in illam, atque in bonas literas amore,
è tenebris ~~exiit nunquam edita~~ Illustrissimus, ac Reverendissimus
Præsul Joseph Alexander Furiettus Bergomas Utriusque Signaturæ
Referendarius, ac SS. Simonis, & Judæ Bergomi Abbas: eaque
cum olim jam editis in unum volumen congeffit, erudita Præfatione,
ejusdemque elaborata, ac luculenta instructum vitæ descriptione. In
quo quidem à me diligenti studio perlecto jussu Reverendiss. P. Gre-
gorii Selleri Sac. Pal. Apost. Magistri nihil offendi, quod aut bonis
moribus, aut Fidei orthodoxæ adversetur: quin immò opus quàm
maximè literatorum Reipublicæ acceptum futurum, si committatur
Typis, existima.

Ex Ædibus S. Calisti decimo quarto Kalendas Julii.
Anno M.D.CC.XXII.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendis. P. Sacr. Palat. Apostolici Magistro.

N. Episc. Bojan. Vicefg.

IMPRIMATUR:

Fr. Gregorius Selli Ord. Præd. Sacr. Palatii Apostolici Magister.

GA-

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

DE COMPOSITIONE

PRIMA ELOCUTIONIS PARTE.

Um omnis commodæ, & perfectæ elocutionis præceptio in tres partes sit distributa, scilicet compositionem, elegantiam, & dignitatem; illud genus, quod ad compositionem attinet, tribus in rebus est positum, ordine, juncturâ, numero; quæ nisi diligenter ab Oratore sint considerata, splendor penè omnis, verborumque illa concinnitas tota intereat, necesse est. Quid enim finè compositione elegantia, aut verborum, sententiarumque exornationes valeant, non satis intelligo. Quoniam itaque prisca Oratores maximam huic parti operam, studiumque adhibuerunt; quid unaquæque species compositionis sit, & qua ratione tractanda videndum est. Primum itaque de ordine quid sit, & quot ejus genera dicendum est: deinde de junctura: postremò de numeris.

Ordo igitur est apta quædam verborum inter se naturalis, vel artificialis dispositio: genera verò ordinis alii plura, alii pauciora

Gasp. Barz. Pars I.

A

con-

constituerunt. Quintilianus libro suarum institutionum nono tres tantum species posuit. Est enim quædam ordinis observatio, quam ego artificialem appello, quædam naturalis, quædam autem, qua genus per speciem restringitur. Artificialis est, quæ ad rerum ^{adferre} pertinet, & quam nos amplificationem dicimus. In hac est cavendum, ne decreascit oratio, & ne ampliori verborum significationi verbum minus amplum subijciatur; ut cum sacrilegum quempiam appellaveris, postea cum furem dicas, aut cum latronem eum dixeris, petulantem etiam addas. Augeri quidem vult oratio, & insurgere, ut est apud Ciceronem: *Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate*: quo loco id ab Oratore accuratissimè observatur, ut, quod sequitur, majus sit eo, quod antecedit. Sed hoc est notandum hanc artificialis ordinis rationem tunc magnopere observandam, cum verba illa ad unam, & eandem rem sint relata; quod si ad res diversas referantur, nullum is vitium facit, qui ab hac ordinis ratione discedit: ut cum alium sacrilegum dixeris prius, alium dehinc furem appelles, & ad hunc modum similia.

Est altera naturalis ordinis species, in qua naturæ quædam ratio magis, quam artis dignitas attenditur; ut si sermo forte aliquis ad viros, & ad foeminas pertinens incidat, viros certe foeminis antepones in dicendo: sic etiam ortum occasui, diem nocti, secundas res adversis, honesta turpibus, & multa ad hunc modum alia. Habenda quidem est dignitatis naturæ quædam ratio, sinè qua nec ipsa orationis gravitas satis probari potest. Sed illud est animadvertendum, hanc in prædictis rationem tunc attendendam, cum talia verba se immediatè sequuntur; nihil enim impedit, si à se distantia fuerint, & in diversa parte orationis posita, aut ad diversum tempus, ordinemque relata, quæ minorem dignitatem habeant, posse dignioribus anteferri, ut in hoc exemplo: *Cum ingens agmen prius mulierum, dehinc virorum in manus hostium pervenisset, secuta est subito totius Urbis captivitas*. Idem in separatis intueri multò est facilius.

Illam vero tertiam species ordinis, qua genus per speciem re-

strin-

Aringitur, quo minus laudis, quàm duæ illæ superiores, eò plus vituperationis, si ab Oratore neglecta fuerit, meretur. Hujusce partis illud maximè proprium est, ne verba in oratione otiosa sint, ne supervacua, ne nihil agentia: quod vitium evitare qui volent, nunquam generi speciem anteponunt, non verbis plus, minusve, quàm tempori, rerumque naturæ convenit, aut aliud significantibus in oratione utentur. Supervacue igitur, ne ineptè dicam, ii faciunt, qui, cum de Castore, ac Polluce fratribus geminis loquantur, speciem generi anteponunt, nam ita inquirunt: *Castor, & Pollux gemini fratres cum finitimis bellum gerebant*: Nam cum omnes gemini fratres sint, nil opus erat, cum *geminis* dixissent, *fratres* addere; si verò prius *fratres*, de hinc *geminis* apposuissem, cum omnes fratres non sint gemini, iusta reprehensione caruissent. Cum autem verba rebus, de quibus loquimur, non satis sunt accommodata, propterea quod plus, minusve, aut aliud significant; quoniam hoc vitium facile à quovis potest intelligi, exempla hinc non subjiciuntur. Necesse quidem est, ut quæ sit cujusque verbi significatio dignitari orationis inserviens, cum ex cæteris Grammaticis, tum maximè ex Nonio Marcello repetatur. Quis enim ignorat eum, qui in laudibus hominem sortis infimæ, illustrem, aut magnificum appellaverit, majus aliquid: & qui Regem aliquem, sive Imperatorem à parsimonia laudaverit, minus quàm personæ competat, attribuere: aut qui militem inerme ad bellum dicat instructum accedere, aliud, quàm rei conveniat, significare; non enim instructus is miles dicitur, qui rei militaris scientiam tenet; sed qui armis, qui equis munitus instrumenta ad bellum gerendum necessaria comparavit. Opus itaque hac unâ in parte erit, propriam verborum significationem à Grammaticis repetere, & rerum naturam consulere, quis ornatus rebus, de quibus loquimur, sit accommodandus. Has tres ordinis species perpetuò in oratione attendendas, nemo dubitabit, qui vim, ac rationem perfectæ elocutionis considerabit; sed multa alia sunt, ac varia expoliendæ orationis præcepta, quæ, etsi non semper, sæpe tamen sunt ab Oratore consideranda: nunc verò his, nunc illis utendum esse intelliget, qui eloquentiam,

non modò varietate sententiarum, sed verborum etiam oportere distinctam esse judicabit.

Laudatur igitur oratio illa, quæ in verbum sæpius, quàm in aliam partem orationis finitur, ut in hoc exemplo: *sola virtus est, quæ hominem beatum facit*. Item quæ dictionem habeat universalem in fine negativam, ut *nullus*, & *nemo*: vel affirmativam, ut *omnis*, & *quilibet*: vel insigne aliquod adjectivum, qualia sunt *insignis*, *egregius*, *spectatus*, *magnificus*, *illustris*: five adverbium, ut *diligentissimè*, *accuratissimè*, & quæ his paria sint, velut in his exemplis: *quem magis diligam*, *habeo neminem*: *quæ vir bonus facit*, *laudant omnes*: *quæ ad me scribis*, *sunt egregia*: *quæ mihi mandasti*, *confeci omnia diligentissimè*.

Commendatur præterea oratio illa, quam obliquam dicimus, idest quæ à posterioribus dictionibus incipiat: ut, *neminem ferè comperies*, *qui satis sibi in rebus adversis constet*. Ab apposito quidein, non à supposito verbi incipit oratio. Plerunque etiam illud observatur, ut ab adjectivo sæpius, quàm à substantivo incipiamus, dum inter adjectivum, & substantivum aliquid interponatur; dummodò non ita sepärentur, quod orationem obscuram faciant, ut in hoc exemplo: *nulla satis probata apud suos cives virtus est*; Si verò oratio incipiat ab apposito, quod hujus relativi *qui*, *quæ*, *quod* sit antecedens, interdum inter relativum, & antecedens verbum interpoliäre convenit hoc modo: *homines diligo*, *qui paci*, & *otio student*: nonnunquam etiam ornatus causä relativum suo antecedenti præponitur, ut in hoc exemplo: *quos in Urbe tumultus excitasti*, *multarum seditionum principium*, & *causa extiterunt*; vel cùm relativum finè antecedenti ponitur hoc modo: *quæ tua humanitas est*, *majorem beneficiorum rationem, quàm injuriarum habebis*: subauditur enim aliquid, quod locum antecedentis habet, *hac ante re*, vel *humanitate*, *quæ humanitas tua est*. Quanquam etiam cùm antecedens in principio orationis fuerit relativum, post verbum illud, à quo antecedens regitur; transfertur: ut *Cicero eloquentissimus fuit*, *qui ceteris in dicendo præstitit*. Qui verò rem simplicem proferunt, dehinc illam exornant, rem auditoribus gratam efficiunt, ut in hoc exemplo: *Vir fortis omnia pro Republica adibit pericula*, & *quidem*

dem impigre; commoventur enim auditorum animi vehementius, quàm si dixisset: *vir fortis omnia pro Republica impigre pericula adibit*; quanquam varietatis causâ etiam hoc genere dicendi interdum Orator utetur. Placet insuper, quòd sicut in mediocri figurâ magis convenit rem priùs nudam afferre, dehinc verbis idoneis illam ornare; ita in gravi figura, sive in laude, sive in vituperio verletur oratio, ab ornatu initium sumere. Exemplum primi: *Pompejus facile omnium Romanorum cum armis, tum consilio princeps fuit*. Exemplum secundi: *omnium Romanorum tum armis, tum consilio facile Princeps Magnus Pompejus fuit*. Cavendum tamen est, ne vel in re tristi nimis lasciviat oratio, aut in re lætâ inculta sit, aut horrida. Nam, ut in rebus duris, & adversis ille verborum exquisitus apparatus fugiendus est; ita in secundis, & felicibus servanda est in prædictis observatio diligens; ex quo fit, ut interdum distinctiones, quæ communiter præponi consueverunt, postponantur, quales sunt *in, sub, ad, apud, propter, pro, e, ex, ob*, & similes, ut in exemplis: *Omnes cum honesta facimus, nihil est, quod vereamur: omnibus in rebus honestas placet: cum divina sub potentia constituti sumus omnes, nemo est, qui voluntati aeterni Judicis possit resistere*; aut illud: *Atticam ad Urbem postquam accessi, fortè mihi Socrates occurrit*: Simile illud est: *Nolana apud Mœnia Annibal à Marcello in fugam versus est: Tuam propter causam omnes caremus patria nostra: vestra pro benevolentia nullum tantum est periculum, quod non libenter adeamus: Junonio è templo multa signa erepta sunt: nostris ex agris pecus omne ablatum est: civilem ob causam magnas, ac periculosas contentiones suscepi*. Sed mos ille jam obsolevit, quo plerunque Cicero usus est ponendo *qui cum pro cum quo: quod ego* malæ consonantiæ vitandæ causâ fecisse eum arbitror. Plures alios modos esse certum est, qui per orationes sparsi legendo facilius, quàm præcipiendo intelliguntur; velut cum hæc præpositio *de* interdum à Cicerone suo casui postponitur, ut in secundo ad Heremium, cum inquit: *Utrum ea res similis sit ei rei, quando agitur*. Qui verò plures ordinis species posuerunt, nomina verbis, verba adverbis, item nomina pronominibus, tribus ex-

ceptis primitivis, & quæ priùs gesta sunt, posterioribus tempore anteferenda esse censuerunt: arbitantes hanc ordinis dispositionem ad elegantiam pertinere, quæ facit, ut non modò congruè, sed purè etiam, & apertè dici unumquodque videatur. Huic præceptioni non curavi exempla subijcere, propterea quòd ipsa dicendi consuetudo multa nobis exempla suppeditat; & quòd hæc præceptio iis, quæ superiùs tradita sunt, plerumque repugnat: quod ipse Oratorum usus multis modis demonstrat. Si verò ullus huic eorum præceptioni locus proprius est, valet potissimè in humili figura, vel materia tristi, & in narrationibus. Sicuti etiam cum illa ipsa, quæ illustriora sunt, ac grandifona, si præter modum frequentia sint, nonnunquam nos fastidio afficiunt; ita illorum prætermissione temperatur satietas illa, quæ in summis etiam rebus offendit, velut in trito, ac veteri proverbio est: *Abundantia satietatis dicitur parens*: ut ista ipsa faciliore compositione moderetur, & oratio aliqua varietate animum oblectet. Caput autem omnium, quæ ad elocutionis præcepta attinent, illud visum est, ut omnia, sicut dixi, ad rerum, de quibus loquimur, dignitatem, temporum, locorum, & personarum accommodata sint. Rectè itaque Mecoenatis illa minimè laudatur compositio, cum inquit: *Sole, & aurora rubent plurima*; simile huic illud ejusdem est: *Inter sacra movit aqua fraxinos*: elaborata nimis quidem est oratio, & ambitiosa. Cum verò idem in re mœsta, ac lugubri, attentiori studio, verborum compositionem, quàm affectum animi attendit; non verba rebus, sed res ipsas verbis accommodavit, dum inquit: *Ne exequias quidem unus inter miserrimos viderem meos*; Satias enim erat perturbata potius hujus ordinis ratione, prout doloris impetus suadet, quàm limata nimis, atque expolita compositione uti. Non enim quidem natura ipsa patitur, ut cum gravi aliquo mœrore premimur, verborum compositioni vacare possit animus. Probatur itaque magis illud dicendi genus, quod abruptum est, ac simile illis animorum fluctibus, quàm expolitum, ac sedatum. Vitatur insuper etiam illa ab Oratoribus accurata verborum compositio, cum eloquentiam auditoribus suspectam esse intelligimus; &

ma-

maximè in exordiis, velut Domitius affert pro Dolabella; *gratias agam continuo*: & pro Lælia, *apud te judicem*, inquit, *periclitatur Lælia*: quibus in exemplis de industria cavit Domitius, ne oratio in verbum finiret, ut teneram illam, delicatamque modulandi voluptatem effugeret. Si verò nostra oratio ad aliquam concitationem animorum, quæ sit vehemens, inclinabit, commodissimè in verbum aliquod finiet, velut est illud Ciceronis in Antonium: *ut tibi necesse esset in conspectu populi Romani vomere*: Magis enim afficitur auditorum animus, si in verbum finitur oratio: in quo id maximè probatur, ut in illud verbum oratio terminetur, quod vel in vituperio summam deformitatem habeat, vel summum decus in laudem, ac ornamentum. Illud autem in universum placet; ut cum dicendo cò provecti fuerimus, ubi, & rebus, de quibus loquimur, satis à nobis factum erit, & aliquo egregio sensu oratio ipsa claudi poterit, ne ulterius provehamur: in quod vitium plerique incidunt inertiam potius quadam, aut negligentiam, quàm rerum dicendarum inopiã.

Hactenus de ordine; nunc de junctura dicendum, quæ pars secunda fuerat ex tribus locis attributis compositioni. Primum itaque videndum, quid sit junctura: deinde quid inter juncturam, & ordinem referat: postremo, quæ vitia potissimum sint in juncturâ vitanda.

Junctura velut à veteribus definitur, est congrua quædam, atque concinna litterarum, Syllabarumve in contextu verborum collocatio ab omni offensione aurium procul remota. Hoc autem inter juncturam, & ordinem differt: quod junctura in litteris, ac syllabis attenditur: ordo vero in singulis dictionibus. Vitiâ verò in juncturâ fugienda multa sunt, quæ ab Isocrate, & Theopompo, summo studio, sunt vitata: à Cicerone autem, ac Demosthene nonnisi cum nimiam frequentiam in orationem ingeruntur: sæpe etiam, si moderatè intercurrent, orationem nunc molliorem, nunc graviolem efficiunt; &, ut in saporibus quædam interdum suaviter amara sunt; sic in oratione aliqua asperitas inter sonantia magis grata est. Quid illum dicam præcipitem verborum cursum, nonne

nonne aliquo sæpe vocalium modesto concursu temperatur, majoremque in pronunciando affert dignitatem? Valeat igitur in his hæc præceptio, quæ nimis crebra incidunt, aut quæ sunt uno spiritu pronuncianda; in cæteris, si vel sententiarum necessitas exigit, aut punctis quibusdam concursus ille vocalium distinguitur, nec spiritu uno, ac eodem profertur, (modò id rarò, atque modestè fiat) non modò non reprehendendum erit, sed quandoque etiam laudandum. Cavendum igitur est, ne ille vocalium concursus creber incidat, qui vastam, & hiantem orationem reddat, ut in hoc exemplo: *minimè honesta, aut grata ara illæ Æsculapio habitæ erant, quæ omnia appposita omnibus ad voluptatem habebant*. Quis non videt tam crebrum vocalium concursum non modo hiantem esse, verum etiam sensum aureum, qui delicatissimus est, fastidio non mediocri afficere? Vitanda est præterea, sicut ejusdem verbi, ita etiam ejusdem literæ, aut syllabæ inconsona repetitio, præsertim cum se proximè consequuntur, ut in his exemplis: *Tute tuta te virtute tuente tueris: amore regit regis gesta, qui verbis ad cælum tulit*. Nec solum vitandum est, ut sequens verbum ab illa incipiat syllaba, in quam præcedens desinat; sed ne etiam ab eadem syllaba verba continuata incipiant: ut *poeta potentiam ponentes in possibilibus, & honestis rebus laudantur*. Sed cum non omnium literarum, ac syllabarum concursus eandem habeat asperitatem, videndum est, quæ magis deformem compositionem efficiant; nam vocales eæ, quæ majorem sonum habent, quales sunt *a* & *o*, minus se compatiuntur, si invicem concurrunt, ut in hoc exemplo: *ama amantem, dum veram laudo amicitiam*. Quæ verò magis oxilem habent sonum, minorem hiatum faciunt: ut *bonora illustres viros, & excolito unice virtute præditos*. In e quoque si terminet verbum aliquod, sequenti verba ab eadem vocali incipiente, inconsonantem vocem efficit: ut *egredere ex domo aliena, vel egredere ex Urbe elata*: quanquam idem penè in omnibus aliis vocalibus accidat, quæ nescio, quo pacto se magis inconcinne recipiunt, quam si diversè concurrant: ut *solicita Ausoniam in arma, & elige egregios bellatores*.

Con-

Conveni irritantes ad discordiam, vel cives: latro omnes, quos potest, spoliatur, dum victor omnium in castris extat. In consonantibus verò s, & x ineptam pronunciationem reddunt: ut deceptus Xerxes inconsultè bellum Græciæ intulit: sexcentorum Senonum Brennus fuit dux. Non solum in verbis diversis, sed etiam in compositione vitandus harum literarum concursus est; quare, si fortè accadat, ut hæc præpositio ex cum dictione ab s incipiente componatur, s litera de medio est abjicienda, ut exurgo, exuscitor, & similia: nec solum in his duabus literis magna inest asperitas; sed s etiam, & t, si crebro concurrant, deformem juncturam reddunt: ut, nunc suavissimè suadebat: nunc verò terrore terribili tutoribus suis satis gravis erat. Nec tantum, quæ prædicta sunt vitia, ab Oratore declinantur; sed etiam, ne idem sit dictionum se immediatè sequentium exitus, cavetur: ut illorum bellatorum, ac Imperatorum optimorum fortuna laudatur, quorum probitas civium optimorum saluti intenta est. Monemur insuper, ne eadem sæpius dictione utamur, nisi ornatus causâ, ut in repetitione, conversione, complexione, traductione, gradatione, argumentatione, & si qui alii hujusmodi colores in orationem cadant: quod facile dignoscemus, si judicio aurium, quod rarò fallitur, uti volumus. Nemo quidem ita eloquentiæ ignarus est, cujus animus non fastidio aliquo afficiatur, si quid hujusmodi audierit: non est rationis ratio rationem illi adhibere, qui in ferendis sententiis ratione legum non utatur; aut si hujusmodi oratione uteretur: non est is homo appellandus, qui alteri homini dolum, aut fraudem machinatur, cum nihil sit magis hominis proprium, quàm pro salute hominum multa, si Respublica exigat, adire pericula. Recedendum est etiam à nimia verborum suspensione: quæ res, tametsi exordiis interdum conceditur, in cæteris tamen orationis partibus reprehendi solet; nec tamen omnibus procemiis competit, velut his, quæ in attenuato genere, aut in mediocri versantur: erit itaque suspensio illa, & prolixitas in processu orationis, aut in iis, quæ dixi generibus, etiam in principio orationis vitiosa. In exordio autem gravis figuræ non reprehenditur, quali usus est

B Ci

Gasp. Barz. Pars I.

Cicero ea in oratione, quam de suo in patriam reditu ad Quirites præclaram habuit, ejus verba sunt hæc: *Quod precatus à Jove optimo maximo, caterisque Diis immortalibus sum Quirites, eo tempore, cum me, fortunæque meas pro vestra incolumitate, otio, concordiaque devovi; ut, si meas rationes unquam vestræ salutis anteposuissem, sempiternam pœnam sustinerem mea voluntate susceptam; sin & ea, quæ ante gesseram, conservandæ civitatis causa gessissem, & illam miseram profectiōnem vestræ salutis gratia suscepissem, ut quod odium scelerati homines, & audaces in Rempublicam, & in omnes bonos conceptum jamdiu continerent, id in me unum potius, quàm in optimum quemque, & in universam Rempublicam desecterent: hoc si animo in vos, liberosque vestros fuisset, ut aliquando vos, Patres conscriptos, Italiamque universam memoria mei, misericordia, desideriumque teneret: ejus devotionis me esse convictum judicio Deorum immortalium, testimonio Senatus, consensu Italiæ, confessione inimicorum, beneficio Divino, immortalique vestro, maximè lætor Quirites.* Cùm enim initio hujus exordii suspensa oratio fuerit, & ad hunc extremum exitum referenda, quo totum exordium clauditur, dum inquit: *maximè lætor Quirites*: quis non videt, vel ubique in humili genere, aut mediocri, vel in cæteris partibus orationis in gravi figura prolixitatem hanc fugiendam esse: quæ, si ab alio, quàm à Cicerone latinæ eloquentiæ principe, scripta esset, nemo ferè est, qui non eam obscuram ipsâ verborum nuniâ suspensione diceret. Quod verò in gravi figura longiori oratione uti in procemio liceat, auctores habemus Græcos, à quibus in omnibus principiis, cùm librorum, tum etiam orationum, quæ dignitatem aliquam habent, suspensio ista, quam illi *Μακρολογία*, nos verò longum sermonem dicimus, laudatur. Illud autem ex omnibus juncturæ vitiis, quò evidentius est, eò facilius vitatur. Hoc ad ineptam, obscuramque unius, & ejusdem verbi divisionem pertinet, cùm syllabæ, aut literæ unius dictionis cum ea, quæ ab illa distat, copulatur: quo in vitio Cæciliū quarto ad Herennium fuisse testatur Cicero, cùm inquit: *hæc res ad te scriptas luci missimus eli*, ubi è vocali abla-

ta

ta ex hoc verbo *emissus*, & hac syllaba extrema *li* dempta ex hoc nomine *lucii*, orationem, quæ ex se dilucida erat, atque apta, confusam, & obscuram reddidit.

Satis de vitiis in junctura vitandis dictum ab me arbitror, nunc superest, ut de ratione numerorum dicamus, quæ apud Isocratem tanto studio, vel inventa, vel ab eo aucta reperitur, ut nullam ex omnibus eloquentiæ partibus huic anteponat. Nam, cum numerus, atque contorta oratio dignitatem ordinis, & concinnam juncturæ structuram in se contineat, necesse est, ut ex omnibus compositionis partibus huic unæ palmam concedamus. Sed hujusce disciplinæ præcepta cum varia sint, nec latini auctores græcorum doctrinam semper secuti sint, ideo etiam inter latinos non parva contentio est. Ciceronem enim non semper hac unâ in parte nono suarum institutionum Quintilianus sequitur; Martianus verò quinto libro de nuptiis Philologiæ, & Mercurii, Ciceronis omiſſis, Quintilianique præceptis, aliam rationem numerorum instituit; & non solum in quosdam pedes, sed in certum etiam syllabarum numerum præceptionem hanc distinguit: cujus doctrina cum dilucidior sit, & ad intelligendum facilior, hoc loco à me primum commemorabitur. Si ergo in monosyllabam dictionem oratio terminabitur, quod rarò, ubi sensus perfectus est, ab Oratore observatur, considerandum est, utrum ea longa sit, an brevis: si longa est, eam præire trochæus debet, qui duabus ex syllabis constat, longa scilicet, & brevi, quale est illud Ciceronis in Miloniana: *non scripta, sed nata lex*; aut illud ejusdem: *debet esse legum in Republica prima vox*. Quod si talis monosyllaba dictio brevis fuerit, rectè iambus, qui est pes ex prima brevi, & ultima longa; aut anapæstus ex duabus brevibus, & ultima longa constans ante illam collocatur, ut est apud Salustium: *tota autem insula modica, & cultibus inanis est*: quo in exemplo, quanquam positione finali verbum monosyllabum producat, naturaliter tamen breviatur. Sin autem brevem brevis syllaba, aut longa longam antecedit; jure id reprehenditur, velut si dicis: *ista res mea est*; aut quale est illud Ciceronis pro Quinto

Gasp. Barz. Pars I.

B 2

Li-

Ligario: *Non tu eum patria privare, qua caret, sed vita vis: Quod certa ex scientia Orator, non errore aliquo fecit.* Sin autem verbum dissyllabum in fine Orationis collocetur, & penultimus fuerit spondæus, pes ex duabus longis constans, mox iambus post spondæum aptissimè ponitur, ut in hoc exemplo: *Tenui servos meos*, aut pyrrhichius pro iambo: ut *Consul videt*; & est pyrrhichius pes ex duabus brevibus constans. Laudatur etiam illa consonantia, in qua iambus spondæum, vel trochæum antecedit. Exemplum primi: *Patria continet bonos cives*; Exemplum secundi: *Afferas caput legis*. Illud autem cavendum est, ne duo iambi, aut iambus, & pyrrhichius in fine collocentur, velut si dicas: *Pulchrum est pugnare juvenes pro suis parentibus*; quo in exemplo pyrrhichium iambus antecedit. Si verò dixeris, *pro parentibus suis*, duo iambi in fine clauduntur, scilicet *tribus suis*; nec minus reprehendendum est, si duo pyrrhichii in fine ponantur, cum syllabas quatuor breves constituent, in quod vitium incidit, qui ait *perdidi bona mea*. Reprehendendus est etiam, qui trochæum, aut spondæum post pyrrhichium locat, ut, cum *queritur sua fata*: ubi, cum *sua* duas breves habet, *fata* verò primam longam, & ultimam brevem, pyrrhichius vitiosè trochæo præponitur; Qui verò dicet, *imputet sibi demens*, spondæo pyrrhichium anteponet, Masâ insuper numerorum consonantiâ utitur, qui trochæum præjungit iambo, vel pro iambo post trochæum pyrrhichio utitur; habet enim nescio quid carmini elegiaco proximum: parum quidem refert, utrum dixeris, *omnia namque vides*, quàm si dicas *respice fata mea*. Concinnius itaque numeris illi utuntur in dictionibus dissyllabis, qui aut duos in fine ponunt trochæos, ut hoc est: *Bonorum civium magna cura*; vel trochæum ante spondæum, ut hæc sunt: *Quæ maximi Principes sola curant*. In trissyllabis autem, si molliter orationem velis decurrere, collocetur in fine molossus, pes ex tribus longis constans contrarius tribaco, præcedatque molossus trochæus, quo numero Cicero in Rosciana usus est, cum inquit: *Mare fluctuantibus, littus ejectis*; est enim littus trochæus, ejectis verò molossus. Contra illa pessima est consonantiâ, quæ spon-

spondæum molosso prælocaverit, ut si quis diceret: *Mare fluctuantibus, rupes ejectis*: nec minus compositio illa vituperaretur, si pyrrhichium pro trochæo prælocaveris, ut si dicas: *Mare fluctuantibus, dolor ejectis*. Vitiosa est etiam illa conclusio, quæ primam novissimi molossi contra pedis naturam breviat, trochæo quamvis prælocato; quæque in consonantiam heroicam incidit, si quis dixerit *Littus amicis*. Quod ad tetrasyllabas dictiones attinet, paucioribus præceptis continetur; cum enim pes ionicus duplex sit, minor scilicet, ac major: minor, quod primis duabus brevibus, reliquis autem duabus longis constet; contra major duas primas habeat longas, postremas autem breves: illud Martiano * placet, quod post trochæum ionicus minor in fine locetur, ut si dicas: *Mare fluctuantibus, littus agitandi*. Monet autem, ne pro trochæo penultimo spondæus ponatur; ait quidem minus honestam consonantiam ex hoc sequi. Hæc de numeris Martianus: plura Cicero. Sed multis locis ab hac institutione diversa, atque obscura, errore potius, incertiâque librariorum accidisse, quam aliâ causâ non est dubitandum. Quintilianus verò auctor exactissimæ diligentiae non semper Ciceronis sententiam probat, velut superius admonui; multumque hac unâ in parte præceptionis est: à quo etsi pleraque accuratissimè scripta sunt, minus tamen doctrina ejus dilucida ideo apparet, quod locis nonnullis ab maximorum usu Oratorum discedit. Illud prorsus divinum, quod non iisdem numeris in omni genere causarum, neque in omni parte orationis utendum esse dicit. Laudat quidem iis in genere demonstrativo numeris utendum, qui longiores habeant syllabas; in judiciali verò, qui breviores; aut deliberativo pro rerum varietate, nunc scilicet illis, qui breviores, nunc iis, qui longiores habeant; ut si graves erunt sententiæ, ac sublimes, longis; si abruptæ, aut humiles, brevibus utamur. Rursum brevibus, tum in partitione, tum in argumentatione rhetorica, uti jubet; referenda enim est ratio numerorum cum ad varios animorum effectus, tum etiam ad digmi-

* Martianus Capella.

gnitatem, & modum sententiarum; nam quæ iracunda est oratio, brevioribus: quæ verò læta, & jucunda, longioribus numeris gaudet. Nonnihil personarum dignitas, causarumque, ac temporum varietas momenti affert; sed quoniam ab hac numerorum observatione sæpe de industria recedendum est, vel gravitatis causâ, vel ut varietate quadam temperetur oratio, splendor quoque ille numerorum intermittendus est. Quamquam enim hunc ornatum non inferiorem esse gravitate sententiarum Quintilianus auctor sit; non minus tamen artificiosum esse oratione interdum solutâ numeris, quàm numerosâ uti oratione, testis est in eo libro Cicero, qui Orator inscribitur. Meâ itaque sententiâ orationes ipsæ Ciceronis, quibus utendum locis sit, aut quando supersedendum, nos melius admonebunt, quàm ulla dicendi præceptio, aut ars à majoribus tradita. Caput autem omnium præceptorum illud visum est, ut rebus, de quibus dicendum est, ars numerorum serviat, & non res arti: à qua ratione qui discedet, omnem suæ elocutionis dignitatem perturbabit.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD SUMMUM PONTIFICEM

ALEXANDRUM V.

HABITA A LAURO BRAGADENO PATRICIO VENETO.

CUM omnes, qui tuam adeunt Sanctitatem, Pater Beatissime, studeant ideo se tibi acceptos reddere, quod per se ipsos, vel officium suum apud te laudatum videri volunt, vel negligentiam excusatum; non eâ certè ratione ego, & hic optimus adolescens frater meus ad pedes tuos accessimus; sed ut tibi persuadeamus L. Paulum virum optimum; ac tibi semper obsequentissimum, & nos ipsos fratres ejus parvules hoc officium ex animo tibi non minus, cum absentes haberemur, quàm hodierno die coram exhibuisse. Sciebamus te hoc visitationis genus jam tritum minis, & vulgare minimè à nobis expectare: quos superiori tempore multis potuisti signis cognoscere, tantum nomini tuo attribuisse, quantum postea nemini. Illud etiam succurrebat, quod tanta erat eorum hominum frequentia, qui, cum aliquid à te expectarent, nimis aliquando se officiosos præbebant, ut vix ullum interspirandi spatium vacuum tibi relinqueretur. Ex quo sæpe audiebamus, cum de summis rebus ageres, neque ad eas conficiendas satis temporis tibi esset; nonnunquam diem inter illa maxima consilia tua, & hanc incredibilem, quæ ad te consuebat, multitudinem, partitum esse. Non igitur putavimus nostrum fuisse, qui tam tui eramus, Sanctitatem tuam in tantis occupationibus adire: qui non satis exploratum haberemus, quantum nos hoc tuo summo Pontificatu gaudere crederes; aut quantum clementia tua nos fideles servos tuos amaret, & sibi quàm charissimos haberet. Nunc verò, cum ingens illa saluantium turba paulum se reiniserit, & tua Sanctissima providentia jam formam quan-

Anno 1409. die 26. Junii in Concilio Pisano electus fuit Pontifex Alexander Quintus, ut ex Platina in Vita Alexandri V.

quandam, atque imaginem Ecclesiæ Dei prope constituerit; visum nobis est, hoc te ad eundem tempus opportunissimum, atque commodissimum esse. Illud ergo summum congratulandi officium, quod solo animo à prima die, quâ illam ipsam electionem, & consecrationem tuam feliciter audivimus, usque ad hoc tempus, omni reverentiâ, & integritate præstitimus; nunc etiam præsentibus, & ipsis; ut ajunt, corporibus nostris, quantâ possumus affectione, libenter exhibemus. Neque est Beatissime Pater, quod absentiam viri optimi patrui nostri vel desideres, vel accuses: cum ipse nihil magis ægre ferat, quàm quod pedes tuos, ut optabat, per se ipse & osculari, & amplecti non potuit. Quo in dolore hoc uno fruitur solatio, quod divinam humanitatem tuam non ignorat: quæ non quo loco, sed qua fide, & qua devotione colatur, aspicit. Crede itaque Pater Sanctissime illum ipsum ejus animum hîc ante pedes tuos, atque etiam ante ipsos oculos effusum, tuam hanc verendam majestatem maximâ cum voluptate, ac summo studio contemplari; & hæc ipsa, quæ à nobis dicuntur non modò sentire, sed etiam, nostrâ apud te oratione, pro se ipso à nobis explicari quàm maximè velle. Solemus Pater Beatissime, ut etiam pro ipso loquamur, sæpe illam præstantissimam naturam, atque divinas virtutes tuas cum cæteris, qui te in hac ipsa omnium maxima dignitate antecesserunt, comparare: solemus fortunas eorum, qui aliquid præterea magnificum, atque excelsum affecuti sunt, cum tuis laudibus conferre: non habemus, quem ex maximis, & summis viris, quos multa sæcula rulerunt, tibi parem faciamus. Cæteri quadam aliâ ratione, multumque à tua dissimili ad summum processerunt, quos vel majorum suorum fulgor, vel divitiarum affluentia, vel popularis gratia rarò bonis artibus quæsitæ, vel alia animi calliditas (pace omnium dixerim), magis quàm virtus, quàm sapientia, quàm pietas, quò volebant, provexit. In te verò Pater Clementissime minimas semper habuit partes fortuna: maximas verò natura, & virtus tua. Si enim vetustissimos Pontificum nostrorum annales, etiam ab illo usque primo hujus Ecclesiæ nostræ capite, & summo Pontifice Petro repetam; quis est, si ætates inter se, & tempora conferamus; quem vel naturâ, vel ingenio: quem virtute, aut

ma-

maximarum, pulcherrimarumque rerum scientia, aut non attingas, aut non potius antecedas . Unum est, quo te longè omnibus iis, qui te præcesserunt, & ut speramus, qui futuri sunt, anteponendum censemus . Neminem accepimus per tot honorum gradus, & quasdam velut scalas eo, quo te ordine ab ultimo ad summum usque provectum esse ; Neque id casu, aut fortuna factum quisquam potest dicere, qui primam Sanctissimæ Religionis tuæ professionem cum aliis honoribus conferat : neque id repente, ut solent fortuita, sed tuæ semper dignitates cum ætate, & magistratus cum annis creverunt . Ex quo nemo dubitare debet, quin ad nos ab ipso Coelo ad hoc demissus sis, ut hoc Sanctissimum Romanæ Ecclesiæ corpus divulsam, ac dilaceratum componas, atque reficias . Itaque jure optimo nos omnes te admiramur, & ut Principem optimum avidè complectimur . De qua re plura dicerem, nisi illud scirem nullius posse tantam eloquentiam esse, aut tantam vim ingenii, quæ, non dicam oratione explicare divinas laudes tuas, sed ne satis illas quidem admirari possit . His accedit, quod te jamdudum videmus Pater Beatissime ab hoc dicendi genere nonnihil abhorrere : cum tu ipse nihil horum, quæ de te commemoravi, tuum unquam esse duxeris . Faciemus ergo finem dicendi : & ei, cui te hæc omnia ornamenta à nobis tribui concedique velle intelligimus, omnem tuam laudem, gloriamque animo, & cogitatione referemus ; Si prius illud te ipsum obsecrare, & ex te sperare nobis permiseris : ut, quantum tua celsitudo crevit, tantum gratiam tuam, & summam in nos benevolentiam auctam esse intelligamus .

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD FANTINUM DANDULUM

PRÆTOREM PATAVII PRO GYMNASIO PATAVINO.

ET si maximè oportebat, Prætor optime, stante adhuc, & incolumi hac nostra Universitate, potius te esse missum ad conservationem ejus, quàm ad dignitatem penè extinctam restituendam venisse; tamen propter incredibilem, ac prope singularem animi tui Sapientiam tantam spem nostris rebus dies hodiernus attulit, ut illa hoc tuo adventu nunc primum spiritum resumere, & quasi reviviscere nobis videatur. Quare immortales gratias habemus tuæ Reipublicæ, omnibusque Patribus Conscriptis, quod non sint passi nos omnino de toto statu nostræ dignitatis desperare. Cum enim omnia extrema videremus, & multa hujus nostri studii lumina palàm à nobis auferri, nemo alius fuit, qui melius posset huic nostro malo, quàm tu ipse mederi: Quod tuus ille Sapientissimus Senatus multis signis perspexerat. Nam cum annis superioribus, Sapientiam tuam in hoc pulcherrimo conventu doctissimorum hominum expertus esset*, illud certè maximum fuit, & omnium admiratione prosequendum, quòd nulla ex parte iis cedebas honore, cum quibus tum lumina tibi erat de principatu legum, & sapientiæ contentio: cum tamen ii essent, qui in cognitione, ac scientia juris Civilis ferè omnium hujus nostræ ætatis principes haberentur. Quid autem his diebus pro tua Republica, & pro libertate Italica egeris, cum forte à Senatu legatus ad Duces Austriæ profectus esses, nihil amplius dico; nisi, quòd omnem metum, qui non parvus ab arctois partibus
tum

* Hæc Oratio habita fuit Patavii anno 1412., quo erat Prætor illius Urbis Fantinus Dandulus, ut ex Jacobo Salamonio inscript. Patavin. tom. 1. in Fast. Prætor. & apud Comit. Sertorium Orsatum Cronolog. de Regim. di Padova.

tum imminebat, tuâ illâ egregiâ, & singulari Prudentiâ discuffisti. His ergo tuis in Rempublicam meritis, ac Sapientia, Senatus ipse, atque omnes cives tui, ad quos Reipublicæ summa pertinet, impulsi hanc amplissimam Præturam ad te unum detulerunt, non dubitantes de tua virtute: sive res ipsæ in pace futuræ essent, sive bella administranda, cum potius semper victoria sapientum consilio, quàm militum armis constiterit. Sed hæc prætereamus. Sunt enim ita omnibus nota, ut oratione mea non egeant: & tu is es, qui magis gloriam tuam factis, quàm prædicatione ullius spectatam esse semper voluisti. Ad illud venio, ad quod orationis meæ cursus à principio intendebat. Orat te, Prætor Sapientissime, hæc nostra infirma, & vix stans Universitas, ut ad se aspicias, sui que miserearis. Nemo est, qui præter te possit vulnera ejus sanare. Vide ne homines ii, quibus Principibus adhuc nostræ artes scire, à nobis discedant. Non dubitamus enim, quin si hoc nobis perfeceris, brevi simus recuperaturi omnia nostræ dignitatis ornamenta. Videbis enim Prætor humanissime: modò ii maneant, qui studiorum suorum duces sunt: ex omni parte confluere omnes, qui litteras, & bonas artes sequuntur. Illa ergo se tibi ex animo commendat, ac etiam precatur, ut se ruentem sustineas, & in pristinum statum restituas. Obsecramusque te omnes, qui hîc sumus, sed ego maxime, ut ita corpus totum Universitatis utriusque procures, ne totus omnino in unam tantum partem incumbere voluisse, alterius oblitus, videaris. Est enim, sicut inter ipsas artes, & scientias, ita etiam inter illos, qui earum præceptores, & magistri sunt, magnum vinculum, & societas. Quod, si consiliis tuis, & auctoritate in suam sedem, ut omnes in te speramus, nostra hæc Universitas redierit, nullam intelliges ex omnibus laudibus tuis esse, quæ tuo nomini sit longiorem famam, & majorem gloriam allatura.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

O R A T I O

PRO NOVO RECTORE CREANDO PATAVINÆ UNIVERSITATIS.

Maximas habeo huic tempori gratias, Clarissimi Patres, ac Doctores egregii, quòd disjecta prope, ac jacente hujus pulcherrimi ordinis nostri Universitate, video vos hodierno die in hoc Sanctissimum Templum convenisse, ut ex more majorum omnia solemnè jure agantur, quæ olim in magna frequentia litterarum hominum celebrari apud vos consueverant. Cùm autem, Patres doctissimi, aliquando memoria repeterem quanto studio quondam à nostris Patribus instituta fuisset ratio, ac dignitas hujus nostri amplissimi magistratus: non poteram non angere animo, quoties in mentem veniebat à nobis omnibus timendum esse, ne multum ex solito splendore huic honori detractum esset. Sed, cùm tanta alacritate huc loci conveneritis, quanta vix ullo alio tempore, cùm hæc subsellia referta cernebatis confessu tot Prælatorum, ac summorum hominum: recreat me is vester conspectus, ac maxime reficit, quòd brevi intelligo, nos omnia ornamenta, quæ magna ex parte amiseramus, nobis auctoribus recuperaturos. Quid enim dignius excogitari à vobis poterat, aut pro tempore, in quo sumus, magis necessarium, quàm vestra, & auctoritate, & potentia declarari nulla ratione intermittendam esse consuetudinem, ac morem novandorum magistratuum, præsertim autem hujus nostri Rectoratus, quo vestro consensu jam annum integrum defunctus fui. Si enim quod omnes concedunt, hæc dignitates semper in summo honore apud homines fuere, quæ in cognitione rerum altissimarum versantur: necesse est earum magistratus cæteris præstare officiis judicemus, Patres amplissimi, quæ à conditoribus urbium primum inventa fuisse legimus: de qua re plura hoc loco non dicam, ne vos homines Sapientissimos velle docere videar de laudibus ejus rei, de

de qua vos non solum disputantes audivi, sed multa etiam didici, quibus ad hanc tunc florentissimę Universitatis administrationem ornatior, atque instructior postea accessi. In quo, si infra expectationem vestram, quodcumque à me præteritum fuit, aut aliquo loco neglectum: non totum hoc ingenio meo, quod certe rebus gerendis longè impar erat, sed partem magnitudini rerum attribuetis. Una res me id ferre libentius facit, Patres optimi, quod video hunc honorem delatum esse ad eruditissimum virum, atque egregium artium doctorem, Magistrum N. qui cum his diebus rector hujus nostrę alimę Universitatis designatus esset, publico consensu omnium, qui suffragia ferre poterant, ego censui non tantum consueta, sed etiam nova civium suffragia cum ex tempore, tum ex dignitate personę admittenda esse: vestra tamen sententia fuit, Patres, nihil melius à nobis omnibus, qui hujus magistratus* eligendi potestatem, arbitriumque habeamus, potuisse fieri, quam, quo magis omnia inclinata jam, & attenuata erant, eo majore cura perquirere, quę spem nostram excitare, Reipublicę ornamenta in integrum restituere possint. Tunc nemo vestrum fuit, qui hunc hominem non laudaret, ac diceret unum fore, qui summo studio, ac singulari in omnibus rebus prudentia pristinam dignitatem amplificare posset. Quare te hæc nostra Universitas, Magister N. pro tua Sapientia hortatur, ac rogat, ut jura, atque insignia Rectoratus assumes, & omnia conquiras, quę ad amplitudinem nostram pertineant. Ego vero etiam te obsecro, ut ea, quę de reficiendo statu nostrę Universitatis cogitaveram, pro me suscipias. Idem faciunt hi homines quidem gravissimi, & Sapientissimi, quos nullius alterius rei gratia presentes astare in hoc pulcherrimo conventu intueris: monentque ne defatigeris cogitando sæpe, qualiter promovere omnia in melius possis. Nam quanto inferiorem his annis superioribus Universitatem assumpseris, tanto major gloria ad te perventura est,

* Ad finem anni 1412. in instauratione Rectoratus referendam censemas hanc Gasparini Oratorem à Philippo Tarvisino pronunciatam in dimittenda Rectoratus dignitate. Tempori enim conveniunt quę de restituenda Universitate in Oratore leguntur. De hac quoque mentionem facit Gasparinus epistola ad Nicolaum Barzizium ann. 1412.

est, si illam consilio tuo, virtute, atque industria meliorem, amplioremque reliqueris.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

PRO ACCIPIENTE INSIGNIA DOCTORATUS.

Nisi amplissima auctoritas vestra, Clarissimi Patres, & Doctores Egregii multis rationibus persuasisset, omnia magis ex tempore, quam ex re spectari oportere: illud vel in primis rebus maximis indignum existimassem, si cum aliquid huiusmodi aggrederer, id ipsum nullo genere laudis attingerem. Sed me ad Sapientiam, atque humanitatem vestram refero. Nihil est quod hoc tempore de modestia nostra dicam. Nam ut quidam ex vobis mihi optimi testes sunt, quæ me causa huc impulerit, ita etiam auctores fuerunt, ut me aliquanto citius, quam putarem huic muneri, ac officio traderem. Huc accedit, quod ipsa legum scientia, & vestro iudicio, & omnium existimatione cò usque crevit, ut non mea tantum oratione, sed nullius etiam hominis laude egeat. Satis etiam dignitate sua atque magnitudine apud omnes populos, ac nationes latè potest; vosque me ipsum adhortari sæpe fuistis, Patres amplissimi, ut nullam optimarum artium, ac pulcherrimarum disciplinarum, quæ vel à Græcis, vel à nostris essent traditæ, huic uni anteferendam putarem. Quare cum in huius rei laude, atque gloria semper vos magistros, & præceptores habuerim, imprudentis hominis mihi videtur esse de ea re sermonem apud vos huius nostræ ætatis in utroque jure Principes agere, præsertim cum neque ingenium, neque tempus ad tantam rem suppetat: & quia iussistis, ut insignia Doctoratus non ex ambitu, sed ex iudicio vestro hodierno die peterem, vestram auctoritatem, Patres amplissimi, sequar, & me tempori vobis ita mihi suadentibus aptabo. Peto itaque à vobis &c.

GA-

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

HABITA IN FUNERE

JACOBI DE TURRE FOROLIVIENSIS

AD DOCTORES UTRIUSQUE UNIVERSITATIS.

VIdeo hîc neminem vestrum, Patres Doctissimi, qui non sit in maximo dolore, & molestia constitutus. Nam, cùm olim frequentes ad hunc Patrem nostrum legentem, aut disputantem magna spe, & alacritate conveniebamus, nunc contra funus ejus maximo cum mœrore celebrare cogimur. Sed quanquam vos omnes morte ejus maximè desolatos videam: ad nullum tamen major calamitas perventura est, quàm ad hanc litteratissimorum juvenum multitudinem, quos optimo parente privatos consternato animo astare ante oculos vestros videtis. Neceffe enim est, ut quo diutius præceptis ejus, doctrinaque carebunt, eo magis præsentiam suam desiderent, & absentiam gravius lugeant. Neceffitudo verò, quæ mihi summa erat cum illo, respectusque liberorum meorum, quos ego suis artibus formandos, atque effingendos magis ei, quàm mihi ipsi genueram, incredibili ægritudine eos, ac perturbatione me afficit. Cùm enim casus adversos, quos his annis continuis perpeffus fui, mecum sæpe agitare numeraremque plurima, & patriæ, & domus meæ incommoda: nunquam de sapientia, de humanitate, de summa in me hujus Patris optimi benevolentia cogitabam, quin statim optima spes animo oboriretur: nec dubitabam, ut ad multos alios, qui studio, & industria aliquid possent, ita maxime ad liberos meos, quos ille pro suis habebat, hæreditatem Sapientiæ Suæ magna ex parte perventuram. Sed quia hunc acerbissimum casum communem mihi cum multis video, hunc locum omittam, & ad publicum mœrorem veniam. Suscepit hodie hæc nostra Universitas, Patres optimi, jacturam, qua nescio, an fortuna ullam majorem possit inge-

ingeniis nostris afferre *. Quoties enim illud immortalitate dignum ingenium considero: quoties illam ipsam in rebus penitus perspiciendis divinam Sapientiam cogito: non video, quin sperare simile ornamentum possimus. Multos fuisse præstantissimos viros legimus, quorum ingenia suo tempore illustria, clarissimaque fuerunt. Omitto hoc loco quosdam eruditissimos homines, qui cum alia in parte Sapientiæ fuerint, nihil eorum comparatio ad hanc nostram orationem pertinet. Omittam etiam illum ipsum Æsculapium, atque Apollinem patrem ejus, quos primos fuisse medicinæ inventores tradidit antiquitas. Nihil enim eorum præter famam ad nos pervenit. Ippocras, qui hos longo intervallo secutus fuit, hodie in tanta veneratione ab omnibus medicis habetur, ut non solum antiquissimus hujus artis scriptor, sed etiam facile omnium princeps, à nobis judicetur. Galenus verò, Avicenna, & Serapio homines in scribendo profus divini tanta fama voluminibus à se editis clarent, ut immortalitatem quamdam studio affectuti videantur. Cum autem me ipsum ad hunc nostrum Jacobum Foroliviensem refero, non video, cur illorum quemquam ipsi anteponam. Nullam quidem ex omnibus artibus, & disciplinis, quæ ab his conscriptæ fuerunt, esse arbitror, cujus iste rationem, atque notitiam non æquè, ac illi ipsi, à quibus inventæ fuerunt, animo tenuerit. Quare mihi semper persuasi illos apud nos vivere, quamdiù reconditos eorum sensus, & abditas sententias ab hoc nostro præceptore in lucem afferri videbam: nunc verò morte ejus, Patres ornatissimi, videre videor omnes una cum eo sepultos esse. Quis enim post hunc occultissimos, ac pene abditos fontes medicinæ recludet? Quis tot usus nobilissimæ artis ipsius medendi, recessus obscurissimos aperiet, quos ille sua facundissima oratione clariores media luce reddebat? Dicam, Patres egregii, quod vos omnes sentire judico, ipsam artem rationemque medendi, si ex ipso Coelo repeteretur, non se potuisse excellentius, aut clarius hominibus ostendere, quàm

* Jacobus hic Foroliviensis, quem ex familia de Turre agnoscit Blondus Ital. illustrat. de Romandiol. pag. 347 Edit. Basil. obiit Patavii anno 1413. die 12. Februarii, ejusque postremam funeris laudationem hac Oratione celebravit Barzizius.

quàm ille eam sua eloquentia, suoque ingenio illustravit. Videntis itaque, Patres electissimi, quantam in hoc uno homine jacturam fecerimus. Amisimus illud unicum decus, & ornamentum nostrarum artium, quo solo nostra hæc ætas de laude, & gloria cum antiquitate certabat; amisimus eo tempore, quo ad illum audiendum nunquam majori studio concursum fuit. O spes nostras inanes? o fortunam fragilem, atque caducam, quæ semper in optimo vitæ statu, atque in ipso medio felicitatis itinere nos destituit! Nam, cum natura illum eò usque perduxisset, ut nobis esset eo homine maximè fruendum, tum vitam ejus, quod minimè expectabamus, mors in ipso articulo oppressit. Quando enim ad eum subtilissimè disputantem veniemus? aut quando illum disertissimè legentem audiemus? Cum verò illa disputationum suarum quondam ornatissima subsellia repetemus; cum sedem ipsam, in quam legens, ac disputans se recipiebat, homine eo vacuum intuebimur, quo tandem animo erimus? Quàm molestia perferemus? Parietes medius fidius ejus loci, atque cancelli, intrà quos sæpe illo vivo, ut divinam vocem suam audiremus, magna cum frequentia cogebarur, jam lugere absentiam suam videntur. Una tamen res potest nos consolari, quod nihil ei potuit mali contingere. Nam, ut paulo ante, quàm ex vita excederet, ab illo audiui; nunquam dubitavit se delibatum Adæ animum habere, & ad ipsos Coelos semper facilem sapienti reditum patere, unde ipse animus fuisset humano corpori ab ipsis Astris infusus; multaque in eo sermone divinitus differuit adversus quosdam minutos philosophos, qui putarunt animas hominum simul cum corporibus interire. Quàm ejus disputationem, ut multa alia sæpe ab eo sapientissimè dicta cum animo repeto, nihil est, cur non illum in numerum Divorum relatum mihi persuadeam. Satis itaque Patres amplissimi, & sibi, & gloriæ suæ vixit: Satis etiam fortasse nobis, qui cum se mortalem esse non ignoraret, id perspexit, qua ratione diutissimè apud nos esse posset; quo uno modo immortalis fieri poterat, hoc uno immortalem se effecit. Prætereo, quæ in physica pluribus locis accuratissimè scripsit; non dico maximam physicæ partem his commentariis clausam, quos in libros ab Aristotele de generatione subtiliter

conscriptos ipse subtilius nobis exposuit. Quæ verò ab eodem de intentione, & remissione; quæ in Aristotelem de animalibus commentata sunt, tantum ingenii habent, ut multo plus admirationis, quàm laudis mereantur. Sed hæc, quamvis subtilissima ratione ab eo inventa, tum etiam excogitata sunt, tamen in aliud tempus differentur. Alia sunt, quæ ab illo edita, quamdiu scientiæ, & artes colentur, semper in maximo honore erunt. Quid autem commentarios ejus in Aphorismos Hippocratis? Quid sententias in primum Avicennæ? Quid denique suas illas in librum Tegmi illustres, ac præclarissimas quæstiones commemorabo? Quæ omnia vos omnes homines sapientissimi soletis divina opera dicere. Nonne his ipsis ingenii sui, quod ille divinissimum habebat, operibus perfecit, ut si adesse nobis volumus, nunquam eo careamus? Reliquit quidem nobis, quod optimum in se habebat animum suum, velut quamdam ejus imaginem in his, quod dixi, libris sculptam, atque inclusam; quos quoties nostro studio, nostraque meditatione tractabimus, toties illum apud nos esse, ac nobiscum loqui putabimus. Nec est, quod quisquam nostrum eum sinè liberis decessisse judicet. Reliquit enim ea, quæ nuper dixi, pulcherrima ingenii sui opera, quæ is tanquam inamortales filios ex se ipso genuit sempiterna suæ gloriæ, ac sui nominis monumenta. Quare funus hujus Patris nostri meâ sententiâ ita à nobis instituendum censeo, ut omnes honores, qui homini conferri possunt, cumulativè in hunc virum conferantur. Neque prætereatur ullum genus pompæ quod ullo tempore in funere summorum hominum servatum fuit. Memoriam verò ejus, quam apud nos decet esse perpetuam, si grati esse volumus, nunquam ex animis nostris dimittemus. Ego enim, Patres eruditissimi, si conspectus ejus, qui semper mihi, quoad vixit, jucundissimus fuit; si præsentia, & sensibus frui non potero; saltem recordatione rerum à se gestarum, & amicitia, quæ maxima inter me, & illum fuit, summa cum voluptate, quamdiu hîc ero, animo, & cogitatione vobiscum fruar.

GA-

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD SERENISSIMUM PRINCIPEM

FERDINANDUM

ARAGONIÆ, ET SICILIÆ REGEM

AB ALIO PRONUNCIATA.

Vellem hoc die, Rex clarissime, ex mihi vis ingenii, ac dicendi copia esset, quâ tua fortissima facta, illustresque victorias oratione mea non solum in præsens tempus ornare, sed etiam in perpetuum augere, atque extollere possem. Ostenderem profectò neminem unquam majore studio ad ullius maximas res ornandas, quam me ipsum hoc tempore ad tua magnifica gesta accessisse. Sed, cùm rerum à te gestarum gloria cò usque creverit, ut tuis immortalibus laudibus jam nulla mea possit oratio par inveniri; patieris me æquo animo totum hunc locum in dicendo præterire. Erunt enim aliquando, ut spero, qui tua melius bella describant, & quæ, vel armis, vel consilio fortiter, sapienterque gesseris, suis orationibus ipsi graviter, & ornate includant. Mihi vero illud pro meo ingenio satis erit, si quantas hæc nostra Provincia tibi gratias debeat, hodierno die, ostendere potero. Cùm enim diu potentissimis Regibus Aragonia florisset, habereturque non solum in tota Hispania hoc vestrum Regnum magnum, atque illustre, sed etiam apud exterarum Gentes quàm amplissimum; illud certè his diebus cò redactum videramus; ut, nisi quasi ab ipso Coelo missus ad gubernationem ejus, ac regimen ultro venis- ses, jam res ipsa propter diversa studia partium, & privatas discordias ad civilia usque bella spectaret. * Dolebam nimium,

Gasp. Barz. Pars I.

D 2

Rex.

* Ab alio pronunciata fuit hæc Gasparini Oratio in coronatione Regis Ferdinandi, quæ contigit anno 1412. Spondanus ad hunc annum.

Rex clementissime, ac nimis egre ferebam, cùm audiebam hoc ab inimicis nostris sæpe objici, atque nobis insultari, brevi futurum, ut hoc nostrum Regnum, quod, terra, ac mari satis latè potentiam suam extendisset, modò nullis viribus externis, sed nostrâ, ut ipsi ajebant superbiâ, & intestino malo ad interitum usque veniret. Succurrebat enim, quæ bella, & terrestria, & maritima quondam à nostris Regibus fuissent maximâ virtute confecta; quot Insulæ; quot Provinciæ huic nostro Regno additæ: quot hostium classes in nostram potestatem redactæ. Memineram etiam sæpe audivisse à nostris majoribus, nescio quem Regem Jacobum, quem nunquam illi sinè cognomine bonæ memoriæ appellabant, primum Regnum Valentiae, quod ab infidelibus tunc possideretur; deinde Majoricam, & Minoricam Insulas celeberrimas à Diis Gentium ad nostram religionem, caeremoniasque adduxisse. Commemorabatur ab eisdem Rex Petrus, qui post multos annos Regnum hoc Aragoniæ non solum armis fortissimè tutatus fuit, sed etiam maximè adauxit. Is, cum Siciliam de manibus Gallorum, & Regis Roberti, aut hujus alterius, qui ferè nostro tempore fuit, sua sponte sibi à Siculis oblatam accepisset; postea ita felix in bellis fuit, ut non tantum homines, sed etiam nostra Numina pro victoria ejus pugnasse creditum sit. Nam, cùm Carolus Rex Francorum, qui Regis Roberti frater erat, constituisset bellum nobis, terra, & mari inferre, arnassetque ducentas triremes, quibus Regnum Siciliae amissum fratri restitueret; ipse cum centum millibus armatorum in nostrum Regnum invasit. Quid consecutum fuerit, aliud non dico; nisi quòd, divino miraculo, majore parte suorum amissa, ipse cum paucis vix potuit hinc pedem referre. Bello autem navali, quod non minori apparatu, neque inferioribus copiis instructum ab illo erat, tanta virtute à nostris pugnatum fuit, ut ferè omnes hostium naves fuerint à nostris dumtaxat quinquaginta triremibus, aut vi captæ, aut submersæ. Qua in victoriâ Regis Roberti filium scimus cum multis millibus à nostris captum. Hæc cùm audirem, ac legerem tanta virtute, ac celeritate ab illis duobus maximis Regibus nostris gesta, & ea compararem cum his malis, quæ nuper toto in Regno nostro

exar-

exardescere cœperant; non minore ira, quàm dolore conficiebar, Rex optime; cùm his partim inimicis nostris, partim invidis non satis habebam, quid responderem, cùm illi nostræ miseriæ tam superbè insultarent. * Nec solum in hac molestia eram, quòd nostri hostes jam contumaciter in nostrum Regnum inveherentur; sed multo magis timebam, ne hujus publicæ calamitatis nostræ veri nimis, vel interpretes, vel vates essent; fuissentque nostra temeritate, atque amentia, cùm jam essent odia partium ad sanguinem usque, & ad cædem concitata; nisi tua illa excellenti, ac summa virtute Regnum nostrum servatum fuisset. Eripuisti enim illud, quasi ex aliquo flagrantissimo incendio, nec passus es omnem gloriam nostrorum majorum interire. Cùm enim orta esset quæstio de Rege eligendo, nec satis inter Principes Regni conveniret; tu Rex sapientissime partes tuas interposuisti; &, cùm materno sanguine huic successioni propinquior jure videreris, virtute verò, ac nobilitate præstantior; longè placuit primoribus Regni, finem huic tantæ rei imponere, & statuere modum odiis. Quæ res cùm in consultationem venisset; tu unus visus es omnibus Patribus Conscriptis dignus, ad quem summam Regni deferrent. Movebant certè universum Senatum nostrum illa ipsa jura, quæ ad successionem Regni afferebas. Nonnihil impellebantur splendore, & fama tot clarissimorum Regum, ex quibus paternum ortum duxisses. Sed, cùm se ad naturam tuam, tum ad consuetudinem referebant, incredibile erat, quantus ardor hujusce Regiæ dignitatis ad te deferendæ animos pene omnium teneret; cùm ferè nemo esset, qui non te summè Regem optaret. Habebant ante oculos, quantâ constantia bella semel à te suscepta gesseris, quantâ felicitate confeceris. Intelligebant neminem Regem majori cura suum Regnum administrasse, quàm te fraternum: cùm illud summa integritate animi à te susceptum semper studueris melius, ac amplius fratris filio restituere, quàm illud à fratre accepisses. Quibus rebus moti Patres Conscripti, ad quos de Rege creando

* Nonnulla verba MSS. Codice Bergomeni Bibliothecæ P. P. S. Augustini supplevimus, quæ in alijs MSS. Codic. desiderabantur.

do potestas delata erat, magno consensu omnium diadema Regni ad te detulerunt. Te Regem nostrum, te Protectorem, & Patronum Regni constituerunt. O felicem, & fortunatam Aragoniam nostram. O nos beatos, quibus tanta in tempestate, ac procella tam subito contigit tranquillum portum, tutissimumque invenire. Effecisti enim Rex fortissime, ut nulla jam bella civilia, nullam seditionem, aut discordiam timeamus. Effecisti, ut, te Rege, nullum, vel domesticum, vel externum bellum vereamur. Quantas ergo tibi hæc nostra Provincia per te servata gratias debet, quantas laudes, ac prædicationes omnes certe Urbes nostræ, omnia oppida maximas tibi ipsi gestiunt gratias agere; quod videris nobis omnibus dignitatem nostram, auctoritatem, gloriam restituisse. Speramus enim brevi illam ingentem rerum gestarum famam, quâ diu nostrum regnum floruerit, modo tua virtute, ac sapientiâ ad nos redituram. Ego verò, ut de me ipso dicam Rex inclyte, omnia mea studia tibi, atque omnes cogitationes libenter devoveo: te omni fide, benevolentia, honoreque complector. Si quid erit, quod à me possit tuæ Regiæ Majestati isto, aut ingenio, aut officio præstari; non dubitabo omnia pro te, si opus erit, adire pericula, omnes curas, laboresque suscipere. Tu verò pro tua clementia, pro tua mansuetudine videbis; ut qua fide, ac spe nos, conjuges, liberosque nostros, atque omne hoc regnum tuæ fidei, potestatique commisimus, eadem nos virtute, benevolentiaque prosequaris.

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

AD JACOBUM REGEM SICILIÆ CITRA

AB ALIO PRONUNCIATA.

Non sumus nescii, fortissime, ac illustris Princeps, quantum ornamentum tua singularis, ac prope divina magnificentia, nostro Regno hodierno die attulerit. Nisi enim tu fuisses, qui

nostram spem jam penè extinctam , ac jacentem excitasti ; plauè videbamus omnem splendorem , ac dignitatem Regiæ Domus Francorum , quæ duobus ferè sæculis hoc nostrum Regnum armis , atque consiliis protexit , aut brevi apud nos interituram , aut ad Reges externos perventuram . Gratulamur itaque huic nostræ felicitati , ac prorsus divinæ & virtuti , & sapientiæ sanctissimæ Reginæ nostræ , quæ , cum morte fortissimi Regis Ladislai fratris sui Regnum nostrum desolatum , jure hæreditario accepisset , nosque omnes rerum novarum terrore , ac periculis non mediocriter conflictaremur ; omnia multo celerius , quàm credi possit , summa virtute composuit , & statum Regni , quem omnes abjectum , & in maxima ruina futurum timebant , primo suis consiliis erexit ; deinde armis , & potentiâ propter orientes seditiones labantem confirmavit . Hæc certè maxima sunt , Princeps clarissime , quæ nostra hæc illustris Regina consilio providit , armis gessit , sapientiâ administravit , virtute , potentiâque confecit . Sed multo majus , atque admirabilius nostro judicio videri debet , quod illa eadem sapientiâ , quâ rem tantam , atque difficilem suscepit , etiam providit , quâ ratione hoc nostrum Regnum perpetuum , atque incolume nobis esset . Cum enim potentissimi Reges , vel cupiditate regnandi , vel gloriæ propagandæ causâ , vel , quod potius remur , partim Regia quadam virtute Reginæ capti , atque incenssi essent ; crebræque legationes ex diversis partibus Orbis terrarum quotidie nuptiarum causâ ad eam confluerent ; nihil temere , nihil contra rationem dignitatis suæ , aut Regni in tanta re decernendum statuit . Sed ea , quæ omnibus in rebus maximas semper vires habuit , moderatione animi utens , vidit non posse aut immortalitati famæ , cujus amore , sicut & frater ejus , semper flagravat , aut suis hominibus , & Civitatibus satis esse consultum ; si Regni societas à Regio sanguine Francorum , unde majores sui originem traxerunt , in externas Nationes , & in Reges alienos esset translata . Elegit itaque , Princeps optime , te unum ex omnibus Principibus , & potentissimis Dominis , quorum magna ultro petentium copia sibi erat . Elegit , inquam , te unum clementiâ , fortitudine , justitiâ , rerumque gestarum gloriâ præstantem ; qui cum ex serenissimis Regibus Francorum paternum ortum dux-

duxeris, nullaue ex parte virtute animi, sed tantum forte Regibus tuis sis inferior; id assecutus es, ut te comitem Regni, ac socium thori potissimum assumpserit. Judicabat enim indignum esse Regnum illud, quod sui majores, atque tui, variis bellis, durissimisque praeliis, ex manibus inimicorum in suam potestatem vindicassent, ad alios, quam ad eos ipsos, qui sibi illud, multo sanguine, multisque vulneribus pepererant, debere se incolumi, ac florente pervenire. Judicabat iniquum esse, cum sua Regia Domus, defuncto sine liberis fratre suo Rege illustrissimo, ad se unam redacta esset, in aliam debere Doinum Regiam, quam in eam ipsam, unde fluxerat, defluere. Quæ cum ita sint, merito, Princeps potentissime, primum nostræ felicitati, deinde Majestati Regiæ, postremo tibi ipsi, quantum animo, & oratione contendere possumus, gratulamur; rogamusque ego, & frater meus optimus, non solum nostra voce, sed etiam omnium Civium nostrorum, atque totius Regni, qui hoc à nobis dici volunt, ut nostrum hoc Regnum una cum serenissima Regina defendas, sapientiâ gubernes, fortitudine augeas: Nec patiaris hunc optimum Principatum, ad cujus regimen, tanquam ad alicujus instructæ omnibus rebus necessariis pulcherrimæ classis gubernacula ex parte vocatus es, vel intestinis odiis angi, vel aliquâ vi, aut potentiâ, sive domesticâ, sive externâ labefactari. Ad quam rem, etsi nobis ipsi persuasimus satis per te ipsum inflammatum esse, tuæque magnitudine animi magis, quam alienis exemplis excitari; tamen, si reminisci volueris, quid Carolus ille primus, qui hoc Regnum ex manibus Regis Manfredi consilio, atque armis eripuit; quid postea idem Carolus, debellato jam Corradino, captoque, ac mori coacto; quid Robertus Rex Hierusalem, Siciliæque, atque hujus Regni nostri; quid Carolus alter; quid denique filius ejus Ladislaus Rex bello strenuissimus pro hoc nostro Regno obtinendo, atque amplificando egerit; * non dubitamus, quin multo alacrior, atque erectior ad gubernationem ejus, quasi

* Hæc Gasparini Oratio habita fuit Neapoli in Coronatione Jacobi Marchæ Comitis, quem Regina Joanna II. Ladislai Regis prædefuncti soror sibi desponsaverat Anno 1414. Collenucc. Istor. di Napol. lib. 5. pag. 216. Angel. di Costanzo Istor. di Napol. lib. decimoquarto pag. 317.

quasi communis Regni pater, ac tutor Patriæ accessurus sis; confidimusque omnia te pro tua sapientia pariter cum Regina, & moderaturum uno consilio, & prudentissimè gubernaturum. Cum enim ad societatem, & communicationem Regni divino, humanoque consensu veneris; speramus nunquam hoc Regnum potentius, aut homines nostros beatiores, quàm hoc ipso tempore fuisse. Suscipies ergo nos omnes pro tua clementia tuæ fidei, humanitatique commendatos: sed in primis Civitatem Neapolitanam Patriam nostram, caput Regni, omni charitate, ac benevolentia prosequeris. In quâ, cum patrem nostrum virum omnium iudicio sapientissimum, ac Regii status amantissimum, tum fratres juvenes nobilissimos, qui omnes tui sunt, habeamus, illud à te magnopere petimus; ut, sicut in tuo Regno cupimus Civitatem nostram esse tibi charissimam, ita illos in ea, quos fide in te, regiâ observantiâ, ac studio singulari esse cognoscas, meque cum iis, gratiâ tuâ non vulgari dignos putes.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD JANUM CYPRI REGEM

AB ALIO PRONUNCIATA.

TAndem, Rex Serenissime, quod à Superis immortalibus semper votis, & precibus optavi, ille mihi dies illuxit, quo post maximos studiorum meorum labores sospes ad te redii. Agitur quidem, Rex optime, annus quintus, & decimus, * postquam ex hoc felicissimo Regno tuq penè puer cum hoc alio fratre meo excessi. Cum enim tua extarent plurima, ac maxima in fratres meos, atque in me ipsum beneficia; quid aliud erat, quod ego, & item hic frater meus, homo nunc in Jure Civili eruditissimus, possemus tuæ Majestati Regiæ dignius, aut gratius referre, quam si honestissimis artibus, optimisque disciplinis imbuti id consecuti essemus; ut vel in tua salute conservanda, vel in hoc ipso Regno

Gasp. Barz. Pars I.

E

* Post annum 1412. hanc habitam fuisse orationem conjicimus.

tuo honestando, atque agendo, utroque nostrum quàm aptissimè posses uti? Tua, Rex inclyte, memoria, quoties aliquid à nobis agendum, aut dicendum erat, semper ante nostros oculos versabatur; omnesque docebat sollicitudines, atque molestias magno animo esse à nobis perferendas, ut aliquando digni à te judicaretur, quos inter fideles non postremos Regni tui numerares. Tibi ergo, Rex clementissime, omnia studia nostra, omnes curas, atque vigilias non injurià dedicavimus: lustravimus terras, ac maria, ut tibi quàm gratissimi esse possemus. Nulla fuit in toto Latio Civitas, quæ studiorum laude facta insignis haberetur, in qua non semper eos, qui optimarum artium principes judicarentur, in primis secuti fuerimus. Pavia enim, Placentia, Bononia, Patavium, Urbes literis, ac famâ insignes, nos, ternis lustris, artibus, disciplinisque deditos viderunt, quas aut tuæ Regiæ Majestati, aut Regno tuo magis convenire, conducereque arbitrabamur. Multa erant, quæ, ut ita faceremus, optimis nos rationibus hortabantur: amici scilicet, quibus pro perpetuis eorum in nos officiis aliquando à nobis satisfaciendum erat: Patria, pro qua sæpe viri sapientissimi multa pericula, multos labores libenter, ac impigre susceperunt. Movebat nos præterea nonnihil ipsa gloria, quæ, si meritis, aut virtute parta extitit, semper à viris summis, & studiosè quæsita, & maximè laudata fuit. Sed nulla certè res alia erat, Princeps humanissime, quæ nos magis ad hæc studia excitaret, quàm, ut tuæ sanctæ Majestati, Cellitudinique placeremus. Incredibile enim est, quantus amor sapientiæ, quantum desiderium nos teneret, quoties ad tuas prope divinas, & immortales virtutes animum nostrum convertebamus. Quis enim te clementior? quis fortior? quis denique justior; aut melior inter Reges hujus nostræ ætatis reperiri potest? * Nam, si percernere omnes Imperatores, ac Principes nostri temporis voluero, & suas virtutes cum tuis comparare; neminem reperiā, quem cum tua excellenti & naturā, & virtute satis dignè possim conferre. In te summa quidem æquitas est: in te modestia, liberali-

* Desideratur hæc periodus in MSS. Codice Mediolanensi, quum nos MSS. Codicis Bergomensis Bibliothecæ P. P. S. Augustini supplevimus.

ralitas, magnificentia: in te omnes Regiæ virtutes: in te plurimæ artes nobiles, atque egregiæ. Tu Regnum tuum hoc ipso tempore, quo totus ferè Orbis terrarum teterrimis bellis, ac saevissimis odiis ardet, solus in perpetua pace, atque summo otio, tua virtute, ac sapientia contines. Te regnante, nulla ab externis hostibus sensimus nobis aliquâ ex parte inferri bella. Tu pater Patriæ, tu clementissimus tutor, ac protector civium tuorum semper fuisti. * Jure itaque beatam, atque felicem hanc Insulam nostram, nosque fortunatissimos ferè omnes prædicant, quibus te Rege fortissimo, te Principe sapientissimo nasci contigit. Quando enim hoc tuum Regnum, hæc nobilissima Insula sæpe illustrium Poëtarum carminibus, atque oratione celebrata, satis grata in te esse poterit; quæ, nisi divinâ providentiâ, nisi consilio tuo coleretur, jam omnino deserta, ac vacua prorsus videretur. Quis enim alius, cum propter crebras hujus nostri aëris infectiones, hæc nostra Insula penè esset cultoribus exhausta, novos incolas in eam introduxit? Quis alius eam temporibus difficilissimis non solum ab externis bellis defendit, sed etiam auxit, atque exornavit? Tuum ergo est, quod ipsa hodie incolitur; quod nos, qui hîc sumus, nunc in tuo florentissimo, ac pulcherri-
mo Regno habitamus. Tuum est, ut aliquando concludam, quod ego, & optimus hîc frater meus, egregiis majorum nostrorum disciplinis, atque artibus ornati, hodierno die ad te accessimus. Habemus itaque tibi uni immortales gratias, & maxime te ipsum, non tantum pro perpetuis in nos omnes promeritis, sed etiam pro tot Regiis virtutibus tuis, & diligimus, & admiramur; obsecramusque te, Rex clementissime, ut quâ olim benevolentia Georgium fratrem nostrum, pro tua summa clementia, virum prudentissimum, fidelissimumque rerum tuarum administratorem, quamdiu vixit, prosecutus fuisti: quâ gratiâ postea hunc alium fratrem nostrum, pro tuâ summâ humanitate, inter familiares tuos assumpsisti, eadem utrumque nostrum diligas, & nos dignos tuâ gratiâ judices. Nos enim, Rex justissime, quod possumus, hoc pollicemur; nunquam tuorum in nos beneficiorum

Gasp. Barz. Pars I.

E 2

im-

* Ex MSS. Codice Bergomensis Bibliothecæ Augustinianæ.

inimicos fore; sed omni curâ, diligentîâ, studio, semper ea facturos, quæ vel ad conservationem tui status, vel ad æternitatem nominis pertinebunt.

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

A D P H I L I P P U M M A R I A M

V I C E C O M I T E M M E D I O L A N I D U C E M .

Quamtu tuæ felicitati gratuler, illustrissime Dux; ac Princeps clarissime, etsi non dubitem, satis animo tuo persuasum esse; tamen res visa est, & ætate meâ, & studiis maxime digna, ea ad te scribere, quæ vel ad fidem meam, vel ad perpetuam gloriam tuam pertineant. Tantam enim spem, Dux optime, non solum his, qui tibi serviunt, sed penè toti Italiæ hoc tempore attulisti, ut illa nunc primum resipiscere, & quasi respirare mihi videatur. Cum enim morte Serenissimi Ducis patris tui omnia ferè cum eo sepulta videremus, neque jam ullum sperare exitum tot nostris calamitatibus posse inveniri; aperta est nobis divinitus illa una via, quæ sola ad bene sperandum relicta videbatur. Hoc loco prætereo, quorum hominum perfidiâ res eò perducta esset, ut Ducale nomen, quod nuper totam Italiam suo splendore illustraverat, non solum obscuratum, sed tanquam extinctum, ac penitus submersum videretur. Non enim propositi mei est commemorare, à quibus hominibus gravissimas injurias perpeffus fueris, aut quibus auctoribus de toto tuo Principatu, ac fratris jam penè actum esset. Scio quidem, te potius cogitare, quomodo gratiam his referas, qui res tuas fortissimè armis suis, & consiliis tutati fuerunt; quàm quomodo in eos ulciscaris, qui omni scelere, ac impietate universum statum tuum labefactare, ac funditus evertere, & lacerare conati sunt. Cum ergo omnia in extremo essent, & metu maximo percussâ, morte indignissimâ fortissimi Ducis fratris tui illo ipso tem-
po-

pore, quo periisse cuncta credebantur: tuâ sapientiâ effectum est, ut non tantum per te conservata, sed inulto magis aucta, & amplificata fuerint *. Plura enim tuo prope divino consilio, ac tuis postea armis egisti, quam quisquam nostrum de te, eâ ætate, aut sperare, aut vix optare ausus esset. Quis enim credere potuisset, ab illo die, quo tua illa Mediolanensis Urbs, diu potentissima, ac florentissima, insidiis capta, & occupata fuerat, eandem primo, & trigesimo die in tuam potestatem redactam venisse? Quis tot Urbes fortissimas, atque oppida munitissima, quæ olim tua fuissent, tam brevi tempore, ultro se tibi dedidisse putasset? Quis denique, cum omnes aditus viarum obsecsi tenerentur, & omnia bellis, ac latrociniis arderent, sperasset, tantam pacem tam subito exortam esse? Vix enim, ullo tempore, majori in otio, ac tranquillitate Urbes tuæ, atque homines fuerunt, quam postquam tu partim, cæsis hostibus, partim fugatis, Urbem tuam caput totius Provinciæ victor, atque triumphans intrasti. Hæc certè magna sunt, Princeps, ac Dux sapientissime, & supra ætatem tuam gesta: quæ cæteri fortasse cum audiunt, magis alieno, quam tuo consilio facta esse dicunt. Ego verò facile eis concedam, te nihil, neque in his rebus, neque in aliis, quod magnum sit, sine consilio hominum sapientum, & tibi fidelium gessisse. Sed hi videant, velim, ne, in quo se arbitrantur egregias laudes tuas extenuare, in eo tuæ gloriæ maximè serviant. Aut enim summa virtus est, aut propinqua summæ, omnia ex consilio prudentum agere. Quæ, etsi non tam sit necessaria his, qui satis possunt longo usu, & experientiâ videre, quid sit in unaquaque re deliberandum; tamen necesse est, in eo Principe, qui nondum per ætatem multa experiri potuit, summe hoc laudandum esse non negent. Quod si ingenium tuum, ac naturam novissent, non fortè mirarentur, & hæc, & maiora his potuisse, vel tuo solo ingenio administrari. Quæ enim virtutes non ante in te claruerunt, quam in aliis intellectæ fuerunt. Cæteri enim virtutes simul cum

an-

* Ad finem anni 1412 referenda est hæc Bazizii oratio, postquam Philippus Maria Vicecomes maximam paternæ ditionis partem in suam potestatem redegerat, quod hoc anno contigit. Corio Istor. di Milano lib. 4. fol. 307. pag. 1. edit. Basi.

annis adepti sunt. Tu verò, ut ab ipso initio laudes tuas commemorem (juvat enim de te magnificè, & sentire, & loqui) tu, inquam, videris mihi cum illis natus esse, & ita postea crevisse, ut semper annos tuos longè antecesseris. Nemo nostris annis fuit, qui in ætate perfectâ sapientiùs injurias fortunæ tulerit, quàm tu ab ipsâ usque pueritiâ non solum pertulisti, sed etiam fortiter vicisti. Quæ porrò fuit in aliquo sapiente homine aut prudentia in respondendo, aut in tacendo, audiendoque modestia; quæ humanitas, quæ continentia in ullo unquam fuit, quin illa multis signis priùs in te fuerit à primis, ut ita dicam, incunabulis tuis perspecta? Nunc verò, quæ in te Principatus gerendi scientia est, quanta in deliberaudo gravitas, in conficiendo celeritas, in gubernando justitia, quæ denique in facili ignoscendo clementia? Certè quisquis ad te accedit, non jam se mortalem hominem intueri, sed quasi ex ipso Coelo ad nos missum putat. Quare nemo dubitaverit, te ad hoc natum esse, ut fundamenta Regiæ Majestatis, quæ pater tuus Princeps magnanimus jecerat, tu ipse magnâ virtute modò excites. Non enim credibile est, te ex tot periculis, ac laboribus emeris, ut eâ dignitate contentus sis, quam Dux ille clarissimus primus in domum tuam attulit. Mihi crede, magnâ vi astrorum, & divino consilio fortuna tuas res maximas reget; & aliis ascendes, quàm multi homines, sed maximè tui, expectant. Video, te rerum gestarum gloriam, & parentis tui famam superaturum; quamvis ille rebus vel pacis, vel belli tantum excelluerit, ut multis annis nemo alius tantam lucem in Latium attulerit. Nam, si potentiam ejus, quâ erat eâ ætate, quâ tu modò es; si virtutes, quæ plurimæ, & maximæ in eo fuerunt, cum tuis conferre voluero; non video, cur omnia in te majora, atque ampliora non sint futura. Neque tamen in hac re, aut cujusquam verebor iudicium, si Principi, cui similem vix Orbis terrarum suo tempore habuit, te & filium, & adolescentem antepono. Ipse enim, si verum est, quod aliquis sensus functis vita relictus sit, gaudet, se à te vinci: & est Principum virtus non tantum gloriâ majorum sequi, sed etiam antecire. Merito ergo huic tuæ tantæ felicitati maximè gratulor, Dux clementissime, & te plurimum adhortor, ut sicut fa-

facis, omnia sæpe tecum mediteris, quæ te summum Principem efficiant. Vide, ne te quisquam iustitiâ, clementiâ, fortitudine vincat. Sunt enim hæ tres virtutes prorsus Regiæ. Fac, ut cæteræ virtutes, quæ etiam in privatis hominibus sæpe egregiæ fuerunt, tanto in te majores sint, quanto cæteris dignitate, ac naturâ antecellis. Prudentia enim, & temperantia, continentia, modestia, & his similes, quamvis summæ non sint in Principe; tamen nemo unquam summus sine illis potuit esse. Et quoniam, quæ vix aliis Principibus in senectute contigerunt, tu divinitus anticipasti; non invenio, quem antiquorum potius sequaris, quam te ipsum. Si enim omnia ad naturam tuam, ad consuetudines retuleris, dignum te efficies, quem omnes boni Principes non solum diligant, sed etiam velut communem eorum Ducem sequantur, & maximè colant. Hæc ad te non scripsi, Dux prudentissime, quia meâ tu admonitione egeres, aut quia de tuo in me animo dubitarem; sed mos gerendus mihi ipsi fuit, ut sicut dixi, quicquid ad gloriam, aut amplitudinem tuam pertinere arbitrabar, id totum ex meo in te summo amore fideliter perscriberem. Tu à te ipso discès, quid agendum sit, & interdum etiam consilio aliorum uteris. Unum est, ad quod te semper adhortabor, semper monebo, atque obsecrabo; nunquam ita credas omnia explorata esse à te pericula, nunquam ita vitæ prospectum, quin semper aliquid putes subesse, quod à te cavendum sit. Et quo diligentior sis in tua salute custodienda, omne studium, omnem curam, ac diligentiam adhibebis, cum omnia suspecta sint: hoc omnes volunt, qui te modo circumstant, ac diligunt. Nec dubito multos esse, qui, si opus erit, ipsa latera sua, ac corpora omnibus periculis libenter, & impigre pro te opponent. Cum enim tua salus nostra sit, certè, si te ipsum conservaveris, communi eorum, qui tui sunt, ac bonorum omnium saluti, dignitæque consules.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

DE LAUDIBUS PHILOSOPHIÆ.

Non possum non vereri, Patres clarissimi, quid de me hodie sitis iudicaturi; si ego, qui neque ætate, neque ingenio satis valeo, hoc mihi munus, atque onus desumpsero, in quo viri omnium eloquentissimi, cum sæpenumero versati essent, nunquam tamen, vel expectationi hominum, vel magnitudini rerum satis se facturos speraverunt. Cum enim ante ad Philosophos à patre perductus essem, nec certum possem ullum de studiis eloquentiæ iudicium asserre; quid est, quod ego vobis in re tanta vestris dignum auribus, vel promittere, vel polliceri possim? Est enim hoc dicendi officium eorum proprium, qui studia ista profitentur. Quare, si quid huc opinionis fortè de me attulistis, quod in his penè studiis natus, atque educatus vobis videar, eam quæso per immortales animos vestros deponite. Satis enim, ac super fecisse vobis arbitrabor; si quæ à maioribus nostris graviter, & accuratè sunt de laudibus Philosophiæ scripta, sæpeque à vobis & graviter, & ornatè explicata, aliqua ex parte attigero: cujus tantam esse præstantiam iudicaverunt; ut sive rerum naturæ cognitio; sive legum, Urbiumque institutio; sive divinarum rerum, humanarumve pervestigatio quæritur; nihil horum existat, quod non ex ipsis Philosophiæ fontibus hauriendum sit, atque educendum. Nam, ut ab eruditissimis hominibus accepi, nulla vitæ pars carere præceptis, institutisque Philosophiæ potest. Quæ, cum à summo rerum omnium Principe Deo orta sit, & ab ipso Coelo ad homines demissa; sapientius eos facere dicebant, qui suum omne otium potius in cognitione Philosophiæ, quam, qui in laude consumpserunt. Disputabant præterea, nullam artem esse, aut disciplinam, quæ non ab hac unâ ortum suum, progressum, exitumque sumpisset. Meminerant om-

omnes, qui se huic formandos, atque expoliendos tradidissent, solos sapientes appellari; neque ullâ aliâ re homines propius ad Deum accedere, quàm, si hoc uno, quo cæteris animantibus præstarent, ratione scilicet, ac sapientiâ reliquos omnes antecirent. In ea Juris Civilis scientia continetur, qua nulla ad humani generis societatem conservandam aptior, nulla sanctior (pace aliarum dixerim) ab immortalibus est concessa. Ab hac Jus Pontificium, quod sacrosanctum appellant, exortum: hanc sibi Medici vindicant: Mathematici suam dicunt. Qui verò Oratores nominantur, adeo sibi necessariam arbitrantur, ut hac exceptâ, omnem suam orationem jejunam, atque exilem futuram putent. Ex quo illam suo quodam jure in eorum suppellectili numerandam non dubiè censent. Quid ii, qui Grammatici nuncupantur? Num hanc literarum cognitionem, atque verborum ancipitem, variamque significationem percepissent: nisi earum inventio à Philosophis ad eos pervenisset? Quid eos dicam, quos Græci Metaphysicos, nos aliquanto expressius linguâ eorum Theologos dicimus? Nonne totam hanc sibi attribuant, suamque esse gravissimis rationibus confirmant? Quæ, si nihil aliud, quàm vera, perfectaque sapientia, atque, ut à veteribus definitur, rerum est divinarum, humanarumque, & causarum, quibus eæ res continentur, scientia; jure mihi optimo illi videntur sibi eam asserere, ac tanquam propriam vindicare. Si verò ad maximarum Urbium gubernacula, si ad res pacis, & belli, si ad vulgi artes, ac studia referre animum voluerimus; comperiemus profectò, viri illustres, ac sapientissimi; neque Reges potentissimos, neque magnorum exercituum Duces, neque illos ipsos cæterarum artium artifices, vel suas Civitates sapienter regere, vel Imperia tueri, ac propagare, vel ad hominum usum, quæ necessaria erant, suppeditare unquam potuisse; nisi aut consilio sapientum freti ad illa ipsa perficienda accessissent, aut præceptis Philosophiæ imbuti, quid sibi in quaque re providendum, agendumque esset, perspexissent. Commemorare hoc loco Solonem Atheniensem, Patres optimi, possem, Lycurgum Spartanum, Minoem Cretensem, Phoroneum Argolicum, quatuor summos legum græcarum, atque anti-

Gasp. Barz. Pars I.

F

quis-

quissimos latrores. Ex nostris verò Paulum Scævola Africanum, Papinianum, & eorum, ut verè dicam, Principem Ulpianum, innumerabileque alios, quibus illam ipsam legum inventricem Græciam jam planè superavimus; nisi in hjs ornatissimis subseclis adesse viros gravissimos viderem: quos, cum mihi ad perdiscendam Juris Civilis scientiam magistros, ac præceptores adoptaverim, de latoribus legum, iis audientibus, dicere, non modò temeritatis; sed insignis etiam impudentiæ videretur. Sed tantum audebo dicere, nunquam ea, quæ de Jure Civili scripta divinitus ab illis sunt, aut per se eos excogitare potuisse; aut ab alijs inventa, in hanc pulcherrimam, quam videmus, formam, & quasi unum in corpus redigere, singulasque ejus partes tanto ordine suis locis collocare, si nullis Philosophiæ institutis ad leges hominibus; Civitatibusque describendas pervenissent. Et ut ad ea, quæ domi, militiæque vel sapienter provisa, vel fortiter à majoribus nostris gesta sunt, veniam; neque Cato, neque Lælius, neque is, qui Princeps Senatus habitus fuit, Scaurus, ceterique in Republica summi viri Urbem suo consilio regere, aut superior Africanus, Fabius, Marcellus, item alter Africanus vel tueri ipsam armis, vel propagare fines ejus potuissent; nisi Patriæ charitate inflammati, nullum pro Republica periculum fugiendum, omnes pro libertate Reipublicæ labores impigre adeundos à Philosophis didicissent. Quid Pericles apud Athenienses, aut apud Macedones Alexander, consequi tantum favoris; aut gratiæ valuissent, ut ille Urbem, hic sibi Orbem terrarum subigeret; nisi alius Anaxagoræ, alius Aristotelis auditor diligens extitisset, à quibus uterque illis artibus apprimè instructus, sinè quibus nemo, qui rerum potiretur, satis dignus inventus est; multò majorem gloriam, quòd duobus illis summis Philosophis paruerunt, quàm quòd maximis exercitibus imperarunt, opinione omnium consecuti sunt. Quid Xenophon ille Platonis æmulus, ac penè par, aut Thebanus Epaminondas? Nunquid tantas res bello conficere, suosque exercitus, vel cohortari ad victoriam, vel ad honestam mortem impellere sinè Philosophia potuissent? Quæ res effecit, ut potentiores haberent exercitus, & fortiores, omnesque ex devictis hostibus triumphos,

ac

ac insignes victorias non tam fortunæ, quàm virtuti acceptas referrent. Hac ratione, ut ad fabulâs veniam, Homerus ille Poetarum pater, ac princeps Minervam propterea clypeo, atque hastâ armavit, quod nullâ re aliâ facilius, quàm, sapientiâ, maxima à fortissimis Ducibus bella, & gesta esse, & confecta intelligebat: Cujus rei, etsi multis clarissimis viris testibus uti liceat, & Homeri sententiam confirmare; nemo tamen in eâ re, quàm ipse sibi gravior apud nos auctor debet esse: quod non Ajaci Græcorum fortissimo, sed Ulyssi, qui consilio, sapientiâque non modò ipso Ajace, sed cæteris etiam Ducibus superior habebatur, arma Achillis communi penè omnium consensu decreta fuisse scribit: nihil aliud divino suo carmine significans, quàm omnem bellorum laudem non armis, sed sapientiæ, non viribus, sed consiliis fore attributendam. Quod, si in cæteris dignitatem Philosophiæ, magnitudinemque animo metiri voluerimus; non modò in rebus maximis, sed in minimis quoque nullam prorsus artem esse intelligemus, quæ non vel ab hac inventa sit, vel ejus adjumenta, consiliumque desideret. Hæc enim, qua arte ferrum, cæteraque metalla ex terra erui, quove ingenio domari possent, edocuit: hæc, quæ domificandi ratio, quæ conficiendarum navium ars, omnisque architecturæ solertia sit, geometricis figuris explicuit: hæc eadem, qui agrorum cultus, quæ tempora serendi sint, quæ metendi, quæ navigandi, ad Coeli rationem, ad signorum ortus, atque occasus revocavit. Ab hac, ut cæteras artes missas faciam, lanificium, texturam, argentariam, marmorariam, ac mille alias vel ad vitæ cultum, vel ad reliquos usus necessarios patriam duxisse originem accepimus. Hæc, inquam, una, quis ex quaque re fructus, quæ percipi commoditas possit, ostendit. Hujus denique, ut aliquando finem faciam, munus proprium est docere, qua ratione homines, & in hac vita beatè vivere possint, & in reliquâ in sempiternum illud Sanctorum Patrum domicilium pervenire, ubi perpetuo, ac immortalî ævo cum illis fruantur. Dies me, Patres spectatissimi, deficeret; si quæ à sapientissimis hominibus de laudibus Philosophiæ scripta sunt, commemorare omnia vellem. Sed hoc ideo negligentius facio, quia nec laudibus Philosophia, nec vos oratione meâ egetis:

Gasp. Barz. Pars I.

F 2

Quo-

quorum alterum cum admiratione potius dignum sit, quam prædicatione; alterum hujusmodi est, ut à sapientia vestra erudiri, quàm audiri à vobis malim. Et quoniam vos ineptiarum mearum spectatores fortuna hodierno die esse voluit; illud à vobis pro vestra modestia, quæ summa est, quæso, ut cum ingenio meo, quod perexiguum in me esse nunquam negabo, tum etiam magnitudini rerum, atque huic ætati aliquid remittendum putetis: qui, si ad hunc locum, sedemque clarissimam vel temere, vel arroganter vobis conscendisse visus sum, eumque ante idoneum tempus præoccupasse, non tam id impudentiæ meæ, quàm auctoritati eorum, quibus negare nihil potui, assignandum judicetis. Fuit enim mos illis gerendus, quos vel ratio, vel natura post Deum in primis & coli, & observari à me voluit. De quo alio loco, si quando ad futura comitia pervenero, plura à me dicentur. Nunc, quoniam semel ineptus esse cæpi, non ante ex hoc loco descendam, quàm extremum, ut ajunt, actum fecero: hoc enim erat ex duobus propositis secundum, quæ huc adveniēns constitueram; ut, cum de laudibus Philosophiæ, quæ à majoribus meis acceperam, brevissimè explicuissē, locum aliquem mihi non ex vulgari aliqua parte, sed ex media Philosophia defumerem; quidque de ea re viri doctissimi sensissent, in medium afferrem. Quæ cum multa sint, tum à cæteris Philosophis, tum à summo doctrinæ, atque ingenii principe Aristotele memoriæ, ac literis mandata; ad ea potissimum animum retuli, quæ de anima intellectiva ab eo, tertio sextæ partis naturalium, subtilissimè disputantur. Prius itaque, Patres gravissimi, verba Aristotelis referam: dehinc ad reliqua accedam, quæ illum de hac re sensisse commentarii antiquorum testantur: in quo, si quid erratum à me fuerit, vos Patres humanissimi, æquo animo, ferendum judicabitis. Sit itaque à me hoc ex ipsis verbis Aristotelis sumptum initium. De parte &c.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

DE LAUDIBUS BEATI FRANCISCI

AB ALIO PRONUNCIATA.

Cum sæpenumero, Patres gravissimi, eos Oratores, qui cæteris eloquentiâ præstant, videam, si quid de rebus vel minimis dicere instituerunt, ita rem verbis efferre, ut non summa solum omnia, sed divina etiam videantur; vereor plurimum, ne, cum de rebus maximis, ac divinissimis oratio à me habenda sit, ita frigidè, ac jejunè de hisce à me dicatur; ut, quemadmodum illi Oratores, quæ minima erant, maxima dicendo fecerunt, ita ego, qui neque ingenio, neque exercitatione dicendi valeo, nostra hæc ipsa, quibus nulla reperiri potest, aut fingi par oratio, ex ipso quasi Coelo, atque ex clarissima luce in locum infimum, & in densissimas tenebras detraxisse videar. Sed unum est, Patres dignissimi, quod me consolatur, vestra scilicet incredibilis humanitas, ac splendor ipse religionis, quæ suâ vi, ac dignitate ita se oculis hominum, atque ipsis animis admirabilem ostendit, ut satis, superque, etiamsi à nullo laudetur, tamen summis laudibus se ipsam commendet. Quis enim vestrum est, Patres optimi, qui, si rem ab ipso religionis nostræ principio repetere voluerit, non intelligat, atque ultro fateatur, tantam ejus venerationem apud omnes Gentes esse, ut ipsius dignitas, & immortalis gloria ad barbaras usque Nationes pervenerit? Hujus, ut nostis omnes, caput habemus, ac Principem Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, in quo uno cum Divina majestas nostræ humanitati conjuncta esset, omnis ipse sanctimonix, atque verissimi cultus divini formam, & imaginem nobis reliquit: quam qui sunt imitati, ii jam non servi, sed filii Dei vocati sunt. Nam, ut in uno corpore multa videmus membra esse, quæ etsi non eundem actum habeant, omnia tamen ad caput, tanquam ad

ad suum principium, fontemque referuntur; ita in hoc universo religionis quasi corpore quodam multos ordines inter se diversos habemus, tanquam membra à capite, idest ab eo, quem nuper dixi, æterno Principe nostro, & illi obedientia. Testantur hæc innumerabilia, quæ toto Orbe terrarum diffusa videmus, templa: testantur ædes sanctissimæ extructæ: testantur non modò singuli Martyres, sed copiosi etiam Martyrum exercitus: testantur omnes ii, quos sanctissimos Confessores appellamus: testantur omnia tam Coeli, quàm terræ veneranda Ecclesiæ Dei agmina: testantur denique tot sanctissimæ religionis monasteria, conventus virorum honestissimorum, ac virginum, & viduarum sanctimonialium: quæ orationibus, jejuniis, & omni vitæ sanctitate, non cessant dies noctesque Divino cultui inservire, fundamentaque domus Dei sæpe vitiis, ac sceleribus hominum quassata resarcire; ac suis humeris non solum parietes, & culmina ejus, sed omnem etiam divinam illam structuram suo, ut ita dicam, corpore, ac totis viribus sustentare. Erat hic locus, Patres doctissimi, de cæremoniis, de sanctitate, de omnibus religionibus, & institutionibus earum dicendi; nisi brevitatis temporis, & magnitudo rei planè me inde revocasset. Sed, ut spero, erit aliquando aliquis, vel ex nostro hoc ordine, vel ex cæteris, qui totum hunc locum non eo genere orationis, quo nunc ego inculto utor, sed insigni, ac prope divino, ita dicendo illustrabit; ut nihil laudis religionibus cæteris detractum sit, & huic nostræ testimonium non fictum, sed verissimum tributum intelligatur. Nunc verò cùm hodiernus dies me admoneat, ut aliquid de vita, de rebus gestis, de laudibus patris nostri, ac principis nostræ hujusce religionis beati Francisci dicam, dabo, Patres doctissimi, brevitati operam, & tempori, ac ingenio, quod in me est perexiguum, consulam. Est enim scitum, eos, qui nihil magnificum dicendo consequi possunt, brevi uti oratione; ne, & auditoribus fastidium afferant, & suas pariter ineptias in dicendo profiteantur. Soleo mecum hujusce nostri Patriarchæ sanctitatem considerare, & incredibilem quandam, atque inusitatam institutionem ordinis nostri ab eo fundatam contemplari animo, & summè admirari. Non negabo (pace omnium

nium dixerim) ita me animo plerunque commoveri, ut crediderim, aut hunc primum omnium esse, qui omni virtute divinâ, humanâque cæteris præluxerit; aut eorum, qui primi in illo cœlesti Senatu numerantur, sanctitatem, gloriamque planè adæquarit. Si enim nemo est, qui non concedat, quo se quisque vir sanctus magis in rebus omnibus Deo Principi omnium rerum, omnibusque hominibus propter illum submiserit, eo altiorem locum divinitatis mereri; jure neminem ego cum in cæteris virtutibus, tum in hac unâ maximè, quam humilitatem religio vocat, aut cum hoc conferendum, aut ei præferendum puto. Probat hæc conversatio, ac vita illius, cum adhuc sæculari habitu uteretur; probat singularis illa ex toto animo sancta ad Deum conversio; probat ex divino prodita oraculo sanctissima religionis institutio; probat totius ordinis nostri profectus, & mirabilis amplificatio; probat vitæ ejus dura in se ipsum severitas, charitas in pauperes, pietas in omnes, divitiarum contemptus, rerum divinarum quædam, omnibus rebus posthabitis, magis semper, ac magis exardescens cupiditas: probat invictus ille prædicandi labor, spiritus prophetiæ ei datus, martyrii desiderium, in rebus omnibus patientia, & quod ad summam rerum omnium pertinet, characteres illi sacratissimo ejus corpori divinitus inusti, atque impressi, quod ante ipsum post passionem Domini nostri JESU CHRISTI nemini contigit: quo vel uno divino prodigio, nec ei viventi negatum est martyrium, sed quinque acceptis insignibus plagis, idest manibus, pedibus, latere confossis, quamdiu in vita fuit, non crucem, sed crucis tormenta lætus, & gaudens, ut semper optaverat, in suo corpore sustulit: probat demum multitudo miraculorum, & sacrosanctæ Divinitatis ejus apud omnes Nationes veneranda dedicatio. Quis non hæc tot rerum tantarum testimonia probaverit? Quis tam ab omni religione abhorrens est, qui non concedat, aut primum ei locum, aut primo parem in illo æterno domicilio facile tribuendum? Hunc non modò civitas Assisii patria ejus, & tota Hetruria, cujus fines gemino mari, supero, ac infero olim terminabantur, Gallia transalpina, Germania, Britannia, Hispania, Pannonia colit, laudat, admiratur; sed cæteræ etiam partes Europæ, tota Africa, univer-

versa Asia, omnes oræ maris Oceani, atque Mediterranei tantâ veneratione memoriâ prosequuntur ejus; ut nemo vir integer, continens, sanctus, castus, pius, clemens habeatur, qui non religionem ab eo institutam probet, ac summè veneretur. Et ne omnia ab eo gesta oratione complectar, nonne legimus huic uni Coelum, maria, terras tanquam Deo alicui paruisse? Quid alites cœli commemorabo? Quid pisces maris? Quid cætera animalia terras incolentia? nonne quantæ venerationis hic sanctus esse debeat, multis signis ostenderunt? Hic dies, Patres clarissimi, citius me deficeret, quàm non dico ornare verbis, quod longè à me abest, sed ne quidem narrare divina in hoc sanctissimo Patre nostro miracula possem. Verùm hoc facilè prætereo, quia neminem ferè in his subselliis, ac sedibus video, qui non probè totam hanc historiam calleat. Cæterum, Patres gravissimi, cùm hæc à me, quamvis brevissimè, verissimèque, ut auditis, dicantur; sentire tamen medius fidius videor beatissimam illam Francisci animam ab ipsis Astris locum hunc, atque ipsum istum religiosum cœtum nostrum intuentem, ab hoc laudis genere abhorre, atque his ad me verbis uti: Quid est, quod hac me tantâ laude prosequeris? Quid est, quod me aut præfers omnibus, aut summis comparas? nulla hîc est de magnitudine gloriæ nostræ inter nos contentio, nulla comparatio, nulla prorsus invidia: par omnium voluntas, una charitas: quod singulorum bonum est, illud scito omnium esse; rursum quod omnium est, illud etiam finè dubio singulorum existere, qui hanc sanctissimam Civitatem Dei patriam colimus, sentimus, & fateimur. Quod si vobis mortalibus frui perfectò bono datum esset, altâ pace, & quæ nunquam ullum finem habitura esset, frueremini: nulla toto Orbe bella, nullæ discordiæ, nulla odia vigerent, classica tacerent, fragor armorum, qui nunc ubique obstrepit, nusquam audiretur; nulli Reges de Imperio disceptarent, leges, ac jura æternam auctoritatem servarent. Rabies illa habendi, quæ finè fine magis, ac magis ardet; nec se, nisi omnia possidentem, felicem credit; extincta esset, ac prorsus sepulta. Nos verò multos, quos felicissimos homines putant, miserrimos omnium esse, atque infortunatissimos scimus; multoque beatiores omnes filios nostros, qui
adhuc

adhuc tetras incoleant, & imitatores eorum, cum nihil eis sit, cum excalceati, cum fune cincti, cum denique nudi ambulant, cum esuriunt, sitiunt, algent, aestuant; quam turbant illam ingentem perditorum hominum sanguinem alterius sitientium; quamque furoris illorum duces, qui de calamitate inter se certant; & ne alius alium magnitudine malorum suorum excedat, pacisci morte cupiunt, miseriæque suæ cumulum ad summam eorum laudem pertinere arbitrantur. Hæc, & alia multa iis majora, ac diviniora patrem nostrum canere ab ipso Coelo, & vocem ejus audire mihi videor jubentis; ut nullo alio nunc anictu nos ornemur; quàm humilitatis, & modestiæ illius: quam, cum adhuc nobiscum habitaret, ad imitationem magistri sui JESU CHRISTI sibi adoptavit, adoptatam excoluit, excultam ita nobis reliquit, ut iis vestigiis, quasi scalarum gradibus nobis omnibus ad Coelos ipsos quàm certissimam munierit. Quem mihi, Patres humanissimi, dabitis (ut rerum divinarum comparisonem mittam) ex eorum numero, qui honoribus, qui opibus, qui dignitatibus; qui potentiâ, qui voluptatibus gaudent; ut non pluris labores, vigiliis, inediam, frigora, omnesque corporis molestias, nec cæteros cruciatus, quos beatus Franciscus cum incredibili alacritate animi perpessus est, existimandos judicem? Quid porro Alexandri Regis innumerabiles victorias, Cæsaris triumphos, Darii opes illas infinitas sanctitati ejus, ac religioni comparem; cum illæ res caducæ, ac fluxæ sint, nihilque stabile habentes, ac falso fulgore sæpe oculos hominum perstrinxerint? Hujus autem sanctimoniam, castitatem, abstinenciam, charitatem, obedientiam, integritatem omnibus Imperiis, dignitatibus, divitiis, honoribus, voluptatibus, ac reliquis fortunæ commodis præferendam esse nemo non sentiat. O miserabilem; atque detestandam hominum inscitiam: qui, cum hæc esse vera sentiant, cum apertissime videant; cum laudent eos, qui paupertatem Francisci omnibus rebus prætulerunt, idemque nonnunquam cupere se fateantur: nunc occupationes suas accusant, nunc in eorum familiam, aut in Rempublicam culpam suam transferunt; cum ipsimet suarum sibi occupationum, atque laborum auctores sint. Sed hæc hactenus. Intelligo enim, paulo quàm instituissem, prolixiorem

Gasp. Barz. Pars I.

G

ora-

orationem meam fuisse. Verum ingenii mei, quamvis exigui, calor quidam longius me à continente, ut ajunt, repulit. Vestrum autem est, Patres amplissimi, ac religiosissimi viri (ut eò revertatur, unde coepit oratio) mihi ignoscere, si neque expectationi vestræ, neque magnitudini rei satisfeci, cum in perscrutatione sacrarum literarum libentius, quàm in dicendi exercitatione versatus sim. Vos autem qua humanitate semper fuistis, ferendum me esse facilius judicabitis; si memineritis neminem ex priscis Oratoribus, quibus græca ipsa, ac lingua latina gloriatur, satis ullâ dicendi copiam laudibus Francisci facturum fuisse. Hujus igitur (ut aliquando suem dicendi faciam) cum sacratissima, ac singularis memoria omnibus anais à nobis repetatur, eò majori studio, atque attentiori cultu, hodierno die cæremonia nostræ renovandæ à nobis sunt, quò magis necessarium esse intelligimus; ut precibus ejus, ac meritis, Deus pacis auctor optimus statum Principis nostri illustrissimi Mediolanensium Ducis, omniumque subditorum ejus fortunas ad perpetuam tranquillitatem, & ad communem Civium salutem sua infinita pietate perducere dignetur.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

PRO INSIGNIA DOCTORATUS

MEDICINÆ ACCIPIENTE

HABITA PATAVII.

Non mediocris voluptate afficior, magnifici Præsides, vosque Patres, & Doctores clarissimi, quod video magna frequentia semper vos convenire, quoties aliquid est à vobis, aut pro meis honoribus agendum, aut studiorum meorum causâ vestro vel ingenio, vel sapientiâ tractandum. Neminem quidem in his ornatissimis sedibus ex vestro numero astare video, cui pro perpetuis in me officiis non sim immortalis, ac sempiterna memoria

riâ adstrictus. Nam, siue considero, quos mihi homines pro hac nostra Universitate eligendos anno superiori mandaveritis, siue egregia studia vestra, cum in omnes, tum maxime in me ipsum intueor, incredibile est, quantum unicuique vestrum me debere iudicem. Illud vero nimium est, quod hodierno die vobis omnibus debet, Præsides, & Doctores amplissimi: qui, cum his diebus publicum magistratum, quem à vobis acceperam, ad successorem meum ex lege transtulisset, voluistis me hac alia dignitate pro laboribus meis, ac honestissimis vigiliis exornare; iussistisq; me ex hoc ipso loco pro insignibus Doctoratus à vobis exigenda orare: qui nemini unquam patuit, nisi prius vestro iudicio, atque auctoritate probatus fuisset. Neque is honor, eaque dignitas hodie mihi est apud vulgares homines, aut in mediocribus artibus à vobis proposita; sed in hoc pulcherrimo literatissimorum hominum consensu, ac præsentia; & in ea parte sapientiæ, quæ sapientia vero fuit à veteribus cum summa, & laude, & gloriâ celebrata. Multas quidem artes majores nostri nobis reliquerunt, à quibus non solum ad singulos homines, verum etiam ad ipsas Urbes plurima commoda, atque ornamenta per se accedunt. Sed nescio, an alia sit huic nostræ anteferenda, quæ ab aliis physicam, alii medicinam vocant. Quid enim ab aliis artibus, aut disciplinis ad homines unquam pervenit, quin multo plura, majoraque per hanc unam in vita consecuti sumus? Laudant quidem juris civilis scientia, neque injuriâ; est enim in ea omnis æquitas, & salus Civitatis reposita. Laudantur etiam artes, quas mathematicas dicimus, quæ solæ certissimam cognitionem, demonstrationemque tradunt. Commendantur etiam, atque in veneratione habentur studia, quæ ad rationem differendi spectant. Nulla (pace aliarum dixerim) ita hominibus opitulata est, ut vel ad omnes perveniret, vel non curandum aliquid, expoliendumve relinqueret. Leges enim non tam proborum, quam improborum causâ, primum à conditoribus Urbium inventæ, dehinc à Principibus traditæ fuerunt. Cæteræ verò, quas dixi, ita à natura constitutæ sunt, ut vel ad formanda ingenia, vel ad fortunas hominum conservandas, atque augendas repertæ videantur; hæc verò nostra siue sapientia,

sive facultas quædam, sive scientia, non solum corporibus, sed multo magis ipsis animis auxilium pollicetur. Quod nisi ita esset, nunquam ego tantam laudem, atque admirationem detulisssem ad hunc nostrum medicorum principem Jacobum Foroliviensem, quem unum hominem post Hippocratem, Galenum, & Avicennam, tres maximos hujus scientiæ duces, primum, ac divinum dicere soletis. Quæ gloria, cum semper in judicando prudentissimi fueritis, nunquam certè esset à vobis concessa; nisi in subtiliter aperiendâ rerum naturâ, in exquirendis causis, & in morbis penitus perspicendis, majorem ingeniis nostris legendo, disputandoque utilitatem, quàm fructum medendo corporibus reliquisset. Hac ratione motus, magnifici Viri, & Doctores egregii, hujus artis studia, quam meritò sanctissimam medicinam vocant, prætuli, longèque omnibus aliis artibus, disciplinisque anteposui. In ea capeßenda multos annos, ac multas vigilias consumpsi: propter hanc non dubitavi conspectum, & parentum, & patriæ relinquere: hujus quidem unius studio secutus famam, ac sapientiam præceptoris mei, multas cum eo Urbes cum in Hetruria, tum in ea parte Italiæ, quæ cisalpina Gallia dicitur, atque in citeriore Marchia discendo, audiendoque illustravi. Nunc verò vestro consilio, vestrisque adhortationibus fretus hunc locum conscendi, ut Doctoratus insignia à vobis referam, velut perpetua judicii, quod hodierno die de me fecistis, monumenta. Peto igitur à te, Pater, ac præceptor mi, hujus ætatis nostræ medicorum princeps, Jacobe, primo librum, &c.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

DE LAUDIBUS PHILOSOPHIÆ

HABITATA PATAVII.

Sæpe animadverti, Patres clarissimi, cum locum huic non nunquam repeterem, vosque hujus rei gratiâ, qua nunc ferè omnes hîc adestis, frequenter convenissetis, multos fuisse ante me, qui accuratissimè de laudibus Philosophiæ apud vos diffuerunt. Omnes autem, ut hoc vestro judicio commendati, atque laudati abirent, summo studio elaboraverunt: fuitque omnis eorum cura in hoc posita, ut & graviter, & ornatè ea de re, vobis audientibus, dicerent. Quod ego cum intelligerem ab ipsis magnâ cum admiratione omnium perfectum; vidi nullum mihi ad bene dicendum locum relictum esse, qui non priùs ab illis occupatus, & quasi præreptus foret. Accedebat etiam, quod iis eram, & rerum, & temporum angustiis adstrictus, ut nullum mihi suppeditaretur otium, quo satis vel magnitudini rei, vel expectationi vestræ facere possem. Sed quid vos Patres gravissimi, his causis, atque hac oratione detinco; quasi me unum credi velim ex antiquis Oratoribus, quales Gracchi fuerunt, vel postea Antonius ille, aut Crassus: quibus ad bene, copiosèque dicendum nihil magis operatur, quàm dum ab eis erat, aut de trita, pervulgataque re agendum; aut quia ex tempore, quod semper omnibus difficillimum fuit, orare oportebat? Quis enim ex vobis est, qui non sentiat me neque ad has artes natum, neque in his satis unquam doctum, aut exercitatum fuisse? Quæ si vobiscum attentè consideraveritis, nihil erit, quare meum officium ex veteri more, vel expectetis, vel accusetis; cum præsertim sapientissimorum hominum sententiis, præceptisque didicerim, nonnulla esse, quæ non tam laudare, quàm honorare vos oporteat. Quod suo jure Aristoteles ad Nicomacum scribens dixit

quæ-

quædam esse, quæ cum optima sint, divinâ potius veneratione, quam ullâ hominûm laude digna videantur. Sed quid est per immortales Superos quæso, Patres doctissimi, quod aut natura comparare nobis pulchrius, aut Superi hominibus optabilius potuissent, quam amorem, studiumque Philosophiæ, in qua omnia vitæ ornamenta, in qua virtutis, ac sapientiæ adjumenta posita esse nemo dubitat? Nihil igitur ab antiquis traditum est, quod nos magis suspicere, aut admirari conveniat, quam hanc unam velut parentem, atque altricem earum artium, quas nos liberales dicimus. Quod si Cicero in ea oratione, quam pro A. Cluentio apud iudices habuit, non dubitat tantum legibus attribuire, ut non solum omne vinculum hujus dignitatis, qua quisque in sua Republica fungitur, sed etiam fundamentum libertatis, mentem, animum, consilium, sententiam, fontem denique omnis æquitatis audeat in iis ipsis repositum dicere; quod non arbitramur Philosophiæ dandum, in qua & illæ sup. leges tam laudatæ, & cætera humana officia, divinaque pariter continentur. Nam, ut sine spirita, & sanguine non potest vitæ constare; ita sine Philosophia nemo vestrum potest aut secum, aut cum alio rectè aliquid deliberare. Cavendum est itaque, ne indignum aliquid, & infra excellentiam conficiamus suam; si illam putemus cujusquam Oratoris laude aut majorem fieri, aut venerabiliorem videri posse. Faciam igitur hujus rei modum, Patres literatissimi, si illud dixerò, nullam ex omnibus artibus, & disciplinis ullo tempore fuisse, quam ab unoquoque vestrum non dico huic uni preferendam; sed ne parem quidem jure habendam putem. Et quoniam ex multis, & magnis rebus, quæ in ea continentur, ea pars mihi visa est cognitione dignissima, quæ est ab Aristotele de natura Coeli, & motu Orbium accuratissime conscripta: ad illud, quod in ea parte primum, quodque difficillimum visum est, omnis laudibus ejus, me convertam.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

DE LAUDIBUS PHILOSOPHIÆ

HABITA PATAVII.

Sentio, magnifici Patres, & Doctores clarissimi, quanto studio sit ab iis, qui de rebus maximis apud summos homines aliquid dicturi sunt, providendum; ne expectationem, quam magnam in principio dicendi excitaverint, postea in reliqua oratione xueri, ac conservare nequeant. Quod à multis ex nostris Oratoribus aliquando factum, cum vos mihi sæpe iudices fueritis, quaeso, ut, si quam huc de me existimationem egregiam attulistis, eandem vestra sapientiâ, & modestiâ deponatis. Quid enim est, quod præsertim de laudibus Philosophiæ præclarum possitis, aut magnificum à me audire; cum id facere sit non hominis parum eruditi, sed ejus, qui oratorias artes diu proficiscatur, ac multarum rerum scientiam teneat? Satis ergo vobis erit, si tantum de ea re dixerò, quantum ab homine non satis exercitato in dicendo, ingenio comprehendi, & oratione explicari poterit. Et quoniam ita iussistis, ut priusquam de sententiis hujusce prorsus divinæ artis discerem, vellem quam brevissimâ possem oratione, quæ de laude, & gloriâ ejus sentirem, complecti; tantum habeo, quod de naturâ, & præstantiâ hujus, memoriæ traditum à majoribus nostris comperiam; ut cum ceteræ artes egregiæ, atque illustres quadam inter se cognatione, & societate comparentur, atque excolantur, hæc una adhuc incomparata relinquantur. Præstet cæteris artibus jus civile in regendis Urbibus, & in Gentibus æquitate, justitiâque moderandis; dominetur apud omnes in gravi, & ornatâ oratione eloquentia; artes, quæ aut in curatione corporum, aut in demonstratione versantur, iis anteferantur disciplinis, quæ solâ persuasionem, aut probabilitatem utuntur; jura canonica, quæ admirabilem quandam juris humani, ac divini cogni-

cognitionem nobis tradunt, summo in honore habeantur: nulla tamen dici potest, ex qua omnes aliae, tanquam ab aliquo uno fonte, ac principio suam originem duxerint, & quae aliarum parens, ac nutrix omnium jure appelletur. Sola Philosophia hoc praestat, ut qui magnitudinem ejus cogitatione, & animo complexus fuerit, nullius prorsus artis, aut disciplinae expers futurus sit. Hanc unam, qui se alijs tradiderunt, aliqua ex parte contemplantes, veram, ac perfectam Philosophiam illam ipsam artem, in qua versantur, arbitrati fuerunt: quo in errore saepe multos fuisse, & à vobis audiui, & in eorum libris non satis prudenter comprehensum legi. Taanta ergo Philosophiae vis, atque amplitudo ab hominibus gravissimis judicatur, ut illam à principio Urbes, & Imperia constituisse, ac leges, quibus homines in pace viverent, conscripsisse, ab omnibus judicetur. Haec rei militaris disciplinam invenit, ut qui æquabili jure contineri non poterant, justo bello, & armis coercerentur: haec ipsa liberales artes homines docuit: haec architecturam, & omne aliud vitae nostrae adjumentum, qua ratione melius fieri posset, demonstravit. Nulla ergo est vitae pars, quae hac una vacare possit; sive enim rebus divinis opera detur, sive humanis, sive in otio simus, sive in negotio; nihil est, quod rectè sine hac à nobis fieri possit: sed cum major sit ejus dignitas, atque amplitudo, quam vel nostris animis percereri, vel ingenio comprehendi possit; satis mihi felix est visus, qui ex aliqua sui parte bene apud illam exceptus est. Vestro itaque consilio, Patres ornatissimi, illud genus Philosophiae studio, & industriâ secutus sum, quod in ratione disse- rendi partim cum sit positum, majore tamen parte in disputatione virtutis, & naturae consumitur. Et quia ex multis, & magnis rebus, quae in ea continentur, ea mihi pars visa est maximè divina, quae de anima inscribitur, finem huic orationi faciam, & aliud majus, ac melius de ipsa re dicendi mihi initium sumam. Sit ergo hoc à me sumptum principium: Bonorum honorabilium.

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O *

AD FRANCISCUM BARBAVARIAM

PHILIPPI MARIE Mediolani Ducis, Papiæ, Angleriæque
Comitis, ac Januæ Domini à Secretis.

In morte magnifici viri

ZANINI RICCI EJUSDEM PRINCIPIS PRIMI CONSILIARII.

Nisi unus essem ex his omnibus, qui Zaninum nostrum ex animo amabant, non in hodiernum usque diem Franciscemi vir modestissime, consolari te distulissem, qui illius haud scio, an omnium amantissimus fuisti. Sed cum moeror iste, quem ex morte ejus tecum acerbissimum accepi, nondum sit passus me neque ad gravissimum virum, ac religiosum Patrem Antonium Riccium fratrem ejus, neque ad te scribere; veniam, qua humanitate es in omnes, qui te diligunt, facile concedes mihi: non quia aut majoribus occupationibus prædeditus, aut graviori incommodo, quamvis magno, oppressus fuerim; verum, quod me fateri pudet, ita semper molli animo in morte amicorum fui, ut nec modum mihi facere potuerim, nec luctus eorum, quos habui mihi charos, & familiares, consolari. Nunc verò, cum incredibili quadam, ac prope divinâ animi constantiâ Zaninum nostrum in morte usum fuisse, multis gravissimisque viris præsentibus, intellexerim; coepi me colligere, & cogitare mihi turpissimum esse, qui vel diu vivendo, vel Philosophos legendo, eorum callere doctrinam deberem, nullum posse mihi auxilium, aut ceteris medicinam asferre. Maximi semper Zaninum nostrum feci, & in summis viris habendum judicavi: sed persuadere mihi nunquam potuissem, in eo tantam virtutem fuisse, ut, quo tempore viri

Gasp. Barz. Pars I.

H

om-

* Verius dicenda Epistola Consolatoria.

omnium fortissimi victi sunt, ipse eos illo tempore vinceret, mortemque contemneret; cum præsertim videret se cariturum bonis illis omnibus, quæ desiderari ab hominibus, optarique non dubium sit. Quid enim accidere homini in vita potest, quod non divinitus in primis ei contigerit, opes, honores, amicitia, affinitates, multorum necessitudines, & quod omnium maximum, ac summum est, huiusce illustrissimi Principis, ac sapientissimi Ducis incredibilis amor: quo nostrâ, aut patrum memoriâ, nemo in providendo sapientior, neque in agendo constantior, neque in conficiendo celerior, neque in hostes devictos clementior fuit; & tamen omnibus his bonis ita moderatè in vita usus est, ut etiam in morte, illis, uno excepto, caruerit. Nosti, quantum istum nostrum illustrissimum Principem adamavit in vita, quantum pro suo statu, & incolumitate advigilarit; adeo nulla res esset, quæ præter huius Principis nostri curam, sollicitudinemque animum ejus angeret. Nihil sapius animo ejus observabatur: omnes curæ, omnes cogitationes, ut in vita, ita in morte in hoc nostro patre Patriæ consumebantur. Sed cum tu, Francisce mi, animo occurrebas, quem te sibi successorem, & quem hæredem relinquere posse videbat, tranquillo se animo, quietissimoque è vita ista excedere dicebat. Quare vir sapientissimus, cum jam penè spiritum, animamque efflaret, suis iussit, ut neque mortem ejus lugerent; & in ejus funere nihil pompæ asservari voluit, nec aliter mandari sepulturæ corpus suum, quàm vulgus solet. O virum, Francisce mi, summâ laude dignissimum, nec satis, cum adhuc viveret, perspectum: qui, cum summus apud tantum Principem esset, multaque magis ad magnificentiam Principis sui, quàm ad suam laudem referret; ne quis, quo animo fuisset, dubitaret, cuilibet infimo par in funere esse voluit. Sed quid diutius inter ista vagatur oratio? Satis enim, ac super hæc sunt, vel ad tuos consolandos, vel ad imitandam virtutem ejus adhortandos; ne vel nos magis amasse, quàm illum videamur, vel humanæ conditionis obliti. Cæterum non ignoro, & eum esse te certò scio; qui non solum tibi, sed omnibus etiam, qui tecum illum plurimum dilexerunt, adesse & consilio, & constantiâ animi possis. Quod à te in hac re expecto,

hoc

hoc vel maximum est; ut, cum me tibi charissimum habueris, nunc tanto chariorem habeas, quanto me tali amico privatum majore tuâ operâ, studio, industriâ, egere intelligas.

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

A D P H I L I P P U M M A R I A M

Vicecomitem Ducem Mediolani

P R O V E R O N E N S I P O P U L O .

HOc tempore, magnifice Princeps, cum nunciatum esset, magnam fortissimorum militum manum in agrum Veronensem irrumpere, ut obsidione Brixiam liberet, opemque clausis ferat, vehemens hominibus nostris invecus est pavor. Nec minus cives, quam rusticanos incolas intolerabilis damni expectatio commovit. Haud enim ignorant, sæpenumero prædas, expilationesve militares experti, quantam armentis, gregibus, frugibus, cæterisque rebus stragem, ac vastationem ferocissimæ Gentis importet impetus. Cæterum de Cœlo missa consolatio repente sollicitudinem, angorem, ægritudinemque in rebus afflictis mitigavit. Nam, posteaquam eas ipsas copias, ductu, atque auspiciis clarissimi Imperatoris Ludovici * Firmanorum Principis, adventare significatum est; cujus res strenuæ gestæ maximâ cum sapientiâ, fortitudine, innocentia, rerum bellicarum disciplinâ, ingentem famam, gloriamque disseminarunt; metus ac dolor magnâ ex parte leniri coeptus est. Cum enim tuarum virtutum excellentiam, & divini magnitudinem ingenii secum, & inter se animo versant nostri, nihil grave, aut terribile pati, aut sentire posse videntur. Nam, cum nostra flumina, locorum angustia, campi, villæ ita tibi, ac tuis patuerint, ut

Gasp. Barz. Pars I.

H 2

fa-

* Migliorati.

faciles transitus, liberos aditus, securos cursus, benigna hospitia præbeant; quid est, quod non dico à te gratissimo Principe, sed ab immanissimo alio quodam Duce reformidari debeat? Adde, quòd potentissimo Venetorum imperio, quorum mitissimo gubernaculo securi, tranquillique sumus, amicum te professus, omni nos periculo tutos esse jubes. Quo fit, ut tuâ dexterâ non tam victoriis, quàm fide perspectâ freti simus; & tu prius fidem (quod Dii prohibeant) depositurus sis, quàm nos facultates nostras amissuri. Tuæ igitur partes erunt, ut non solum à detrimento, verum etiam à detrimentorum suspitione solutos nos, & nostrum reddas agrum. Plurimis in locis invicti, ac fortissimi Ducis experimentum edidisti: hic grati, fidelis, innocentis hominis testimonium reddes. Id autem tibi facile fuerit, si præfectorum, ac commilitonum tuorum incontinentiam, libidinem, avaritiam, non dico minis, aut ferro (id enim impossibile ferre) sed fronte, oculis, vultu, vita, auctoritate reprimendas duxeris; & pro Veronensium fortunis, ac salute, qui tuam fidem, & æquitatem implorant, diligentiam, industriam, consilium, & curam impertieris. Quòd si nostra violari, dissipari, abducique jusseris, id est, cum possis, non verabis; quanta rebus tuis incommoda, impedimenta, pericula inportentur, pro tuâ singulari prudentiâ prospicis. Primum, quòd ea loca, quibus opem, salutem, ac subsidium tuo polliceris adventu, quid sibi sperent, nostro commonefacta exemplo judicabunt. Nam, si contra jus, fas, ac fidem in aliena perniciosus es, quid in ea facies, quæ tuæ ditionis, potestatisque futura sunt: te non amicum, sed hostem, non conservatorem, sed tyrannum exhorrebunt; ut non tam conditionem, quàm hostem mutandum esse intelligant. Hoc adversarius tuus, & quod potens velit, hoc magno emptum pretio cupiat, ut cui terrori esse debes, lætitiæ sis, atque contemptui. Deinde, si qua belli calamitas te magna conantem interpellaverit, (eventus enim Martis incertus) quo te recipies? Qualem tibi reditum instruis? Num volvis animo, quorum te regio circumstet? Num venit in mentem, quanti quaqua versum hostes immineant? Eja igitur aperi nobis tuæ placabilitatis, mansuetudinis, & clementiæ magnitudinem, quæ dignissima sunt

&

& magna viro, & imperaute præsertim insignia. Hæc tua bona sunt, & propria quædam, immortalisque possessio. Res tuas magnificè bello, armisque, confectas, & egregias quidem, multi erunt, qui sermone diminuent, aut aliis attribuent. Et profectò maxima est in rebus bellicis fortunæ dominatio: multa militum adjumenta: multæ locorum, ac temporum opportunitates: harum verò virtutum tota tua laus erit. Earum præconio te etiam viventem, post te ipsa quoque ventura ætas excipiet, nullaque de te posteritas conticescet. Jam nunc nostra juvenus scripta meditatur, & clarissima, quibus tuum nomen illustret, immortalitatisque commendet, nisi amicos ad obtrestandum nomini tuo laceffas, eosque pro beneficio maleficiis afficias: quod quidem omne ferarum genus immanitate superabit; cum belluas etiam cibus, consuetudo, blandimenta ita interdum mitigent, ut hominibus audiant, obsequantur, custodiant, & pro eis magistrâ in feritate naturâ discrimina subeant. Ad has autem res nihil te magis, quàm clarorum hominum acuit imitatio, quos crebris usurpare sermonibus soles. C. Cæsar, cujus in omni virtutis genere mirifica extant exempla, pharsalico prælio jam victor, semper illâ clementissimâ usus est voce: parcite civibus: parcite civibus. Tu, cujus victoria adhuc dubio pendet gradu, amicis, atque hospitibus non parces? Quin tuos ante oculos homines miseros lacerari, spoliarique permittes? Sylla crudelissimus quidem homo, cum hostiles Athenas jam expugnatas in potestatem redegisset, nec Urbem, Civitatemque igni, ferroque pervastaret, scilicet veterum Philosophorum extinctorum memoriâ revocari testatus est. Tu eximia humanitate præditus, benevolos tibi Veronenses tantis afficies injuriis? Illum mortuorum memoria repressit: te supplicantium præsentia, gemitus, lacrymæ nihil inflectent? Et te, quem musis, ac literarum studiis deditum prædicant, nostrorum quoque Philosophorum, & doctissimorum Poëtarum memoria moveat, quos innumerabiles hæc olim Civitas edidit. Sed, ne tuæ benignitati diffidere videar, longiore uti oratione desinam; tuæ enim sponte satis incitandum arbitror: præsertim cum acceptorum mens grata beneficiorum, illustrissimorum amicitia Venerorum, data fides, ac ipsa mode-

stia

stia ita postulent; nec minùs propriæ utilitatis ratio, & provida futurorum cogitatio. Accedit præterea gloriæ, & laudationis expectatio, cujus omne præclarum ingenium avidissimum esse fateris, vel Spartanorum hominum sapientissimorum, fortissimorumque judicio, qui de futura in adolescentibus virtute constituebant, uti quemque laudis avidum, aut contemptorem animadverterent. Quòd eo magis amplexabere, quòd non avaritiâ, sed fortitudine, ac gloriâ bellum hoc justissimum suscepisse vidêris, Pyrrhi illius Regis sanè primarii, ac Imperatoris exemplo, de quo illud magnificum extat, verêque regale:

* *Nec mi' aurum posco; nec mi pretium dederitis:*

Nec cauponantes bellum, sed belligerantes:

Ferro, non auro vitam cernamus utrique.

Quæ si te fortasse non tangunt; at te miserorum senum, muliercularum, puerorum lachrymæ, preces, & querelæ tangant, qui sese cò inopiæ, ac mendicitatis, ob tuorum militum perfidiam, crudelitatemque redigi clamitant, ut fame perire cogantur, hoc est, te non prohibente, necentur.

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

PRO ASSUMENTE INSIGNIA RECTORATUS
IN GYMNASIO PATAVINO.

QUàm vellem, Patres, & Doctores amplissimi, ut judicium, quod de me hodierno die fecistis, ego aliquâ meâ virtute confirmarem, aut saltem aliquâ mediocri industriâ consequi possem? Sed cùm intelligam neque prudentiam ad agendum, neque consilium ad excogitandum mihi adesse, quantum huic magistratui accommodatum esset; vereor maximè, ne potius ea res temere à me assumpta, quàm constanter administrata paulò post à vobis judicetur. Majores quidem nostri, cùm hanc digni-

* Apud Ciceronem de Officiis lib. I.

dignitatem ab ipso initio statuerent, viderentque maximam amplitudinem, ac plurima ornamenta per hanc unam ad eas artes, disciplinasque accedere, quæ olim à sapientissimis hominibus inventæ, & postea celebratæ fuerunt, constituerunt; ne quis ad hunc magistratum accederet, nisi prius magno ingenio præditus, & multis, ac magnis artibus ornatus esset. Quid enim majus decerni ab illis poterat, aut dignius, magnificentiusque, quam in conventu peritissimorum hominum unum aliquem caput omnium, principemque præficere? Nunquam ego, ut vulgus, eos cæteris præstare honore, & gloria putavi, qui plus aliis opibus, & ingenio pollerent. Quanto illud melius, inter eos principem locum habere, qui in reliquis hominibus virtute, ac sapientiâ dominantur. Quare, Patres optimi, cum animum ad hanc ipsam dignitatem referebam, nullum ego arbitrabar esse magistratum, qui cum hoc conferri, comparare posset. Omitto hoc loco justitiam, cui qui rectè præsumt, jure optimo ab omnibus viri boni dicuntur: non dico Rectores Universitatum, & honestissimorum studiorum gubernatores tanto cæteris in ea virtute excellere, quanto hoc genus hominum, quod ab his regitur, omnibus aliis præstat. Nec sum nunc in eo occupatus, ut illud vobis audientibus dicam, hanc unam virtutem esse, sine qua ne illi quidem, qui scelere, & maleficio pascuntur, possint aut foedus ullum inter se, aut societatem aliquam diu habere. * Satis enim hæc, ut multa alia, præclare fuit à Cicerone, cum de Officiis tractat, disputata. Illud me magis urget, Patres doctissimi, quòd ad res gerendas non satis consilii, aut animi adesse mihi sentio. Sed, postquam hoc ita mandastis, & hoc idem tota hæc nostra Universitas, priusquam frequentes in hoc sanctissimum templum convenissetis, ita suffragiis suis tulit; vestrâ magis auctoritate, quam meo judicio hæc insignia, & publica ornamenta accipio. Ita enim omnes velle intellexi his diebus, cum magno consensu omnium Rector designatus essem; sed maximè hoc ipso die, quo quid de me judicaretis, multis apertissimis judiciis declaratis. Ego verò,

* Hæc Oratio habita fuit Patavii anno 1412., ut ex Salamonio supra citato in Fastis Prætoriiis.

rò, Patres ornatissimi, tantum studii ad ipsam dignitatem afferam, quantum vestro consilio, meoque labore excogitare, afferreque potero. Una res me ad hoc munus, atque onus hortatur, quòd nunquam huic Urbi præfuerunt homines sapientiores, neque graviore, quàm hodierno die, publicæque utilitatis magis avidi. Habemus enim Prætorem optimum Fantinum Dandulum, in quo summum esse consilium, ac summam gravitatem, sæpe vos omnes iudicatis. Habemus Zachariam Trivisanum Præfectum Urbis sapientissimum, qui plures magistratus cum maxima laude, & gloria gessit, quàm ferè alii petere, aut optare ausi sint. Habemus denique Caput, ac Ducem utriusque Universitatis nostræ, Petrum Marcellum reverendissimum Antistitem Patavinum, patrem singulari sapientiâ, humanitate, modestiâ præditum. In quo uno, Patres clarissimi, sæpenumero spes nostras haud dubiè positas esse dixistis; neque unquam, eo incolumi, de restitutione studiorum nostrorum, quæ anno superiori penè amiseramus, esse desperandum. Cujus ego nunc auctoritate fretus, hujusce dignitatis, quam vos in Universitate nostra maximam esse voluistis, ornamenta assumam; testorque me omni labore, curâ, studio, perfecturum, ut hanc ipsam Universitatem, quæ temporum iniquitate multum ex pristina dignitate amisit, longè pulchriorem, quam à vobis acceperim, atque ampliorem restituam.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

PRO PETENTE INSIGNIA IN
JURE CANONICO

HABITA PATAVII.

CUm multa sæpe mecum de rebus maximis ad bene, beatèque vivendum pertinentibus cogitarem, reverendi Patres, magnifici Viri, & Doctores gravissimi, & quid ad summos ho-

honores; clarissimamque majorum meorum dignitatem, atque gloriam posset accedere; constitui in ea maximè elaborandum parte, ubi minimum jus fortuna, maximam verò vim haberet virtus, & sapientia: quod cum mihi ex institutis persuasum erat, tum multo magis ratio ipsa, ut ita sentirem, compellebat. Videbam enim, Patres clarissimi, omnia ferè ornamenta, quæ conferre posset fortuna, majore cum splendore, atque affluentia in domum meam, quàm ad aliam Italiæ gentem delata esse. Sive enim artes belli, sive studia pacis attendamus, sive potentissimorum Regum, ac maximorum Principum affinitates, sive lætè effusam potentiam, ac summas opes, sive illustrissimum nomen, & rerum gestarum incredibilem quandam, ac prope singularem gloriam consideremus; nullum ego arbitror Principatum aut esse, aut multis annis in Latio fuisse, cum quo hæc mea domus omni genere laudis non cerneret, atque contendat. Quæ etsi tanta fuerunt, ut animos omnium in admirationem usque traherent; tamen ipsa fortunæ inconstantia facile monebat, ut nunquam ea cum virtute, nec cum optimis artibus, disciplinisque honestissimis compararem. Hæc una deinceps ratio mihi fuit, ut me totum ab hoc splendore ad melius vivendi genus transferrem. Hæc primum mihi persuasit, ut hanc sanctissimam, cui me devovi, * religionem omnibus magistratibus antefерrem. Hæc postea tantum apud me valuit, ut omnes meas curas, labores, vigilias ad ea conferrem studia, sine quibus non sat is honestè divinum cultum tueri, nec in eo diu castè, integreque versari me posse videbam. Si enim, ut ab antiquis prudenter est definitum, sapientia est divinarum, humanarumque rerum scientia; quid est, quod sine ea rectè vel cogitatione nostra inveniri, vel oratione expoliri, tractarique possit? Hujus autem infinitæ, immensæque rei magna quædam, & ampla pars ea visa est, quam nostri Sacros Canones vocant. In iis quidem sanctissimæ leges: in iis divina Jura, humanaque continentur: in iis omnis Juris Civilis æquitas, modestiaque consistit. Frustrà enim Mundus ipse aut præceptis Philosophiæ, aut iis arti-

Gasp. Barz. Pars I. I bus

* Erat hic Præpositus Generalis Ordinis Humiliatorum, ut ex MSS. Codice Mediolanen.

bus, quas mechanicas appellant, regeretur, nisi omnia his nostris legibus definita, atque composita essent. Est igitur hæc una vera, & certa vivendi scientia: quæ cum laudatarum artium princeps esse à multis, & doctissimis quidem viris judicetur: rectissimâ ratione omne meum tempus in ea consumpsi, omnes meas cogitationes ad hanc unam sapienter retuli. Incitabat etiam me plurimum cum ipsius rei amplitudo, ac præstantia; tum singularis, ac prope divina, ut in cæteris rebus prudenter dispiciendis, ita maximè in hac five arte, five doctrinâ gravissimi viri, longèque omnium nostræ ætatis in ea principis Francisci Zabarellæ & virtus, & sapientia: cui omnem in hac ipsa re non solum studiorum meorum, sed etiam salutis, & incolumitatis meæ laudem, & gloriam in primis debeo; cum ejus optimis exhortationibus effectum sit, ut dum consilia ejus sequor, & vivam, & doctior sim; hujusce autem rei fructum maximum vestris gravissimis judiciis, Patres doctissimi, in hoc sanctissimo domicilio hodierno die consecuturus sim. Statuistis enim, ut hunc locum ornatissimum ascenderem, qui nonnisi illis unquam patuit, quos publico honore, atque hac dignitate ornandos censuistis. Et quoniam vobis ita placuit, ut maximo honestissimorum hominum conventu, ac frequentia insignia Doctoratus acciperem, primum peto abs te, gravis, ac præstantissime juris utriusque interpret Franciscæ Zabarella librum &c.

GASPARINI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

P R O D A N I E L E B I R A G O

In petitione insignium utriusque Juris

H A B I T A P A T A V I I.

CUm sæpe, ac multum de iis rebus cogitarem, Patres clarissimi, quæ maximo studio celebratæ olim à nostris majoribus fuerunt; repeteremque animo ea, quæ vel à græcis hominibus

nibus, vel à nostris præclare fuissent, sapienterque conscripta; nullam ex omnibus artibus, aut disciplinis magis necessariam ad bene vivendum intellexi, quàm eam civilis scientiæ partem, in qua omnis, & publica ratio, & privata utilitas hominum continetur. Quod, ut ita sentirem, quorundam summorum hominum auctoritas impellebat, quos videbam in hujus unius rei cognitione maximam vitæ partem consumpsisse. Occurrebat mihi Papinianus, homo in edendis legibus sapientissimus, qui tantum lumen ad hanc, de qua dico, civilem scientiam attulit, ut Aelius Spartianus, Romanæ historiæ certissimus auctor, meritò illum more suo civilis juris asylum, & doctrinæ legalis thesaurum sine dubitatione appellarit. Cum verò ad Scævolum, virum in juris scientia peritissimum, cum ad Paulum, & Ulpianum homines acutissimos, animum referebam; repetebamque ab ipso usque Solone, ac Lycurgo omnes, qui vel Athenis in jure civili claruissent, vel in Lacedæmonia magni latores legum habiti fuissent; incredibile erat, quantum horum hominum studia ad amorem civilis scientiæ meum animum excitarent. Ex quo sentiebam, Patres egregii, nullam prorsus humanæ sapientiæ partem existere, quæ magis, quàm hæc nostra civilis facultas à nobis colenda esset. Quid enim est, quod dignius possit à Regibus, atque Civitatibus tractari? Quid est, quod studiis humanitatis propius accedat? Nam si rectè judicare volumus, hanc unam omnium artium non solum dignissimam, sed etiam principem constituemus. In ea quidem omnis æquitatis origo continetur: in ea Reipublicæ robur, atque amplitudo omnis est posita: hæc una, quibus artibus Civitates ornentur, aut quibus disciplinis homines erudiantur, prius invenit: hæc singulis propria officia pro dignitate cujusque dispensat: in hac omnis dignitas vitæ cernitur: in hujus sinu tranquillissimus & Urbium, & hominum status requiescit. Quare, si plura ad homines ab hac una, quam ex cæteris omnibus, commoda pervenerunt; si princeps Provinciarum jure optimo à sapientissimis hominibus dicitur; quis vestrum dubitabit omnem bene vivendi rationem in ea reponere? Quis non eam in primis venerabitur? Quis non maxime colet? Quod si non magis Civita-

res finè juris civilis scientia regi possunt, quàm nostra corpora finè sanguine, ac nervis constare; certè primas laudis partes huic uni scientiæ rectè tribuimus. Sed, quoniam infinita est ejus amplitudo, atque immensa, latius ejus fines patent, quàm olim nostri majores complecti suo ingenio potuerint. Cum enim antea solum ad res civiles animam applicuissent: nemo adhuc de jure Pontificum (quod vos Patres amplissimi, canonicum dicitis) leges conscripserat: & erat hæc una melior pars ejus, atque diviniior prorsus ignorata; nisi à nostris hominibus multis sæculis post jus civile, partim inventa, partim illustrata, summa cum ratione fuisset. Deinceps verò tantum crevit sacrarum legum veneratio, jurisque civilis scientia, ut nemo satis possit hujus rei dignitatem admirari. Nec est quod de comparatione juris civilis, & ejus, quod jus Pontificum appello, orationem à me expectetis, utrum aliud alio præstet. Satis enim constat jus civile antiquitate excellere; hoc verò alterum, etsi originem ab eo traxisse nonnullis videatur, nihil tamen dignitate, aut honore illi cedere, quod sæpe re, atque experientia cognovi. Si quando inter legum interpretes contentio aliqua de excellentia utriusque exorta fuit, illi, qui in jure civili præstiterunt, æquo animo se quadam sanctitate, ac reverentiâ decretorum vinci pariantur. Unum tamen, atque eundem constat utriusque juris fontem esse, ac primum initium, ex quo duo rivuli pariter deducti sunt; jamque in tanta flumina excreverunt, ut nulla sit Orbis pars, quæ aut hujus, quod civile dicitur, aut alterius juris irrigatione sit exempta. Quæ omnia, Patres lectissimi, cum sæpe mecum attentissimè considerarem, videremque hæc duo jura quodam vinculo inter se uniri, & quasi unum corpus efficere; omnia mea studia, omnes cogitationes non sine causa ad utrumque eorum retuli, constituimque nihil omnium, quæ sunt in vita, his studiis anteferendum, & omnia in comparatione horum posthabenda: in his majorem vitæ partem consumpsi. Nunc verò, Patres gravissimi, cum ea de me hodierno die judicia feceritis, ut insignia in utraque juris parte doctoratus, quasi aliquam mercedem laborum meorum à vobis exigere; vestrâ auctoritate ad hunc locum honestissimum ascendi, eaque orna-

ornamenta à vobis peto, quæ hesterno vespere, cum privati examinis causa omnes unum in locum convenissetis, deferenda hodie ad me statuistis. Et primo à te juris utriusque Doctor, ac princeps Raphael Fulgosi, requiro librum clausum, & apertum &c.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

In tradendis insignibus Juris Civilis

LUCÆ BONDELMONTI FLORENTINO

HABITATA VII.

SI quis fortè vestrum miratur, viri illustres, & Patres gravissimi, cur ego, qui nunquam hoc orationis genere usus fui, nunc primum novâ quadam, atque mihi insolitâ ratione dicendi ad orandum venerim; illud non sinè causa à me fieri intelliget, si pro cuius rei laude verba facturus sum cum hoc amplissimo conventu vestro prius cognoverit. Cum enim sæpe antea huc loci ascenderem, Patres egregii, nulla mihi dicendi vel copia major, vel ratio suppetebat; quàm, ut gravissimis doctissimorum hominum sententiis, quantum vel ingenio, vel oratione eniti possem, eas artes, atque disciplinas, quas nostris comprehensas legibus vobiscum intelligebam, divinâ quadam laude ornarem, atque maximâ in admiratione hominum reponerem. Nunc verò cum à me dicendum sit de singulari, & eximia laude non juris nostri, ut antea, sed hominis in eo jure peritissimi; videbam id à me non satis commodè posse fieri, nisi à vetustissimis usque, maximisque Oratoribus morem hunc repeterem. Si ergo, Patres clarissimi, minus ornate, aut graviter, quàm vel rei dignitas, vel expectatio vestra exigit à me, peroratum fuerit; cum id maxima ex parte ingenio meo tribueritis, nonnihil rei magnitudini as-

signan-

signandum judicabitur. Non enim de vulgari laude à me dicendum est, sed de egregia quadam, atque incredibili animi virtute, & sapientiæ magnitudine, tum generis, & patriæ gloria, atque splendore hujus insignis, & doctissimi viri Lucæ Florentini. Sæpe quidem memoriâ repetere soleo, quos unquam magno ingenio juvenes his ipsis studiis civilibus deditos viderim. Sæpe illos numero, quos aliqua singulari virtute inter ceteros eminere, atque excellere cognovi. Nonnunquam eos commemoro, qui claritate aliquâ, & fulgore majorum suorum rem, & nomen adepti sunt. Multos non negabo viros sanè egregios, ac præcipuos in aliquo gradu honoris me reperisse. Sed neminem habeo, ad quem hæc omnia simul vel suo quodam labore, & studio collata sint, vel ea ratione ab immortalibus Superis concessa, & donata, quàm huic, quem in hoc sanctissimo mecum templo, atque in hac ornatissima sede constitutum videtis. Si enim jure optimo P. Scipioni Cornelio, ei, qui prius Africam devicit; si Pompejo Magno divinas laudes concedimus, quod antequam per ætatem possent, summos honores adepti sint: quorum alter adhuc Romanus eques clarissimum triumphum inruit; alterum favor Populi Romani prius ad Consulatus honorem evexit, quàm per annos liceret: quam huic laudem, quosve honores his ipsis virtutibus, ac tot bonis, quæ nuper commemoravi, ornatissimo satis convenientes decernere possumus: qui antequam à vobis ad hunc ornatissimum locum assumptus sit, ipse sibi maximo cum honore, ac doctissimorum hominum frequentia, ea, quæ nonnisi iis, quibus vos consenseritis, dari solent, priusquam peteret, vindicavit, & summâ cum laude, atque gloriâ aliquandiu gessit? Habetis quidem, viri eruditissimi hominem non dico tantum æqualibus suis antefendum, sed multis, & aliis majoribus natu comparandum. Sive enim ducitis in bono viro laudandam modestiam, sive multarum rerum prudentiam, sive juris civilis egregiam quandam facultatem, ac scientiam; sive ea, quæ fortuna homini tribuit commoda, ut patriam, genus, opes, atque in sua Republica dignitatem, ac potentiam; cum hoc ego arbitror paucos admodum homines conferendos. Et quoniam ita

VO-

vobis ea nota sunt, ut mea laude non egeant, ea vos melius, atque uberius cogitatione vestra, quàm oratione mea judicabitis. Quis enim nesciat aut doctissimos viros aliquando magna cum admiratione hunc legentem, atque disputantem audivisse; aut eundem sæpe cum summis hominibus de laude virtutis, ingenii, ac sapientiæ decertasse? Quis dignitatem domus Bondelmontis, ac maximas opes, à qua hic ipse est ortus, non intellexit? Quis tam rerum imperitus est, aut potentissimarum Urbium ignarus, qui gloriam, qui triumphos ejus patriæ, florentissimæ Urbis ejus Florentiæ nesciat? Quæ ab invictis, summisque Ducibus totis sæpe Regni viribus oppugnata, validissimorum nonnunquam exercituum victrix, ac triumphatrix extitit: quæ, quantum maximæ Urbes multæ cæteris rebus, tantum hæc una consiliis, & prudentiâ semper valuit. Illud certè nemo negabit, cum in ea plurimæ, ac pulcherrimæ artes inventæ, & administratæ fuerint; plura ex hac una in omni ferè genere sapientiæ prodiisse lumina, quibus Italia illustraretur, quàm ex alia ulla, Romana Urbe excepta, apud annales veterum legerim. Quare, si Cicero sibi laudi, & gloriæ tribuit, quod Romanus civis natus sit; quid huic literatissimo viro concedendum esse putabitis, quod, cum non solum civis, sed ex principibus Urbis suæ natus sit, maximum illi ornamentum redditurus est, à qua omnia ipse non solum ornamenta, sed etiam vitam, & omnem bene vivendi spem prius accepit? Nunquam finem dicendi, Patres optimi, facerem, si omnes vel hominis hujus, vel patriæ laudes persequi oratione mea vellem. Sed id negligentius fero, quia neminem in hoc pulcherrimo confesso video, qui non hæc omnia, ut dixi, plenè, atque optimè teneat. Satis ergo vobis oratione mea factum putabo; si illud, quod certe spero, vobis persuasum intellexero; neminem ad hos honores multis annis accessisse, quem magis impetrare conveniat hæc ipsa Doctoratus insignia, quæ à vobis peti solent, quàm hunc nostrum maximi ingenii, ac sapientiæ virum Lucam Bondelmontem: quem ego meâ sententiâ judico non solum his honoribus dignissimum, sed etiam à vobis, ut eos recipiat, orandum judico. Quare à me accipe, vir doctissime, librum &c.

GA-

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

DE LAUDIBUS MEDICINÆ

HABITA PATAVII.

CUM ferè omnes, qui ante me ex hoc loco dixerunt, Patres & Doctores amplissimi, summum studium, & maximam curam adhibuerunt, ut non solum graves, & ornati, sed etiam copiosi à vobis judicarentur; longè alia in dicendo ratio est à me excogitanda. Nam, etsi tanta est rei, de qua à me differendum esset, amplitudo, ut deesse nemini posset oratio; tamen cum me refero vel ad magnitudinem ejus, vel ad dignitatem vestram, nihil quamvis elaboratum ingenio, aut expolitum, posse inveniri à me puto, quod aut novum sit vobis, aut par splendori, & gloriæ ejusce rei, pro qua huc frequenter convenistis. Dicendum quidem erat à me, Patres doctissimi, si facultas, & ingenium fuisset, de laudibus Medicinæ. Quâ disciplinâ, aut arte haud scio, an alia honestior sit nobis ab immortalibus Superis concessa; utilior certè, & magis necessaria (pace aliarum artium dicam) nulla est adhuc à nostris majoribus nobis tradita. Sed hujus egregias laudes hodierno die à me præteriri negligentius fero, quod nec vos me egetis; & ipsa in eo genere bonorum est reposita, ut magis nostra admiratione, quàm laude sit prosequenda. Nam ita à sapientissimis hominibus, cum adhuc adolescens essem, dici audiebam, nullam esse partem ejus Philosophiæ, quam Græci Physicam appellant, digniorem nostra cognitione, & studio, quàm eam, quæ ad Medicinam pertinet. Si enim ex antiquis nostris nonnulli magnam sibi gloriam comparaverunt, quod subtiliorem cæteris hominibus rationem excogitaverunt de natura herbarum, de usu metallorum, de vi, ac proprietate omnium seminum, quæ ipsa terra & gignit, & producit: quanto

to à nobis præstare judicandi sunt, qui de complexionibus nostrorum corporum accuratissimè scripserunt; aut exercitatione aliquâ in ea re clari, & insignes habiti fuerunt. Hac ratione moti veteres, non dubitaverunt Apollinem, & Æsculapium primos artis medicinæ inventores, Deos appellare. Nostri verò Theologi plures ex hac una arte sanctitate insignes claruisse asserunt, quàm ex omni alia, vel disciplina, vel scientia, quæ ad humanitatis studia pertineat. Quare meritò est ipsa à nostris principibus sacratissima appellata, & qui in ea præstiterunt, jure optimo in numero Divorum habentur. Sed quid de laudibus ejus diutius apud vos dico, Patres lectissimi, cum de ea re vos ipsos in conventu doctissimorum hominum copiosè, atque ornatissimè orantes, magno omnium silentio, sæpe viderim? Sinite ergo me huic rei finem facere; melius enim vos, atque uberius animis vestris de immortalibus laudibus ejus, de magnitudine, de gloria cogitabitis, quàm possitis oratione mea intelligere. Bonâ ergo veniâ vestrâ, Patres optimi, illâ re omissâ, convertam potius orationem meam ad ea, quæ medicorum princeps Hippocrates divino ingenio subtilissimè scripsit. Sit itaque hoc à me sumptum principium: vita brevis, ars verò longa, &c.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

IN INSTAURATIONE STUDIORUM

MEDIOLANI HABITA.

NEminem vestrum in his astare sedibus, atque subscelliis, video, Viri insignes, & eruditissimi, quem non summa cupiditas, atque expectatio teneat aliquid à me audiendi, quod vel hac ipsâ re, de qua dicturus sum, vel auctore ipso dignum vobis videatur. Ego verò, etsi ita à natura comparatus sim, & postea præceptis, atque institutis majorum con-

Gasp. Barz. Pars I.

K

fir-

firmatus, ut nihil omnino sit, quod hoc tempore magis desiderem, quam oratione mea posse vel mediocriter summorum hominum studia ornare; tamen cum ad me respici, nunquam ita gloriæ, aut laudis cupidus fui, quin melius mihi esse perspiccerem ab his abstinere, in quibus non satis à me unquam fieri posset, quam ineptias meas in publicam eferre. Nescio, quam in partem accepturi sitis ea, quæ à me dicuntur; sed (cum bona venia dicam) vester iste conspectus, etsi mihi semper fuerit jucundissimus, tamen vereor, ne plus mihi mali, quam boni afferat: quid enim à me hodierno die dici potest, quod aut vestræ par sit expectationi, aut ipsis rebus dignum? Cum enim sæpe nonnullos vestrum in judicando acerrimos intellexerim; si quando aliquid à nostris Oratoribus fuit, quod non satis expolitum, atque elaboratum esset; fecistis, ut nullam in me tam exploratam dicendi facultatem sentire possim, cui non vobis audientibus, dissimularem. Monet me præterea non parum ipsa rerum magnitudo, de qua silere ego modestius esse iudico, quam non satis ornare, atque copiose dicere. Audiebam olim, cum adhuc adolescens essem, ab hominibus sapientissimis, & idem post hæc legi in libris, qui quædam de Officiis inscriptis omnia, quæ ab antiquis fuissent accuratè, & subtiliter de ratione Officiorum conscripta, ex ipsa media philosophia sumpta esse; neque aliud magnificentius, aut utilius ad bene, beatèque vivendum, quam unamquamque rem ex suo officio perpendere. Nisi enim fallor, hinc omnis fons publici, privatiq; juris oritur; neque ulla pars est vitæ, quæ aut rectè institui, aut satis ornari, ac perfici possit sine officio. Videte ergo, cujus tanta sit vis ingenti; aut dicendi copia, quæ hujus rei magnitudinem attingere, atque expolire, atque ornare possit. Si verò ad Auctores respiciam, homines in scribendo graves, & ornatos; non minus negotii mihi instare video. Sive enim incipiam usque ab illo hujusmodi Philosophiæ principe, ac fonte Panætio; quem Publius Scipio, is qui Africanus superius appellatus est, nunquam nisi attentissime audiebat; live à Rosafidonio Panæti discipulo, sive ab illo Philosophorum suæ ætatis principe; quis non videt hos nunquam satis dignâ oratione

de

ne à priscis Oratoribus esse exceptos. Nostri verò homines tantum ut hæc re Ciceroni debent, ut jam non dico laudare, sed nec satis eum admirari possint. Quare, Viri literatissimi, cavete quemquam aut ex his græcis, quos nuper dixi, aut ex nostris huic homini præferatis; nam cæteris in rebus, quas semel ad scribendum sibi desumpsit, longè omnes alios vel gravitate, vel ornatu antecessit: in hoc verò libro, quem de mediis officiis appellari voluit, superare etiam se ipsum mihi visus est. Cum enim ex Stoicorum fontibus quantum voluit, hausisset, addidissetque plurima his, quæ ab illis inventa fuerant, adjumenta; tam vehemens in exornando fuit aut ea, quæ ab aliis excogitata fuerant, aut à se inventa, ut nemo sit, qui non potius illum divinum quendam hominem in ea re fuisse judicet. Sinite ergo me, & de rebus ipsis, quantæ sint, & de laudibus eorum, qui principes in hoc genere habiti sunt, silentium agere, nisi fortè vultis de Cicerone à me vobis ea referri, quæ ex Plutarcho homine doctissimo nuper legi: melius enim ex ipso cognoscetis, quantus in omni genere doctrinæ, ac vitæ fuerit, quam ex aliquo nostrorum latinorum. Et quò id uberius à me vobis exponatur, non gravabor ab ipsis usque incunabulis, atque primis exordiis initium suum repetere. Cognoscetis profectò, nihil ad consummatam laudem hominis desiderari, quod non totum gloriæ ejus, quam clarissimam in sua Republica consecutus fuit, atque honestissimis disciplinis, in quibus facile princeps extitit, non consonet, atque respondeat. Sed cum hoc à me fiet, non tam ipsa Plutarchi verba, quam sententias à me expectabitis; permittetisque eo dicendi genere me uti, quo solent hi, qui vel ex tempore dicunt, vel nominatis ornatè, neque artificiosè proferunt. Narrat ergo Plutarchus, Ciceronis matrem nomine Blinam, locupletem fortunam fuisse, & splendidam egisse vitam: de patre certum nihil proditum est; sunt, qui dicant eum in taberna quadam fullonaria genitum, & ibidem ad virilem usque ætatem educatum: alius genus suum referunt ad Tullium Appium, clarum Volsorum Regem, qui primis gentis hujus Cicero dictus est, à quo Cicerones cognominati sunt.

Gajp. Barz. Pars I.

K 2

GA-

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD SUMMUM PONTIFICEM

MARTINUM QUINTUM.

HABITA MEDIOLANI.

QUod à Deo optimo, maximoque attentissimâ dudum oratione precati sumus, Antistes gloriosissime, nunc ejus clementiâ perfectum intuemur: illa enim nobis dies illuxit, cujus siti ardentissimâ diutissimè flagravimus. Eo nunc munere fungimur, pro quo immensas preces, piissimæque vota quotidie fundere solebamus; ut Ecclesia Dei, multo jam tempore quassa, & penè evulsa, sedes priscas repetens, diuturnâ pace sub mitissimo Pastore acquiesceret. Oh felix nimium ætas! ohque fausta dies, quæ tanta nobis insperantibus, vel potius de ruina Orbis hæsitantibus, cum nullum sæviendi locum in nos fortuna reliquisset, gaudia attulisti! Populi universi, cunctæ Gentes, extremaque maria laudes, quanquam tuis meritis impares, celebrent: qui cum insidiis diaboli obsessi teneremur, respirare, ac respicere incoeperimus. Huic rei sacratissimum Concilium non modicum adjecisse studium opinamur, quod neque laboribus indulsit, neque sumptibus pepercit; quo minùs ea consequeremur, quæ ad bene, beatèque vivendum cunctos dudum afflictos erigeret. Cum enim plerique ex his, qui ad Ecclesiæ gubernacula designati essent, partim armis detrusi, partim sceleratorum hominum aspectum abhorrentes, vitam otiosam degerent; nunc Sedem Apostolicam consilio, atque

Hanc Orationem Mediolani habuit Barzizius ad Martinum V. mense Septembri anno 1418. nomine Philippi Mariæ Vicecomitis, ac totius Populi Mediolanensis, ubi Summus Pontifex perbenignè, ac splendide susceptus est, postquam Constantia recessisset. Raynald. ad annum Christi 1418. ex Constlor., idèmq; refert Platina in Vit. Martini V.

atque sapientiâ hujus sapientissimi Concilii usque adeò munitam videmus, ut in ea, veluti arce tutissima, cunctis acquiescere fas sit. Et quanquam eo salus nostra redacta esset, ut omnes de interitu cogitarent; tamen in plerisque tanta valuit fides, perpetuitas, atque sapientia, ut nunquam deservescere statuis-
sent, nisi aliquod nobis signum ad bene de toto Clero speran-
dum attulissent. Oh sapientia immensa! oh excubiæ salutare,
quæ cum schisma pestiferum, quod ingentes dudum radices
foverat, penitus evulserint, salutarem libertatem non solum
corporum, sed animarum pepererint! Themistoclem clari viri,
ac eloquentiâ præditi mirâ cum laude memoriæ, ac literarum
monumentis mandavere, qui pro patriæ incolumitate, pro-
que civium suorum fortunis nullum vitæ discrimen magnificet.
Catonem ipsum, qui cognomento sapiens appellatus est, summis
ad coelum laudibus efferimus, qui præstanti constantiâ, fide, inte-
gritate, innocentia libertatem Romanam labefactari ab improbis,
opprimi à seditiosis non est passus. Quibus nunc laudibus illos
efferemus, qua in eos affecti benevolentia, vel perpetuo potius
beneficio obnoxii esse debemus: qui non unicam Provinciam,
sed terrarum Orbem tutati, omnibus Gentibus, innumerisque
Nationibus spem, incolumitatem, lucem ex tenebris, libertatem
ex servitute, ex moerore gaudium attulerint? Quem tranquillum
antea diem aspeximus? Quæ lux non magno permixta luctu re-
fulsit, cum Herculis verbum verius in nos, quam in ipsum caderet:
*Finis unius mali gradus * erat futuri?* Quamobrem, ut olim pro-
pemodum infelicissimi habebamur, collisi omnibus scopulis, na-
vi fractâ hinc inde fluctuabamus; ita nunc beatissimi nuncupari
possumus, qui omnes procellas, atque æstus Dei clementiâ,
hocque sapientissimo Concilio, nedum placatas, sed in levem
zephyrum verfas conspiciamus. Cæterum, quis ullum in tanto
schismatis incendio otium sperasset, cum omnes ad bene de sa-
lute hujus sacri domicilii sperandum aditus interclusi essent,
quibus ad Ecclesiæ compositionem ascensus videretur? Quid nos
diu misellos egisse, Pater Sanctissime, existimas, qui amisso

pa-

* Apud Senecam in Herculi. Furen. Act. 2. Scen. 1. *Finis alterius mali gra-
dus est futuri.*

Pastore, inter lupos velut oves peragravimus: quot lacrymas, quot questus, quotque singultus nos orbat pro amissione libertatis, pro everfione sacri Templi, effudisse arbitraris? Itaque haud tibi cognita difficile erit cogitare, quantâ sanus lætitiâ affecti: qui uno tempore Pastorem maximum, cunctaque ornamenta integerrimi Concilii prudentiâ, virtute affecuti sumus. Atque, tametsi maxima doctissimorum hominum celebritas illi sacro Collegio adesset, qui hoc digni honore fuissent: tamen pari consensu, cunctis assentientibus, ei diadema præferre decreverunt, qui cæteris religione, inuocentiâ, fide, justitiâ, integritate præstaret. Itaque cum præclaras tuorum imagines, cumque res à tuis feliciter bello, paceque gestas, cum denique divinam omnibus in rebus modestiam tuam suspicerent; par cunctis visum fuit tibi uni genus humanum, salutemque nostras committere; neque id injuriâ, cum omnibus exploratissimum esset, quod innocentissimus ab ipsis (ut ita dicam) incunabulis vitam egisti: qui etsi eâ esses ætate, quæ infirma consilio esse consuevit; tamen non minùs coelibem vitam duxisti, ac si maturos annos jam ductum attigisses. Eos namque viros, qui cum moribus, tum optimis iustitutis pollebant, sic probasti, ut nunquam ab eorum latere abesses. Crescentibus mox annis, cum partim lucro deditos, partim ambitione, nonnullos desidiâ perfusos aspiceres, te totum ad Dei immortalis cultum, religionem, pietatem, cæremonias contulisti: omnia quippe bona non in fortuna fedifraga, quæ, velut frondes, levissimo flatu huc, atque illuc impellitur; sed in te ipso quæque pretiosa statuisti. Nec ignorabas, Vir sanctissime, quæ vulgo bona dicerentur, cum inania prorsus, ac viscata sint, neque animum alere, neque afflictum erigere, sed variis potius iniquitatum angustiis officere: vitam postremo sic cum annis coluisti, ut cum majoribus æquandus, vel anteposendus merito videaris. Quæ tanta est ingenii copia, quod incredibile orationis genus, quæ sententiarum gravitas tanta ulla fuit, quæ patrem tuis laudibus orationem, non dico efformare, sed ne quidem cogitare possit? Taceo sapientiam, nihil de liberalitate, humanitate, munificentiâ dico: illud prætereo, quod ad splendorem do-

dorem, ad decus tuæ faustæ domus attinet, quæ tot est victoriis, ac triumphis illustrata, ut neque meâ, neque cujusque oratione indigeat. Ut enim nullum gravius, ac deterius hoc schismate in terris monstrum aspeximus, ita maximum nobis miseris præsidium allatum est; tu scilicet, qui fortissimâ columnâ tuâ Ecclesiam Dei diu ruinam minantem sustentas. Ita te admiramur, teque basim generis humani statuimus, ad te unum confugimus, tibi non solum corpora, verum immortales animas tuæ dedicavimus fidei. Neque ignoramus, Pater humanissime, cuncta, quæ homini felicissimo contingunt, tibi adesse, Patriam scilicet adhuc Orbis Imperium, domum clarissimam, opes, dignitates, eloquentiam, quæ omnia ad salutem tuorum contulisti. Quis ignorat eundem tibi animum & fuisse, & esse, viros scilicet optimos, ac honestis artibus, pulcherrimisque disciplinis eruditos abs te, ut antea, cohonestandos fore? Tu justitiæ Præsul, tu pauperum solamen, tu emeris portus, tu bonorum amplificator, tu malefactorum oppugnator continuò fuisti. Quæ omnia cum ita sint, Pater Sanctissime, gratias in primis Deo immortales ex abraço schismate agimus: te ab eodem schismo oramus, numenque tuum imploramus, obtestamurque, ut nos æternâ calamitate attritos sanctissimâ oratione tuâ reficias; te Pastorem totius Orbis, te vexillum doctorum hominum, te denique parentem nostram obsecramus, ut sub umbra sanctissima pedum tuorum nos afflictos delitescere patiaris. Omnes Civitates, atque oræ, cuncti populi, ipse denique Mundus te oratum cupit; ut sedato schismate, quâ fide lacrymis tuos sanctissimos pedes amplectimur, eadem divinâ clementiâ tua non diu perculsos conservatos velis, ut cum Apostolica benedictione æternam possimus gloriam ascendere.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD SUMMUM PONTIFICEM

MARTINUM QUINTUM.

AB ORATORIBUS PAPIENSIS GYMNASII PRONUNCIATA.

Cum tua, Pater Beatissime, divina clementia tanta sit, ut novo semper aliquo immortalium beneficiorum suorum genere admirabiliorem se in dies præbeat; non dubitavit tua illa devotissima filia Universitas Studii Papiensis nos ad tuæ Sanctæ Majestatis pedes legatos mittere, submisit, atque humiliter supplicans, ne se tuâ indignam gratiâ, ac tuis beneficiis esse judices. Si enim semper apud tuam Sanctitatem justa supplicandi causa plurimum valuit, si fides, si spes, si supplicantium devotio; non videmus, quam Universitatem jure huic tuæ filiæ Papiensi anteponas. Quæ enim honestior causa esse potest, quam ut ejus Urbis: qua nulla penè in tota Italia, vel divino cultu, vel rerum gestarum magnificentiam antiquior est: dignitatem novis honoribus augeas, immortalibusque tuæ Sanctitatis beneficiis exornes? Fide verò in te quantâ sit, facile tua Sanctitas, cum in eandem Urbem appulisti, multis cognoscere signis potuit. Quid de summa in tua Celsitudine posita spe dicam? cum ab ipsa studiorum ejus Universitatis origine, atque bonarum artium doctrina, quibus nunc Universitas illa floret, nunquam rem tantam sub aliis Pontificibus non dico attentare, sed ne quidem animo præsumere ausa sit. Devotione verò, Pater piissime, tantâ, atque tam incredibili in tuam Sanctitatem semper extitit, ut nulli neque finitimæ, neque extræ Universitati, aut Ordini ullâ in re cesserit. Quantum verò gaudium, lætitiâque ex mirifica, ac prorsus divina illa tua, maxime Pontifex, creatione conceperit, testis tota illa Civitas, testes omnes gravissimi non solum ejus Universitatis,

ratis, sed finitimarum etiam Urbium cives, ac sapientissimi vi-
ri existunt. Videbant enim, quod nemini ignotum erat, te
vatum esse, quem post tot auctorum cursum, post frequentissima
unius summi, ac veri Pontificis creandi comitia, dignissimum
Deus ex omnibus delegisset, qui pestifero illi, inveteratoque
schismati finem faceres. Ab illo tempore tanta deinceps in te
devotio, tanta hujusce filiae tuae charitas fuit, ut omni tuo suc-
cessu, omnibus rebus secundis, tantam animo alacritatem per-
ceperit, quantum vix quidem capere animus posset. Orat igitur
te illa, Pater Beatissime, filia tua per hujus divini Pontifica-
tus tui memoriam, per fidem, quae summa in te est, per sin-
gularem, atque praecipuam, quam diximus, devotionem; ut
honoris, ut dignitatis suae memineris, ut privilegia, gratias,
beneficia, quae in Alba contenta sunt, eidem benigne largia-
ris. Quid enim majus tua in se potest Majestas habere, quam
te misericordem, ac pium supplicibus exhibere? aut quid est,
quod te Alii summo Deo, cujus in terris vicem geris, simil-
limum possit magis reddere, quam si nullos gratiae tuae tum
in omnes, tum in eos ipsos praecipue, quos virtutis, ac sa-
pientiae cupidos esse vides, fines, terminosque constituas? Nul-
la profecto, Pater clementissime, res esse potest, quae magis ad
immortalitatem sanctissimi nominis tui accedat, quam si ali-
quorum, singulari privilegio, tua Sanctitas ingenis faverit. Mul-
tos quidem ex summis Pontificibus legimus, quorum alii finibus
tutandis Urbium, quae potestati, atque ditioni suae obediebant,
intenti fuerunt: alii divinis templis adornandis, ceteroque cul-
tui religionis singularem operam, ac summum studium adhibue-
runt: alii alio in genere rerum gerendarum occupati extiterunt:
sed (pace omnium dixerim) nulla res magnificentior, nulla
praeclarior excogitari potest ea, quae in ornandis optimarum ar-
tium studiis, atque augendis est posita. Quid enim sapientia
divinius reperiri potest? quid excelsius? cum reliqua, hac ex-
cepta, fluxa, atque incerta sint omnia; cum ipso homine pa-
riter interitura. Quare, Pater Beatissime, si hanc tuae Sancti-
tati assidue deditissimam exaudieris; si tuis beneficiis, quae a
tua Sanctitate in praesentia petit, adjuveris, auxeris, exorna-

Gasp. Barz. Pars I.

L

veris;

veris; nulla unquam dies erit, quæ hujus tuæ Sanctitatis gratiam ex eorum animis, qui nunc existunt, quive futuri sunt, delere possit. Nec deemunt, Pater Sanctissime, qui tanti benefici memoriam æternis literarum monumentis immortalitati consecrent.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD SUMMUM PONTIFICEM

MARTINUM QUINTUM.

AB ORATORIBUS PATAVINI GYMNASII PRONUNCIATA.

TAndem, Pater Beatissime, quod Superos omnes, Deumque optimum, atque maximum sæpe animis precati sumus; illa nobis dies, atque illud tempus illuxit, quo sanctissimam Ecclesiam Dei, quæ annis ferè quadraginta sub Pastoribus incerta fluctuavit, eò perductam vidimus, ut jam consistere, & ad unum certissimum Caput redactam esse conspiciamus. Quæ res, cum divino potius, quam humano consilio sit perfecta; dubitare debet nemo, quin ea deinceps fundamenta jacta sint, quæ sempiterna fore, atque immortalia jure optimo speretur. Nam quæ alia vis, aut ratio omnes Nationes Christianas congregare, atque in unum locum perducere potuerit: perductas in tanta diversitate animorum inter se conciliare, nisi illa, immortalis, ac divina summi Dei providentia conspirasset, non intelligimus? Cum enim in seipsam divisa esset Ecclesia Dei, & tria in uno corpore Capita videremus, jamque loco monstri coeptam haberi; dolebamus quidem, Pater Sanctissime, atque animis vehementer angebamur, potuisse hoc tantum malum, ac publicam pestem tamdiu inveterari; nec reperiri, qui ad eam rem corrigendam vel consilio posset, vel auctoritate, aut potentiâ vellet accedere, Sed, cum vel fato quodam, vel erro-
re

re potius nostro adeo hominum patientia obdurata esset, ut morbus, qui perniciosus, ac pestifer prorsus erat, consuetudine, ut fit, diuturna non sentiretur; mirum non erat, si ad hanc communem animorum pestem discutiendam, sanandamque adhuc nemo accesserat. Illa igitur, ille, Pater Beatissime, incredibilis vis Divina, cujus nulli sunt fines, nulli termini, aliquando ad nos conversa unum hominem, qui tantum negotium susceperet, excitavit. Huic uni animum, mentem, consiliumque ad hanc rem omnium maximam adoriendam, tractandamque dedit, infudit, inspiravit; ac ne quis mortalium rem tantam suis consiliis, suo studio, suis denique vigiliis, ac laboribus transactam putaret, toto triennio ita agitari omnia, ac perturbari penitus propter diversarum partium studia audiebamus; ut nemo non exitum hunc ipsum, quem nunc videmus, desperare jam omnino, diffidereque cœpisset. Quo tempore quasi lux quædam in media aliqua tempestate subito exorta, super omnes Patres sacri Concilii statim refulsit: quæ effecit, ut quo magis spes omnium Optimatum languere cœperat, atque exarescere, eo fortius consurgere, ac revirescere inciperet; perductaque res eò est, ut illi ipsi quidem huiusce tantæ rei auctores, atque principes; qua id ratione factum sit, nondum satis intelligant. Quare, Pater Beatissime, eo majorem ex hac tua divina creatione lætitiâ, voluptatemque percepimus, quo minus illam humano consilio, aut potestate hominum secutam esse intelligimus. Cum itaque unus ille sis, quem Divini Spiritus afflatu Patres Conscripti verum, atque indubitatum Pastorem Ecclesiæ Dei post tot annos constituerunt; rectè nostræ Reipublicæ gratulamur: gratulamur omnibus Regibus, Populis, Nationibus, quæ eodem cultu divino, atque eadem religione nobiscum utuntur. Gratulamur Populo Romano, atque Urbi tuæ, quam olim caput Gentium, Orbisque terrarum arcem, nunc christianæ fidei sedem, atque religionis domicilium factam videmus. Gratulamurque denique Sanctitati tuæ, quem Deus nasci voluit, ut humanum genus per te sibi reconciliaretur: à quo pax ad omnes perveniret: per quem religio vera, omnisque prisca majorum nostrorum sanctimonia, quæ lapsa

Gasp. Barz. Pars I. L 2 erat,

erat, restitueretur: sub quo avaritia illa, infinitaque Curia Romanæ cupiditas, quæ omnia olim venalia habuit, non solum sublata peuitis, sed prorsus etiam sepulta esset: in quem Deus, cum virtutes omnes, quæ Summo in Pontifice requiruntur, contulit, tum maximè charitate in omnes, clementiâ in calamitosos, pietate in eos, qui sæpe inopiâ, ac paupertate, quominus se meliores faciant, impediuntur, singulariter præditum esse voluit. Et quoniam tuam Sanctitatem non ignoramus in tanta omnium hominum læticia ad has tuas virtutes, maximè omnes studio, accedere; tum illud nobis persuasimus, eos, qui omne suum tempus, omnem ætatem in studiis bonarum artium aut consumpserunt, aut consumpturi sunt: quique suas cupiditates à voluptatibus corporis ad honestissimas disciplinas transfulerunt; omnes hos primas apud tuam clementiam in delectu beneficiorum partes tenere. Licet te omnes, Pater clementissime deprecantur, ut se commendatos habeas; in primis tamen hæc nostra Patavina Universitas tuam Sanctitatem exorat, & obsecrat, ne in beneficiis, honoribusque conferendis sua ratio posthabeatur his, à quibus neque vetustate studiorum, neque optimarum artium laude, ac gloriâ vincitur. Sunt quidem, Pater Beatissime, Universitates nonnullæ, apud quas hi, quialiquo beneficio ecclesiastico sunt adjuti, nulla lege obstante, possunt ex privilegio superiorum Pontificum juri civili operam dare; nec in retinendis beneficiis alia illorum est ratio, quam eorum, qui in suis Ecclesiis resident. Hæc si jure, si auctoritate propria quibusdam Universitatibus sunt à Superioribus tuis concessa; speramus, Pater Beatissime, ea à te nos tanto magis impetraturos, quanto & cæteris clementior, & nos in tuam Sanctitatem pleniores, atque obsequentiores sumus. Non dubitamus enim, cum iustissimus omnium sis, æquitatem illam maximam apud te vim habere, quæ paribus in causis (ut ajunt) paria jura desiderat. Si verò ad clementiam animos referre voluerimus, qua proximè ad Deum accedis; nihil tam difficile est, tamque arduum, quod non facile à tua Sanctitate & impetrare, & obtinere confidamus. Elegimus autem ex omnium numero omnium Ordinum nostrorum quosdam viros ingenio, do-

Ari-

strina, studioque præstantes, quos nominatim in Album nostrum retulimus: quibus propter eorum inopiam, cum facultates ad sumptus necessarios desint, nihil nostro iudicio, nihil tua pietate dignius fieri potest, quam si eos tuo beneficio adjuveris, atque exornaveris. De quo plura, nisi tua natura, consuetudoque sanctissima nobis omnibus optime cognita, perspectaque esset. Melius itaque, Pater Beatissime, de iis rebus ipse cogitabis, quam vel à nobis dici, vel intelligi possit. Has enim, ut aliquando concludam, omnes cogitationes nostras, atque omnem nostram spem in tua potissimum clementia, & nusquam aliò reponemus.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD PETRUM MARCELLUM

Episcopum Patavinum.

IN MORTE HIERONYMI MARCELLI.

ET si verendum sit, Pater reverendissime, ne parente viro clarissimo nuper orbatus, nunc ad subitum nuncium de obitu Hieronymi fratris amantissimi animo deficias; tamen, cum me ad incredibilem, ac prope divinam animi tui modestiam retuli, nullum arbitratus sum malum post tantum incumbere, quod non sapientià tuà aut moderetur, aut prorsus vincatur. Hoc te cæteris in casibus fecisse cum maxima laude tua sæpenumero vidimus. Idem in hoc recenti mœrore facturum te eò magis confidunt omnes, quo te sæpius exercitatum in illis, & attritum jam vident. In quo tibi quantum attribuam, Pater sapientissime, potes ex hoc intelligere, quod non habeo quem tibi hac nostra ætate præferam, siue tuas res secundas, siue adversas considerem. Quis enim te unquam aut in illis, animo elato, aut in his vel abjecto, vel fracto vidit: cum omnes tibi eam humanitatem concedat, ut quibus dignitate, & honoribus longè præ-

paritas, eisdem facultate animi; & mansuetudine parem te, ac penè submissiorem geras. Mortum verò tuorum quo animo tuleris, cum partim ipse testis sum, partim ex hominibus tibi familiaribus audiverim, sæpe ego tecum tuam hanc virtutem cogitans admiror. Cum enim intra paucorum annorum spatium sorores duas foeminas primarias, ac primoribus Civitatis nuptas; cum uxorem fratris, quam non minus, quam sororem propter singularem innocentiam suam amabas; cum infantem illum divitiarum indolis Valerii nostri filium; cum Laurentium fratrem alterum amiseris; cum denique tot liberorum communem patrem, qui tibi animâ tuâ charior erat, mors abstulit; quis non tot malis victus, confectusque fuisset? Quæ omnia sapienter ferendo; ita moderatus es, ut dubitare homines coegeris, majoresne tibi constantiæ laudes, an pietatis attribuerint. Nam, cum tuæ illæ in funere tuorum lacrymæ testes essent, quantum, cum adhuc viverent, amares illos; tum multò magis illud cuncti admirabantur, quod summae pietati summa continentia conjuncta esse videbatur. Hanc ergo sive sapientiam quandam, sive moderationem, quæ usus es, omnes nunc à te in hoc tam acerbò casu, vel exigere, vel potius expectare puta. Ego verò non illud audeo petere, ut nihil doleas; illud audeo, ut modeste doleas: quorum alterum, ut à tua humanitate alienum est, ita alterum sapientiæ tuæ esse judico. Licet enim amiseris fratrem civem egregium, virum sapientem, charissimum patriæ, & necessarium, suis omnibus desideratissimum; necesse tamen est, ut te ad pristinos mores componas, meminerisque in ea te dignitate constitutum, ut omnes omnium civium tuorum oculos putes in te unum esse coniectos. Quanquam enim recenti hujus funeris accessione cumulus ipse tot malorum gravior tibi factus videatur; plus virtuti adjectum tuæ, quam fortunæ detractum sentio: & haud scio non sapienti magis cursus ille vitæ inoffensus, quam ærumnosus forti animo adversus omnia dura, atque aspera desiderandus sit. Nam, si gesta majorum, vetustissimosque annales repetere memoriâ volueris; nullam, aut perexiguam rebus, vel pacis propagandæ, aut Urbium, aut hominum gloriam comperiemus: cum interim eosdem ma-
jores

jores nostros summis videamus laboribus, ac periculis, immortalitatem quandam sui nominis consecutos. Sed fit, nescio quomodo, ut quorum pericula, & labores in nobis horremus, eorum laudi, ac gloriæ invidemus: tanta est virtutis existimatio, & verum judicium. In te verò, Pater optime, nihil tale suspicandum reor, vel quod nullum unquam tempus à labore animi, atque perturbationibus liberum tibi fuit; vel quòd ista semper contempsisti, quæ sola admirantur alii, atque præferunt. Erigere itaque hoc tuo sive modestiæ, sive fortitudinis, sive constantiæ bono; & quoties aliquis casus incidet, qui te malè habeat; tum oblatam tibi occasionem aliquam putabis, qua te posteris tuis reddere admiratiorem possis. Hæc ad te, Pater dignissime, neque cohortandi, neque admonendi, sed per literas colloquendi tecum causâ scripsi; & cum de minuendo luctu scribere ad te constituisssem, non me gravi oratione tibi ipsi præponerem: quem sciebam crebris funeribus tuorum agitarum semper te sapienter, moderatèque gessisse. Illud reliquum est, ut qua in te consolando gravitate, & sapientiâ fuisti; nunc potissimum in tuos utaris, & verbis tuis, quantum potes, eos consoleris, præcipuè matrem illam miserabilem, atque calamitosam: quam non solum per hujusce filii mortem confici dolore, ac lacrymis scio, verum etiam omnes luctus illos renovare, qui jam sopiti in patre videbantur: non quòd ulla ratione levare mœrorem tantum sperem; sed quòd tua adhortatione saltèm, ut velit in vita manere, posse te consiliis tuis assequi non diffido. Idem erit tuum in uxorem fratris, in omnes tuos officium: quod non tibi difficile erit, si te idem prius intelligent fecisse, nec ea te consolatione, qua in alios usus sis, egere. Nam si te fortiter hunc communem casum videbunt ferre, maturius statuent suum etiam mœrorem deponere. Vides, Pater humanissime, totam domum in te unum spectare, in te solo spem habere. Tu verò omnes tuos, quo plus præsidii, atque ornamenti amisisse morte suorum intelligis, eo magis illos omni studio, ac benevolentia complecteris.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

PHILIPPO MARIAE

Vicecomiti Mediolani Duci.

SUPPLEX LIBELLUS.

Non possum, Illustrissime Princeps, ac Excellentissime Domine, non & conqueri, & dolere, quod nuper in Universitate artistarum, & medicorum vestri felicitis Studii Papiensis ea consilia agitata sint, quibus Guinifortum filium meum artium Doctorem, & nunc juri civili studentem Doctores Collegii in suum ordinem non assumant; propterea quod legibus eorum (ut ajunt) caveretur, ne quis annis viginti minor in suum Collegium recipiatur. Non putabam, Princeps Serenissime, ut vel Universitas illa, cui summo affectus eram amore, vel Doctorum Collegium, quorum in hanc meum filiam beneficiis sempiternam memoriâ devinctum me nunquam negabo; eum, cujus paulo ante laudibus, atque ingenio mirifice faverant, nunc repentino quodam motu vel exclusum vellent, aut sive metu, sive gratiâ emulationi alienæ consentirent. Cum præsertim illud intelligere omnes possent; non obstante, quod Patavii studuerat, & magna erat omnium expectatio, ut ibi suorum studiorum ornamenta caperet, ubi omnes suas curas, labores, vigilias consumpserat; maluisse me hanc laudem ad hujus vestri Papiensis Studii, atque Urbis, apud quam natus fuerat, gloriam, si qua erat, transferre; meminissentque eos se in adolescentulum hunc pari studio, consensuque omnium honores contulisse, ut nullum ei deinceps negare honorem possint. Quare clementissime Princeps, ac Dux invictæ; si ego nullum vel periculum vitæ, vel fortunarum incarum jacturam, ut vestris parerem mandatis, fugi; si omnem meam spem, fidem reverentiam, charitatem in vestra Celsitudine collocavi, ac defixi; si, ut cæteros filios, ita hunc in primis vestræ Majestati genui, eumque ut patriæ or-

ornamento, & decori Principatus vestri esset, literis non modò Latinis, sed Græcis etiam, partimque Hebraicis erudiendum curavi; non patiatur quæso vestra clementia, patre deprecante, adolescentem hunc, quanquam minor natu sit, eo carere honore, quem omnes ejus Studii Ordines dignum illis honoribus judicarunt, quibus majores natu indigni nonnunquam judicati sunt: non enim annorum numero, sed aut virtuti, aut doctrinæ dignitates, honoresque conferendi sunt. Et haud scio, an huic ætati eo magis favendum sit, quo majus cæteris exemplum relinquitur; ne se ab his anteiri virtutibus, ac sapientiâ sinant, quos iidem illi spatio temporis antecedunt. Dignetur itaque, Princeps optime, justitia, ac pietas vestra Doctoribus Collegii medicorum, & artistarum vestri Studii Papiensis edicere, atque mandare, ut, si per leges, & instituta non licet (quod omnes civile jus illic docentes affirmant) Guinifortum meum in suum ordinem assumant. Quod si minus hoc eorum leges patiuntur; novum jus in re nova more majorum per vestram Serenitatem constituatur, quo decernatur, jubeaturque, ut nullis legibus in contrarium obstantibus, in eorum Collegium recipiatur, non aliter quàm cæteri, quorum auctoritas in sententiis ferendis, cum sunt assumpti, approbatur. Spero equidem, auctore Deo, vestræque clementiæ suffragio, hunc juvenem aliquando eò perventurum, ut non solum sibi, ac suis, sed multo magis vestræ Celsitudini eum natum esse omnes intelligant.

GASPARINI BARZIZII
B E R G O M A T I S
EPISTOLÆ FAMILIARES.

Gasp. Barz. Pars I.

M 2

GASTARINI D'ARMINI

DE GONFALONE

DE GONFALONE

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI. ET LAZARINO RESTIS

S. P. D.

Eddite sunt mihi literæ vestræ, insignes, & optimi Viri, quæ an plus moeroris, quàm gaudii attulerint, non facile dixerim. Renovarunt enim summam animi mei ægritudinem, & permagnas molestias, quas ego, plusquam credi possit, conceperam de morte sanctissimi Patris, & clementissimi Domini nostri Summi Pontificis * Alexandri V.

Perturbat enim me plurimum publica Romane Ecclesiæ jactura: quæ, ut ipso incolui, renasci quotidie, & in primas sedes restituï, ita morte ejus in veterem ruinam recidere planè mihi videbatur. Movebat me respectus bonorum hominum, quos excitari ad optimam spem, quia etiam clara voce ad pulcherrima vocari præmia gaudebam. Sed nihil omnium postea magis mihi dolebat, quàm quod statum utriusque vestrum: quem prope maximum intuebar, & in dies augeri ab his intelligebam, qui à vobis ad me veniebant: debilitari multum, ac remitti discessu Beatissimi hujus Patris nostri necessariò cognoscebam. Cum enim utrunque vestrum ex animo tam diligere, ut paucissimos hominum pluri, quàm vos facerem, aut quibus melius optarem; judi-

* Obiit Alexander V. die tertia Maji 1410. Spondan. ad hunc annum.

judicare poteris præsertim tu Lazarine : qui & naturam meam , & consuetudinem melius noscere potes , propter familiaritatem nostram : quo sim animo , cùm hanc fortunæ subitam mutationem in vobis judico , aut video . Hæc enim erant , quæ me supra modum cruciabant , quoties animum ad ea ipsa advertebam . Sed vel temporis diuturnitas , vel domestica negotia , quibus maximè sum implicitus , hanc molestiam , etsi non ex animo penitus deleverant , tamen magna parte ita obliteraverant , ut solto minus eas me res affligeret . Sed , postquam perlegi literas vestras , & fortunarum vestrarum simul , ac publicorum incommodorum monitus fui , recidi in veteres jam dolores meos , itaut multo fortius recrudescerent , quàm si nullo tempore cessassent . Nec his certè , ut arbitror , finem ullum fecissem , nisi quem longuin tempus ex communi hominum more , ac naturâ induxisset ; si illa vestrarum literarum particula , in qua ad me scribis de optimo adolescente fratre vestro , non fuisset . Nam cùm plurimum optarem ipsum apud me esse , refrixissetque jam ea spes propter ea , quæ vobis tam adversa acciderant ; ea re tantum solatium recepi , ut fortius , ac melius molestias meas ferrem . Habeo itaque vobis magnas gratias , qui fecistis , ut vulneri præstus esset (ut ajunt) medicamentum . Et ut ad cæteras epistolæ vestræ partes veniam ; nihil aliud habeo , quod vobis respondeam , quàm ut singularem animi vestri modestiam laudem , & summe diligam : qui tam submissè apud hominum infra dignitatem , & virtutem vestram positum excusatis moram rescribendi , cùm ego vestras optimè occupationes sciam . Neque vobis , quibus irasci non magis possem , quàm deberem , in hac re succensebo ; sed potius fortunæ , quæ hanc tam ingratam causam , & per molestantem attulit . Verum hoc satis . Cupio , ut ad me scripseritis jam dudum , in manus meas Jonam vestrum dari : de quo plura ad vos scriberem , nisi sentirem in ea re honestius verba rebus , quàm literis probari . Illud intelligetis , neque studium , neque humanitatem meam sibi usquam doesse . Valete , & magno , ut soletis , animo fortunæ vestras feratis . Patavii quarto Calendas Junias 1410 .

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ

S. P. D.

QUamvis tardè mihi redditæ fuerint literæ super morte Catharinæ sororis tuæ foeminæ optimæ; tamen hoc à te celerius mihi renunciatum fuit, quàm vellem. Fecisti enim amando me, ut nihil tibi adversi possit accidere, quod non in partem meam ducam. Utar tamen consilio tuo, quæ me alteris literis moneas, ut, si mihi videtur, nihil adhuc de hac re dicam Jonæ nostro. Neque hunc vestrum casum prius nunciabo illi, quàm idem à me sinè ullo ejus periculo dici poterit. Tunc verò illum certiorum faciam de his, quæ ad me scripsisti, & hortabor etiam ad fortiter ferendum ægritudinem istam; suadeboque, ut se inter pinna fratrem, & modestum virum partiatur. Tuum autem erit, ne prudentior sis in consolando tuos, quàm fortior in ferendo moerorem tuum. Quamquam, ut spero, jam satis induratus es ad omnia aspera; & sæpe sustinendo adversa, didicisti illa vincere, quod olim aliis literis ad te scripsisse memini. Plura ergo de hac re non scribam, ne parum tibi fidere videar. Jonas bene se habet: tres tantum parotysmos habuit, qui si plures passus fuisset, id tibi non abscondissem. Sed factum est summâ diligentia medici, ut citò convalesceret. Nunc verò non committam, ut in consimili re possis negligentiam meam accusare. Vellem meliora habere, quæ tibi nota facerem. Morbus hic incipit, nec longè ab adibus nostris, quamvis initium hujus mali ex Urbe, in qua es, in hanc Civitatem fluxit. Utinam longius non serpat. Volui hoc te non ignorare, ut si tuæ prudentiæ visum fuerit, provideas, qualiter huic periculo occurrì à te possit. Vale, & sanitatem tuam cura. Patavii quinto Calend. Julias 1410.

GA.

In morte RUPERTI Romanorum Regis

S. P. D.

Serenissima, & illustris Regina: Sæpe mecum institui aliquid vestræ Celsitudini scribere, quo maximos dolores vestros lenirem, & hunc mœrorem, quo nihil vobis, & toti Regno acerbius potuisset accidere, aliqua ratione mitigarem. Sed cum ego ipse; quum hoc defungi officio in tanta animi vestri ægritudine oportebat, maxime consolatione egeam; postquam id facere non possum, quod fidem meam decebat; saltem illud pietati meæ permittam, ut quantum affectus meus, & ratio publica exigit, tantum lacrymis, & dolori meo indulgeam. Sublatus enim est ex oculis nostris * Rex ille Romanorum Serenissimus, Princeps nostri amantissimus, totius Regni pater, vir sanctissimus: qui, ut studiis pacis, & belli, ac rerum gestarum gloriâ maximis Regibus par fuit, ita singulari quadam, & incredibili in Deum religione, in homines verò clementiâ, & pietate, super omnes hujus nostræ ætatis felix, & illustris fuit. Heu miserandam patriam, & hujus nostri Regni fortunam nunquam fatis deploratam! Heu Rempublicam nostram tanto Principe orbatam! Heu sortem nostram hujus unius morte nimis infelicem, & desolatam! Amisimus enim parentem nostrum, tutorem, Ducem, Regem, atque Imperatorem optimum. Amisimus eum, pro quo non dubitassent omnes ferme Orbis Arctoi Principes, Populi, atque Nationes se ipsos, ac fortunas impigre omnibus casibus, ac periculis offerre. Sed quid publicas ærumnas commemoro; cum ipse sim in tanto dolore constitutus, ut nunquam aliàs ullum dolorem huic similem sim expertus; neque,

* Elisabeth fuit uxor Ruperti Romanorum Regis, qui obiit Calend. Jun. Anno 1410. Joannes Cuspinianus de Casar, atque Imperat. in Ruperti vita.

que, ut spero, in posterum parem huic timere possim? Sentio qualem dominum, & protectorem meum amiserim: in quo uno omnium fortunarum mearum, & studiorum meorum spes erat posita: quo incolumi, nunquam rebus meis diffidebam. In hunc unum omnes cogitationes, omnes curas meas conieceram. Ad hunc omnes labores meos, & omnia studia referebam; sperabamque aliquando me illum futurum, quo fidelissimo, & suæ Regiæ Majestatis amantissimo Rex optimus, benefactor, & dominus meus, quantum vellet, uteretur, mandaret; & quidquid ratio sui publici status exposceret, commodissimè juberet. Sed has cogitationes meas, atque consilia mors ejus inexpectata perfregit, atque subvertit. Habetis itaque, illustrissima Regina, cum innumerabiles populos, & Principes hujus nostri dolores socios, atque comites, tum singulariter me vestrum parvum, & fidelem servum lacrymarum vestrarum participem. Sed quid facio homo nimium fragilis, & mollis animi; cum intelligam summam animi vestri constantiam, quantum modò pietas vestra perferre potest, modestissimè hunc vestrum casum ferre? Quanto igitur melius esset ea perquirere, quæ magnitudinem animi vestri confirmarent, & mentem meam jacentem, ac prostratam erigerent. Persuadeamus itaque nobis ipsis, Regina clarissima, nihil omnium potuisse huic optimo Regi melius accidere, quàm, ut ad eum locum ascenderet, unde huc nobis à Deo missus fuerat: ubi inter electissimos Heroes, & Principes Coeli ipse se ornatum innumeris virtutibus videt; gaudetque se hunc miserabilem humanæ potentiæ statum in æternum, & immortale Regnum commutasse. Quantam verò animo vestro lætitiâ Princeps ille justissimus, & Regnis sponsus vester afferret, si illo in tanto splendore, ac divino lumine positus, posset his vestris mortalibus oculis aspici? Quid si in excelsso solio cum cæteris sanctissimis Regibus sedentem intueri, ac cernere possetis? Profectò omnes illæ, quæ nunc assidue fluunt ab oculis vestris, lacrymæ penitus cessarent, & in summam animi vestri voluptatem converterentur. Quare cum non sit dubitandum à nobis omnibus, qui tantum ipsum lugemus, ac desideramus, hunc felicissimum Principem nostrum cum antiquis

Gasp. Barz. Pars I.

N

pa-

patribus suis divino conspectu frui; non possumus non facere; si ipsum plusquam nos amavimus, quin mœrori nostro non solum finem faciamus, sed etiam agamus Deo gratias, quod talem Principem assumpsit: ut his, quos, dum adhuc esset apud nos, summè dilexit, majori posset auxilio esse; & hoc Regnum suum, quod nos putabamus morte sua destitutum, perfectius, atque tutius gubernare. His enim rationibus, atque remediis ego me consolor, Serenissima Regina: quæ, cum huic recenti dolori meo, quem communem vobiscum habeo, efficacissima experiar, eisdem acquiescere virtutem vestram humiliter, & devotè supplico; non quia meo vos egere consilio putem, sed ut fidei, & pietati meæ morem geram. Vos antiqua virtute vestra fortiter in hoc acerbo casu utemini, prout omnes optimi viri expectant; & me vestrum minimum servum acceptum, & commendatum habeatis. Patavii 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI ALLIARDO

S. P. D.

MArcus * noster, Pater optime, nuper Patavium applicuit. Multa ab eo de tuo statu percunctatus fui, qui mihi retulit, omnia tibi esse extrema, & te ad inopiam redactum. Indolui maximè, & visus mihi sum denique inferior, quàm primo fuisset; incoepique multis verbis accusare fortunam meam, quæ fecit, quod neque mihi, neque aliis auxiliari possim. Cum enim his annis superioribus illa cœpisset mitiori vultu res meas aspicere, & jam aliqua spes melioris status mihi esset injecta; statim à latere exorta fuit tempestas, quæ labores multorum dierum uno momento evertit, & ferè omnem spem bene vivendi abstulit. Quatefecit enim tantum omnia fundamenta, quæ prius magno studio jeceram, ut nova ratio vitæ sit mihi, velut jam nuper nascenti, ineunda. Omnia tamen aliquo modo perferrem, si res, & fortunæ meorum in tuto essent. Nihil aliud
ergo

* Merus legitur in MSS. Codicibus Mediolanensi, & Vaticano.

ergo reservatum est mihi, pater charissime, quod præter lacrymas, & communem dolorem, possim tibi conferre. Si causam tantorum malorum à sua origine repetere voluero, altius erit mihi dolor meus excitandus. Jacet enim patria nostra olim florentissima, cujus desolatio, ac ruina secum traxit omnia privata bona, & publica. Hinc innumeræ cædes, & tot exilia bonorum civium secuta sunt: hinc tot prædæ, incendia, ruinae, adulteria sunt passim per totam Urbem agitata. Neque iis malis adhuc finis, sed magis, ac magis, ut dicitur, quotidie recrudescit hoc malum, & semper latius pestis ista per omnes partes Urbis spargitur. Alius enim illam prius dolo captam, postea domino potenti auro vendidit: alius cives, & totam Urbem prodidit: alius incendit, diripuit, & sanguinem suorum civium impiè fudit. Quid ergo sceleris, aut impietatis intactum illis fuit? cui templo pepercerunt? à quibus altaribus scelestas manus abstinerunt? Nihil sanctum, nihil inconcessum illis extitit, nisi quod armis alicujus potentioris defensum fuit. O nefarios homines, & aversos ab omni humanitate, ac modestiâ, qui patriam suam, in qua nati sunt, & postea nutriti, à qua leges, & omnia ornamenta receperunt, potuerunt omni scelere expugnare, capere, & ad postremum funditus evertere, ac lacerare. Sed necesse est, ut, qui tot flagitiis, ac sceleribus, quamdiu voluerunt, grassati sunt, tales aliquando poenas luant, quibus etiam inimici eorum misercantur. Nos tamen interim multa adjumenta, atque ornamenta vitæ nostræ amisimus, & maxima incommoda propter eorum scelera patimur. Sed omnia sunt homini sapienti fortiter ferenda; præsertim ea, quæ nostro moerore neque tolli, neque leniri possunt. Quare modum aliquem, ac remedium in tantis malis video nobis potius ab animo nostro, quam à fortuna mutuandum; & id agendum est, ut illa, quæ cæteros solent miseros facere, nobis sint materia virtutis, & majoris boni causa: quæ sæpe à te cogitari, & animo repeti scio, propter singularem, & egregiam sapientiam tuam. Finem faciam, si illud subjecero, me nullam aliam rem magis desiderare, quàm ut intelligam, quàm magno animo omnes tuos casus feras. Ero enim exemplo tuo in omnibus, quæ mihi ad-

versè cesserunt, aliquanto major, ac constantior; si me tuis literis de tuo prius animo certiore feceris. Vale Patavii septimo Calend. Septemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI BARZIZIO

S. P. D.

Consolarer te per literas meas, fili, nisi hoc nostro lugubri, & acerbissimo casu in tanto mœrore essem, ut jam neque ulla Philosophorum præcepta, neque literæ, aut amici satis consolari me possent. Excessit enim à nobis his proximis diebus pater tuus, vir omnium, quos ego noverim, optimus. Mortuus est enim civis ille, quo neminem honestiorem, aut meliorem nostra Civitas habuit; cui non in patria, de qua meritis optimè erat, aut mori, aut humari posse contigit; sed procul è finibus ejus in valle Camonica *extra oculos suorum clausit diem extremum. Quid enim adversi non perpeffus est? aut quid illi fortuna remisit de numero illorum malorum, quæ possunt homini in hac vita accidere? Vidit patriam suam manibus, & scelere nefandorum civium funditus everfam: ædes suas, & agros ferro, & igne depopulari: cives autem ferè omnes, qui boni viri haberentur, aut trucidatos gladio improborum civium, aut in exilium vi expulsos: se verò ipsum in summa inopia cum octo liberis, quorum tu major es ætate, & cum uxore profugum. Tandem, cum vix invenisset, ubi consisteret, & aliqua sibi alendorum filiorum spes injecta esset; adversa valetudine correptus, jam magis, ut credo, rebus adversis, quàm morbo fatigatus, decessit ex ea vita, quæ sibi tot molestias, ac dolores attulerat: quod ego illi inter mala sua optatissimum fuisse dicerem, nisi in tanta inopia tot liberos superstites post se dimisisset. Quid enim aget tanta turba tam inops, ac infirma, cum te excepto, nullus postea sit, qui vix annos infantiae adhuc expleverit. Sed hæc una res potuit animum ejus con-

sola-

* In Agro Brixienfi.

solari, quod me fratrem ejus amantissimum, & te filium annis jam, & prudentia adultum moriens vivos relinquebat: quibus merito sperare poterat potius vitam defuturam, quam consilium, & auxilium cæteris filiis, quos ea ætate dimittebat. Hæc enim puto, extrema illius morientis verba fuisse: Commendo hos parvulos meos fidei, ac naturæ tuæ, frater optime: commendo tibi, fili charissime, ut eorum infantiam producat, instituat eos bonis artibus: postquam fortuna in nos conjuravit, facite, ut cum cæterarum rerum sint omnino inopes, saltem earum artium, quæ vobis à parentibus nostris, & à magistris traditæ fuerunt, non sint inanes, & vacui. Ego verò, etsi tanto dolore morte ejus affectus sim, fili optime, ut nunquam par, neque, ut spero, majori in posterum possim affici; tamen constitui moderari animum meum, & fortiter agere cum hoc mœnore; idem censeo tibi faciendum, quo melius uterque nostrum possit his pueris adesse: qui si à nobis derelicti fuerint, non sunt habituri, ubi spem aliquam, aut præsidium inveniant. Te verò, Joannes mi, ita amabo, ut neque consilio, neque auxilio usquam tibi desim; tanto enim charior factus mihi es, quanto video te majori patris tui, hominis optimi, auxilio destitutum esse. Tu fac tamen intelligam te eodem animo, in tuos futurum, quo ego ipse in te ero. Si enim animus tuus fatis à me perspectus est, non solum dolorem istum, qui maximus est, fortissimè vinces; sed aliquanto major, & erectior ad omnia bona studia insurges. Vale Patavii pridie Calend. Septemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI ALLIARDO, ET ZEBEDÆO
DE PONTE

S. P. D.

L Ugubres, & acerbissimas literas à vobis recepi, honorandi Patres, & amici charissimi, quibus mihi significatis de morte sapientissimi, & optimi viri Jacobi fratris mei. Vellem

po-

potuissetis meliora hoc tempore mihi nunciare; nec post labores, & angustias ejus illud accidisset, ut etiam mihi audiendum esset de morte sua. Quid enim fortuna intactum dimisit, aut cui parti bonorum suorum pepercit? Vidit enim patriam, in qua factis diu cum laude, & gloria vixerat, manibus sceleratorum civium primò diripi, deinde inflammari, & tandem funditus dirui: vidit ædes suas, & agros depopulari, & ab ipso usque fundo penitus everti: vidit tandem, se ex illa patria, & Civitate expelli, de qua ipse toties bene meritus fuerat; cùm interim sibi in summa inopia tot filii post se trahendi essent, & per alienas terras mendicandum. Hæc ita mihi gravia, cùm illa audirem, videbantur, ut vix rectis humeris sub tanto pondere malorum suorum possem stare: omnia tamen utcumque ferebam, illo vivo, atque incolumi. Sperabam enim, rebus compositis, illum viam facilè inventurum ad suas antiquas, & honestissimas artes, quibus sibi, ac suis necessaria parare, & meliorem spem excitare potuisset. Nunc verò morte sua omnes cogitationes meas iuvenes esse video: omnia consilia, quæ pro illo susceperam, incassum à me assumpta. Sed quia talis naturæ nostræ conditio est, ut sæpius mala nostra sint à nobis quàm bona audienda; vos officio amicorum functi estis, ut omnia scirem tempestivè, quæ aliquando necessariò auditurus eram. Nec dubito, omnia ab homine docto, & sapiente, magno, & infractione animo ferenda esse, & contra dura animum fortiter armandum. Sed hoc vulnus magis altè hodierno die mihi adactum est, quàm illud possim æquo animo ferre. Amisi enim fratrem, quo non puto meliorem hominem inter suos cives vixisse, aut cui tantum patria deberet: amisi eo tempore, quo tot meis, ac suis malis fractus, ac penè victus, unicam spem in consiliis ejus, ac in salute posueram, pro quo magis eram, quam de me ipso sollicitus. Non potuit fortuna majus malum rebus meis infligere; video enim in perpetuo luctu, & in nigra veste mihi senescendum esse. Una autem res me consolatur, quod non diu mihi carendum est illo; sequar enim citò ipsum, nec amplius aliqua vis fortunæ, aut lex naturæ poterit illum ex meo complexu auferre. Pro me jam nihil diutius, illo absum-

sumpto, desidero in vita manere. Tantum filii sui, ac mei faciunt me vivendi cupidum, donec illos eò usque ætatis perduxero, quòd se juvare possint: aliud non est, quod in vita ista me delectet. Si quid interim erit, quod ad levandum moerorem meum, & ad luctum minuendum, à philosophia, aut à literis mutuari possim, omnia faciam, quæ vos, & cæteri amici nostri à me expectatis. Si quid autem vobis, amici, & necessarii mei, qui viventem illum dilexistis, à me fieri poterit, quod ad gratiam vestram accedat, bono animo omnia pro vobis suscipiam, nec prætermittam ullum officium, quod à me desiderari possit. Unum à vobis opto, ut, qua benevolentia fratrem meum, cum adhuc viveret, prosecuti fuistis; eadem uxorem ejus, ac liberos fidei vestræ commissos habeatis. Venissem ad vos, & per me ipsum gratias vobis egissem, nisi pericula omnes aditus viarum occupassent. Vos autem pro veteri amicitia, & necessitudine vestra in me, ac filios fratris mei, dabitis operam, quod ubi itinera aperta sint, omnes ejus liberi incolumes ad me perducantur; quidquid enim à vobis illis collatum fuerit, ita recognoscam, ut neque boni fratris, neque amici partes ullas neglectas esse à me discatis. Valete Patavii 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO ZABARELLÆ

Episcopo Florentino

S. P. D.

Q Uòd nullas adhuc literas meas ad te dederim, Pater amplissime, neque negligentia fuit, neque oblivio tui. Expectabam enim quotidie nuncium, qui aliquid de his honoribus nobis referret, quos maximos omnes tibi olim divinabamus: eramque ego in primis ad eam ipsam rem totus, rerum novarum expectatione, intentus. Hæc res fecit, Pater optime, ut omnia, de quibus ad te scribere constitueram, eò usque differrentur, donec cumulativè tuæ felicitati gratularer. Quod
fi

Si nondum tempus tulerit, tamen probè exploratum habent omnes, qui nostri Pontificis consilia, & tuam sapientiam novērunt, hos honores non posse à te longè abesse; aliter opinio, quæ de servanda, atque augenda Romana Ecclesia jam dudum in animis hominum invaluit, non solùm in hoc nostro Beatissimo Patre omnino desineret, sed etiam omnem spem in futurum auferret. Nemo enim est, qui non sentiat, aut dicat, hoc unum ei propositum esse, eos velle homines maximis his honoribus ornare, quos virtute, & sapientia primos aliorum intellexerit; qua laude nescio, an alia in summo Pontifice major possit esse, aut hoc tempore magis necessaria. Nam si nulla unquam Civitas potuit esse diuturna, nisi quam sapientissimi homines vel consilio suo prudenter, vel facto constanter rexerint; dubitandum non est in hac ipsa re, quin Roma Imperii caput semper fuerit, quando omnia Ecclesiæ Dei præsidia in sapientia, atque in moderatione sint posita. Sentiebam quidem ego ipse, multosque sentire intelligebam; cùm esses à summo Pontifice vocatus; nunquam majus exemplum virtuti datum ad bene de honore, aut de gloria sperandum, quàm illo ipso die, quo divulgatum fuit, non ad eam dignitatem, quæ tunc tibi constituta erat, sed ad multo majores curas te ab eo esse destinatum. Laudabant præterea omnes, & summè extollebant inter hæc ipsa initia sanctitatem, ac divinam sapientiam ejus. Sed nescio quomodo hæc opinio remitti, ac frigescere coepit. Putant enim aut rem simulatam fuisse, aut immutatum illud esse sanctissimum consilium, quod de sapientibus viris ornandis, atque promovendis priùs ab eo agitatum fuerat; quorum utrinque iis, qui hac in sententia erant, falsum esse ostendi; docuique nullo tempore eam rem, aut sibi majori curæ fuisse, aut magis necessariam, quàm hodierno die: quod postremum cùm ipsi facillè concederent, nullum tamen se indicium habere prioris partis dicebant. Sed cùm ego illud dicerem, non solere magna diu duratura momento pasci, & hoc esse optima ratione, & natura comparatum; cogebar eos de sua decidere, & in ea manere opinione, in qua priùs fuissent. Verùm, quid de hoc ad te diutius, Pater modestissime, quasi vel tu hujusmodi sermones

nun-

nunquam audias, vel hujus dignitatis aliquando avidus fueris? Quoties ex te ipso, cum adessem, audiui, & item multi alii, qui, cum sapientiam tuam admirarentur, frequenter ad te audiendum conveniebant, te nullum genus vitæ, nullam studio literarum dignitatem anteferre; nullamque, aut solam esse inter omnes libertatem illam, quæ ex liberalibus disciplinis, & honestis artibus prodiret. Sed nullum te periculum, nullum pro publicis commodis defugere laborem dicebas; & idem postea in quadam tua gravissima oratione habita in Senatu coram Sanctissimo Patre nostro nuper legi: quæ cum toties à te ex animo audivissem, vel legissem, nunquam deinceps putavi te ulla majori dignitate insigniri, quàm eâ, quam tibi in præsentia gratulor; ut minimam partem laudis fortunæ, & maximam sapientiæ tuæ concedam: quod cum optimè sciam, hoc ad te scribere volui, quo certior fieres de his sermonibus, qui de te nuper apud me sunt cum amicis tuis habiti; ut scias, me nihil libentiùs facere, quàm de rebus ad te pertinentibus sæpe mecum cogitare, nonnunquam cum eis conferre; habereque judicium hominum neque ignobilium, neque insipientium; & quod ego de expectatione tuæ dignitatis sentirem. * Si te pluribus verbis affeci, quàm tuæ dignitati conveniret, aut paucioribus, quam meus in te amor, fidesque persuadeat; illud tuæ, hoc verò maximis occupationibus meis attribuas. Tu me commendatum habebis; ego te in primis colam. Patavii quarto Calend. Septembris 1410.

Gasp. Barz. Pars I.

O

GA-

* Anno 1410. hanc epistolam scripsit Barzizius Francisco Zabarella, qui fuerat à Summo Pontifice Joanne XXIII. in Episcopum Florentinum designatus: quod contigit die 15. Augusti hujus anni, ut ex Ughellio tom. 3. Italiæ Sacra.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI BARZIZIO
S. P. D.

Quid moriens pater tuus vobis reliquerit, mihi incertum est. Puto melius omnia tibi nota esse. Catharina mater tua scribit nihil omnino superesse. Fac me de omnibus certio-
riorem, ut possim advigilare & tibi, & cæteris parvulis: aliud non scribo, nisi quod prudenter, & fortiter dolorem tuum vincas; est enim opus alio animo, & aliâ virtute, quàm olim. Nusquam tibi, & tuis deero, si volueris tibi adesse. Vale
Patavii 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO CERMISONO
S. P. D.

Quid de Hectore nostro constituas, aut quid de eo facturus sis, facies me, si tibi videbitur, per tuas literas certio-
rem; & quanquam neque admonitione, neque consilio cujusquam egeas, tamen memorandi causa magis, quam consu-
lendi, laudo; quod, *si non potest fieri, quod vis*, ut est apud * Te-
rentium, *saltem velis, quod possis*; is enim filius est, & (ut aliàs ex te audiui) non minorem partem habet natura in eo, quam si legitimus esset. Juvenis est, & ætatem suam sequitur fortasse magis, quàm tu, & ego opremus. Nullum tamen desperationis signum adhuc in eo cognosco; & spero, quòd tempus alios mores afferet. Multa in eo remedia tentasti, multa dixisti, ac fecisti, quæ modò lenia, modò aspera verbis fuerunt. Non dico hoc loco, more tuo, & aliorum Physicorum, quod postquam consueta remedia non proficiunt, tentes contraria: nihil enim à te omis-
sum est; sed quia, ut solet à tuis dici prudentissimè, continuata vigent, intercisa pereunt; non tantum à te novanda sunt reme-
dia,

* In Andria A&2. Scen. 1.

dia, quantum repetenda. Non in totum sequerer juvenile consilium ejus, sive impetum, neque omnino inhiberem: modò aliquam bonorum studiorum particulam misceret. Ita etiam à te olim dici meminì, cùm simul de hac re commentaremur; sed in hoc differebamus, quòd tu hoc ex præsentì spectandum dicebas, ego verò etiam paulo differendum, donec paulatim ad id perveniamus, quod volumus; quòd si nec tempus, nec præceptorum diligentia quidquam juvabit, tunc si placet, de salute ejus desperes: habeto illum tunc pro derelicto. Sed, ut puto, hoc non potest, te vivo, illi accidere. Sæpe animum ejus tentavi, & maximè his diebus: semper modestissimè respondit; est enim hæc ejus virtus, etsi non bene vivat, tamen bene loqui. Dicit, se maximè optare, ut sibi concedas eum studere dialecticæ: promisit multa, & affirmat, si hoc illi permiseris. Video, quid hoc loco à me quæras; vis enim scire, utrum satis profecerit. Non est dubium, quod si diutius inhæsisset fundamentis grammaticæ, melius se haberet; scis enim, quanta soleant adjumenta ab hac una ad omnes alias artes venire. Sed certum est, quod cæteris consideratis, qui se tradunt illi arti, quam nunc iste affectat, possent egregiè se ad illam transferre. Vides ætatem ejus fastidientem in his fundamentis diutius morari. Ego etiam rebus majoribus ita occupatus sum, quod ipsi volenti me sequi, parum prodessem. Ætas ejus non patitur correctiones; admonitionibus verò non satis in hac re movetur. Non est expectandum, quod sit par tibi, aut aliis summis viris, nisi suo proprio igne incendatur. Si non potest ad summum venire, veniat ad medium. Quid scimus? fortè voluntas aliquando comitabitur ingenium ejus, quod ego certè magnum esse, ac nobile, pluribus signis cognovi. Hoc illi non potest meo iudicio deesse, quin inter mediocres mediocris is sit futurus. Hæc sunt, quæ more meo, quo utor cum amicis familiaribus, non scripsi, sed tecum ratiocinatus fui. Scio tibi neque consilium, neque prudentiam, ut idem sæpius dicam, aliqua ex parte deesse; sed benevolentiam, & amorem meum in te, & filium tuum secutus fui. Vale Pater, & Magister egregie, & ad me scribas, quam partem secuturus sis. Patavii 4. nonas Septemb. 1410.

Gasp. Barz. Pars I.

O 2

GA-

Quid ad te scribam, Pater modestissime, nescio : ita me animus destituit ; & malis, quæ quotidie majora fiunt, animo frangor, ac debilitor. Sperabam tot assiduus malis, quibus superioribus temporibus nimis sum exercitus, fortunam jam sariatam esse ; sed, ut video, malum increvit, & ipsa fortuna, quasi nulla mihi adversa influxerit, de integro adversum me sævit. Multa literis, quas ad te olim dedi, conquestus fui. Scripsi de communi temporum perturbatione, de everfione patriæ, de exilio fratris, de fortunis imminutis. Quid aliud timendum videbatur, nisi quod unicum vulnus restabat ; ut fratrem amantissimum, fratrem optimum, fratrem, quem plus quàm me ipsum diligebam, mors à me, à liberis suis, atque à meis auferret ; nec pateretur, si non felici, at saltem misero fratre frui. Quod enim aliud vulnus acerbius inferre potuit ? quàm calamitatem majorem, quàm ut primo eum carere patria viderem, de qua meritis optimè esset : dehinc cum uxore, & liberis in summa inopia, & rerum omnium egestate, ne civilia bella videret, per alienas terras exulantem : postremò verò apud homines ignotos, procul à conspectu, & amplexu suorum, tot rebus adversis jam fractum, ac defatigatum, vitam relinquere ; & nos omnes, & suos liberos, quos multos reliquit, desolatos morte sua dimittere, quò tempore vel de restitutione patriæ, vel de vita cogitabam ? Videbam quidem non posse diu virum talem, & certè omnibus humanitatis artibus ornatum his honoribus carere, quos virtus magis, quàm fortuna hominibus præstat. Amisi itaque illum eo tempore, quo suis rebus meliùs sperare coeperam : amisi, cùm jam fortuna victa virtute sua videbatur. Quò me ergo vertam, Pater humanissime ? ad quem confugiam ? Mala, ut dixi, jam multo majora facta sunt, quàm

ut

ut possim illa perferre. Eo certè perveni, ut nisi me natura, & literæ Philosophorum cohiberent, potius optarem, si ad hanc miseriam perveniendum erat, vel patrem meum sinè liberis decessisse, vel nunquam me, & hunc fratrem meum filios genuisse: postquam tantus filiorum numerus erat futurus, ut nullis facultatibus meis jam eos possem alere; aut si hæc tantum eventura erant, mallem fato prius me esse absumptum, quàm tot adversa, atque indigna videre. Sed nec majorum instituta, nec leges naturæ optare mihi ista permittunt. Ad te verò unum quoties animum converto, quoties de tuo in me summo amore cogito, ipse me consolor; & quantum natura mea patitur, me ipsum adhortor, si non fortiter, at saltem moderatè hunc meum casum ferre. Nemo enim est, qui vel consolando, vel juvando magis quàm tu, possit dolores meos levare: qui, si fortunas meas neglexeris, tuam virtutem, naturam, consuetudinemque neglexeris. Nam cum jam id consecutus sis, ut ego tuus sim, non possum à te præteriri, nisi te ipsum præterire volueris. Neceffe ergo est, ut, qui ultro mihi in patris locum successeras, nunc tua pietate in fratris locum venias, tibi molestum non sit, aut te indignum: qui nullum unquam naturæ, aut virtutis officium infra te esse duxisti. Si ergo tempus, aut occasio aliqua dabitur, ut possis res meas jacentes erigere, non solum quo soles in me animo eris, sed eo majori, quo gravioribus malis vides me conflictari; cogitabisque nullam rem esse, quæ Deo sit gratior, quàm spes, consilium, auxiliumque his præbendo, qui nullo vitio suo ad inopiam sunt redacti. Vale, nec patiaris hominem tui amantissimum, te felice, esse miserum. Patavii octavo Calendas Novembris 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO

S. P. D.

L Azarinus Resta valde me diligit; est enim homo egregiè literatus; &, quod prope summum in bono viro puto, modestissimus est, & in faciendis amicis maximè exercitatus. Is cum apud me quamplures dies fuisset, & sæpe de te sermonem honoratum apud illum habuissem, rogavit me, quod te sibi amicum facerem; nam ipse tibi jam plurimum afficiebatur. Ego verò hoc illi statim sinè dubitatione pollicitus fui, & affirmavi nihil me illi facilius perfecturum. Sciebam enim, quantum illius mores tuis congruerent, & quàm avidè bonos viros in societatem, & amicitiam tuam assumas. Ipse ad te veniet, nec dubito bene de ipso ex aspectu hujus, & ex verbis judicabis. Complectêris ergo cum animo tuo, & illum tibi charissimum habebis. Jam idem de te fecit, & prius te charum, quàm notum habuit. Sed, ne gratis hanc amicitiam inter nos contraxerim, scito, me id ab eo impetrasse, ut digitis suis ipse mihi transcribat M. A. Gellium de noctibus Atticis; abundat enim otio, & est plures menses in tua * Civitate moram factururus. A te verò nihil est, quod mihi deberi putem, cui jam pridem plura debeo, quam sin solvendo. Nihil tamen mihi negabis, si morem antiquum retines; & quo alacrior sim ad persolvendum, non dubitabis hoc aliò maximo beneficio tuo me tibi adhuc obligare; scis enim, quòd res ista, quam cum eo stipulatus fui, non potest sinè te expediri. Perficias ergo hoc mihi, ut Aulum Gellium, quem à Petro Emiliano Pontifice Vicentino mutuò habueras, ei concedas; hoc enim ita gratum erit, ut hoc sim inter tua maxima beneficia numeraturus. Vale Patavii decimo Calend. Decemb. 1410.

GA-

* Venetiis.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ

S. P. D.

Quo sis cautior in adeundo Daniele Victurium, mitto ad te literas, quas ad illum dedi. Finxi multa, ut facilius ab eo obtineas, quod uterque nostrum maximè intendit. Si quid tibi corrigendum videbitur, tuo consilio utèris: ubi verò probes ea persequi, quæ ad illum scribo; rem mihi gratissimam facies, si operam dederis, quod animo perficias, quæ ego verbis finxi. Plura ad te non potui scribere, cum jam ad multam noctem vigilassem, & multa adhuc mihi ex studiis meis restarent. Vale, & me commenda Georgio nostro medico egregio, & amico suavissimo. Non omittas obsignare literas, quas tibi mitto, Danieli nostro reddendas. Vale Patavii decimo Calend. Decemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ

S. P. D.

GRatulor tibi, quod bene amicitia Danielis nostri usus fueris, & maximè ingenium tuum laudo: qui, ut in jactu tesserarum dicitur, scivisti quod malè ceciderat, arte corrigere. Feci autem quod tuis literis me admonuisti. Egi quidem gratias Danieli nostro, & Andreæ Juliano, & spero perpetuam inter nos benevolentiam futuram. Sed vide, ut tu præsens sæpe me illis commendes. Idem etiam per literas meas de te faciam, Quod autem scribis, te semper aliquid ab eis audire, quod honorificè sit de me dictum; hoc magis faciunt, quod ita assueti sunt, quàm aliquo merito meo. Est enim utrique eorum non solum usitatum, sed etiam quotidianum, bene de amicis suis & sentire, & loqui. Curabis ergo, ut cum te illis amicum fecerim, tu etiam ipsos in amicitia mea confirmes; nec me permittas ab ani-

animo eorum excidere: quod tibi facile erit, si ad illos sæpe de mea summa benevolentia, & amore in eos aliquid referes. Vale Patavii octavo Calend. Januarias 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDRÆ JULIANO

S. P. D.

QUOD omnes rectè valeatis, bene est; nihil enim libentius, quàm de vestra salute audio. Nec est, quòd aliter de me iudices, quàm olim, cùm frequentes ad te literas dabam. Amo quidem te, Andrea, & valde diligo; neque intermisi unquam hoc officium ad te scribendi, nisi quòd aut tempus non affuit; aut quòd summus dolor, quem ex morte fratris mei viri optimi concepi, non permisit me huic tuo desiderio satisfacere. Nihil ergo est, quòd aliquam molestiam animo capias, si nihil ad te literarum mearum his superioribus temporibus dedi; nam aut occupationes assiduæ, & rerum novarum motus otium scribendi mihi negabant; aut moeror domesticus magis afficiebat, quàm vel per me ipsum, vel Philosophorum præceptis consolari me possem, & consuetudinem scribendi ad te repetere. Quòd verò multa in te officia mea commemoras; facis hoc pro tuo in me summo amore, qui maiorem habes beneficiorum, quæ accepisti, rationem, quàm eorum, quæ dedisti. Sed de his omnibus melius inter nos, ut spero, his diebus commentabimur, cùm præsens apud te, & Danielelem nostrum ero. Lazarinum Restam assumptum esse à te ultro in amicitiam tuam, maximè gaudeo; est enim homo dignus, qui à te valde ametur, & vehementer diligit me. Fecisti autem rem eo gratiorem, quòd non expectasti, ut illum per literas meas tibi commendarem. Nuper ad me scripsit, quo animo tu, & Daniel meus eum exceperitis. Hoc certè ita gratum habui, ut nihil magis. Si quid est, quod à me velis fieri, facies me certior, & videbis, quantum amoris meo in te, ac benevolentiae nostræ accesserit. Vale Patavii undecimo Calend. Januarias 1410.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO

S. P. D.

Nuper Lazarinus noster egit mihi per suas literas ingentes gratias, quod meâ causâ, ut ipse ait, faciliè consecutus est amicitiam tuam. Idem scribit sibi ultro obtigisse apud Andream nostrum. Habeo itaque maximas & tibi, & illi gratias, quia valde meos amatis. Sed vix dici posset, quantum amicitiae nostrae addideris, cum intellexi te illi concessisse A. Gellium tuum, ut illum manibus suis transcriptum habeam. Facis quidem semper omnia magno studio, quae me velle intelligis, nec de tuo in me summo amore quicquam adhuc remisisti. Ingratus certè essem, nisi jam te magis amarem, quàm me ipsum. Nunquam deteriore loco res meae steterunt, quàm hodierno die; morte enim fratris mei ita omnia perturbata sunt, ut res mea familiaris non possit tot filiis suis, & meis sufficere; sed tamen quo minus per fortunas meas licet mihi gratificari tibi, eo magis in te ardentiori animo sum, ac majori ad persolvendum. Amabis ergo me toto animo, ut facis: & quae tua humanitas est, quo minus fortunatum me videris, eo me tibi acceptiorem, & magis charum habebis. Vale Patavii undecimo Calend. Januariis 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ

S. P. D.

Nisi tuus discessus est nimis celer, spero iter ad te facere, ut de rebus meis tecum deliberationem, & consilium capiam. Tunc de omnibus inter nos commentabimur, & quid mihi placeat super facto Ligustici à te agi; & quomodo melius omnia ad me pertinentia possint hoc tempore, vel alio transigi. Interim curabo, quae curanda erunt. Tibi verò maximas habeo gratias, qui rebus tuis adversis non dubitas te, & fratres tuos

Gasp. Barz. Pars I.

P

com-

communibus commodis spoliare, ut utilitati meæ inservias. Franciscus Donati Casentini est venditor Valerii Maximi, & habitat Ferrariæ: liber autem est penes Hieronymum Anzelerium, hominem physicum. Spero, quod si ad Franciscum aliquid scribes, aut per amicum res ista procurabitur, negotium tuum conficies. Pretium libri erat ab eo constitutum, meo consilio, ducaris septem, sed quidam alii libelli non vulgares secum erant. Nescio, an consilium mutaverit, sed puto, quod plus credet mihi, quam alteri; de qua re, si placet, eidem scribam. Nolui autem hoc facere tuo injussu, ne credat me negotium meum agere. Epistolas Ciceronis nondum habui, sed liber paratus erit, si habebo, cui possim hanc rem tutè committere. Adjuvabis autem me etiam ad hoc factum, si cupis librum illum transcribere. Quod verò nondum Spartianum habueris, ægrefero; præsertim cum res ista in longum protrahatur. Nisi citò eo potiarius, instabo, ut potius incorrectum habeas, quam nunquam correctum. Jonas noster bene se habet, nec magnâ adhortatione, meo iudicio, indiget: satis enim accensus videtur ad bona studia. Proderit tamen interdum stimulos currenti subicere, quod tu aliquando literis, & ego sæpe admonitionibus meis præsens faciam. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
LUDOVICO BONIFACIO

S. P. D.

INsignis, & egregie major frater honorabilis. Quia onus familiæ mihi majus est, quam possim in Civitate Paduæ alere, mitto ferè totam familiam meam Ferrariam, ubi intellexi longè in viliori pretio esse annonam, quam in hac Civitate. Et vide, Ludovice mi nobilissime, quantam spem in te habeo: vide quantum te amo. Cum dividerem cogitationes meas in multas partes, & essent talia loca, quæ me invitarent, ut potius aliò familiam meam mitterem; tamen summa benevolentia tua in me vicit deliberationem meam, & effecit, ut portus ille placidior mihi, & tranquillior omni alio portu videretur, donec fortuna

coe-

cœperit meliorem vultu res meas aspicere. Juvabis ergo familiam meam consilio tuo, ac etiam auxilio; & venies in locum patris tot liberis meis, & fratris filiis. Spero brevi ad te venire, & satisfacere desiderio utriusque; nam quò magis expectatus fuerit conspectus tuus, eò mihi jucundior, & gravior erit. Idem spero, si bene animum tuum novi, etiam tibi de me accidere. Sed de hoc satis, donec in rem præsentem veniam. Nicolaus filius meus tecum loquetur de omnibus ad me pertinentibus: scio charum illum amore meo habebis, & omnia facies, quæ ad amicitiam tuam pertinebunt: ego tibi maximas gratias habeo. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRATRI PROSDOCIMO
S. P. D.

SI nihil ad te his diebus scripsi, non tamen putabis minus à me amari. Scis quàm olim occupatissimus essem, cum adhuc apud me esses; nunc verò etiam accesserunt curæ meæ, quæ ita malè me habent, ut vix ullo tempore in majori molestia fuerim. Quid enim potest me delectare, cum sim à meis distractus, & quotidie minus bene de me sperem. Vides in quanta caritudine annonæ sumus, & in quàm magno timore malorum, non dico mediocrium, sed certè jam extremorum. Onus familiæ majus est, quam hoc tempore possim sustinere: pecuniæ, quæ mihi ab Ærario numerabantur, non respondent ad terminum; majora enim quotidie instant; nec video aliquem bonum exitum mihi in tot malis: unum restat, quod à nautis periclitantibus aliquando fieri intellexi; ii enim, cum omnia desperata vident, nec jam esse ullam artem, quæ aliquid proficiat contra tempestatem, tunc omnes vota faciunt. Nemo est tam inimicus Deo, quem metus mortis non reddat supplicem, & bene de Deo sentientem. Possem & ego aliquid simile nautis facere, nisi etiam putarem Deum esse à precibus meis aversum. Vide, quò perductus sum; necesse enim habeo confiteri, nautas homine literato aliquanto meliores esse, quamvis & ipsi hanc suam

Gasp. Barz. Pars I.

P 2 in

in extremis rebus sapientiam à natura sine ullis literis, & doctoribus didicerint. Sed fortè ego illud nimis video, quod illi calamitosissimo tempore magis ignorant. Mihi ipsi conscius sum errati mei; & propterea Deum avertisse & aures, & animum à precibus meis non injustè timeo. Tu verò, ut soles, oratione tua illi me reconciliabis, & in gratiam restitues; magis enim operà tuà egeo, quàm dum aliàs in re minori attentissimè id à te exposcebam. Spero non tuis literis, sed animo intellecturum, quantum preces tuæ mihi profuturæ sint. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
FACINO VENTRARIÆ

S. P. D.

Postquam Ferrariâ discessi, nihil de statu meorum intellexi; & quia iter terrestre obfessum est magis nostrorum militum, quam hostium custodiis, non video, qualiter de salute eorum certior possim fieri, nisi Joannes Cornelius morem cum amicis suis habeat transmittendi literas meas ex urbe Venetiarum Ferrariam. Curabis ergo, ut eam rem mihi perficiat, & ego sibi, quas debeo, gratias habebo. Vale, & Federicum * nostrum puerum optimæ indolis bene procures. Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
NICOLA O BARZIZIO

S. P. D.

Quòd omnia perfeceris, de quibus discedens à vobis multis verbis te admonueram, tuo officio perfunctus in hac re fuisti. Sed nimis tardus es in scribendo ad me de omnibus rebus nostris, & facis, ut sæpe tibi absenti irascar. Nemo deberet, ut sæpius ad te scripsi, à portu vestro navem dissolvere, qui vel ad Urbem Venetam, vel ad nos iter haberet, quin eidein literas ad me daret: vix fieri posset, quod ex tot
li-

* Cornelium.

litteris saltem una ad me non perferretur. Non dubito aliquas ex meis ad te delatas esse, quibus & tuum desideravi officium, & saepe te accusavi, quod in scribendo nimis esses negligens. In cæteris laudo non minus studia, quæ sumpisti in Officiis Ciceronis, quàm diligentiam tuam, qua usus es in librorum nostrorum lectione. Habeo gratias Ludovico* nostro homini nobilissimo, qui me tantum diligit; cùm enim multa sibi pro summa ejus in me benevolentia debeam, incredibile est, quanto beneficio ei devinctus sim, quod Bartholomæus Mela, homo in maximis rebus dispiciendis prudentissimus, valde me amat, ac diligit; semper enim amicitiam ejus propter suas egregias virtutes concupivi. Sed cùm ipse in rebus magnis versaretur, & plurima suo consilio transigerentur, quæ ad publicum statum Principis** sui pertinerent; nondum fortuna nostra permisit, me in notitiam suam venire. Tantum his diebus, quibus ad vos accessi, eum conveni: vix duo, aut tria verba potui propter summas ejus occupationes cum eo habere; sed visus mihi fuit homo, à quo nulla virtus abesset, & qui esset à me toto animo colendus. Scribam autem ad eum, cùm otium mihi erit, & ita scribam, quòd intelligat, me nullius hominis amicitiam majoris facere, quàm suam. Quod autem mihi significas, Ugurionem charissimum habere me inter suos, & omnia agere, quæ ad res nostras pertineant; is quidem, ut cætera, ita & hoc magnificè agit. Sed de ipso aliàs ad te uberius scribam; multa enim sunt, quæ maximè in illo homine admiror. Epistolam verò, quam olim scripseram ad Ludovicum nostrum de morte filii, mecum deferam, cùm proximis diebus accedam ad vos; quanquam non video, quid illi opus sit mea admonitione. Nunquam vidi hominem sapientius ferre casum suum, quàm is tulit obitum Bonifacii nostri; cùm præsertim ea esset in illo adolescentulo indoles, ut pater omnia de eo sibi, & promittere, & sperare merito posset. Cætera, de quibus ad me scribis, propediem perficiam. Tu fac te attentissimum præbeas in philosophia; nec tan-

* Bonifacio.

** Nicolai Estensis Ferrariæ Marchionis.

tantum studium in oratoria arte consumas, ut majora studia à te negligantur. Vale, & multâ salute pro me impertias Lucretiam matrem tuam, ac omnes nostros. Patavii quinto Idus Febr. 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS

LUDOVICO BONIFACIO

S. P. D.

QUO die redditæ sunt mihi literæ tuæ de morte Bonifacii nostri, multa mihi perincommode acciderunt. Sed nescio, an aliud magis, quàm quòd inter domesticum moerorem tuum, & motus rerum novarum, qui maximi in his nostris partibus oriuntur, meos ad te misi; & forte eo tempore, quo filii tui funus maximè à te agebatur. Doleo, quòd ego, qui tibi debebam alicui solatio esse, cæteris molestiis tuis, quæ summæ sunt, etiam hanc aliam, me incio, atque ignaro, adjecerim. Sed ita mea fortuna tulit. Casus verò tuus incredibilem animo meo perturbationem attulit. Nam cum pro singulari benevolentia nostra non alio in moerore essem, quàm tu ipse, qui illum ex te genueras; tu etiam renovasti mihi luctus meos, in quibus diu fui pro morte Jacobi fratris mei: quem etsi ut bonum fratrem amarem, tamen cùm & sapientiâ, & natu major esset, nunquam aliter eum, quàm optimum parentem excolueram. Sed de hoc aliàs scribam ad te prolixius, ut intelligas, quanto ego etiam in luctu, ac perturbatione positus sim. Venio ad dolorem tuum, qui, quo recentior, eo tibi fortassis major, atque acerbior videtur. Nunquam negabo parentes oportere maximè angi animo, cum filios amittunt, & maximè ea ætate, in qua is tuus adolescentulus erat. Nam ferè hoc semper accidere videmus, filios, cum nondum in matura ætate sunt, tum maximam spem parentibus asferre; propterea solemus ferme omnes minus æquo animo ferre, cùm aliquis ex nostris in primo flore extinctus est, quàm dum ad maturitatem pervenit. Tu, Ludovice mi, puerum istum amisisti indolis optimæ, & egregiæ formæ, quo tempore, ut nihil molestiæ,

lestiæ, ita plurimum voluptatis ex eo capiebas. Sperabas omnia ex hoc puero consequi, quæ ab optimis filiis parentes boni expectant; sed tua omnis spes in medio abrupta est. Fefellerunt te cogitationes tuæ: multa signa in hoc tuo filio videbas, quæ tibi suadebant illum aliquando inter suos præclarum, ac insignem futurum. Idem sæpe etiam ego perpexi; cùm fortè is Patavii apud aviam suam foeminam honestissimam adhuc educaretur. Hæc sunt, quæ quoties tibi in mentem veniunt, faces dolorum animo tuo subjiciunt. Non dicam hoc loco tibi, quod à multis philosophis in re simili persæpe dictum fuit: nunquam, aut rarò fortunam spei respondere; multosque fuisse adolescentes maximæ indolis, qui postea neque utiles patriæ, neque frugi suis fuerunt. Huic nostro nihil tale, iudicio meo, te vivo, poterat accidere, cùm ei formando, atque effingendo maximo studio incumberes. Sed quæso, cùm sis egregiè doctus, & sæpe historias antiquorum legas, quem mihi ex summis viris dabis, qui non se potius optaverit in primis annis adolescentiæ extinctum, quàm tot adversos casus, tot labores, ac molestias perpeti, quot etiam his, qui felicissimi habentur, continuè accidunt. Quod si Cicero noster, cum in Tusculano suo apud amicos de morte disputat, scribit meliùs Priamo Regi fuisse, item & Pompejo homini diu in sua Republica potentissimo, tunc è vita excessisse, cùm eorum salus à pluribus expectabatur, quàm diuturnitate vitæ omnes contumelias fortunæ experiri; quanto meliùs vir sapiens judicabit, antequam ingrediamur hæc magnifica munera, quæ cæteri admirantur, potius ex rebus humanis cedere, quàm semper stare sub assiduo ictu, ac perpetuo timore adversæ fortunæ: quod Bonifacio nostro obtigisse, si illum amasti, quantum certè scio, nec dolere debes, nec invidere. Non enim ulla est tanta commoditas, quàm ex vita ejus vel sperare, vel consequi potueris; quin pluris facere debeas, ipsum esse ex tot malis, ac periculis vitæ exemptum. Cogita præterea illum simul omnia ornamenta consecutum, quæ sæpe illi, cùm adhuc viveret, deprecatus fueras: cupiebas eum inter suos æquales, virtute, ac literis præstare; nunc ipsos etiam magistros, qui illum
eru-

erudiebant, longè antecessit: desiderabas eum in his artibus esse eruditum, quæ ad studia humanitatis pertinerent; nunc omnes artes humanas, ac divinas simul didicit. Admiramur homines philosophos, qui vim elementorum, ac naturam omnium rerum, quæ gignuntur, sapienter perspexerunt; is tuus adolescentulus nunc ea intelligit, quæ nunquam à philosophis cognita fuerunt. Multi cursum Planetarum, celeritatem Orbium, signorum ortus, atque occasus contemplantur; quanto melius, ac perfectius putas animum ejus, qui modò in ipsis Astris est, omnem excellentiam, ac pulchritudinem Coelorum judicare. Nunc cum tuis majoribus locatus est, qui ab ipsis usque Regibus magnum initium suæ nobilitatis, ut sæpe audivi, olim acceperunt, & æterno illorum conspectu fruitur. Deum etiam ipsum intuetur, ac rerum divinarum cognitione instruitur. Ista, ut scio, non sinebat te moeror tuus perspicere, & consolari animum tuum, qui nunc in tanta tristitia est. Hæc ad te non scribo, quia te putem ea ignorare; sed ut te commonefacerem tuæ virtutis, & hortarer animum tuum ad repetendum ea, quæ viri sapientissimi nobis de luctu minuendo reliquerunt. Propediem, ut spero, apud te ero: si quid his literis in te consolando omissum fuerit; si id minus ratione; saltem dolendo tecum id perficiam, ut tu hoc tuo casu non tantum doleas. Fortè etiam, cum de communibus nostris luctibus inter nos commentabimur, aliquid inveniemus, quod aut penitus nostram ægritudinem levet, aut magna ex parte minuat. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
CHRISTOPHORO, ET NICOLAO
BARZIZIIS

S. P. D.

SI me tantum amaretis, quantum utrumque vestrum diligō, multas à vobis literas accepissem, quibus de valetudine Pauli mei, & de profectu Guiniforti certior factus essem. Sed

Sed videte quæso, ne cæteris molestiis meis, quæ sunt certè hoc tempore maximæ, etiam vestra negligentia accedat; vix enim dici posset, quanta in sollicitudine pro vobis omnibus sim. Multa sunt, quæ pro vobis timeam, sed nihil magis, quàm ne * aër ille malè vobis eveniat. Scribite, quo in statu omnes sitis, & quid de libris illis actum sit. Sum hîc non sinè aliqua sollicitudine. Omnes Doctores, qui Patavii legebant ante hos motus ** bellorum, qui nunc agitantur, non procul à nostris finibus adhuc manent. Si propiùs accedent pericula, providebo mihi tempestivè, etiam si cæteri essent negligentes. Sed res nostræ, ut spero, meliorem habebunt exitum, quàm multi suspicentur. Quoties mihi scripturi estis, curate, ut literæ tradantur in manus Joannis Cornelii, qui per certum tabellarium illas ad me transmittet. Valet Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI VISSO

S. P. D.

Joannes Tuffanus nuper ad me accessit, & multa narravit mihi de tua in me summa benevolentia. Ait enim te maximam curam, ac studium adhibuisse, ut Bononiam matrem optimarum artium vocarer, primasque partes hujus laudis tibi attribuit. Amabam te priùs cum propter vicinitatem patriæ: quæ certè magis, quàm vicinitas agrorum debebat esse in propinqua parte amicitiae: tum multo magis propter similitudinem artium, atque studiorum, in quibus bonam, ac magnam partem ætatis nostræ consumpsimus. Sed talia hodierno die majoris amicitiae fundamenta jecisti, ut mihi necesse sit te charissimum habere, & multis anteferre, quos tamen vehementer & colo, & diligo. Vide, si quid à me potest fieri, quod usui tuo accedat; senties enim, nullum me laborem, neque molestiam fugere, si quicquam

Gasp. Barz. Pars I.

Q

à me

* Urbis Ferrariæ.

** Inter Sigismundum Imperat. & Venetos.

à me fieri poterit, quod ad tuam dignitatem attineat. Vale
Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
BALDO. ET JOANNI SVARDIS
S. P. D.

Sperabam post vestrum reditum in patriam vos daturos operam, quod mihi ad plenum satisfaceret, & totum illud argentum numeraretur, quod in vestro discessu mihi debebatis. Sed, ut video, aut ex mente vestra omnia beneficia mea exciderunt; aut nullam ex bonis vestris pecuniam habetis. Quare, si de rebus vestris, quæ apud me sunt, aliud faciam, magis negligentiae vestrae, quam voluntati meae impurabitis. Potuistis sæpe numero hoc anno cognoscere, quibus incommodis, aut in quanta necessitate fuerim. Habebitis ergo me excusatum, & fortunam meam feretis, si liberis meis potius, quam vobis consulam. Valete Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
*FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino
S. P. D.

Et si nullum adhuc satis certum auctorem haberemus, Pater clarissime, qui de tua amplissima dignitate nobis referret; tamen adeò velox fama ad nos pervenerat, quod his ipsis honoribus auctus eras, quos ego jam pridem tibi divinaveram; ut sua celeritate non solum omnes nostras literas anteiret, sed etiam multo ante, quam hoc tanto splendore, ac dignitate ornatus esses, in Provinciam nostram advolaret. Sed, postquam res ista non modo sermone hominum, qui frequens erat, sed

* Anno 1411. die 6. Junii Franciscus Zabarella Cardinalis renunciatus est à Joanne XXIII. Ciaccon. tom.2. hist. Pontific. Roman. , & S. R. E. Card. col.804.

sed etiam literis multorum patefacta fuit, tanta voluptate affectus sum, quantam certè summa erga te fides, & benevolentia mea afferre potuit. Conveni itaque statim amicos, & necessarios tuos, quibus avidè congratulatus fui; fecissemque hoc idem apud te multò libentiùs, si id mihi, te præsente, facere licuisset. Spero multum addidisses veteri amorì tuo in me, nec minus antiquæ gratiæ; si ex ipso vultu meo, si ex voce, & ex ipsis denique oculis animum meum in te, & in omnes fortunas tuas percepisses. Nunc verò, unde ad te initium scribendi sumam, aut ubi desinam, non invenio: tantam enim animo meo jucunditatem, ac spem attulit hæc recens dignitatis, & honoris tui amplitudo, ut nihil huic officio meo nunc magis obsit, quàm quod nimis affectibus ad scribendum impediatur. Scis, Pater optime, quantum te diligo, & sæpe hoc multis signis cognoscere potuisti. Quoties ergo de te ornando, atque excolendo aliquid audio, ita effusus in gaudium sum, ut non mihi satis constem; neque ingenium meum, si ullum in me est, satis in potestate habeam. Constitueram itaque hoc tempore nihil literarum ad te dare, donec aliquam huic gaudio meo consuetudinem fecissem: collegissemque ita me, & quod sæpe aliàs fecisse memini, non te ex honoribus tuis, sed honores tuos ex te spectarem; manebamque in eo consilio, nisi Lazarinus Resta ad me accessisset, homo & tuæ Paternitatis observantissimus, & mihi summus amicus: qui cùm ad vos iret, ultroque me hortatus esset, ut sibi aliquid committerem, quanquam in motu esset, & quasi in cursu; tamen visum est mihi indignum, talem hominem sinè meis literis dimittere; non quod parati quicquam, aut satis cogitati haberem, sed æquiori animo ferendum arbitrabar, orationem meam, quam amicitiam à te accusari. Has igitur breves ad te literas dedi, non quod hodie scribendo, morem, ut oportebat, animo meo gesturus sum; sed ut tacendo illud à te impetrem, quod illum, nescio quem, pictorem ajunt ab arte sua obtinuisse. Cùm enim affectus quosdam summo studio pingendos reputasset, neque haberet amplius quicquam, ubi aliquid novi effingeret; egregiâ ratione excogitavit, qualiter sinè arte plus aliquanto proficeret, quàm priùs aliquo artificio fecisset. Nam

Gasp. Barz. Pars I.

Q 2

cùm

cùm vultus penè vivos, & gestus proprios in Sacrificio Iphigeniæ Menelao, cæterisque dedisset; caput Agamemnonis involvendo, longè majorem ægritudinis partem non exprimendo, tacitis cogitationibus hominum contemplandam reliquit, quàm superioribus imaginibus, tota illa sua arte, visendam oculis representaverat. Tu verò illud mihi pro tua singulari humanitate, ac modestiâ præstabis, quod ille ab ingenio suo mutuatus fuit: eo quidem magis tuæ me felicitati gratificari putabis, quo minus verbis idipsum expressero; & quod ille infinito patris moerori concessit, tu ingenti, atque immenso gaudio meo imputabis. Habes, Pater amplissime, non à me literas, quibus, cùm sis literatissimus, minimè indiges; sed totum animum ejus hominis, qui sapientiam tuam in primis admiratur, ac summè diligit. Vale Patavii decimosexto Calend. Julii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDRÆ BARBATIÆ

S. P. D.

Nemo à nobis ad vos accedit, cui non aliquid literarum mearum ad te committam; novi enim afferuntur huc quotidie rumores de his motibus bellorum, quos jam erupisse penè omnes afferunt. Non possum non sollicitus mihi esse; cùm videam aut cum summo periculo esse ad vos navigandum, aut desiderium meum remorandum, & vestram spem, atque expectationem esse in aliud tempus differendam. Sed quomodocumque res erit, constitui omnia potius experiri, quàm rem tamdiu agitatum non perficere. Spero post paucos dies cum uxore, liberis, ac totâ familiâ ad vos navigare. Si contigerit posse ex tot periculis, ac difficultatibus evadere, bene erit: si verò casus aliquis consilia mea interceperit, & aliqua fortunæ contumelia erit ferenda; omnia, quæ acciderint, æquiori animo toleranda putabo, quàm quòd tua * Civitas jure possit se à me destitutam queri. Dabis ergo operam, mi Andrea, ut sicut

per

* Bononiâ.

per alias literas ad te scripsi, domus conducatur, & ut alia, quæ mihi adveniendi erunt necessaria, non desint. Nam nisi aliqua vis manifesta mihi afferetur, citra proximas calendas octobris cum tota familia me ad vos conferam. Vale, & de mea voluntate omnes certiores facias, qui rerum inter nos gestarum auctores fuerunt. Huc usque aliquas ad te, & ad alios dedi literas, in quibus, quia nondum me confirmaveram, satis videbar dubitare, quid inter tot rumores, & pericula essem acturus. Sed posteaquam me recepi, factus sum certior veniendi; quòd si nihil obstiterit; non restat, nisi ut vel cum licentia Dominationis, vel quâ aliâ viâ me ex his sedibus, & locis extricem. Patavii octavo Calendas Septembris 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDRÆ BARBATIÆ

S. P. D.

Quoties habeo, cui possim literas meas committere, nunquam prætermitto, quin aliquid ad te scribam. Heri unas ad te literas dedi: hodie cum occurrisset, cui possem has alias dare, nolui occasionem hanc negligere; ut intelligas, me nihil omnium libentius facere, quàm sæpissime, quo animo in cives tuos sim, literis meis testari. Compono sarcinulas, ut si à Dominatione Venetorum, salvâ gratiâ eorum, quibus illa Respublica se commisit, potero discedere; honestè id potius, quàm necessariò faciam. Si verò id mihi minus per eos licebit, viam aliquam, etsi non optimam, saltem quam casus dederit, ipse mihi aperiam. Tu verò interim domum conduces, & quæ necessaria sunt ad victum, ne cum applicuero, nihil parati inveniam, sed omnia per te comparabis; uteris autem operâ Joannis Vissi, & Antonii Bergomensis: qui omnia, quæ tuo consilio perspecta fuerint, ipsi industriâ, & solitudine sua perficiant. Et quia ista non possunt sinè pecunia expediri, convenies Matthæum Manianum, ut faciat numerari illos ducatos quinquaginta, qui nomine mutui fuerunt promissi. Maturabis autem omnia, quàm citius poteris; spero enim videbis me propediem cum

cum uxore, liberis, & cæteris necessariis meis, nisi fortuna omnia consilia mea evertat. Vale Patavii septimo Calendas Septembris 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDREÆ BARBATIÆ

S. P. D.

Quarta die, posteaquam à te discessi, in Senatum Venetorum perveni, ubi magnam resistentiam habui, illis Patribus maximè contendentibus, ne à Studio Patavino discederem. Multa utrinque dicta, & pensa fuerunt. Tandem nihil in Senatu actum est. Discessi itaque negotio infecto, & navigavi Patavium. Cum expeditus ero, constitui quacumque via ad studia vestra accedere. Spero, cum Dominatio Veneta constantiam meam videbit, nullam vim facturam mihi; est enim iustissima, nec quicquam in Senatu suo contra leges, & æquitatem decerni patitur; quanquam difficilior interdum videatur, antequam omnia penitus inspecta sint. Scribo ad Marthæum Manianum de his rebus, quæ ad rem meam familiarem pertinent. Cura, ut omnia quàm rectissimè fiant, nec in postremis ponas, quod ad promissionem ducatorum quinquaginta pertinet. Multi sumptus incumbunt mihi in veniendo cum familia tanta Bononiam; & quia scio, te negotia tua per procuratores agere, nolo contra commoda tua meis implicari. Utêris auxilio Joannis Vissi, & Antonii Bergomensis, qui me summè diligunt, ad quos jam superioribus diebus literas dedi, quid in re mea esset agendum ab eis. Vale, & si quid innovatum est in facto meo, celeriter ad me scribas. Patavii 1411.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

JACOBO ISOLANO

S. P. D.

TArdius quàm putarem, literæ à vestris Reformatoribus absolute fuerunt: quæ res, etsi non satis per se indicaret ipsos de me conducendo remissos esse: tamen capitula, quæ ad me suis literis conclusa miserunt, demonstrant, eos non magnam curam de hac re agere. Cùm enim nihil ab ipsis postulassem, quod aut præter necessitates meas esset, aut contra honestatem; tamen multa petitionibus meis detraxerunt; sed nè diutius negotium istud protrahamus, scripsi ad Joannem Vissum, quid ad extremum velim; quod, si in bonum vestræ Civitatis, & rerum mearum venturum est, Deus hoc perficiat; sin autem aliter, fata sibi aliam viam inveniant. Quemcunque autem eventum res habeant, immortales vobis gratias habeo; nihil enim à vobis prætermisum est, quod ab optimo cive pro patria, aut quod à summo amico agi pro me posset. Si res ista exitum invenerit, quem optamus, nullum finem sum facturis studiis meis cum in omnes adolescentes Civitatis vestræ, tum maximè in filios vestros, quibus omnia pro vestra in me singulari benevolentia debere fateor. Si verò nostras cogitationes casus aliquis fefellerit, valuerintque plus consilia hominum illiteratorum, quàm doctorum, ego vicem vestram dolebo, & eâ fortunâ utar, in qua tamdiu assuevi. Reliqua cives vestri viderint. Valete, & me diligatis Patavii 1411.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS
REFORMATORIBUS STUDII
BONONIENSIS

S. P. D.

CUm ad septimum idus Junii redditæ mihi essent literæ vestræ, non prius placuit in Senatum Venetorum ire, causâ discessus impetrandi, quàm omnia inter nos convenissent. Legi quidem vestra de me decreta, & quid statueretis inter nos ex fide bona agi oportere; sed quia aliud mihi, aliud vobis in hac re visum est, scribo ad Joannem Visium, qui plenius de mea voluntate ad vos referet. Quidquid enim consecutum fuerit, ego in bonam partem accipiam. Tantum autem habeo, ad quod pro mea in vestram Rempublicam benevolentia hortari vos possum, ut hujus rei deliberationem inter vestras res maximas reponatis. Neque nunc de meis commodis agere putetis; utrum enim egeritis, mea parum refert. Sed cum vestro in me amore id apud me consecuti sitis, ut omnia commoda vestra maximi faciam; illud vobis suadeo, ne aliquâ ratione prætermittatis, quin vestris adolescentibus accersatis in Urbem aliquem bonum, & eruditum virum, qui suo studio, atque industriâ possit eosdem meliores, ac doctiores facere. Si enim ulla sunt præcipua in Republica fundamenta, quæ certè sunt plurima; ego illa in primis judico in his artibus posita, quæ adolescentiam bene instituant, & in illis disciplinis exponant, quibus possint aut ad Rempublicam ornatiores, aut ad alias superiores artes postea facilius accedere. Sed quia non dubito vos hæc omnia pro vestra singulari sapientia vobiscum melius cogitare, quàm à me commemorari possint, finem faciam: illud à vobis optans, ut maturè de his, quæ sunt inter nos agenda, consilium habeatis, & quàm citius à vobis fieri poterit, faciatis me de omnibus rebus certiores. Timeo quidem, quod si ista res, ut his proximis diebus, longius dilata fuerit, ne aliquo incommodo, vel factum vestrum, vel fortunas meas implicet. Valete Patavii 1411.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS.

JOANNI BARZIZIO

S. P. D.

DUm animum tuum potius, quàm sententiam meam. sequeris, penè & patrem tuum subvertisti; nihil enim accidit tibi, quod non longè ante divinaverim. Sed bene se habet, quòd fortuna in te mitior fuit, quàm ipse tibi fueris; de qua re non solum plura ad te scriberem, sed etiam palàm te objurgarem, si res ista in integrum posset restitui. Verum omnia sic fuerint, & ut sunt transacta, ita habeantur. Quod instat, majori prudentia à te curetur. Nunc autem illud videas, ne ullam aliam rem agas studiosius, quàm ut citò valeas. Si tibi opus est pecunià, scribe, & sinè mora per me omnia opportuna consequèris. Interim mites ad Joannem Cornelium, qui tibi non deerit, si quid expediens erit; est enim summus amicus noster, & qui libero animo est in omnes meos. Non habeo hoc tempore quem in amicitia majoris faciam. Si quid autem mutuò sumpseris ab eo, cura, ut id statim sciam, ne me ignorante, negligens, aut ingratus in talem amicum videar. Aliud non est, quod ad te scribam, nisi quod Facinum per literas meas accusavi, quia nihil de tua ægritudine ad me scripsit. Neque adhuc de tuo casu quicquam percepissem, nisi Petrus Thomasius homo doctissimus, & amantissimus omnium nostrum de tua valetudine, & suo in te officio mihi retulisset. Quare neque tu, neque Facinus posthac simili negligentia, si charus vobis sum, utemini. Fac valeas Patavii.

Gaspar. Barz. Pars I.

R

GA-

* Hanc, & alias duas subsequentes epistolas nullo appposito anno scriptas invenimus: eas tamen scripsit Gasparinum ante annum 1411. citra dubium est; in illis quippe sit mentio Jacobi Gasparini fratris, qui ex hac vita excessit anno 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
FACINO VENTRARIÆ
S. P. D.

SI me tantum amares, quantum ex meo in te officio, & amore oporteret, certè aliquid ad me de periculo, ac valetudine Joannis nostri scripisses; potuit enim adolescens ille (quem non minus, quam ex me natum diligo) multis rebus necessariis egere, & laborasse magis inopiâ, cum nec præsto essent, qui remedia illi ministrarent, nec fortè pecunias haberet, quibus ipse sibi auxiliari posset. Quod si fortuna illum ex rebus humanis absumpsisset, quid patri illius respondissem, aut quo loco res meæ fuissent? ille enim filium, quem genuerat, ut aliquando esset cæteris liberis auxilio, non sinè magna suspitione amisisset, quod aut avaritiâ meâ, aut negligentia passus essem illum esse desertum. Ego verò non tantum hominis mihi charissimi, sed etiam rerum mearum non parvam fecissem in illo jacturam. Quæ omnia incommoda tuâ culpâ, atque errore accidissent; sed bene res se habuit, quod non tantum fortuna rebus meis nocuit, quantum illi in me permiseras. Quare etiam, atque etiam vide, ne de cætero in hujusmodi rebus, in quibus aut de mea fama, aut de salute agitur, aliquid prætermittas, quod à te possum ex officio nostræ amicitiae expectare; turpissimum enim esset tibi in re mea frigore, quando semper in tua maxime calui: aliter cogeres me & benevolentiae, & consuetudinis meæ in te oblivisci. Sed ut spero, non committes deinceps, quod tibi possum pro simili causa irasci. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI BARZIZIO
S. P. D.

EGi gratias Petro Thomasio, qui omni officio & boni amici, & experti medici in te usus fuit. Laudo, quod nactus sis ancillam, quæ ministret omnia ad tuam salutem; sed non placet mihi

miti atque cius, ne quod remedio morbi tui quæsitum à te fuit, ad perniciem recedat. Prudens es, & satis debes callere, quæ laudes soleant, & quæ infamiam, ac paupertatem hominibus afferre. Nolo tamen ullam ex his verbis molestiam percipias, cum omnia inter nos aperta esse debeant propter illam rerum omnium societatem; quæ, ut à natura ducta est, ita postea honestis studiis, & bonâ consuetudine firmata, Facino Ventrariæ homini impigro ages pro me gratias ingentes, quod valde in me gratus est, & maximè officiosus. Plura illi non dices; hæc enim pauca sufficiunt. Tu verò nihil majori studio curabis, quàm ut citò valeas, & quàm sæpe, quo in statu sis, tuis literis me certiorem facias. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

QUOD meæ literæ, Pater humanissime, paulò tardiùs, quàm oportebat, à me absolutæ sunt; non tantùm meæ negligentia fuit, quàm quòd, quibus eas darem, non habebam. Nam etsi nullus ferè à nobis ad te iret, quem statim non convenirem, multaque de maximis rebus tuis interrogarem; tamen nescio quomodo, si fortè idem, aut alii Romanam Curiam peterent, nunquam de suo discessu antea monitus fiebam: de qua re cum apud Valerium Marcellum, hominem ut optimarum artium, ita tuæ dignitatis amantissimum, questus essem, non minùs quàm ego ipse, in hac re mihi sollicitus fuit; perfecit enim, ut Petro Florentino, homini tibi familiarissimo, & in primis honesto literas meas committerem. Sed nescio quomodo, hac mihi tam bona occasione oblata, verba mihi ad scribendum deesse intellexi. Nihil certè erat, quòd minùs primò timerem; quid enim erat, quod in tam læta materia, & tanta rerum copia dubitandum arbitrarer, ne vel literis tuis, quantum voluisssem, responderem, vel tuæ felicitati abundè gratularer? Sed cum rei magni-

Gasp. Barz. Pars I. R 2 gni-

gnitudinem intuerer, & me ad ornatè dicendum de summis laudibus tuis minimè aptum viderem, nullum prorsus in me studium comparebat, quo idipsum vel mediocriter facerem. Illud etiam me non modicum movebat, quòd nunc alia ad te oratione, quàm olim, utendum erat. Judicabam itaque aliquanto honestius esse nihil omnino scribere, quàm jejuna, & exili oratione virtutes illas attingere, quibus facile gradum tibi ad illos summos honores tuos fecisti. Cum ergo planè me in sententia mea confirmarem, & certus essem locum istum potius non attingere, quàm impeditum relinquere; memini antiquæ humanitatis tuæ. Succurrebat etiam, quod ab his audiebam, qui à te huc veniebant, nunquam præbuisse te ipsum humaniorem, magisque affabilem omnibus, qui à te aliquid optassent, aut tuum aliter conspectum petere voluissent, quàm hoc tempore. Dicebant enim te nihil ex antiqua consuetudine remisisse: addebant etiam tuas virtutes cum dignitate pariter crevisse. Ego verò cum hæc attentissimè de te audivissem, conferremque nunc de his mecum; animum adverti ad quædam alia, in quibus, etsi non summa, tamen maxima laus tua continetur, promisque mihi bonam veniam, si de certis rebus privatis ad te scripsissem; ita enim afficior tuo merito, Pater optime, ut neminem hodie vivere contendam, qui aut sapius de tuis immortalibus virtutibus cogitet, aut qui magis omnia suspiciat, quæ à te illo in sanctissimo Senatu vestro vel sapienter dicta, vel graviter facta referuntur. Quid verò dicam de illa summa, & incredibili benevolentia tua, quam sæpe aliàs, sed maximè his diebus multis signis confirmasti; cum enim constituisses ea, quæ tibi prosperè successissent (mutuo enim libenter aliquid ex tua eloquentia) per tuas literas his omnibus significare, quos aliquando tibi conjunctos, vel aliquâ studiorum societate, vel necessitudine habuisses; voluisti me inter illos summos viros, & tibi amicissimos numerare. Cum autem iisdem ferè verbis, ut vetus mos est, cum de eadem re ad multos uno tempore scribimus; uteris; visus es quibusdam locis plus mihi attribuere, quàm ego de me vel cognoscerem, vel expectarem, præsertim à te, quem nostrorum hominum sapientissimum omnes facile concedunt.

Quare,

Quare, etsi nunquam à me dubitatum sit, quin à te maxime amarer, & tibi clarissimis essem; tamen hodierno die perfecti, ut nunquam id ipsum magis verum esse intelligerem. Tantum enim tibi uni attribuo, ut omnia à te dici sapienter, & amice credam. Neque unquam dubitavi plura de me ipso in utranque partem sapientiae tuae, quam mihi ipsi concedere. Vides igitur, Pater Reverendissime, quantum huic tuae privatae laudi tribuam. Vellem ea mihi scribendi facultas esset vel naturae, vel studio comparata, ut te pro tuis meritis fatis digne ornare possem: illud certe à me tanto studio fieret, ut majori cura nihil unquam à me susceptum fuerit. Sed cum neque otio, aut doctrinâ satis ad tuas maximas res laudandas abundem, nec exercitatione dicendi; tu id mihi onus facile remittes. * Multum enim virtus tua per se ad gloriam valet, nec tu huiusmodi orationis ullo tempore cupidus fuisti. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS

LAZARINO RESTÆ

S. P. D.

Nisi in tanto cursu fuisset his diebus, quibus Bononiâ rediens vidi te Veretiis, commentatus multa fuisset tecum de Jona nostro. Sed cum de maximis rebus meis deliberandum esset, (quanquam haud scio, an res ullæ magis debeant meae dici, quam, quæ tuæ sunt) nullum mihi tempus superfuit, quo in tanta celeritate possem tecum, ut constitueram, de illo verba facere. Nescio, quid acturus sis, cum tempus, quo hinc discedam, esse brevissimum scias. Si de sententia animi tui certiore me feceris, nihil pratermittam, quod meo consilio, aut operâ à me vel excogitari, vel fieri possit pro hoc nostro adolescente continendo in his studiis, quibus operam dare incepit. Vale Patavii 1411.

GA-

* In Cod. Vaticano leguntur hæc verba, quæ in aliis Codicibus desiderantur.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANTONIO FANTAXELLO

S. P. D.

HAbui nuper à te literas, quibus mihi significas, *Henricum grammaticum* habere quoddam opus morale; quare monitum me facis, si usui meo, aut meorum conveniret, ad te scribam sententiam meam. Ego verò habeo tibi maximas in primis gratias, qui non es de numero eorum, quos Cicero inquit, cum acutissimos habeant oculos, aures tamen hebetiores habere, aut memoriam, si quando suorum commoda sunt agenda. Sed tamen, quia nihil in hoc novi de te percipio, magnitudinem amoris tui potius apud me cogitabo, quàm verbis studeam gratias tibi agere. Placet, si per te fieri potest, ubi opus illud, & pretium à te laudetur, convenias secum, & ad me rem totam scribas. Quid autem de carminibus tuis dicam, quæ dedisti ad sapientissimum virum, & eloquentissimum Jacobum Foroliviensem? Puto magis nostræ amicitiae convenire, ut apud doctos homines, cum quibus quotidie sum, quàm apud te laudem: qui cum hominum, qui te cognoscunt, iudicio, & in primis meo; habearis ferè omnium, quos ego noverim, in eo genere dicendi ornatissimus: nullius egēs laude, cum te ipsum studia tua maxime extollant. Unam ex illis versibus tuis & gravibus, & ornatis molestiam concepi, quod te intellexi adversā valetudine teneri. Quare, si me diligis Antoni mi, cura ut valeas; nec aliud attentius agas, quàm ut conserveſ te nobis, & incolumem reddas. Optamus enim vehementer omnes, qui hīc sumus amici tui, ut te præsentem, & sospitem intueamur. Sustines certè non parvā expectationem omnium, quos vel adjuutores tuorum studiorum, vel socios habeas. Speramus tamen optimè de tua valetudine, quòd & tuā prudentiā uteris, & consilio medicorum principis Jacobi Forolivienſis. Plura ad te scriberem, nisi occupationes meæ inde me retraherent: unum est, de quo te majorem in modum oratum volo, ut cures, qualiter in præſentia posſim habere summam, quam conſcripsi in epistolā Senecæ ad Paulum, quam à Da-

Damiano Polano habuisti; de qua te ipse etiam ad te scripsit. Non possum enim sustinere amicorum meorum querelas, quibus persuadere non possum, hanc esse fortunæ, non meam culpam. Maximè autem instat amplissimus vir, & sapientissimus Martinus Garanelo novissimè electus in Procuratorem sancti Marci: cui cum virtute, & nobilitate sua plurima debeam, tamen aliquanto maiora me sibi debere fateor, quod valde me diligit, & maximè studiosus est eorum, quæ aliquando, licet non satis emendatè, à me conscribuntur. Scio te posse ad hanc rem celerem modum adhibere, si clavem capsæ miseris alicui tuo, cujus fidem perspectam habes. Insto maximè, ut hoc faciās, & ita quidem, ut nihil sit, quod ad præsens maiorem in modum apud te contendam. Fac, ut valeas mi Antoni. Paravii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO FANTAXELLO

S. P. D.

Nimis te amo, Antoni, quia illum antiquum amorem tuum in diligendo me retines. Venit ad me adolescens quidam à te missus, qui plurimam salutem nomine tuo mihi attulit; & ait, te sibi mandata dedisse, ut me admoneret, quod Henrico grammatico scriberem pro illis commentariis Officiorum Ciceronis: quam rem faciliè ab homine docto, & utriusque nostrum amantissimo obtineri dicebat, si ad eum literas dedissem. Feciisti, Antoni mi, rem tuâ consuetudine, & naturâ dignam, cum de studiis meis maiorem curam geris, quàm ego, cui tota res agitur. Sed occupationes meas nosti, qui, ut amicis meis satisfaciam, rarò rebus meis vaco: habeo itaque tibi ingentes gratias, utinam etiam referre possem. Cognosceres profectò paucos homines vivere, qui pro meritis suis maiori gratia à me ornati essent; sed ut me tuo iuves ad hanc rem transigendam auxilio; sicut nuper adjuvisti consilio; ita te rogo, ut vix pro illa re magis quemquam rogare possim. Ego enim, quod ad nunc consilium, & ad meam rem attinebat, scripsi amico nostro: quas literas cupio te prius legere, ut si forte perturbaretur Ro-

Romano more scribendi, quo utor; tu ipse more vulgi transcribas, & ei pro me blandiaris. Nihil tamen huiusce suspicionis apud hominem eruditum subesse puto. Habui commentarios Damiani nostri à me editos in epistolas Senecæ ad Paulum. Librum verò tuum dedi Victorino Feltrensi, qui jussu tuo illum à me requisivit. Quod autem valetudinem tuam bene curaveris, maximè gaudeo; sed si te videre contigerit tua repetentem studia, major certè gaudio meo cumulus accedet. Vale Patavii decimo Calend. Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS
HENRICO VERONENSI

S. P. D.

Intellexi & sermone, & literis multorum, qui tibi familiares sunt, apud te esse quosdam veteres commentarios in officia Ciceronis; quæ si vera sunt, majorem in modum rogo, ne graveris illos tradere Antonio nostro Fantaxello, homini ut literatissimo, ita certè optimo, & utrique nostrum amicissimo. Sum enim hoc tempore in cursu perficiendi quosdam in eandem rem commentarios, quos jam dudum à me inceptos novissimè repetii: qui labor nunquam intermissus esset, nisi ut in cæteris, ita & in literis, & artibus quædam immoderata cupiditas animum eorum, qui apud me proficiebant, traxisset. Cum enim fortè vix illis Officiorum commentariolis inceptis, assumpsissem mihi sententias epistolarum Senecæ in publicum exponendas; compulsus sum voluntate amicorum intermittere, quas statim dixi Officiorum expositiones, & easdem epistolas commentari; tenuitque me opus illud ferè ad hunc usque diem occupatum. Qua re utcumque perfecta, converti me ad priora exercitia. Habes Pater optime, rationem meæ petitionis. Hæc autem res maximè fecit me hujus tui libri avidum, quod vellem industriâ meâ supplere, quidquid tempori detractum est. Sed non vidi, qua ratione ea res à me fieri melius possit, quàm si recognoscerem, quæ à veteribus nobis relicta sunt. Fortunatum itaque arbitror me esse, qui te nactus sum, quem scio tua virtute omnia mecum habere com-

communis, & maxime quaecumque ad studia utriusque pertinent. Dabis ergo quidquid id sit, aut veterum opus, aut recentiorum Antonio nostro, qui cito illud ad me mittet; sciasque rem omnium mihi gratissimam, & pernecessariam facturum; pro qua ego ipse ad te venturus eram, nisi & ibi Antonium habuissem, & talentum animum tuum, quali in me jamdu fuisse, liberalem scilicet, & amantem mei. Quare cum satis pro me orare literas meas confidam, facile ab hoc itinere abstinui. Vale, & si quid apud me est, quod usui tuo sit, pro tuo jure, quantum vis, utere. Patavii decimo Calend. Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

CUM jam superiores ad te obsignassem literas, Pater optime, cogitavi non satis officio meo fecisse, quod nullam omnino mentionem habuissem de his, quæ à te mihi renunciata fuerant per Baptistam nostrum, juvenem tui observantissimum. Venit namque ad me his diebus: detulit mihi à te plurimam salutem, ac jussit me optime de tua gratia sperare, si quid esset, quod à te in re mea fieri posset. Ego verò, etsi nil novi de te perciperem, tamen summa tenebar voluptate, cum velut renovari gratiam tuam intelligebam. Sed cum de hac re constituiissem ad te scribere, nescio quomodo in rationem dignitatis tuæ meus sermo incidit, qui apud nos frequens de te habetur. Ingentes itaque habeo tibi grâtiâs, qui me tantum amas, ac diligis: nam prævenisti me, Pater humanissime, nec permisisti, quod te orarem, ut memor mei esses, cum etiam ultro invites, ut liberè tuâ operâ utar. Si quid ergo erit, quod à te mihi possit fieri, non parcam vel labori, vel occupationibus tuis; & ego me tibi in solum dabo. Quod occupatus sim, indicio sunt literæ meæ non rescriptæ. Vale Patavii quarto Calendas Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO FANTAXELLO

S. P. D.

Mitto ad te Facinum Bergomensem, cui fidem habebis non aliter, quam si ego adessem. Nam & civis meus est, & juvenis certè cum modestus, tum etiam egregiè literatus. Committes autem ipsi commentarios illos toties à me petitos, nisi fortè vis finem facere tot officiis, quot his annis inter nos fuerunt. Quod si feceris, coges me immutare judicium, quod de tua in me fide, ac benevolentia sæpè, multis audientibus, feci. Sed non possum adduci, ut credam te vel amicitiam nostram, vel famam tuam ita parvi facere; quod eam velis commutare cum re minima; non enim solet hæc tua natura esse, neque olim talis fuit consuetudo, cum sæpius tua mihi ultro obtuleris; & ut amici solent, bono animo, irasceris mihi, quia nihil à te velim, propter illam ipsum egregium animum tuum, & honestissimam communium studiorum conjunctionem. Quid autem causa sit, cur alio in me sis animo, satis miror; patieris ergo te amicum admoneri, & quæ tua modestia solet esse, non malè me audies; si tibi justè irascor. Si verò & tibi vis idem in me concedi: qui forsitan id, quod tu fortunæ dices esse, ego animo tuo non jure attribuo: nihil impedit, modò à te impetrem hos libellos, quos maxime desidero aliquando ad me deferri. Spero enim, si moram mihi in hac re gesseris, nos post has molestias aliquanto ardentius consuetudinem nostræ amicitiae repetituros, quam si nullæ unquam inter nos amoris intermissiones fuissent. Vale, & me ama. Patavii sexto Idus Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANTONIO FANTAXELLO

S. R. D.

DAmianus noster hodie mihi reddidit literas tuas. Mitto pecunias, quas ille noster, ut tu appellare soles, Tiresias vult sibi numerari pro illis veteribus commentariolis suis, quos certe neglexissem, nisi ut scis, mirator antiquitatis essem. Tanto enim studio veterum semper ductus fui, ut non tantum laudem quæ ab illis bene dicta sunt; sed etiam, si quem illorum de recta via deviare contigerit, errores modestè feram. Neque solum hoc eis attribuo, quibus, meo iudicio, & auctoritas, & rerum multarum scientia fuit; sed & quandoque nostris senibus, quamvis deliris, amplius honoris defero, quam vel ipsi digni sint, aut ultra fortasse, quam illi expectent. Sæpe etiam eos ita pertuli, ut neque eorum maledictis moverer, neque contumeliis. Nam ita, cum adhuc puer essem, audiebam à Sapientibus dici, senes esse communes adolescentinum patres: quos etsi nulla alia res facit nobis reverendos, satis est, quod majores nati sunt. Postea semper illos in honore habere mihi constitui, & eos modestiâ vincere, quoties ab illis, non ut volebam, exceptus essem. Et ut ad senem nostrum veniam, nulla res mihi ab eo gravis venire poterat: sive tantum pro illis commentariis impenderit, sive minus, ego pretium non minus æqui animo ferò, quam his diebus literas ejus, quibus in me paulò magis invecus fuit, quam vel ætas sua, vel ratio amicitiae nostræ posceret. Sed hæc ad illum non referes, ne ipsum adhuc molestum mihi reddas. Visus enim est animus suum mihi restituisse, postquam sibi lætæ fuerunt literæ meæ, quibus non aliter quam aqua incendium illud, quod inceptum erat, extinxi. Curabis ergo, ut illo deinceps meliori amico utar: & cum habueris, cui possis illos commentarios committere, non prætermittes occasionem illam, quo mirari ipsi mihi possim. Vale Patavii septimo Idus Decembris.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

Adie, qua superiores literas jam absolveram, Pater optime, multos menses postea intellexi illas semper in porta stetisse, tanta est enim hominum negligentia. Nam quibus in rebus sæpe maxima negotia continentur, ita facile patiuntur ea neglecta esse, ut nulla nec humanitas, neque fides inesse eis videatur: quibus si per modestiam nostram irasci liceret, non mediocriter illis succensendum esset. Quod enim genus hominum hoc est? Qui sæpe, cum aut ultro hoc sibi officium deposcant, aut precibus inducti polliceantur se his satisfacturos, à quibus literas, seu mandata accipiunt, nullam omnino vel nostræ voluntatis, vel officii sui rationem habent. Quod vitium nisi ita usitatum viderem, ut jam in consuetudinem receptum esset, plura de hac re verba facerem. Sed cum alia sint graviora, quæ non hominum negligentia, aut incuria (ut dicitur) sed odio, atque invidia suscipiuntur; vix hæc minora commemorare mihi vacat. Non dubito fortè idem etiam tibi accidere, quanquam tua dignitas non sæpe id experiatur propter tabellarios publicos, quibus non impune esset, si literas eis commissas non redderent. Nos verò in longè alia fortuna sumus, cum sit necesse aliquando his hominibus literas dare, cum quibus nulla nobis familiaritas est, neque amicitia: quo nonnunquam evenit, ut quæ tabellario- rum culpa est, nostra esse videatur. Sed vestrum est, qui dignitate, & potentiâ præstatis, non imputare amicis, si literæ suæ ad vos non deferuntur, aut si tardius, quàm oportet, redduntur; & cogitare, dum aliquid à vestris scribendum est, literas committi, sed ab eis, quibus commissæ sunt, non reddi. Hoc itaque vestræ humanitatis, ac sapientiæ proprium est, omnia in amicorum officio, potius fortunæ, quàm consilio imputare. Vale Patavii.

GA.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO, ET VALERIO
MARCELLO

S. P. D.

Etsi paulo ante, quàm à vobis discederem, satis quid essent facturus utrumque vestrum admonuissem; tamen quia omnia incerta erant, totam rem meam ut satis impeditam reliqui: nec in meo discessu vos, quod maximè optabam, allocutus fui. Cum enim in portu fortè navem expeditam invenissem, & essem rebus, quas agitabam, vehementer occupatus animo; navem conscendi, nemine meorum salutato, & iter Patavium feci: in quo etsi nulla gravia, tamen multa impedimenta perpeffus fui. Postea verò quàm in eam Urbem me contuli, quædam melior spes rei bene gerendæ mihi oblata fuit. Magno enim desiderio meorum exceptus fui: qui, quo minus de meo reditu sperabant, eo magis gratulati mihi sunt. Timuerant enim, ne Urbis vestræ magnificentia me detineret, aut ne vestræ illæ opes amplissimæ plus apud me valerent, quàm consuetudo, & memoria studiorum suorum. Et fortassis duo illa me tenuissent, nisi multa vestram opinionem, & ferè omnia meam decepissent: quem locum non prosequar ulterius, ne ingratus videar adversus Civitatem de me optimè meritam. Rejiciebam igitur hanc omnem culpam honestius in tempora, quàm ut dicerem vestros homines ad omnia meliùs, quàm ad literas & natos esse, & exercitatos; præsertim, cum etsi non multos, tamen aliquos Romano ingenio, & antiqua virtute egregiè instructos olim audiverim, & hodierno die plures cognoscam. Modum itaque huic rei faciam, & utar modestiâ, quam sæpe in utroque vestrum, ut multas alias virtutes cognovi, & laudavi. Redeo ad Urbem Patavinam altricem bonarum artium. Cum ergo in eam appulissem, visus mihi sum quasi domum rediisse, & advenisse tanquam ex aliqua peregrinatione in patriam mihi exoptatam. Ubi etsi multos ex meis desiderarem homines certè eruditissimos, nulla tamen res agebat

bat animum meum, quàm quia neminem hîc Danielem, aut Valerium habebam, cum quibus de communibus studiis, & cæteris rebus conferrem, Sed postquam ista res nostrâ tulit, ut unâ esse non possimus, constitui bene uti rebus præsentibus. Nam aut nulla mihi videtur in rebus humanis prudentia; aut in eo maximè consistit, quo se homines bene ad præsentia accommodant. Est enim Euripidis Græci hominis quædam in tragoedia sententia, postea à quodam nostro Latino (nam incertum est, quis auctor fuerit) in latinas literas versa: *tempori aptari decere*. Nec satis probo quosdam Philosophos, qui prudentiam volunt esse virtutem ex præteritis futura divinantem: quam si ad divina referant, ego illis etiam si præteritorum memoria facilè consentiam, omnia non aliter, quàm præsentia, quamvis procul posita, illam intueri. Si verò ad humana, quid de futuris possunt homines cognoscere, cum rerum præsentium scientiam ullam, si Academia credimus, aut admodum parvam habeant. Sapientes itaque illi sibi ipsis fuerunt. Merus enim sapiens satis mihi instructus videbitur, & ornatus ea virtute, si omnia æquo animo, ut nunc sunt, perspiciet; in cæteris verò illud tantum dicet ex rebus ipsis oportere in consilium venire. Ea res fecit, ut maximè hoc tempore illa cogitarem, ac facerem, quæ in præsentia conducere mihi videbantur. Ex quo etsi multa incommoda mihi acciderint, ego tamen consilium meum non accuso. Neque tibi Daniel assensior, quamvis sis prudentissimus, illud, quod sæpe, cum adhuc absens essem, pueris meis, deinde præsentem mihi objecisti: omnia à me temere facta; ego verò dicam minus felicitè, sed non stultè: nondum hoc de me cognosco. Nisi fortè eam stultitiam appellas, in qua tot sapientissimos homines, & multos egregios cives tuos, & Magistratus socios habui. Quare non possum adduci, ut qui in rebus cæteris tibi sæpe multum credidi, hoc unum à te satis consideratè dictum sapientiæ tuæ concedam. Gaudeo tamen, quod eventum illum, quem ferè omnes timebamus, vestra bona fortuna fefellerit. Sed ubi ea, quæ magnam ruinam minabantur, processissent, eò tunc sapientissimus iudicio tuo fuisset; sed bene se habet, quòd tu potius me sapientior visus sis, quàm ut ea evenerint, quæ tunc vestre Reipublicæ im-

impendere videbantur. Quicquid sit, ego, ut ajunt, boni consulo: nam omnia à te amicè dicta, cum multa etiam feceris, haud dubiò. Illud autem consecutum esse maxime letor, quod ad naturam, & consuetudinem meam restitutus esse videor. Si verò non dabitur studiis meis cum dignitate frui, & in frequentia, atque conspectu multorum hominum doctorum, in quondam, in illis versari; ero tamen his paucis contentus, qui virtute, & pulcherrimarum rerum scientià id affecuti sunt, ut non possim eorum societatem, & presentiam nisi magnifacere: puta- boque satis magnam adesse gloriam, si hoc tempore illud intelligam mihi esse cum illis commune, qui majori sapientià sunt, & in maximà fama vixerunt. Habebo has reliquias honorum, ac fortunarum mearum eò chariores, quò solæ rebus aliis destitutum illæ me non deseruerunt. Id etiam patres in filiis observant, qui quò pluribus orbi sunt, eò superstites ardentius amant, & sibi gratiores habent. Arbitror autem non tantum ad rem pertinere, quòd magnis rebus abundem, quantum quo animo illis utar. Sed jam finem facio: intelligo enim me epistolæ modum excessisse. Scio nihil minus amicis, cum de rebus agendis scribunt literas inter se, convenire, quam gravitate censoris uti. Sed quia non dubitabam vos pro vestra in me benevolentia omnia velle; quæ ad me pertinerent, cognoscere; non solum ea scripsi, quæ à me scribenda essent, verum etiam quò me tulit impetus, ex his, quæ inter nos gesta essent, eò prosecutus fui. Feretis autem me, ut sæpe aliàs tulistis, si in scribendo ad homines prudentissimos, magis animo meo, quàm vestris occupationibus indulsi. Valet, & me sæpe de his, quæ apud vos geruntur, ac de omnibus studiis vestris certiore facite. Patavii septimo Calendas Martias 1413.

GASPARINUS BARZIZIUS
MARCO LIPPOMANO

S. P. D.

CUM pridie me convenisses, & item alii quidam nobilissimi adolescentes una tecum affuissent, ut de communibus studiis nostris commentaremur, ita à vobis discessi, ut paucis diebus interpositis, maturum ad vos reditum pollicitus fuerim. Sed longè aliter ac sperabam, res mihi successit. Vix enim Patavium applicueram, quod omnia mutata in melius ferè omnium sermone intellexi. Cum verò me in forum contulissem ad porticum, quæ jacet ad dexteram Vicarii Ducalis Curia, multos ibi obvios habui, qui tantam moram ultro accusarent; impellerentque me, ut Magistratus vestros adirem, ac me illis purgarem. Ego verò, etsi maximè gauderem, quia videbam magnam spem mihi oriri ad eam dignitatem studiorum, quibus diu assueveram; tamen respectus vestrum omnium, & summa in me benevolentia tua faciebant, ut nil magis, quam ad vos redire optarem. Sed postquam id mihi edicto Magistratum exceptum vidi, cogitavi; *si id non poteram assequi, quod volebam, id saltem velle, quod poteram*; nam hanc etiam ex veteri comœdia sumptam esse à * Terentio sententiam memineram, quam sæpe multi sapientes secuti essent. Si ergo vobis morem, ut oportebat, non gero, tu id mihi vertes; & hanc pro me veniam ab his, qui convenerant tecum, impetrabis. Spero vos mihi non futuros difficiles; præsertim cum tu ipse videris multos ita refrixisse, ut nullam omnino horum studiorum curam agerent: quod ego te ægerrimè pati, & vicem meam vehementer dolere intellexi. Meritò itaque maximas habeo tibi gratias; & si quando casus tulerit, etiam referam; cogitaboque hoc mecum sæpe, quomodo tibi fatis gratus videar, qui nihil hoc tempore omisisti, quod aut famæ, aut rebus meis accedere intelligeres. Vale Patavii sexto Calend. Martias 1412.

GA-

* In Andria Act. 2. Scen. 1.

GASPARINUS BARZIZIUS
VALERIO MARCELLO

S. P. D.

CUm jam absolvissem literas, quas ad te, & Danielē nō-
strum dederam, Hieronymus tuus me convēnit, & ultro
mihi pollicitus est operam suam apud Quæstōres nostros pro pe-
cunia mihi numeranda. Vix duo, aut tria verba mecum fecit.
Sequenti die, cum jam sol ortus esset, me ad unum ex Quæstori-
bus duxit. Quid egerit ibi pro me, & qua celeritate negotium
meum confecerit, ex hoc potes cognoscere; quod omnibus
posthabitis, non argentum, sed aurum statim mihi usque ad sum-
mam, quam expetebam, numeratum fuit. Vides Marcelle mi,
quo animo apud fratrem tuum exceptus sum, & quantis mole-
stis ipse me liberaverit. Discussit enim hoc suo in me officio om-
nem agitationem animi, in qua eram; & omnia consilia mea,
quæ nondum satis certa erant, confirmavit. Tales mihi amicos
Valeri comparasti: hæc sunt opera tua: hæc artes, quibus ute-
ris. Non solum enim quos tibi semel amare constituis, charissi-
mos habes; sed etiam efficis, ut non minus à tuis, quam à te ipso
diligantur. Non habeo, quas tibi possim gratias agere, cum
vix queam verbis dicere. Sed unam inter tot merita tua mo-
lestiam sentio, qua tuâ præsentia careo. Scis quàm sæpe omnes
apud te solebam curas deponere; & de omnibus, quæ ad me
pertinerent, conferre tecum, & tuo maxime consilio uti. Nunc
hoc solatio privatus sum: quod ego, nisi te prope diem expecta-
rem, vix possem perferre; sed ut spero, in tempore aderis, &
te, quantum volam, utar. Interim sæpe de me cogitabis, nec
prætermittes ullam occasionem ad me scribendi, quoties dabitur
tibi, cui literas possis committere; nam etiam ego idem facturus
sum. Sic enim ego tuam absentiam, & tu meam æquiori ani-
mo feremus. Vale, & me sæpe tuis paribus commenda. Pa-
tavii sexto Calendas Martias 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO BARBARO

S. P. D.

CUm pridie quàm à te discederem, satis de omnibus ad me pertinentibus, quid essem factururus, certiore te fecissem; navigavi, ut scis, postridie Patavium. Quo animo ibi ab omnibus meis exceptus fuerim, puto te optime ex Daniele nostro intellexisse. Unum autem est, quod hoc tempore à te vehementer expecto: cura, si me diligis, ut Christophoro* nepotico dentur illa argumenta, quæ Antonius Luscus edidit in orationes Ciceronis. Maxime etiam ego Plutarcho meo, quem si ab amico non poteris repetere, nihil omittes, ut saltem tuo possim uti: est enim utraque res mihi pernecessaria, si volo satis à me factum esse expectationi eorum, qui me non solum amant, sed etiam magno studio colunt. Videbis ergo, qua ratione id mihi perficias, & ego maximas tibi gratias habebo. Vale Patavii quinto nonas Martii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
PETRO BARBARO

S. P. D.

QUod Antonius amicus meus, & modò etiam tuus à te exceptus perhumanè fuerit, prius literis ejus, quàm tuis, certior factus sum. Scripsit enim ad me, te sibi ad omnia, quæ ex te optavit, officiosissimum fuisse. Quare magnas habeo tibi, & dico gratias, qui illis, qui mei sunt, tam liberaliter te ipsum præbes. Numeravi ducatos octo Francisco nostro, quamprimum ab amico mihi renunciatum fuit, se illos abs te suscepisse. Curabis, ut egregio viro Joanni Lauredano charus sit; nec cum tantum ex habitu, quantum ex animo judicet. Vale Patavii.

GA-

* Nempe Jacobi fratris filio.

GASPARINUS BARZIZIUS

LUCHINÆ EX MARCHIONIBUS
MALASPINIS

S. P. D.

SI ex bona causâ, & tuo consilio liberos tuos, qui apud me profitebantur, ad te reducis, gaudeo plurimum, & tuum factum laudo: nam & me curâ magnâ relevasti, præsertim hoc tempore, in quo nihil certi video, nec satis scio ubi consistam; & si ex re tua erat, bene tuis consuluisti. Si verò aliqua animi perturbatione, aut impulsu alterius hæc à te sunt deliberata, doleo magis tuâ, quàm meâ causâ: cum illud tibi acciderit, quod illi agricolæ, qui omnes labores, ac totius anni impensas uno die consumit, cum falcem mittit in segetem nondum maturam. Sed puto omnia à te prudenter fieri, nec aliquid te agere sine causâ. Tradidi ergo, ut voluisti, hos tuos adolescentes illis, quos ad me, ut ita facerem, misisti. Utinam illos tam incolumes ad te deducant, quàm in hodiernum usque diem conservavi; & quàm sospites manibus eorum, ac fidei commisi. Hortor, ac moneo, ut summam curam circa illos adhibeas, ne tuâ negligentia tempus amittant. Quod ad me pertinuit, fideliter gessi me circa salutem, ac disciplinam eorum. Non potui, cum fortunæ mihi nunc iniquitate bellorum sint tenuissimæ, commodius eos alere his opibus, quas non habebam: quæ res, ut multis signis percepi, fuit tibi, & Joanni Suardo molesta. Sed cum bene cogitaveris, judicabis nihil fuisse mihi in ea re succensendum; si pecuniis meis, quæ nullæ erant, liberos vestros alere non poteram: quos vos omnes, cum opulentissimi essetis, & tota res ad vos spectaret, tamen egere vestrâ negligentia patiebamini. Hæc tam libero animo ad te non scriberem, nisi tuam modestiam cognoscerem, & omnia bene audire, quæ verè dicuntur. Ego enim, ut semper amicus fui, ita liberos tuos, quantum in me erit, bono animo & colam, & amabo. Vale Patavii sexto Calendas Septembris 1412.

Gasp. Barz. Pars I.

T 2

GA-

NUllum præternisisti officium, Pater clementissime, quod ad levandum mororem meum pertineret; ostendisti enim, quantum me hoc tempore amares, cum & literas meas non posuisti sine lacrymis legere, & tamen non desisti me per tuas consolari, ac tua gravi oratione adhortari, ne rebus meis diffiderem. Postea enim quam tuas literas legi, sensi fortiori me esse animo, ac majori ad sustinendum meas res adversas. Utar ergo consilio tuo, Pater optime; nam nemo est, qui magis apud me vel auctoritate, vel benevolentia valere debeat. Omnes itaque cogitationes meas ad Deum referam; & quantum mihi per humanitatem meam licebit, subtraham me non solum à præsentī molestia, sed etiam à timore, in quem causā rei familiaris incideram. Si autem majora visus sum tibi sperare, quam pati ante ista tempora, in quibus sumus; imputabis dolori meo, qui non sinebat me in tanta calamitate perspicere, quid in re esset. Non dubito omnia apud vos adhuc jacere, & vulnera Ecclesiæ propter vetustatem majora esse, quam tam brevi tempore curari penitus, aut sanari omnino possint. Sed illud mihi in tanta ægitudine animi accidit, quod plerisque ægris: qui si fortè nacti sunt aliquem insignem medicum, etiam si incurabili morbo laborent, tamen putant, se non posse juvari nisi ab eo, in quo summam spem habent. Tu verò, Pater prudentissime, non tibi animum deesse ostendisti, sed facultatem, & fortunam. Quod tuæ sapientiæ erat, juvisti me consiliis tuis; nec minus hoc remedio profuisti mihi, quam cæteri auxiliando potuissent. Nescio quomodo omnia coeperunt postea faciliora mihi esse; sensi enim mihi summum amicum esse Fantinum Dandulum, hominem, ut nosti, sapientissimum, & apud suos loco illustri natum, quo nunc optimo Prætorē utitur Civitas tua. Is cum de casu meo certior factus esset,

esset, ut est serè omnium animo facilissimo ad pietatem, adiecit ducatos quadraginta illi summae, quam prius ex publico Aëratio à Quæstoribus nostris percipiebam: non quod ea, & superiores pecuniae sufficiant ad impensam dimidii anni, sed minus ad summam restat. Unam verò familiam Marcellorum meorum ita effusam ad omnia officia inveni, ut jam nihil non commune mecum habeant; & ut alios summos viros, & gravissimos in ea domo præteream, unum præcipuè nactus sum Valerium Marcellum, cum quo omnes curas meas partiri soleo: hunc & consiliorum meorum participem, & socium studiorum multis annis habui: idem multum literas tuas adjuvit, effecitque, ut maturius vellem omnem dolorem meum deponere. Hæc ad te libenter scribo, Pater humanissime, ut & minuas illam molestiam, quam maximam ex malis meis conceperas, & aliquid addas ad veterem benevolentiam in hanc tam illustrem familiam: quæ, ut te maxime colit, ita & me, quem tuum esse novit, jam in Marcellis suis habet. Tunc, ut facis, valde amabis: ego animo meo, quem olim tibi dedi, & liberis meis, qui tui sunt, addo etiam fratris filios; iis omnibus pro tuo jure mæris. Si quid aliud à me vis, quod majus sit, tuæ virtutes, quæ sunt maximæ, cautiorem me facient, & si opus erit, etiam defendent. Vale Pater amplissime. * Patavii septimo Idus Decembris 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS

NICOLA O BARZIZIO

S. P. D.

Mitto ad te orationem, quam nuper edidi pro novo Rectore exornando: nam cum tantum designandus esset Rector consensu illorum, qui solent ferre suffragia ad hujuscemodi Magistratus creandos; placuit novum jus constitui, cum ex tempore, tum etiam ex persona. Admissi enim fuerunt cives, qui, ut nosti, nunquam aliàs recepti sunt in hujusmodi suffragiis conferen-

* Anno 1412. scriptam fuisse à Barzizio hanc epistolam citra dubium est; in ea namque mentio fit Fantini Danduli qui erat illius anni Prætor, ut ex Jacobo Salomon. nasci. ipt. Patavin. in Fastis Prætoris,

ferendis. Quare novam orandi orationem à me habendam esse intellexi, in qua plura à me dicerentur pro tempore, in quo sumus, quàm pro re. Nemo enim ferè est, qui non sentiat justitiam in Magistratibus colendam esse, & multa ornamenta ad hanc unam dignitatem à latoribus legum esse delata. Habemus etiam * hominem egregiè doctum, & de quo nos omnes bene speramus, ut hanc Universitatem, quæ ad paucos redacta est, suo consilio velit, ac possit augere, & industriâ meliorem facere: qui à me, si prolixius orandi spatium ex more concedi soletet, pluribus certè verbis ornatus esset. Sed hæc hæcenus. Venio ad Philippum Tarvisinum, hominem, ut scis, magis acutum in disputando, quàm exercitatum in dicendo. Is cum vellet die statuto à suo Rectoratu discedere, eam orationem pronunciavit in conventu hominum sapientissimorum utriusque ordinis: cum etiam adesset vir magnificus ** Obizo Princeps Ravennas, vellem fortunatior in ea conditione fuisset; nam privata dissensione, quod sibi paucis ante diebus fuerat cum Jacobo Foroliviensi summo philosopho, ac nostrorum medicorum principe, ita affectus ad orandum venit, ut non magnam in Comitio gratiam haberet. Sed hæc, ut puto, non sunt tibi nova: qui cum adhuc operam philosophiæ, & cæteris artibus dares, quotidie videbas in hujusmodi Magistratibus aut creandis, aut dimittendis magnas seditiones oriri, ac multa fieri à literatis hominibus, quæ vix ferenda essent, si ab indoctis, & vulgaribus fierent. Cum hæc ad te scriberem, supervenerunt literæ tuæ, quibus mihi significas te in lectione Terentii perseverare, ac brevi incepturum Valerium Maximum: deinde à me requiris commentarios in tragoedias Senecæ, ac ipsas tragoedias; ais enim te sollicitari à quibusdam, ut sententias illarum eis exponas. Non probo consilium tuum, fili. Satis est, si feriatís diebus vacas Terentio; non feriatís verò Valerio: qui liber propter brevitatem historiarum, & singulares locos philosophiæ semper mihi visus est perdifficilis. Scis etiam in qua ætate es, qui vix dum ingres-

sus

* Fantinum Dandulum Prætorem.

** Erat hic ex nobili Polentanorum familia.

fus es annos pubertatis; sed, ut video, nova quædam ratio honoris, & dulcedo gloriæ te ad hanc rem impellit. Ego verò nunquam tibi dissuadebo, quin in hac ætate omnia facias, quibus omnes bene de te existiment. Sed monebo, ut ad hæc studia ita accedas, quod homines, ut ingenium, ita & modestiam tuam laudent. Habebis tamen à me quicquid optaveris, sed moneo, ut si tragœdias lecturus es, Romanam historiam, ac externam differas. Vale Patavii 14. 12.

GASPARINUS BARZIZIUS
PHILIPPO MARIÆ III.

Duci Mediolani

S. P. D.

GAudeo plurimum, illustrissime Dux, ac Princeps optime, omnia tibi auspiciis paternis feliciter cessisse. Video quidem publicæ pacis, ac otii talia per te jacta esse fundamenta, ut multis annis melius sperare nobis non licuerit. Cum enim ferè omnia periisse crederemus, ac omnes in maximo essemus timore, quò se vergeret tantum pondus; subito cuncta mutata in melius vidimus. Illuxisti quidem nobis Dux clarissime, & fortiter vincendo fecisti, ut tuum statum ex turbido, & procelloso subito illum serenissimum, ac tranquillum videremus. Postquam enim victis hostibus, illa tua Ducalis Civitas sua sponte in tuas manus pervenit; nemo fuit ex numero bonorum civium, qui non te, ut publicæ salutis auctorem aspiceret: nemo, qui non te parentem patriæ intueretur, cum omnes viderent (te absente) nunquam se posse aut otium, aut pacem sperare; cum intelligerent non tantum caritatem annonæ, sed famem etiam sævissimam jam incosuisse Urbem suam acerbè premere. Tu verò tuâ præsentia, ac victoriâ non tantum in præsens tempus ubertatem, sed etiam in futurum certissimam spem ingenuisti (te Principe) se nihil triste, aut miserum pati posse. Magna quidem hæc sunt, & quæ nulla unquam debeat ætas abolere: sed nisi provideris, quomodo hæc possint esse perpetua; timendum erit, ne fortè his rebus

rebus tuis certè magnificis, frustra lætati simus. Multa enim à te providenda sunt, multa cavenda; sed nescio, an aliquid aliud majus sit, quàm, ut quod apud Platonem * præclare scriptum est: ita totum corpus Regni tui procures, ne, dum partem unam tueris, reliquas deferas. Qui enim partem civium consulunt, partem negligunt, rem (ut ille inquit) perniciosam in suas Urbes inducunt. Quod periculum longè abfuturum à te scio; si te potius ad tuam naturam, & consuetudinem retuleris, quàm eorum, quibus ista displicent. Non dico, quòd homines sceleratos, & qui nullà tuà clemencià possent tibi fideles fieri, in patriam restituas; sed ut in bonis viris perficias id, quod cepisti; jube quàm sup bona illis restitui. Hoc est maximum, & summum, quod Deo possis hoc tempore, & hominibus gratissimum referre. Quoties verò procuraciones Urbium, & officia erunt à te distribuenda; vide, ut potius eligas ad quos illa velis deferre, quàm ut his hominibus deferas, qui in petendo sunt nimis attentì. Sæpe enim est melius cogere bonos viros ad honores, & dignitates gerendas, quàm illas ambiciosi pretio concedere; non enim emunt, nisi quod postea carius vendant. Proximum huic erit, ut assentionibus non aperiās aures; nec eos libenter audias, qui non querunt, nisi quomodo possint inflammare tuum animum, & in odium illorum adducere, quibus ipsi non sunt amici. Ministrabis autem omnibus æquabiliter justitiam, & maxime in puniendo. Eris clemens in eos, qui magis errore aliquo decepti, quàm fraude tracti aliquid fecerunt contra jus: præbebis te omnibus affabilem: non permittes aliquem à te tristem discedere: etiam si non possis illis re satisfacere, tamen bene eis respondebis; incredibile enim est, quantum omnes blandus sermo Principis delectet. Sæpe autem ostendes te civibus tuis, & quicquid à tuis Magistratibus fiat, sapius inquires; negligentia enim Principis impunitatem parit: impunitas verò immensos, infinitosque errores. Summa est: fac ut omnes te ament, ac mirentur; nihil enim aptius est ad Urbes tuendas, ut à Stoicis dicitur, quàm diligi: nihil alienius, quàm timeri. Curabis etiam,
ut

* Quem secutus: & Cicero de Officiis lib. 1.

ut diligentem rationem habeas de proventibus, & expensis tuis; ne plus effundas, quam facultas ærarii tui ferat; multa enim tempora accidunt: quibus, nisi pecuniæ sint repositæ ad dubios eventus fortunæ, necesse est, ut Principes aut præter æquum, & bonum suos cives premant; aut periculum sui status incurrant. In omnibus autem rebus consilio sapientum uteris. Plura sunt, amplissime Princeps, ad quæ animus erat te hortari; sed cum omnia perspicias tuo illo excellenti, ac summo ingenio, quæ potentiam tuam possint non tantum ampliore, sed etiam diuturniorem reddere; video, te admonitione non egere. Magis ergo ut fidem meam tibi probarem, hæc ad te scripsi, quam ut ullam ostentationem apud te quærerem. Unum est, quod à te velim maxime provisum esse; cum omnia feceris, quæ sunt optimi Principis, & quæ omnes tui cives laudent; illud summo studio curabis, ut te quam diu conserves tuis. Nec solum tibi à clandestinis insidiis cavebis, & cæteris periculis, sed etiam adhibebis omnem diligentiam circa tuum victum; in tua enim vita innumerabilium hominum salus est posita. Si hoc feceris, magis alienæ salutis, quam tæe consulēs. Vale, Principum clementissime, & me commendatam habe. * Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS

FEDERICO CORNELIO

S. P. D.

NOli putare, me tui oblitum esse, quod postquam à te discessi, nullas, ut pollicitus fueram, literas ad te scripsi. Nam, etsi magni bellorum motus hîc fuerint, non tamen officium prætermissem, nisi totum ferè tempus meum consumendum mihi fuisset circa negotia, quæ ad rationem publicorum studiorum pertinebant. Sed deinceps curabo; ut quoties dabitur, cui possim literas meas committere; nemo à nobis ad vos veniat, qui non à me ferat aliqua documenta nostrorum majorum, quibus te do-

Gasp. Barz. Pars I. V ctio-

* Anno 1412. scripsit Barzizius hanc epistolam gratulatoriam, postquam Philippus Maria Vicecomes rebelles cives devicerat, quod hoc anno contigit, ut ex Corio Istor. di Milan. lib. 4. fol. 307 pag. 1.

ctiorem in dies facias. Interim verò, quantum ætas tua patietur, apud Facinum * nostrum proficies: nec permittes ullo in genere bonarum artium te ab illis superari, quos & tua nobilitate, & parentum gloriâ longè antecedis. Vale Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
CAROLO SENONI

S. P. D.

ET si priusquam tuæ literæ mihi redderentur, ego jam omni officio meo, ac pietate in necessarium tuum per literas meas functus essem; tamen posteaquam intellexi, quòd valde adolescentem istum amares, magnus certè amoris cumulus ad meam pristinam in eum benevolentiam accessit. Cum enim pater ejus, homo nobilissimus, paucis diebus, antequam è vita excederet, illum fidei meæ commendasset, id effecerat; ut si (quod re non multo post accidit) ipse moreretur, longè majori studio in filio ejus effingendo, atque formando futurus essem, quàm si incolumis filio superfuisset. Multa, ut ita facerem, me adhortabantur: sed nescio, an aliud magis, quàm liberorum meorum respectus. Ea res maximè animum movit, ut talèm me in filio amici præberem, quales cæteros vellem in meos esse; si vel casus aliquis, vel natura illos vitâ, & auxilio meo privasset. Satis igitur hæc ratio me commovebat, ut juvenem istum haberem mihi commendatissimum. Accesserunt postea literæ tuæ, quibus mihi significas eam necessitudinem, quæ tibi erat cum patre ejus, dum adhuc viveret, commendasque eum magnopere mihi; neque id solum per tuas literas facis, sed etiam per Prætorem ** nostrum: qui, & quia te maximè diligit, & quia filius collegæ sui erat, non minus quàm tu ipse, pro amico tuo sollicitus fuit. Ego vero cùm his rationibus, quas ante dixi, constituiissem in animo habere ipsum charissimum; tamen, postquam de tua in eum neces-

fitu-

* Ventrariam Bergomatem.

** Fantinum Dandulum.

firmitudine, & benevolentia certior factus fui, & quòd is eum commendabat, per quem multa sum adjumenta vitæ, atque ornamenta consecutus; coepi multo chariorem, quàm prius, ipsum habere; scis enim amicitiam nostram non sumpsisse nuper initium, & extant plurima in me officia, & beneficia tua, quorum etsi tu oblitus es, nondum tamen ex animo meo cesserunt, neque unquam cedent. Nam cùm bellis civilibus patria mea coepisset exardescere, tu potissimum ad illud incendium restinguendum missus ab eo Duce * fuisti, qui tum ferè omnem Cisalpinam Galliam regebat: in quo ita omnes tumultus orientes virtute, ac sapientiâ tuâ compressisti, ut paucis diebus nulla omnino bellorum civilium vestigia apparerent. Multum debet tibi Respublica, quæ nulla fortè hodie esset, nisi tua fortitudine liberata, ac sæpe defensa, & conservata fuisset: sed plura, meo judicio, patria mea, cui cùm tu nihil deberes, tamen illud effecisti, ne tam citò illa in cineres rueret. Ingratus ergo essem tibi, qui patriam meam, qui cives, qui me ipsum conservasti; nisi filium necessarii tui plus etiam, quàm liberos meos amarem. Tantum igitur in eo expoliendo tibi polliceor, quantum & natura ejus patietur, & meo labore, ac industriâ effici poterit. Vale Patavii quarto Idus Aprilis 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

Quo animo sim, Pater humanissime, aut quo in statu sint res meæ, etsi non dubitem, facilè te posse pro tua summa sapientia conjecturam facere; tamen volui reddere te de omnibus rebus meis certiolem. Ab illo enim die, quo tibi de fortunis meis anno superiori multa scripseram, semper mihi postea deterius fuit. Secutum quidem est bellum, cui etiam

Gasp. Barz. Pars I.

V. 2

qui

* Joanne Galeatio Vicecomite.

qui propinqui non fuerunt, tamen terrore ejus, qui maximus in principio fuit, non parvam rerum suarum jacturam fecerunt. Multa præterea incommoda, quæ nunc taceo, huic malo accesserunt; cum interim propter desolationem communium studiorum eò res perducta fuit, ut qui sibi victum, aliquorum hominum literatorum concursu, habebant, destituti omnino fuerint, & in magnis molestiis positi. Nunc verò quæ spes in futurum sit, aut pacis, aut otii, aliud non dico, nisi quòd maximè timeo; ne ipse metus bellorum, qui nondum penitus potest ex animis hominum evelli, magnum aliquod iterum incommodum afferat præsertim his, qui studia quæretis, & literarum sequuntur. Sed quia ista non arbitror tibi aut nova esse, aut ignota, plura hoc loco verba non faciam. Nam per ea, quæ hîc de Romana Curia divulgabantur, hæc nostra incommoda, quæ nuper commemoravi, quasi ludus, ac jocus fuerunt præ illis, quæ vos passi fuistis. Sed hoc inter vestra mala, ac nostra refert; quod vos omnes pro vestra constantia constituebatis omnia fortiter à vobis ferenda; nos autem neque virtutem illam habebamus; neque si habuissemus, ea fortasse ita securo animo uti licebat; si nostros liberos tantum amare volebamus, & incolumitatem eorum appetere, quantum ipsa natura unicuique nostrum præscripserat. Ex quo necesse fuit, nos etiam in rebus minùs asperis aliquanto miseres fuisse. Sed res ierunt quòd illas vel casus, vel hominum error impellebat. Illud meliùs vobis accidisse gaudeo, quòd inter illa maxima, ac prope ultima adversa; in quibus ferè finè ulla spe exeurdi omnes jactabamini, repente quasi in sævissima tempestate splendor* quidam ab ipso Cœlo refulsit, ac supra naviculam Petri (ut vos soletis dicere) omnibus admirantibus, cecidit: qui non solum attulit vobis optimam spem, sed certissimam etiam salutem; quare nemo dubitaverit hanc rem tantam, ac tam insperatam, divino potius administratam consilio esse, quàm humano. Quis enim posset aliter sentire, qui in ipsa penè hostis vestri victoria audisset pacem tam facîle ab eo impetratam, ut

po+

* Concordia inita inter Joannem XXIII., & Ladislaum Regem die 15. Junii anno 1412. Theodoric. a Niem in vit. Joannis XXIII. pag. 20.

pōtius illa oblata , quàm petita videatur . Quid autem nobis futurum sit, qui adhuc in alto jactamur, nec sinè suspicione malorum sumus; etsi optimè sperem, nondum tamen satis perspicio. Illud autem boni in hoc timore assequimur, quod habemus Senatū in providendis rebus, quæ vel ad officia pacis, vel bellorum pertinent, sapientissimum, Magistratus vigilantissimos, cives autem omnes, ad quos status, & summa Reipublicæ spectat, in recuperanda pecunia pro sumptu belli maximè promptos: Ducem* verò exercitus talem, ut nulla in eo aut virtus, aut disciplina militaris desideretur. Est præterea ipsa Respublica opulentissima, ac florentissima omnibus copiis, ac rebus necessariis ad maximas res conficiendas; ut in perpetuum facilè omnia suppeditare posse videatur, quæ vel ad constantiam bellorum, vel ad victoriam pertineant. Sed hæc missa faciamus; intelligo enim me aliquanto longius provectum, quàm à principio constituissē. Venio ad ea, quæ me propiùs tangunt. Nescio, an ii motus, ac perturbationes rerum, de quibus paulo ante dixi, magis incommodo cuiquam cefferint, quàm mihi uni, qui non solum publicum timorem comitatus fui, sed etiam antecessi: neque me opes meæ tam sollicitum reddebant, quia magnæ, & amplæ essent; sed magnitudo familiæ, quæ post me trahenda erat, & paucae quædam reliquæ fortunæ timidiorē faciebant, quàm fortè homini literato conveniret. Hæ ergo res, quas dico, me non sinebant quicquam deliberationis, aut consilii capere. Navigavi credo plusquam millies, ibam, redibam: is rerum mearum exitus fuit, quod dum eas maximè conservare cupio, penè funditus peridi; subjeci enim libros meos hastæ, quod vix possum ad te, qui literatissimus es, sinè summo dolore, & lacrymis scribere. Alienavi quidem à me ea, sinè quibus cæteræ meæ res satis salvæ esse non poterant; & quod deterius est, illa, quæ remedio maiorum meorum comparaveram, quò studiosius servare, ac tueri volebam, eò citiùs amisi. Aliud non restabat, nisi ut, sicut libros, quos æris alieni causa, quod magnum contraxeram, proferrebam emptoribus, etiam non cupidis; ita & libros, quos multos

ha-

* Carulum Malatestam.

habeo, creditoribus in solutum traderem, quanquam in tanta fame hoc à me periculum aberat. Tandem Patavium cum meis redii, libris imminutis, & familiâ auctâ. Timeo, ne possim diu hîc esse, nec satis habeo, quòd me hoc tempore cum tot filiis conferam. Habes ergo, Pater optime, quàm deteriore loco res meæ sint, quàm olim, cum ad te scriberem; & tamen miserrimus mihi videbar. Quæ autem spes in posterum sit, aut apud quos homines posita, cum à te recessero, nemo erit, cui satis confidam; nam aut qui mihi amici sunt, non possunt rebus meis opitulari: aut si qui inveniuntur, qui auxiliari possint, fit, ut in maximo concursu, ac frequentia contendentiū mecum apud illos de eadem re, ipsi mihi præferantur, vel quia magis molesti sunt, aut quòd attentiores, ac diligentiores in petendo quod volunt: mihi verò propter occupationes meas illud ferè accidit, quod ægro illi, quem cum nemo tempestivè deferret in piscinam, aliis prævenientibus, ipse multis annis in ipso aditu languebat. Non dico, quòd amdre, & benevolentia minus apud meos acceptus sum; sed quòd talis fortuna mea est, ut cum jure potior sim, tamen beneficio inferior existam. In te autem nihil tale mihi timendum esse video, cum & eò tua virtute, ac sapientia provectus sis, ut plurimum tuis prodesse possis; & in conferendis beneficiis omnes dicant eam in te esse prudentiam, atque constantiam, ut nemo extorquere possit à te illud iudicium, quod semel in delectu amicorum tuorum feceris. Tu ergo solus efficis, ut omnem spem meam, ac omnes cogitationes in te unum conferam. Noli quæso pati, te vivo, me esse miserum. Moveat te animus meus, moveant fortunæ, & ipse denique numerus filiorum, pro quibus magis, quàm meâ causâ discrucior. Non contendo apud te, quod me locupletem facias, aut quod his rebus exornes, quas nunquam nimis concupivi. Fac tantum, ut tot adolescentulorum ingenia adhuc crescentia possim producere. Quod si aliquâ industriâ meâ, aut labore fieri posset, te ita agente, nullâ aliâ re malletm familiam meam, quàm quæstu meo alere. Si vero id nimis; vide, si à te aliquod beneficium impetrari potest iis meis liberis, qui tui sunt, aut alteri eorum, quo sibi, ac suis sumptus possint suppeditare ad aliqua bonarum artium studia. Quod

-si opti-

si optimas cogitationes, ac studia tuæ in me perpetuæ benevolentia fortuna semel, atque iterum fefellerit; non tamen cessabis de me sæpe cogitare, & omnia dicere, ac facere, quæ me possint ab his malis, quibus conficior, eximere. Judicabis ex multis, & maximis laudibus tuis nullam esse majorem, quam si tuo præsidio tot liberi mei non solum vitam habeant; sed etiam quidquid optimarum artium, ac disciplinarum consecuti fuerint, tibi uni attribuant; ego enim, quantum in me erit, vitam citius amittam, quam hanc spem in te positam. Vale Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

CUM de rebus, quæ & tibi, & Romanæ Ecclesiæ his diebus adversè acciderunt, Pater Reverendissime, nihil adhuc certi haberemus, multaque huc de te afferrentur quotidie nova, quæ penè me exanimarent; non prius potui de tua salute certior fieri, quàm id mihi significatum fuit per Protonotarium Venetum, hominem tui, ut nosti, amantissimum. Is enim, ut est rerum ad te pertinentium curiosissimus, narravit mihi, se & literis, & sermone multorum cognovisse, quòd salvis rebus tuis, incolumnis ex manibus hostium evaseras. Sed tamen aut ubi esses, aut quàm prope à nobis perventurus, dicebat, se nondum vel à tuis, vel ab aliis audivisse. Ego verò, cum in tanto periculo jam ferè de tua salute desperarem, visus mihi sum ex iis, quæ ipse de te magna cum voluptate retulerat, quasi revixisse. Postea verò quàm idem mihi renunciavit te Bononiam adventasse, majorem aliquanto lætitiâ animo concepi, quod saltem in Urbem non procul ab hac nostra pervenisses, quàm ex tuo casu tristitiâ. Cogitabam enim te satis esse ad omnes res asperas ex superioribus temporibus exercitatum; nec ullam posse tantam rerum mutationem accidere, in qua non tibi magno animo constares. Si quid autem erat, quod in ea re aliquam tibi molestiam

lestiam attulisset; totum id judicabam non tuâ, sed Reipublicæ causa contractum. Non ergo putavi quicquam mali ex hac, velut quadam tempestate repente orta in Ecclesia Dei, ad te posse pervenire. Nihil, ut dixi, quantum ad communem hominum jacturam pertinebat; sed ego in hoc ipso tuo periculo timebam & mihi, & cæteris amicis tuis: quibus ut semper maximo ornamento fuisti, ita postquam ad hanc prope summam dignitatem assumptus es, dedisti non parvam spem, te incolumi, nunquam rebus nostris diffidendum; & hoc ipso te maximè beatum arbitror, quòd nostra salus in tua dignitate sit posita. Sæpe quidem, ut de cæteris rebus tuis, quas semper admirari soleo, ita & de hoc tuo in nos omnes animo sermonem cum amicis tuis facio; sed cum nullo sapius, quàm cum hoc nostro Protonotario; est enim incredibile, quanti omnia tua faciât: quoties enim eum convenio, aut me hortatur, ut aliquid ad te scribam, aut ferè totus sermo de tua sapientia ab eo consumitur; vel quod nihil me judicat libentius, quàm de te audire, vel quod tantum animo tibi affectus est, ut sibi temperare nesciat. Non negabo hodie tibi affectum meum; cum enim prius charissimum haberem propter societatem communium studiorum, dehinc verò sua dignitate illum colerem; coepi postea, quia te summe amat, multo pluris auctoritatem suam facere, judicaviq;e unum ex paucis, qui apud nos essent, in quem omne officium meum, atque reverentiam conferrem. Sed jam longius progredior, quàm à principio instituissem: redeo ad ea, quæ supra mihi proposueram. Plurimum & gaudeo, & gratulor, quod fortuna te nobis conservavit; nec est passa, tuam salutem, quæ nobis penè charior est, quàm vita nostra, à publica salute disjungi. Neque puto de restitutione Ecclesiæ melius alio tempore sperandum esse, quàm quò majores persecutiones patitur. Necessè est enim (nisi deos Gentium colere volumus) ut hi, qui rerum potiuntur, & se Principes dici volunt, aut hoc tempore è somno excitentur, & communem Rempublicam armis inimicorum perturbatam vindicent; aut nunquam expergiscantur, & huic ipsi Regi * serviant, qui sibi maxi-

* Ladislao

maximæ voluptati ducit, non solum Ecclesiæ statum evertere, sed etiam publicum totius Italiæ otium, ac pacem perturbare. Quod si receptum non est, nobis certè de * Romana Ecclesia optimè sperandum videtur, ac de tua felicitate vel conservanda, vel augenda confidendum. Vale, & ut soles, me valde ama. Pata-vii Nonis Quintilis 1413.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI BARZIZIO

S. P. D.

BInas à te recepi literas, quibus tuam diligentiam, & summum studium nobilissimi viri Valerii Marcelli in res nostras ad me scripsisti. Ego verò, ut illius officium, ita industriam, & sollicitudinem tuam laudo, & te hortor, ut non defatigeris, maximè hoc tempore, omnia, ut facis, ratione, & consilio perficere, & sæpe ad me scribas, quo in statu omnia nostra sint. Vehementèr autem à te quàm sæpe literas ad me dari desidero, quid agat puer ille divini ingenii Guinifortus meus. Scis quantum eo delecter propter illam incredibilem vim naturæ, quæ annos suos ultra indolem omnium puerorum, quos ego noverim, iudicio meo anteceffit. Nihil, Joannes mi, potes facere, quod magis à te expectem, quam te summam curam hujus pueri gerere. Quantum enim proficiat in te est, cum discendo ut nullus terminus, ita etiam nulla ei molestia sit. Servabis autem in eruditione, & doctrinâ illius non solum diligentiam, sed etiam modestiam, & humanitatem; nondum enim, ut nosti, agit ** annum septimum, quamvis jam par sit multis adolescentibus, qui circa prima rudimenta satis instructi sunt. Trahitur ergo multum ætas

Gasp. Barz. Pars I. X illa

* Hoc anno Roma capta à Ladislao Rege die 8. mensis Junii, fugit ab Urbe Pontifex cum Cardinalibus. Theodoric. a Niem in vita Joannis XXIII. pag 21.

** Natus enim fuerat Guinifortus anno 1406. ut ex epistola Guiniforti ad Joannem Augustinum, & Christophorum Barzizios Mediolani scripta decimo quarto Calend. Aprilis anno 1438.

illa ad amorem literarum, blanditiis, & quasi ludo magis, quàm timore, & flagellis: hac ratione puto veteres appellasse eos, qui his literis, & huic ætati sunt præpositi, magistros ludi; quod ludo quodam pueri sint ad rem eis novam, ac infuetam alliciendi. Hæc ad te non scribo, quia de tuo studio dubitem: omnes enim, qui à te ad nos veniunt, curam, ac sollicitudinem tuam in omnibus rebus nostris cum laudant, tum illud te accuratius facere dicunt, quod ad Guinifortum meum pertinet; sed ut intelligas me tanti hoc officium tuum facere, ut nulla res sit, quam pro nostra necessitudine magis à te fieri expectem. Vale Patavii 1413.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

JOannes Sacerdos, unus ex secretis familiaribus tuis, Pater optime, nuper à te veniens me convenit, multaque de meo statu percunctatus est, ut à te in mandatis habuerat; ex quibus incredibili voluptate me affecit. Admiratus enim fui, quòd inter maximas res, & summas occupationes tuas, quas unus majores cæteris Patribus pro publica salute suscepisti, vacaverit tibi etiam de fortunis meis, atque de omni casu meo cogitare; ex quo, etsi à te valde amari semper judicaverim, nunquam tamen de tuo in me summo amore certiolem, quàm hodierno die fecisti. Gaudeo medius fidius, neque id mediocriter, quòd me tantum diligis; sed non minùs tuâ causâ, quàm meâ delector, quòd nil apud te cum sim emeritus, tamen maximum in me benevolentiae tuæ studium contulisti: quod ego non possum nisi tuæ virtuti attribuerè. Amare quidem eum, à quo multa in nos beneficia, aut benefacta extent, cum id etiam barbaræ inter se observent Nationes, non id magnæ esse laudis duco; qui verò extremâ eum benevolentiam profequitur, quem nullo in se beneficio, sed nonnullâ fortassis opinione dignum esse, qui à se amari debeat, judicet, illum ego divinum potius hominem, quàm humanum judico.

Meri-

Merito itaque non solum immortales tibi gratias dico, quod non pateris me de ea spe excidere, quam mihi olim dedisti; sed etiam huic tue clementiae gratulor, qui nullo in te beneficio meo, neque officio, in tuis me habes. Talem enim te nasci voluit Deus, & postea ipse te optimis praeceptis, institutisque confirmasti; ut nulla apud te major vel beneficiorum, vel amoris causa sit, quam ea, quae ad tuam virtutem augendam pertinet. Comparasti animum tuum ita ad omnia, ut omnibus, quibus honestè posses, velles prodesse, neminem offenderes; certumque haberes eorum delectum, in quos tuum officium, aut humanitatem conferres. A primo quidem illo die (nam juvat ab ipso usque initio repetere) quo ego me tibi commendavi, semper deinceps tua in me benevolentia major fuit. Nihil à me, quod aliquam dubitationem haberet, agebatur, in quo non tuo consilio uterer. Nunquam difficilem apud te aditum habui: nunquam me vel noctem unam hærere in dubiis rebus permisisti. Dehinc verò cum sapientiam, ac virtutem tuam ea dignitate, in qua nunc es, ornasses; neque tua absentia, nec splendor ille honorum (qui non bono exemplo saepe multos in oblivionem amicorum duxit) neque maximae occupationes impedimento fuerunt, quin frequenter de me cogitares, & me ultro per tuas literas ad bene sperandum hortareris. Casus autem meos, quos ego propter perturbationes temporum, tum morte viri optimi fratris mei, & graves, & acerbissimos perpeffus eram, ita consolatus es, ut omnem ferè molestiam tua in me pietate absterferis. Secuta est deinde rebus meis, quae mitior esset, quam fuerat superiori tempore, fortuna; & quod tu mihi jam prorsus desperanti praedixeras, Deus animum meum abjectum, atque jacentem erexit: nec, quod maximè verebar, necessaria adhuc defuerunt. Multa factor abesse, quae si adessent, tranquilliori animo essem. Quamvis enim opes ad necessitatem suppeditent, nondum tamen ad ornatum; neque video qualiter aut ingeniis tot filiorum, aut dotibus septem filiarum fortunae meae possint sufficere. Si quid ergo est, Pater humanissime, quo vel in praesens tempus, vel in futurum melius possis rebus meis consulere, quaeso, obtestor, obsecro, ut & fortunae meae, & virtutis tuae memineris. Nullum

Gasp. Barz. Pars I.

X 2

qui-

quidem laborem meum, nullum studium, aut diligentiam prætermittam, si quid erit, quod meâ possim industriâ efficere. Quod possum, tibi polliceor, animum scilicet gratum, memoremque tuorum in me, ac in liberos meos, qui tui sunt, beneficiorum. Sed hoc nihil ad tua in me promerita. Quod maximum, optimumque in hac re est, ex conscientia recte factorum, & à tua virtute repetes. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino

S. P. D.

ET si nihil possit mihi exploratius esse, Pater clarissime, quàm tua in me perpetua benevolentia, ac summum studium; tamen vix credi posset, quàm novam semper voluptatem percipiam, quoties aliquid de tuo in me amore aut dictum, aut factum intelligo. Quod etsi audire frequenter accidit, nescio tamen, an alias clarius, quàm nuper id literis Petri Pauli cognovi, apud quem, cùm de me (ut scribit) multum sermonem habueris, & omnia mea pro tua consuetudine magni faceres; illud etiam iussisti, ut me amaret, atque ad me scriberet. Is licet pares in dicendo tibi gratias apud te sit acturus, non tamen potui, quin & per me ipsum idem facerem: non quòd officium istud homini & amico, & oratori non rectè commiserim; sed quòd mos animo gerendus fuit. Sic itaque, Pater optime, habeto ex omnibus tuis in me officiis, quæ multa, & magna sunt, hoc vel maximum esse, quod amicum hodie per te consecutus sum: quo haud scio, an alius vir melior sit, doctior certè, aut pluribus artibus instructior, te excepto, meo iudicio nemo. Ita enim cum ex his, quæ ab eo edita sunt, & quidem elegantissimè, tum sermone hominum non insipientium, qui frequens est, sæpe vulgari audio. Tantum ergo hac re tibi debeo, quanti amicitiam hominis optimi, & eruditissimi facio; qui si solvendo essem, non differrem vel unum diem, sed statim hoc ære alieno me exsolverem. Nunc verò
cùm

cùm dicere nihil mihi esse religio sit (ut verbis Poëtæ comici utar) & me ipsum tibi superiori tempore pro multis aliis in me tuis meritis in solutum dederim; faciam quòd debitores non mali solent: qui non suppetente, unde suis creditoribus reddant, saltem hoc curant, ut diligentem calculi rationem habeant, versentque frequenter secum, quantum debeant. Conficiam ergo nova calendaria (nam priora jam tuis creditis omnia plena sunt) & in initio libri, in albo (ut dicitur) Petrum Paulum nostrum in receptum scribam. Summam autem non taxabo; est enim mea summa inæstimabilis; tu quanti voles taxabis, & ego ratum habebo. Vale Patavii pridie nonas Augusti.

GASPARINUS BARZIZIUS

A N D R E Æ J U L I A N O

S. P. D.

Nisi te, & Daniele nostrum ex animo diligerem, tantâ in scribendo ad utrumque vestrum libertate sæpe aliàs, & his diebus maximè, usus non essem. Necessè ergo vobis est, ut me feratis, judicetisque plurimum tunc vos à me amari, cùm maximè vobis molestus videor: aut amorem meum accusetis oportet, qui facit, ut videlicet possim æquo animo ferre, quod antiquæ consuetudini vestræ sit contrarium. Scis mi Andrea, olim me à vobis crebras habuisse literas, & tamen solitum esse, modò te, modò Daniele nostrum nonnunquam accusare, quia aut raras, aut perbreves epistolas ad me daretis. Nunc verò, cùm uterque vestrum sit in tanto otio, quod nullas prorsus habeam; ea re impulsus fui, ut pridie bellum vobis indicerem; nisi hos mihi paucos dies concederetis, quibus vobis frui possem: in qua re quantum profecerim, vos mihi non testes, sed optimi iudices estis. Iterum vobiscum per alias egi literas, ut quid de vestra in me amicitia sentirem, facilè ex verbis meis possetis intelligere: quibus adhuc à vobis nihil responsum est. Tandem Prosdocimo viro optimo, & religioso hoc negotium dedi, qui te moneret, ut Patavium usque cum nostro Daniele accederes: ubi locus mihi esset

esset multa inter nos de amicitia nostra expostulandi, & ultro querendi: quod si factum esset, plurima certe à me audissetis, quæ vobis aures perculissent. Non ignoro etiam vobis dentes esse, propterea vos potius apud me, quàm me apud vos esse cupiebam; quo liberiùs verba, meo more, facere possem. Puto contuissetis manus vestras, cum illud sciatis me multo plures vobis paratas habere: sed ut video, divinaſtis ita potuisse contingere: cavistis quàm prudenter à periculo isto. Vellem vobis irasci, sed non possum; nequeo enim inter medias querelas à joco abstinere. Verum ad Proſdocimum oratorem meum redeo. Habui literas tuas ab illo, & quidquid à te optaveram super illo indumento reficiendo, atque ornando. Quod autem utrique molestum fuerit, quia expeditionem pecuniæ cuique alteri, quàm tibi, & Danieli meo commiserim; optimâ id à me ratione factum defenderem, si possem de hac re vobiscum in præſentia disputare. Tandem habetote, quo facilius judicare possitis, qua in vos mente sim, me nihil sæpius, quàm de utroque vestrum cogitare; neque ullos homines magis, quàm vos diligere. Videte ergo quàm recte faciatis, qui homini amantissimo utriusque: homini, qui magis vos, quàm suos oculos diligit: non poteritis saltem quatuor dies indulgere, & aspectum vestrum tam modico tempore largiri; tunc vobis in mentem veniet, quis nostrum justè accusandus sit; & mirari desines mi Andrea, cur novo scribendi genere ad vos usus fuerim. Vale, & Danielelem nostrum de his, quæ ad te scribo, certiolem facias. Patavii duodecimo Calendæ Novembris.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO

S. P. D.

QUanto sum dolore affectus, mi Daniel, renunciato mihi obitu optimi juvenis fratris tui, ex hoc potes cognoscere; quòd ego, qui olim in domestico luctu meorum semper aliquid habui, quo mœrorem eorum aliqua ex parte levarem; nunc

nunc ita animo destitutus sum, atque omnino abiectus; ut neque tibi, neque viro sapientissimo genitori tuo possim hoc tempore quicquam præsidii afferre. Eoque magis id mihi dolet, quod hoc officio tam necessario non possum in te fungi ego: qui tibi uni plura debeo, quam cuiquam eorum, quibus certe plurima, & maxima debere me non nego. Quid igitur faciam, mi Daniel suavissime. Sæpe consilium coepi nihil ad te scribendi; ne hoc adhuc recens vulnus tuum, cum potius mederi debeam, exasperarem. Cavent etiam hoc idem medici; ne vulnera, quæ ipsi leviter obligaverunt, per aliquot dies omnino attingant; cum sæpe intempestiva curatio plus doloris, quam molestiæ attulerit. Quod etsi ratione fieri debere judicarem, permovebar tamen plurimum, & iudicio tuo, quod semper magnifeci, & communi hominum opinione, quæ est de summa inter nos benevolentia, & maxima necessitudine ita confirmatum; ut nemo dubitet, quantum ego te amem, & quantum invicem ego à te observem, & maxime diligam. Cui, qualiter à me occurri posset, nisi aliquid literarum super hoc tuo dolore ad te statim dedissem, prorsus non videbam; potuisset enim potius negligentia, quam consilium videri. Revocavi itaque me inde, constituique id minore amicitiae nostræ injuriâ fieri; si hujus tui moeroris, atque luctus me tibi socium, atque participem adjungerem, quam si huic famæ non consulere, neque naturæ meæ, neque consuetudini obtemperarem. Dabis itaque mihi veniam, si nihil præter lacrymas ad te fero; nec aliter de me judicabis, aut alio eris in me animo, quam soles in eos esse, qui cum ad te consolandi causa confluunt; tunc, etsi tuos magis luctus renovent, efficiunt tamen, ut nonnullam tu ipse ex lacrymis eorum inter illos moerores tuos voluptatem sentias; cum hanc animi tui ægritudinem multis communem intelligas. Hoc itaque genere consolationis, quamvis alieno, neque sapiente homine satis digno, levare te possum. Quod si pro singulari tua modestia hoc meum factum non probabis; ego totum crimen istud in te rejiciam: qui tuo merito fecisti, ut tantum te amarem, quod neque modum, neque constantiam possim in hoc tanto, & tam gravi dolore tuo habere; neque quicquam tibi, neque mihi provide-

videre. Cum enim casum hunc tuum cogito, nescio quo animo hujus amantissimi fratris tui mortem ferendam esse dicam: qui optimum genitorem suum, qui te fratrem dilectissimum, qui charissimam genitricem suam, atque sorores ejus virgines honestissimas, qui amicos omnes tanto luctu moriens, nuper confecit, ut nullo majori, neque pari, multis annis antea domus tua afflicta fuerit. Quid enim est, quod satis queri possim, aut fortunam accusare, quæ juvenem hunc, jam maximum domus suæ præsidium, & paulo post in sua Republica futurum Civem egregium, tam repente à vobis in ipso flore juventutis, ac præclaro vitæ cursu abstulerit? Neque id in patria inter charissimorum parentum complexus; sed adeò in extremis usque terris, atque à patria sua disjunctissimis, ut vestris triremibus nulla expeditio longior nota sit, aut magis vestris classibus periculosa. Ego certè, quod apud te excusatio sim, si meos luctus nimis videor effundere, facile ignosco doloribus tuis; quod præter illam singularem animi moderationem, talem fratrem fortasse magis, quàm homini sapienti conveniat, luges: quanquam scio te citò lacrymis tuis modum facturum. Neque de illa tua incredibili modestia animi, ac virtute dubito, quamvis id à te in præsentia fieri non possit; spero enim te hujus rei præsidium potius à prudentia tua, quam à tempore mutuaturum. Quod, etsi paucis nostrorum hominum concessum sit; tamen ea existimatione, quam de te homines doctissimi faciunt, non id facere, minimè dignum, ac decens esset. Sic enim te exoratum omnes volunt, qui te amant; & ego in primis, qui te maximè diligo, ut fortiter hunc tuum casum feras, ipseque miserandum genitorem tuum in hoc moerore alloquaris. Consoles etiam tuam optimam genitricem, ac omnes tuos, qui nunc dolore infinito tanguntur. Jam quidem tota domus tua ad te unum respicit. Amici omnes etiam attendunt, quod eis exemplum, quem dolendi modum statuas. Si enim magno, & invicto animo hunc tuum casum feres; multo majorem ex hac tua virtute gloriam, quàm ex desiderio amantissimi fratris tui incommodum, te referre senties. Vale, & memineris te Danielem esse, Patavii Calend. Novemb.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDRÆ JULIANO

S. P. D.

Secutus essem statim literas, quas super morte fratris ad Danielelem mitto; nisi Christophorus Parmensis, vir ut eruditissimus, ita meo iudicio nostrum omnium amantissimus, mihi significasset, quanta cum virtute Daniel meus hunc suum tam acerbum casum ferat. Narravit enim mihi non solum ita mortem ejus sapienter sustinere, ut neque fortius, neque prudentius quisquam talem casum ferre possit; sed etiam optimo genitori suo, atque matri foeminæ prudentissimæ magnam hujus inœroris partem, quem communem habet secum, levare. Amavi semper, ut optimè nosti, Danielelem nostrum, quia in eo multas virtutes cognoscebam, quæ etiam senectutem maximè exornant: nunc verò hunc hominem tantum admiror, ut paucos ei pares faciam, neminem verò anteponam. Non hæ sunt laudes hominis, qui in tanto splendore fortunæ & natus, & nutritus sit: qui nihil unquam adversi sustinuerit; sed aut sapientissimi alicujus, aut gravissimi hominis, quales olim Philosophos videbamus; aut alicujus, qui multos casus tulerit, & varias fortunæ injurias diu ferendo vicerit. Quæ, etsi verè mihi à Christophoro nostro relata putem, habeamque sibi tantam fidem, quantam homini doctissimo, & amicissimo haberi convenit; tamen maximè tuas literas expecto, ut per te certior fiam de hac summa, & incredibili ejus virtute. Quod si feceris, tantum ego huic divinæ virtuti suæ congratulabor, quantum vis ingenii, & otium meum permiserit. Vale Patavii Calend. Novemb.

HAbui nuper à Daniele nostro literas, quibus mihi significat, quo animo tulerit mortem optimi juvenis Andreae fratris sui: quas ego tardius ab eo absolutas puto, quia impeditus dolore maximo fuerit; scis enim, quantum ipse hunc fratrem amaverit. Est præterea homo omnium, quos ego noverim, singulari in suos pietate, & benevolentia. Judico itaque eum non solum propter causas, quas statim dixi, veniam dignum, quia has literas distulerit; sed nostra etiam laude prosequendum. Sed ad literas ejus redeo, quibus nihil propemodum unquam aut miserabilius, aut modestius legi. Cum enim attentissimo animo eas inspiccerem (fatebor mollitiem meam tibi) sæpe ab ipsarum lectione rejecit me dolor, & major quidem solito, qui non primo, sed longè acrior me pervaserat. Nunquam aliàs tantum sensi, quantam vim haberet inter homines sive amor, sive eloquentia, sive quod verius est, utrumque. Semper ingenium Danielis nostri maximi feci: semper humanitatem ejus, prudentiam, & singularem animi illius modestiam laudavi; propterea nunquam dubitavi hunc hominem in his virtutibus, multis & majoribus natu, & quidem gravibus, & honestis viris præferre. Nunc verò non solum alios, sed & se ipsum multum superare mihi visus est; nec facile dixerim, utrum in eo magis admirer aut ingenium ejus, quod certè maximum est, aut illas prope divinas in ea ætate animi sui virtutes. Ita mirum in modum natura sua ipsum ad utrumque composuit. De qua re, si mihi per occupationes meas liceret, ita judicium ejus ad te perscriberem, quo nihil à me ullo tempore studiosius, nihil verius factum esse cognosceres. Unum hac in re non præteribo. Cum me tandem recepissem, & ejus literas post aliquod tempus ad finem usque perlegissem; statim eas legendas tuli nobilissimis adolescentibus, qui apud me nutriuntur, horum studiorum gratia,

tia, in quibus te faciliè inter æquales tuos principem locum habere, & multis præstare video: Neminem autem ferè eorum in eo conventu vidi, qui ad hujus epistolæ recitationem non lacrymatus fuerit. Sive enim unumquemque pietas suorum, (quod frequenter accidere video) hoc exemplo tetigerit; sive naturali quodam in alienis malis affectu, qui aliorum vicem paulò minùs quàm suam dolet, ad eam ipsam rem impulsus fuerint; sive quia mihi non secus, quàm communi eorum parenti affecti sunt; plurimum angebantur causa amici mei, pro quo tantum dolorem me concipere palàm videbant. Omnes mirum in modum attoniti, atque stupentes aliquandiu steterunt. Quid autem de acerbitate illius casus, & de epistola illa judicarent, postera dies indicio fuit. Nullum quidem ferè conveniebant, qui homo doctus haberetur, quem non illico super hoc alloquerentur; declarabantque multis signis, quantum epistola Danielis nostri vel ad lacrymas, vel ad vim dicendi posset. Non nego tamen multos homines eruditissimos in admirationem hujusmodi generis dicendi tractos esse: plures etiam magno in legendo mœrore correptos: plurimos verò utraque re satis commotos fuisse, inter quos Valerius Marcellus, homo cum summo loco Patriæ suæ ortus, tum etiam summis, & maximis virtutibus ornatissimus, & earum artium maximè studiosus, sinè quibus neminem arbitror posse magnum civem apud suos fieri. Is enim, cum in primis observantissimus mei, & meorum sit, tam magno fuit animi mœrore implicitus, ut nullo modo totam illam epistolam perlegere potuerit. Affirmavit se neque audivisse, neque legisse multis annis quicquam, quod animum ejus tantum perstrinxerit; subiciebat enim quosdam in illis verbis, atque sententiis inesse velut doloris aculeos. Movebat ipsum præterea non modicum persona scribentis, qui ut verè, ita efficacissimè omnes doloris casus complectebatur. Dicebat autem illud, quod ego verissimum intelligebam, illam epistolæ primam, & majorem partem, quæ tota erat lacrymis, & tristitiâ perfusa; relinquere nescio quid tacitis sensibus majus, atque acerbius, quàm ipsa oratio significasset. Eousque verò maxima pars illius epistolæ nos omnes in mœrore detinuit, donec

Gasp. Barz. Pars I,

Y 2

ad

ad ultimam ejus partem pervenimus . In ea parte Daniel noster , quanta foret ejus modestia , ita nobis omnibus , qui tum ibi aderamus , certum fecit , ut omnes has animi nostri molestias virtute sua absterferit . Fuit quidem omnium una vox , hominem nasci non posse , neque nostro tempore natum esse , qui vel majori in suos amore , vel fortiori posset constantiâ animi , atque modestiâ in tali casu uti . Charus erat mihi antea Daniel noster , sicut nosti , & tantum quidem , ut neminem cuiquam esse chariorem putem ; sed , posteaquam in ea virtute ipsum conspexi : in qua me non posse consistere , & si nunquam aliàs , tamen in hoc suo casu maximè expertus fui : tantum amoris meo in eum accessit , ut nunquam eum , aut nunc verè dilexisse mihi videar . Bene ergo in hoc mihi factum puto , quod hunc amorem meum , quem inter ipsum , & fratrem suum divisum habebam , totum in Daniele nostrum non solum accumulatum transtuli , sed etiam valdè adauctum , & plusquam duplicatum sensi . Hæc ad te , mi Andrea , potissimum scripsi ; ut qui hunc omnium penè studiorum tuorum socium , atque adiutorem semper habuisti , cognosceres , quantum hominem istum majorem in modum amarem ; & quale de ipso judicium hoc tempore facerem . Nunc verò tuas expecto literas , quibus sententiam animi tui , & hanc de Daniele nostro laudem exornes ; nisi forte detentus es novo Magistratu , ad quem te nuper designatum , non tuis literis , sed sermone multorum intellexi . Vale Patavii pridie Idus Decemb.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

Postridie nonas Decembris redditæ mihi sunt à te literæ super morte nobilissimi juvenis Andreæ fratris tui ; neque aliter , quàm illæ à te expectatæ fuerant . Confirmasti enim eodem die , quo ipsas legi , judicium meum , quod ego certè semper maximum de te feceram . Neque ulla in re alia melius declarare pote-

poteras illam vel naturæ, vel animi tui magnitudinem, quam, posteaquam dolori tuo satis indulseras, uti illâ tuâ modestiâ singulari: quam sæpe tibi, ut multas alias virtutes præcipuè attribui. Nihil profectò erat, quod hoc tempore magis à tuis expectaretur: ego verò longè animo provideram, hoc tantum onus humeris tuis levari à cæteris oportere; neque id ipsum melius ab ullo, quàm à te ipso posse fieri. Quamvis enim patri tuo homini tum amplissimo, tum etiam sapientissimo omnia summa ad virtutem inesse viderem; tamen & propter ætatem, in qua est, & propter maximas suæ Reipublicæ curas, videbam illum hunc talem casum non satis forti animo laturum esse. Quid autem remedii sperare poterat huic dolori, vel à matre tua, foemina quidem prudentissima, sed in hoc tamen casu fortasse nimis pia, vel à sororibus tuis virginibus honestissimis: quæ omnes, etsi in ea parte virtutis, ac modestiæ positæ sunt, ut penè cunctas alias antecellere putem, foeminæ tamen sunt; & quod ego maximè ad excusationem earum accedere judico, summa necessitudine huic, pro quo tantum dolebant, conjunctæ. Constitueram itaque mihi, superioribus literis, quas pridie lacrymans ad te dedi, has oportere partes tuas esse; ut dolorem tuum, qui maximus erat, non solum cohiberes, sed etiam gravissimo viro patri tuo, matri, & omnibus tuis tempestivè adesses; faceresque, quod te pulcherrimè fecisse, tuis modò literis, intellexi. Amo te itaque merito, Daniel mi charissime; & si mihi ita loqui concedis, jam te admiror. Vide quid ad immortalitatem gloriæ tuæ casus iste attulerit. Cum enim multis hominibus, ætate inferior esses, & rerum multarum experientia; ostendisti mediis fidiis hodierno die non omnia vel ætati, vel sapientiæ concessa fore; quantoque multis in hac ipsa animi tui constantia superior esses, docuisti. Quid enim in casu tuo prætermisum est, quod vel ab homine, qui suorum amantissimus esse debeat, vel à prudentissimo viro pro tali causa exigì, desiderarique possit. Primum quidem hujus optimi fratris tui mortem ita flevisti, ut nemo fletus tuos legerit, quem non tecum flentem habueris. Cum verò impetum doloris tui sequeris, ipsam etiam domum tuam adduxisti, ut fortunam, ac deformi-

tatem

tatem suam in hoc recenti, ac novo funere deploraret. *Qua* in parte quis est, qui parietes ipsos, ac pavimenta, ipsaque tectorum tuorum laquearia sentire hos dolores, ac vivas non putaret voces edere. Quid illam miserandi genitoris tui gravissimam consternationem animi dicam: quam ea vi dicendi expressisti, ut vix locum illum præ nimia animi ægritudine unquam finire potuerim? Cumque id sæpius attentassem, semper impediabar lacrymis, cogebarque, quod toties incœperam, imperfectum, nec absolutum relinquere. Dicam tibi verè, Daniel mi suavissime: adeò ea in parte vehemens fuisti, ut nihil prope durius, aut difficilius expertus sum, quàm hujus loci mœrorem, atque tristitiam vincere. Moverunt certè me optimarum mulierum tam piæ lacrymæ; sed quia hic mos prosequendi funera suorum fletu soluto, ut ipsas decet, ita minimè viris convenit; vidi secundum sententiam, quæ tua est, modum in ea re mihi habendum. Illa verò doloris significatio, quam viri de se ostendunt, majorem quandam habet vim, ied occultio rem; nam, & abscissa eorum verba sunt, & cum maximè doleant, tunc eos dolorem suum aliis pudet ostendere: propterea sæpe vidi, quod in mœroribus suis, præsertim dum adhuc recentes sunt, conspectum amicorum, ac præsentiam fugerent. Multi quidem virtutis suæ conscii, tempore, judicantur inter illos dolorum suorum fluctus, ac tempestates non viros esse. Nolunt igitur, cum dolent, à suis conspici; cum sæpe aut verbum aliquod non se dignum ab eis excidat; aut vultus ipse, frons, oculi, ipsa denique membra omnia nonnullam fracti animi, & cedentis dolori suo significationem præbeant. Horum me gemitus, & interrupti, ac breves questus, plusquam credi possit, excruciant. Sed ad te redeo. Fecisti rem optatissimam, cum post has lacrymas, quas mihi excitaveras, legi, qua prudentia usus fueris; præsertim dum adhuc omnia, ut novissima, ita acerbissima erant. Delectavit me nimium illa tuarum literarum particula, in qua scribis te expugnasse dolorem tuum, ac vicisse. Nihil enim expectatione meâ dignius facere poteras, quàm & te ipsum, & hos exhortari ad ferendum hunc casum magno animo. Sed quia literas meas expectas, quibus animum tuum recreem (utor enim libenter

ter verbo tuo) non intelligo, quare tibi opus sit hoc officio meo. Illud habeo, de quo te admonere possum; ut si quando nimis hujus tui fratris absentiae te pigebit, ultimam partem epistolae tuae legas. Neminem habeo in hac re, cujus tantum apud me auctoritas valere debeat, quantum tua. Hoc si feceris, nihil erit, cur aut meas, aut cujusquam literas desideres. Vale mi Daniel modestissime. Patavii pridie Idus Decemb.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO

S. P. D.

Matthæus * Parmensis, vix è navi descenderam, convenit me; & pluribus verbis mecum egit, ut ipsum tibi eo modo commendarem, quo uti soleo, cum aliquid à te volo, aut causa mea, aut eorum, quos charissimos habeo. Illud autem, quod à te maximè optat, est; si quid est, in quo opera tua ei prodesse possit apud eum, qui eligetur ad Præturam Montaneanæ, pedibus, & manibus enitaris, ut ipse in Scribam assumatur; multa enim, si perfectum id à te fuerit, pollicetur boni viri officium: addit etiam nonnulla esse, quibus utrique vestrum alicui erit commodo. Dicit sperare propter summam necessitudinem, & benevolentiam, quæ est inter nos; literas meas magno sibi adjutorio apud te futuras. Ego verò, etsi plurima in homine isto esse sciam, quæ eum debeant commendabilem facere; nihil tamen est, quod in hac re vehementius moveat me, quàm quod utrique nostrum maximè confidit. Est enim Sapientum sententia, magnum esse satis homini præsidium apud eum, de quo bene aut existimat, aut sperat. Ea res deinceps fecit, ut etiam his, qui malè meriti de me erant, bono animo adessem, quoties se aliquid à me firmiter sperare ostendissent. Et quia non ignoro te in primis eas & amare, & sequi sententias, quæ à doctis hominibus sint pronunciatæ; nihil majus

* Bergomensis in Cod. Vaticano legitur.

ius habeo, quod apud te pro illo rogem, quàm ut naturam,
& consuetudinem tuam sequaris. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

A N D R E Æ J U L I A N O

S. P. D.

Tertio die, postquam tristis à te, & Daniele nostro discessi, redditæ mihi fuerunt literæ tuæ, & particula, quæ in omnibus ferè libris de Oratore nostro deficiebat: in quam, nisi fortè priùs incidissem, quàm illas comminationes tuas legerem, pertinuisssem certè bellum, quod mihi denunciabat epistola tua. Sed bene se res habuit; cum enim vulnus, & medelam simul ad me destinasses, citiùs me sanatum à te intellexi, quàm vulneratum: cui rei indicio fuit cicatrix, quam vix notavi in latere sinistro. Neque unde ea res esset, adhuc intelligebam; nisi postea mihi documento fuisset illa scriptorum tuorum pars postrema. Habeo itaque tibi non parvas gratias Andrea mi, quòd te natura tua hujusmodi artes docuit. Cæteri, si quando molesti suis fuerunt, iram ipsorum timent: ego, etiam à te aliquid simile verebar; sed hodierno die fecisti, ut nihil magis Deum rogem, quàm ut sæpe te mihi det iratum. Cogita nunc, quid ex te non perturbato amicos expectare deceat; cum ego in maxima ira tua ad eò mihi te commodum senserim. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

D A N I E L I V I C T U R I O

S. P. D.

Possem, nisi tantum, Daniel mi suavissime, te amarem, & meo calamo, & tuis oculis parcere; sed, cum ex his, quæ me delectant, nihil ferme sit gratius, quàm, dum otium est, potissimum de literis tecum loqui; vellem à te scire, quid

quid cum Andrea nostro de vestris communibus studiis tractes. Puto jam utrumque sub egregio poëta, & oratore Laurentio Momeo vestris aliquid dignum ingeniis haurire; sic enim discedens à me constituit vir studiosus Andreas: ad quod eum pluribus verbis hortatus sum, & nunc impensè utrumque & hortor, & rogo; nihil enim habeo, quod aut ætati vestræ melius, aut meæ in vos benevolentiae vel aptius, vel honestius hortari, & persuadere possim. Cupio tertium ex vobis esse Bonzium nostrum, quem singulari virtute sua, & ardenti adversus me fide, & charitate perspectum habeo. Spero quidem eum aliquid temporis occupationibus suis eripere; & id totum, quantumcumque est, in commune studium conferre. Gaudeo itaque, & lætor, si manum operi conseruistis; sed firmior ex vobis quis possit esse, vestris ex moribus conjecto. Voluptatem capiam, si mihi rem totam, ordine, tuis explicabis literis. Cura ut valeas, meque in dies chariorem habeas. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO, ET ANDREÆ
JULIANO.

S. P. D.

Nisi his diebus rusticatus essem, certè ut constitueram, jam apud vos moram traherem; habebam enim plura cum utroque de amicitia nostra conferre, quæ nonnisi vobis præsentibus sanari poterant. Sed cum hoc officium tam honestum eoque productum sit, ut ea res perfici non possit, nisi vos ad me veniatis; videte ne expeditionem istam differatis amplius. Scio quidem hoc vestro adventu judicabitis vos bene acceptos; sunt enim mihi liberaliores solito induciæ cum studiis meis factæ, & usque in undecimum Calendas Novembris continuæ feriæ. Non habeo tempus aptius, quo vobis frui possim, præter hos menses futuros. Quare ne me à vobis neglectum omnino putem, facite, quod vos in præsentia videam: aut

Gasp. Barz. Pars I.

Z

tesse-

tesseram *, quam integram his literis inclusam ad vos mitto, refeſtam, & diviſam ad me remittatis. Elegi potius apertum bellum vobiſcum facere, quàm pacem ſuſpectam habere. Va-
lete Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

A N D R E Æ J U L I A N O

S. P. D.

Propinquus tuus quaſdam abs te reddidit mihi literas ple-
nas officii, & humanitatis tuæ: in quibus, ut multa præ-
ter conſcientiam meam per te ſunt expoſita, ita certè, & ani-
cè, & facundè egiſti. Neque id nunc intendo, ut verbum ver-
bo referam; ſed illud ex utriuſque epiſtola judico, certamen in-
ter nos, & pulcherrimum, & honeſtiſſimum certum eſſe. Quid
enim aliud mea continebat, quàm quod non ſatis in te gratus eſ-
ſem, & me propterea commotum, aut mihi, ut ita dicam, ira-
tum eſſe: qui ex multis, & honeſtis rebus, quas tibi polliçi-
tus eram, nil aliud adhuc præter verba dediſſem; cùm tamen
frequens apud te novo ſemper aliquo beneficiorum genere de-
fungerer. Cùm verò tuam perlegi; eſt primum neſcio quid
acerbi, ac præter naturam, & conſuetudinem tuam continere
viſa eſt; tamen poſtquam me ad mentem tuam retuli, omnia
ſummi amoris in me tui plena judicavi. Nihil igitur tuæ literæ
mihi moleſtæ fuerunt: quin etiam ſummam ex ipſis volupta-
tem percepi, tum ex amicitia tua, quæ ſe undique oſtendit;
tum ex optimo genere dicendi, quo mihi planè vidèris brevi
poſſe & illum ipſum, quem tuum magiſtrum vocas, vel adæ-
quare, vel vincere. Quid autem ex meis apud animum tuum
judices, bene ſpero. Si quid verò eſt, quod temere ſcriptum
arguas, mihi potius imputari patiar, quàm tibi: quem ſcio
ni-

* Mos erat dare hoſpitibus ſemel receptis teſſeram dimidiatam, quam qui-
cumque attuliſſet ad hoſpitem, agnoſcebatur tanquam amicus, & vetus
hoſpes. Plaut. in *Pænul.* act. 5. ſc. 2. Tomaſin. de teſſeri, hoſpita-
lit. cap. 16.

nihil finè causa vel accusare, vel corrigere præsertim apud amicum solere. Fac valeas, & me feras, ut soles. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

ZACHARIÆ BARBARO

S. P. D.

GAudeo te saluum ad nos rediisse; nuper enim de tuo adventu doctus sum ab Andrea nostro, qui, ut spero, citò te videbit. Nam cum finem Quæsturæ suæ fecerit (quod statim erit) patriam, ut ab ipso audio, repetet; ipse ad te meos affectus deferet. Interim persuadebis tibi me præsentiam tuam ita experivisse, ut hoc ipsum desiderium nonnihil benevolentiam, quæ à principio maxima erat, nunc multo magis auxerit. Puto id ipsum tibi evenire. Quare, si utrique optimè satisfactum esse vis, fac, ut prope diem te videam. Quod si tuarum occupationum ratio hoc officium tuum impediet, ego certè, qui occupatissimus sum, brevi ad te veniam. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

ZACHARIÆ BARBARO

S. P. D.

Nisi te meorum amantissimum certissimè intelligerem, dubitarem ad te toties literas dare, quoties aliqua pro his, quos acceptos habeo, vel oportunitas, vel occasio intercessisset. Sed cum optimam consuetudinem, & naturam tuam sæpe in aliis expertus sum; ea res facit, ut per amicitiam nostram, quam maximè unitam, & conservatam velim, sæpe officio tuo in omnibus, quæ usui meorum accidere cognovero, amplissimè utar. Commendo itaque doctissimum virum Christophorum Blancum Mediolanensem hominem, cui certè neminem ex his, qui civilis scientiæ studiosissimi apud nos habentur, antepono. Est enim præterea modestissimus, ac mihi summus

Gasp. Barz. Pars I.

Z 2

ami-

amicus: quem ego certè hominem charissimum propter antiquam consuetudinem, & summam familiaritatem, quæ mihi secum, & cum suis est, multo magis tamen singularis sapientia, & virtus sua chariorem mihi reddit. Cupit admitti, si quis ex amplissimis viris patriæ tuæ fortè designatus Prætor fuerit Patavii, aut Vicentiæ, ad officium Vicariatus, quo aliàs functus fuit prudentissimè. Si fidem his, ad quos pertinebit, fieri oportebit; faciliè hoc perfici poterit apud summos viros hujus nostræ Universitatis, quorum testimonio intelligent multo plura de homine isto, quàm à me scribantur tibi. Curabis igitur in primis, ut gravissimo viro genitori tuo, & patri meo charum hunc hominem facias; deinde cæteris, qui solent omnes illos, qui tibi curæ sunt, in suis habere. Quod si perficies, eam spem, quam ipse de me habet, & maximè de summa in omnes meos benevolentia tua, judicium meum confirmabis. Vale, & id cura, ne minus amicos meos, quàm me diligas. Patavii sexto Idus Maji.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO BICHARANO
S. P. D.

SI fieri potuisset, quàm maximè vellem de consiliis vestris aliquid præscivisse. Res enim ista, quam aliquanto celerius agitastis super motu Joannis nostri, quàm vel sibi conveniret, vel ego putarem, non esset eò perducta, ut studiis suis tanto esset incommodo. Fecissem enim, quod solent boni pictores observare in his, qui ab eis addiscunt; ubi enim à magistro discedendum est, antequam planè rationem pingendi teneant, illi solent eis tradere quasdam egregias figuras, atque imagines, velut quasdam artis exemplaria, quibus admoniti possint vel per se ipsos aliquid proficere. Ita ego sibi in ea arte, in qua satis proficiebat; sed nondum pervenerat quò volebam; exempla aliquarum illustrium epistolarum tradidissem, quibus etiam me absente, viam sibi ad ornatè loquendum suo studio invenire non

non difficile fuisset. Addidisset quoque rationem, qua multo commodius, ac melius potuisset ad eam facultatem accedere. Sed quoniam non dubito à parente illius, & à te necessario suo prudentissimè, ut tempus ferebat, provisum esse; ego potius imputabo fortunæ, quàm vobis, quod de his rebus, vestris literis prius doctus non fuerim. Quòd si error aliquis in causa fuit, aut quia alius ita vobis persuasit, doleo sanè non minus, ac debeo; cùm & ætas, & ingenium huic adolescenti esset ad has ipsas artes aptissimum. Sed de hoc satis: tu pro tua prudentia cogitabis, si hoc aptè corrigi à te poterit; ego enim neque studio, neque ullâ curâ sibi deero, ubi immutari consilium vestrum possit. Si verò & patri illius, & tempori obsecuturus es; facies me certiozem, & omnia tibi reddam, quæ ex fide bona inter nos agi oportet. Vale Patavii pridie idus Quintilis.

GASPARINUS BARZIZIUS

HENRICO VERONENSI

S. P. D.

Sexto nonas Octobris venit Antonius * utrique nostrum amicissimus, qui secundo die, posteaquam venit, dedit mihi literas ab te datas Tarvisii quinto Calendas Octobris. Quantâ autem fuerim fretus lætitiâ, & voluptate, illis ipsis lætis, facilius per te cogitare potes, quàm ego scribere; tum quia abs te datæ sunt, deinde quia meo plurimum studio lætaris: ad quod me sæpe tua humanitate, & singulari quadam bonitate hortatus es. Sanè nemo est ferè hominum, ex cujus literis tantum gaudii habuerim, quantum ex ipsis tuis, quas haud nuper peroptavi. Non audeo autem eas coram laudare, ne fortassis id assentandi causâ factum fore putares; nam si voles animo recordari, bene me nosti, simulatione non utor; sed opus laudat auctorem, quod vetus proverbium est. At missa ista facio, ne diutius quàm satis sit, dicam. Dedissem
ante

* Fantaxellus.

antehac meas literas, nisi me studia ad alias occupationes sollicitassent, quas nunc vereor ad te mittere, cum egomet mecum ingenium, atque animum tuum confidero. Sed ut ad tuas literas veniam; unum in eis legi, quod me aliquantulum movit, ubi me admones, quod me non occupem circa plura: veniat autem tibi in mentem illud, quod Syrus * ille Terentianus scitè aiebat: *Nihil tam difficile est, quin quarendo investigari possit*. Lege etiam oro Ciceronem in suo de Oratore, & videbis dilucidè, quàm necessaria, atque utilis sit Rhetori poëtica facultas. Addè præterea, quod illi ipsi Auctores unum, & eundem finem respiciunt; nam habent propemodum similitudinem, quam si mente concipere volueris, illud ipsum rectè factum confiteberis, quod ego facio. Proponas tibi hominem, qui se optet bonum esse artificem, sed pauperrimum, qui prorsus careat instrumentis ad illam ipsam artem necessariis: quid tunc proderit ei ars? Certè nihil. Itidem mihi: quid mihi prodesset Cicero sinè Prisciano, & Terentio, & cæteris Poëtis? Quid Priscianus sinè Cicerone, & Terentio? Quid denique Terentius sinè Cicerone, & Prisciano? Sanè nihil. Quare non tunc est occupatus sensus circa plura, quia diversa, quando ea sunt unum. Plura tibi scriberem, nisi ad quem hæc dentur literæ, cernerem; potes enim tuis literis studium meum exaugere, & mihi multum gaudii afferre: quas ad me dare etiam, atque etiam te hortor. Si quid verò erit, quod usui tuo gratum efficere potero, id ipsum medius fidiis faciam; & tunc maxime inducam in animum quæstum, cum tibi me servire putabo. Vale, & me dilige. Patavii quarto nonas Octob.

GA-

* Apud Terentium in Heautontim. Act. 4. Scen. 2.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAURENTIO BONZIO

S. P. D.

POSTEAQUAM à gravissimis studiorum meorum occupationibus respirare paulisper concessum est, Laurenti charissime; visum est non sine amicitiae nostrae crimine ullum tempus transire, in quo vel tacitus agam tecum quicquam, vel ad te nostram dignum aliquid amicitiam perscribam. Libenter igitur crebras ad te mitto literas; neque, dum rescribas, expecto. Cupio ex te scire mi Laurenti, etsi optimè de te mihi persuadeo, quid agas, cum quibus verferis: quae te potissimum oblectent studia. Novi animum tuum, & incredibilis in tanta rerum turba perspectus est optimarum artium amor ille tuus, & ardens voluntas. Scio te occupationibus tuis aliquid temporis subducere, & id totum literis conferre: in quo vel tecum ipse, vel apud doctum aliquem virum proficis. Quod si ita est, aequè tuo, mi Laurenti, profectu, ac meo gaudeo. Neque enim tuum quicquam, posteaquam te amare coepi, divisum à me duxi; adeò ut omnia nobis bona pariter, ac mala communia censeam. Sin aliter est, & in regimen pulcherrimae tuae Reipublicae rapiunt te, & totum ab hoc sancto proposito distrahunt officia; queror tecum, & doleo. In qua re te non hortor solum, sed planè etiam oro, ut (quantum honestas, & fides tua patitur) interdum velut ex tempestate in portum, sic ex hoc rerum tumultu, in aliquod pulchrum, & literatum otium te perducas. Vindica te tibi, nec & Lucilio tantum, sed omnibus studiosis praeceptum credas: * *tempus, quod auferebatur, collige, & serva*: non dico, quod excidebat, cum nullum tempus tibi vacuum sit: neque quod surripiebatur, quia negotium tibi negavit otium, & voluptates. *Collige* itaque id solum, quod nimia patriae (si nimia dici potest) sollicitudo, curaque praesens tibi *aufert*, & hoc ipsum *serva*.
Ni-

* Seneca Epist. 1. ad Lucilium.

Nihil enim est ex omnibus, quæ novi, quod tibi, & tuæ Reipublicæ, si exitum attendis, viviolem possit fructum afferre; mihi-que, & his, qui te beatum esse volunt, synceram magis voluntatem conficere. Fac valeas, meque ut soles, diligas. Patavii duodecimo Calendas Decembris.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAURENTIO BONZIO

S. P. D.

L Epidè tetigisti me, Laurenti vir optime; sic enim juvat te non solum appellare, sed libentius etiam credere. Nisi quidem Daniel, & Andreas nostri te Peripateticum scriberent, planè tuis ex verbis conjicerem veteres inter Stoicos ortum esse: qui sic virum bonum definiunt, ut nec illi septem, quos Græcia sapientes vocat, nec Cato, nec Lælius viri boni fuerint. An tu putas neminem eorum, quos vulgò bonos dicimus, & interdum, ex more dicendi, optimos, ulli subjectum errori, ulline submissum culpæ? Lege scripta ejus, quem audis, Philosophi Peripateticorum principis, qui bonum virum esse concedit, non eum modò, quem tu dicis omni vitiorum labe carere; sed qui medio propinquior est, quàm extremis. Lege Senecam, qui sapientem suum (quem & bonum licet virum dicere) tum naturæ, tum fortunæ nonnulla sentire fatetur incommoda; sed egregiâ virtute, aut ea vincere, aut corrigere. Percurre ferme omnes Philosophorum scholas, & numerosam eorum unum in locum turbam coge: nemo non concedet, & constituet bonum virum, quem virtus, quem artes virtutis ministræ per se delectant; qui, si vel errore, vel incontinentia quandoque labitur, confestim in rectam, unde diverterat, viam redit. Quid illos posteriores dicam Stoicos, nonne bonitatem illam rimantur, & aliis monstrant, quæ in terris cum hominibus habitat, non eam, quam è Cœlo Deus nondum misit? Utamur igitur & nos in hac boni viri confessione, pingui, ut ajunt, Minerva; concedamusque multos ut homines, jure & haberi;

&

& dici optimos : inter quos si te reposui , cur meum reprehendis iudicium ? negabisne talem te esse ? convincam certè , si negare perseveraveris . Posses quidem vel ignorando bonum tuum non felix esse , vel cognitum negando id mereri , ut vir bonus non possis dici ; sed ab hac peste multum abesse te cognosco . Nec tantum quid de hac tua quæstione sentiam , quæris , quantum ut aliquam tibi , & mihi scribendi præbeam materiam , & id quidem rectè ; doces enim , quod per alias ad te scripsi literas , fieri non posse , quòd multi falsò queruntur , ut veris amicis verba defint . Veterem autem lenitatem illam , & mansuetudinem tuam in condonanda venia , si cessatum à literis fuerit , & laudo , & probo . Fregisti quidem nimiam severitatem meam ; vincisque , sicut in plerisque , sic & in hoc bonitatis genere . Discam ergo , te magistro , facilem me exhibere amicis : quâ per te utar veniâ pro me , si quando scribendi officium intermiserò , quantum voles , utêris ; non , ut ais , quia turpi quæramus licentiam otio ; sed ut communis humanitas desperare vetet , & negligentiam corrigere citò moneat . Vale , quodque cœpisti feliciter propositum , constanter urge . Patavii quarto Calend. Januarii .

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI BARZIZIO

S. P. D.

Veniebam ad te , & jam in ipso itinere eram ; cum autem fortè navem in portu stantem , ac expeditam vellem intrare , statim ibi hominem quendam offendi à vobis venientem , qui pestifero morbo tenebatur . Ea res ita me perterrita , & alteravit me totum , ut sinè mora , dimisso proposito navigandi , domum redierim . Guinifortus autem meus , qui me eòsque prosecutus fuerat , citius maturavit meum reditum , ne illum tanto periculo exponerem ; valde enim apud me contendebat , ut se ad te visendum conducere . Scis quantum puerum ingenii sui causa diligo : habes quæ causa me intermiserit . Sed postquam

Gasp. Barz. Pars I.

A a

ad

ad te non accessi, quod maxime oportebat, tu mihi tuam diligentiam perficies negotium, pro quo veniebam; adibis enim Antonium Setharam, dabisque ei literas, quas ad eum scribo: qui, si pecuniam, de qua in suis literis mentionem fecit, exigere poterit, videat quomodo illo ære alieno, quo meis creditoribus sub usuris teneor, quam primum operam suam liberatus sim. Si qua autem res impedimento erit, quominus id negotium à se transigi possit; ego vel cum periculo ad ipsum navigabo. Unum est præterea, de quo te etiam atque etiam moneo, ne amplius sis in tanta negligentia scribendi ad me de tuo statu, & Michaelis nostri. Si periculum instat, nulla res te ibi teneat, sed provideas ad tempus, ne serò quæras aut tibi remedium, aut domui meæ periculum. Non est tutum, ut nosti, in locis infectis esse, aut cum illis versari, qui in illis fuerunt. Aliud non est, quod ad præsens scribam, nisi quod de omnibus, quæ ad nos pertinent, sæpe me certiorem facias. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

VALERIO MARCELLO

S. P. D.

Quod res mihi omnes adversæ illo tempore acciderint, quo abs te, idest à me, ut verè dicam, discessi; non dubito, cum non minori prope dolore, quam ego, affectus esses, optimè te meminisse. Scio enim, ut cætera missa faciam, quantam mihi tum calamitatem fortuna inflixit; quo tempore tot mihi liberos, paucorum dierum spatio, eripuit: quorum oblivisci malorum multo facilius potuissem, modò illum divinæ indolis; ut nosti, adolescentulum, ac tuum prope filium Joannem Paulum mors non abstulisset: Quæ deinceps secura sunt, utinam mihi uni, non tibi etiam summo incommodo fuissent. Quia non tam quæ mihi adversa acciderint, quam quæ, eorum culpâ, quorum fide, ac diligentiam conservatum me, atque ab omnibus defensum esse oportebat, animo non satis constanti pertuli. Nunc verò, cum tot malis vel exsaturatam jam fortunam

nam sperarem, vel defessam, aliud mihi vulnus multo acerbius, quàm olim intulit; cùm Nicolaum filium, eo tempore, eripuit, quo omnes jam illos prætervectus scopulos mihi videbatur, qui maximè in adolescentia formidandi sunt. Eoque jam pervenerat, ut & ipse se frueretur; & ego, quò maximorum laborum, ac vigiliarum mearum fructum expectabam, illuc provectum cum sapientiâ, tum honoribus videbam, ut ipsum jure laudarent omnes, ac suis dignum majoribus sentirent. Cujus mortem, etsi non minùs, quàm & filii, & talis viri obitum lugeam, illaque ætate, ac fortuna amissi, quæ optimæ essent; tamen, quia hoc naturæ esse memineram, ferendum id à me non forti solum, sed æquo etiam animo, cùm Philosophos sæpe de luctu minuendo legissem, judicabam. Postea verò quàm à meis edoctus sum, quantam jacturam res mea familiaris morte ejus passa fuerit (non loquar tecum fictè) majorem penè ex hac re, quod maxima temeritate hoc accidit, quàm ex morte ægritudine animo percepi. Non quòd ullum incommodum cum morte ejus conferendum putem, pro cuius salute facultates omnes, ac vitam profudissem; sed quia nec repugnandum naturæ, nec obsistendum, etiamsi possis, ab hominibus sapientissimis accepi. Quæ verò nostrâ negligentia, aut errore adversæ cadunt, ea meo judicio sapiens: qui nihil præstandum esse à nobis præter culpam judicat: graviora vel morte, si acciderit, vel exilio, ac paupertate ducet. Illud verò ægre fero, quod te: quem olim rebus nostris secundis socium, & in his artibus humanitatis, quibus ab ineunte usque ætate semper mirificè deditus fuisti, comitem, ac adiutorem habebam: nunc hac honestissima voluptate privatus, tot meorum casuum, ac molestiarum participem habeam. In quo, si consuetudine nostra illa, consiliorumque omnium, ac rerum societate frui liceret, nulla tanta perturbatio esse posset, quæ non tua sapientia aut prorsus toleraret, aut maxima ex parte minueret. Non negabo, tanto me dolore angi, ut cùm me carere te viro tali, ac summo amico recordor, interdum ea, quæ gratissima solet amicorum esse memoria, gravis mihi, ac molesta sit; & nisi literæ Philosophorum recordationem studio-

Gasp. Barz. Pars I.

A a 2

rum,

rum, quasi præsens sis, jucundam, ac suavem redderent, & maxime illæ, in quibus ferè semper sum occupatus, dolorem animi, quem ex absentia tua sentio, intermitterent; puto mœror iste me non minùs, quàm tot filiorum obitus confecisset. Quare Marcelle mi; etsi admonitione te non egere sciam, cum sis prudentissimus; tamen nihil te magis dignum statues, quàm quo animo multos casus tuos graves quidem, & acerbissimos pertulisti, eodem meos, ac nostram absentiam feras. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

LAURENTIO BONZIO

S. P. D.

Pollicitus eram tibi, Laurenti vir optime, si alia se mihi materia scribendi non ingereret, saltem quod in buccam primum veniret, illud me tibi perscribere. Itidem facturum te verbis haud ambiguis confirmasti. Sed unde quæso tantus potuit error procedere, ut nulla inter peritos literarum, & certè amicos verba data sint? Ego quidem planè meum tibi fatebor vitium: perseverabam nihil scribere, conscius errati mei, ni te sensissem in eadem culpa esse. Nunc autem eo libentius operam dedi, ut primus silentium rumperem, quo & tibi excusatiores essem, & amicitiae nostræ vel superior, vel acceptior forem. Scio tamen paratum esse tibi magnum tuarum occupationum argumentum. Illud etiam fortasse dices, te meas interpellare voluisse. Sanè ita sit, dum tu mihi id remittas; neque is sum, qui meam gravare velim causam, dum plus æquo tuam premo. Unum deinceps inter nos conveniat, sit hoc perrarum genus veniæ. Ista quidem nimia facilitas nonnunquam peccare docuit; temperetur igitur iusta severitate. Hoc me tibi pacto astringo; si de cætero me tamdiu cessantem videris, tuo me indignum amore judicato. Scis cui me subjiciam poenæ: nullum excogitare majus potui supplicium. Non etiam si morte dignum dixissem, agitor: tanti facio te mi Laurenti. Te verò, quo mihi
astringo

astringeris pacto, præstat, ut arbitror, hoc mihi existimandum relinquere, quàm nova in verba jurare. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

M A P H Æ O P A U L O

S. P. D.

NUSquam pro te cessavit officium meum, Paule mi charissime; nam, antequam tuæ redderentur mihi literæ, odoratus fui diligenter omnia vestigia, quibus pro summa, quæ jam vetus est inter nos, & consuetudine, & benevolentia, possem id consequi, quod tuis arbitrarer convenire studiis. Postea verò quàm unis, atque alteris literis abs te doctus fui, quid à me fieri optares; non semel, sed iterum, ac sæpius conveni ferè omnes, à quibus possem auxilium ad rem tuam, aut consilium sperare. Deinde re maturata dedi ad te literas, quibus significabam, quomodo totum hoc negotium, quod mihi imposueras, bene fortunasssem. Puto his rebus à te satis intelligi, me adhuc omni officio amici in te perfunctum esse: nihil aliud est ergo, quod accusare possis, quàm aut te ipsum, qui rusticaris, dum literæ meæ fortè in Urbe tua morantur, aut negligentiam, sive iniquitatem hominis, cui ego illas commiseram. Sed, ut me intelligas, non minus hoc ipso tempore, quàm superiori tuis rebus advigilare, iterum ad te scribo, quod omni cura, & studio, hoc unum sæpe agitavi, ut eam societatem assequereris, quæ & naturæ, & studiis tuis conveniret, perfecique: in qua re aliquanto plura consecutus sum, quàm aut ego sperare auderem, aut vix tu ipse optare potueris. Cum enim de te sæpe verba facerem apud Antonium Trivisanum, hominem ut probè eruditum, ita utriusque nostrum amantissimum; auxilium apud eum, priusquam consilium inveni. Paucis quidem verbis inter nos communicatis, impetravi ab eo, ut ipse te in societatem assumeret: qui etsi multis rebus à comodo tuo abstraheretur, tamen faciliè ab ipso obtinui, ut se antiquum hospitem, cum uterque nostrum olim apud te diversaretur, iterum adires. Hunc qui-

quidem tantum frugi, atque commodum tibi habebis, quantum voles. Hortor itaque te, mi Paule, atque etiam rogo, ut hunc hominem non tantum ames, sed etiam studiosè colas; habeasque ipsum non solum tuorum studiorum socium, verum etiam, sicut te aliàs meis literis admonui, ducem, ac magistrum. Iter verò tuum maturabis ad nos, cum poteris, quò meliùs possis in tempore tibi adesse. Si quid verò est, quod interim geri à me in tua re velis, facito me certiozem; & ego quæ tibi, cum fortè mecum esses, & postea absenti per literas pollicitus fui, rebus meis posthabitis, omnia pro te bono animo suscipiam. Vale, Paule mi liberalis, ac modestissime, & commenda me genitori tuo homini optimo, ac insigni. Illud etiam postea mihi perficies, ut à fratribus tuis nobilissimis juvenibus, non minus quàm à te ipso diligar. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANTONIO FANTAXELLO

S. P. D.

Rein gratissimam olim mihi fecisses, si illos veteres Commentarios in Officia Ciceronis inisisses ad me; sed nunc ea res ita mihi pernecessaria est, ut nisi celeriter illos mittas, iter sit ad te habendum. Sum enim hortatu magnifici Principis Marchionis Ferrariæ Commentarios meos perfecturus, qui si ab eo probati fuerint, non dubito maxima cominoda ex his studiis me consecuturum. Noli quæso in mora esse, quin illos per te statim recipiam. Habebo tibi maximas gratias, qui mihi in hac re socius, atque adjutor fueris. Scis quanto studio illos à senè extorferis. Turpe esset ejus rei possessionem impetratum iri à te non posse, cujus dominium tuâ in me summâ benevolentia jam tot menses consecutus sim. Sed ut spero, multis mihi verbis opus non est ad persuadendum tibi hanc rem; cum sæpe apud amicos laudem istam tibi attribuerim, neminem meorum esse, à quo facilius impetraverim omnia, quæ volui, quàm à te ipso. Mittes itaque hos Commentarios, sicut erant, cum aliis Commen-

mentariis in Lælium disputantem de Amicitia, & Catonem de Senectute. Hoc si feceris, planè intelliges ex omnibus officiis tuis in me, quæ summa sunt, hoc nedum mihi gratissimum videri, sed certè etiam amplissimum. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

PETRO THOMASIO

S. P. D.

Q Uod ad famam Guilielmi nostri attinet, satis à te expeditum puto; nam, si qua alia est in hoc homine egregia virtus, aut disciplina, certè & eloquentiam inesse à te sàpe, & à multis aliis intellexi. Cùm enim de Medicis patriæ tuæ, qui egregii dicerentur, sermonem aliquando inter nos haberemus; memini, cùm huic nostro multa concessisses, quæ paucis in Physicis reperirentur, tum etiam non mediocrem in dicendo gravitatem, ac modestiam attribuisse. Sed cùm superioribus literis eum non politum scriptorem appellasses; putavi te non de homine Physico, ac disertò, sed de aliquo bono viro non multum literato ad me scribere: quo errore his tuis aliis literis sublato, statim etiam ego meum libenter correxi. Nescio tamen, uter nostrum magis accusandus sit: an tu, qui ut multi recentiores, ita modo tuo, scriptorem interpretatus fuisti, an potius ego, qui me fortè nimis severè ad antiquos retuli. Solent enim ii neminem scriptorem dicere, nisi eum, qui ex institutis, & usu bene dicendi, artificiosè scribat. Neutrum autem nostrum, si me iudicem in hac lite constitues, hodie absolvam; parum enim absuit, quin vel doctissimi hominis famam, vel animum amici offenderemus. Habebis me tamen non difficilem in remissione poenæ, qui tibi videor tam severus in iudicando, dummodo à sententia mea non appelles. Loquor libenter tecum; sed tamen vide, ut cùm partes tuas apud Guilielimum nostrum diligenter egeris, meas non negligas. Spero fungèris non solum disertì, sed etiam boni Oratoris officio; nec patieris, cùm prope in eadem causa sumus, nos in dissimili fortuna esse. Iniquum enim

enim esset, si; cum in iudicium ambo rei de uno, ac ferè eodem crimine adducti fuerimus; tu eloquentiâ tuâ absolutus, ego verò quia absens, condemnatus abeam. Vale, & Guilielmo nostro dicas, me summum ei amicum esse, Patavii pridie Calendas Januarias.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANTONIO FANTAXELLO

S. P. D.

Quanto desiderio illos Commentarios aliquando absolvi abs te expectem, satis potes etiam sinè meis literis per te ipsum cogitare. Scis quoties apud te ejus rei causâ, & literis, & nunciis contenderim: tecum etiam de hac re sermonem habui. Quid secutum sit, tu nosti. Sed noli, mi Antoni ita mei oblitus esse, ut majorem curam omnium rerum habeas, quàm meorum commodorum. Potuisti multis indiciis cognoscere, quantum te amarem: ego etiam idem de te sæpe judicavi. Noli, si me amas, committere, ut in rebus minimis perturbes iudicium, quod semper de tua in me benevolentia feci. Si mihi in hac re obtemperaveris, ego tibi majores solito gratias habebo. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO BARBARO

S. P. D.

Joannes noster valde me diligit; nec satis est ei, me à se maxime amari, nisi etiam eos mihi reddat amicos, in quibus aut dignitatem aliquam, aut virtutem conspiciat. Scis quantum laborem pro me his diebus susceperit. Nunquam vidi hominem in re amicorum magis attentum; nisi enim re perfecta non conquiescit. Nuper verò tuas ad me detulit literas plenas officii, & tuæ in me benevolentiae; & est incredibile, quanti te faciat. Sæpe

Sæpe de tuis studiis sermonem apud me habet, cum tuam vel nobilitatem, vel potentiam parentum laudat: multo magis commendat ingenium, ac mores. Ego verò cum literis tuis, tum oratione ejus ita in te sum affectus, ut jam penè me ipso te chariorem habeam: quod nisi brevi sperarem aliquo meo in te officio demonstraturum, longiores ad te literas dedissem. Nunc occupationes meæ faciunt, ut in scribendo sim brevior. Sed hoc velim pro nostra amicitia concedas; ut, etsi perbreves ad te literas scribo, tamen amorem meum in te quam longissimum esse judices. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

FACINO VENTRARIÆ

S. P. D.

Libellum Platonis, quem tua manu transcripsisti, nuper à Francisco nostro accepi; sed cum putarem à te recipere orationem Æschinis in Ctesiphontem loco hujus libelli, quasi elusus à te fuisset, turbatus remansi. Nescio quid me deceperit: firmassem certè jurejurando, te illam orationem mihi ostendisse; quare, nisi oculi fuerunt mihi parum fideles (erat enim tempus nocturnum, nec satis memor sum, an bene sobrius essem) ostendisti certè mihi eam orationem, cum in sacello studiorum tuorum ambo essemus. Vide ergo, si me diligis, ut tuum errorem corrigas; aut si ego potius in culpa sum, jura mihi per genium tuum me ista somniasse; vix enim potero tibi sine juramento credere. Lazarinus. Restat singularis amicus meus requirit à me exemplar Spartiani; nam se dicit scriptorem paratum habere. Da operam, ut alterum meorum impetres à Joanne Cornelio homine optimo, cui me sæpe commendes. Vale, & Federicum nostrum ad bonas artes horteris. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

HIERONYMO ANZELERIO

S. P. D.

Quod bene de me existimas, & præterea judicas me dignum tuâ amicitia, & lætor, & gaudeo. Quidquid enim sim, non possum optimo fructu carere. Facis quidem, ut maximè à te amari putem; quod aut tam facile credis, aut quod meliùs de me sentias, quàm existimem aliquid in me esse, quod tuâ benevolentia prosequendum sit. Merito ergo tibi magnas gratias habeo, & te maximè diligo, quia me valde amas: & quia voluisti quasi aliquod pignus, ac obfidem nostræ amicitia, Paulum nepotem apud me esse; gratulor plurimum tuæ fidei: ego verò curabo, ut illum doctiorem, ac meliorem tibi restituam; aliud non habeo, quod possim melius referre, quàm ut, sicut illum fidei meæ commisisti, ita ego illi artes meas tradam. Tuum est providere, quando illum ad me transmittas; accipio enim conditionem, quàm mihi obtulisti. Utinam fortuna permetteret, ut possem in te uti ea liberalitate, qua deberem. Cognosceres profectò nullum inter nos aliud præmium, quàm amicitiam nostram intercedere, sed necessitati parendum est. Vale, & commenda me Petro nostro homini ornatissimo, & sibi pro me dicas multas gratias, quia id egit, ut te altero medico egregio in nostra amicitia uterer. Patavii decimo Calend. Decemb.

GASPARINUS BARZIZIUS

STEPHANO THEUTONICO

S. P. D.

Ludovicus noster discessit, nec tamen epistolas Ciceronis mihi reddidit: si quid de eo libro intellexisti, quam primum habebis, cui possis literas tuas committere, non prætermittas, quin me certiorem facias; nescio enim, an alium ex
libris

libris meis chariorem illo haberem, Ego, quod ad nostram amicitiam spectabat, majorem suæ voluntatis rationem habui, quàm studiorum meorum; sed par erat, ut ipse eodem in me affectu uteretur, quo ego semper in illum usus fui. Forte alia ætas alios mores afferet; interim tamen ego libro mihi perneccessario careo. Sed nullam patiar aliam jacturam, quàm temporis: tu, quod à te expecto, illud mihi perficias, ut sciam, an liber meus apud vos sit, an secum in castris militet. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

PETRO THOMASIO

S. P. D.

Prius absolveram literas reddendas Hieronymo nostro, homini, ut audio, egregiè erudito, quàm cogitarem aliquid ad te scribere; erat enim tempus mihi brevissimum, & occupationes multæ. Sed cum amicus, qui illas defererebat, iter suum in diem sequentem distulisset; judicavi non esse nostræ amicitiae, cum possem, nihil ad te scribere. Non ago igitur jam per alium, ut nuper, sed per me ipsum tibi gratias, quod solus voluisti mihi amicus esse ex medicis patriæ tuæ. Fecisti enim, ut ex duobus tres essemus: egregius certè Physicus, qui scis etiam facere amicos nasci. Sed veniamus ad rem. Rescripsi ad amicum nostrum, quod accipio conditionem, quam mihi obtulit. Horaris eum, ut adolescentem suum ad me transmittat; nec sit in mora, ne aliquo meo incommodo rem familiarem implicet; Vale, & multâ salute illum pro me impertias. Patavii decimo Calend. Decembris.

ET si acerbum sit genus consolationis collacrymari dolentibus; vellem tamen, Andrea mi, si fieri potuisset, in tuo moerore maximo, tibi affuisse. Declarassem profectò nihil tibi grave, molestumque posse contingere, quòd mihi pariter tecum non foret commune. Sed cum tardè mihi nunciatum sit de obitu clarissimi viri genitoris tui, non potui, ut deceuit, tuo dolori præsens esse; neque dignum aliquid cum expectatione tua, tum pietate mea, dum maximè tempus suadebat, ad te perscribere. Pròinde casum tuum eo gravius fero, quo tardiùs de illo leni. Et si forsàn optandum sit nunquam ea sentire, quæ lacrymis corrigi non possunt, nec moerore leniri; ea saltem non caruissem voluptate, quæ magna sæpe flendo percipitur. Nunc autem id agendum est, ne recens dolor meus tuum jam, ut spero, pro tua singulari modestia remissum, atque imminutum renovet. Imperabo itaque dolori meo silentium, & ea potius conquiram, quæ vestros possint levare luctus, quàm quæ movere. Ego mi Andrea, nisi talem esse casum tuum concedam, qui vel constantissimo viro summam. possit ægritudinem animi afferre, iniquus sum. Quis enim aut genere clarior, aut vir melior in hac ipsa Urbe tua & magnifica, & illustri, nostro tempore fuit, quàm hic pater tuus: quem ex nostris sublatum oculis nos omnes & lugemus, & præsente affectamus? Quis aut suæ Reipublicæ, aut suorum unquam amantior fuit? Quis severior, cui frons magis blanda, fides magis integra, aut in omni vita præstantior fuit constantia? Obiit, & excessit, & nos pariter cum sua Republica in moerore, luctuque dereliquit. Conscendit eò, unde ad nos pervenerat, ubi nunc lætus, ridensque divinorum conspectu fruitur; seque gaudet terrenis omnibus exemptum, eam aliquando patriam, quam adhuc apud nos vivens semper optaverat, attingisse: si quid autem est, quod æternam ejus beatitudinem possit

possit minuere, id solum esse reor; quod præstantissimum, ac optimum fratrem suum: quod te maximæ spei filium suo recessu tristes, desolatosque reliquit. Quod unum æertè gravissimum, ac durum fateor; sed in hoc virtutis erit tuæ, quantum præstes, cæteris ostendere: si enim fletibus fata vincerentur, non id quidem tibi soli concederem; sed me lacrymarum tuarum socium, & participem, quamdiu flendum esset, haberes. Nunc verò, cum id à nobis fieri non liceat, neque si fieri posset, à docto viro optandum sit; magis videndum est, qualiter Deo gratificandum sit, quod talem virum habuerimus; quam dolore confici, quod amisimus. Satis enim vel ætati, vel gloriæ vixit, tibi fortasse, & suis civibus parum. Hoc ei tamen summum contigit, quod priusquam à nobis excederet, florentissimam vidit Urbem suam, atque amplissimam: quod fratrem amantissimum, virum sanè priuazium, atque integerrimum pro se vicarium, atque obsidem, quo suum æquius discessum ferremus, patriæ suæ dedit. Quid dicam, quod te filium aspexit magnæ jam expectationis, summo ingenio, multis eruditum artibus, & pulcherrimarum disciplinarum avidissimum: qui rem familiarem per te ipsum jam regere scires, & paulo post ad altiore tuæ Reipublicæ gubernationem accessurus esses. An parvi ducenda tibi hæc videntur? Quid enim fas est homini optare, quod vivens non possederit, & moriens tibi non reliquerit? Non est ergo, cur te affligere debeas; plus enim, ut apud Ciceronem est, tua virtus tibi dedit, quam fortuna abstulit. Considera etiam, quanto uti soleas in cæteris rebus, & arduis quidem, animo; quanto impetu obstantia plerunque fregeris; vince, & in hoc te ipsum, & jam siste lacrymas. Nullus quidem, ut ajunt, tantus dolor est, quem longinquitas temporis non minuat, atque molliat: hoc te expectare tempus turpe est. Plura tibi de hac re scriberem, & multa veterum exempla commemorarem, nisi te satis abunde tua natura instruxerit. Vale, & te virum præbe. Patavii.

Quantam ex literis tuis perceperim voluptatem, Andrea mi charissime, ex hoc potes intelligere, quod eas testes egregiæ voluntatis tuæ magna cum diligentia servo. Desino jam de te sollicitus esse: recognosco veterem Andream: nunc te laudo; didicisti quidem te ipsum vincere, & planè doces nulum esse dolorem tantum, cui tandem sapiens vir non imperet. Perge quò coepisti, & subinde te confirma. Subjicerem acres tibi stimulos, & te currentem adiortarer; nisi spem dedisses mihi, neminem esse ex illis, quos modò novi, cui te magis creditum esse velim, quàm tibi ipsi. Quòd fratrem meum acceptum habueris, etsi antiquum hoc mihi sit, tamen ita gratum fuit, ut nec tu, nec Daniel meus quicquam grätius facere potueritis. Particulam quandam scripti mei, etsi amicè, non tamen satis æquè reprehendisti. Quid enim est, quod vel trepidè tecum agam, vel dubiè? Scripsi me id vereri, ne meæ pro fratre meo preces apud te essent ingratae, cum id ex vera longè sublatum amicitia oporteat. Quis enim amicum rogabit, qui se ipsum rogaturus non sit? Ego verò semper ita de amicitia cogitavi, ut una, & eadem prorsus anima diversa regat corpora. Volo tamen, ut eo me affectu sæpe arguas: subjeis quidem velut quasdam amoris nostro faces; nam interdum *amantium ira*, ut apud tuum Comicum * sæpe legis, *integratio amoris est*. Vale, & expectationem meam, cum poteris, adimpleas. Vale Patavii.

GA-

* Apud Terentium in Andria Act. 3. Scen. 3.

GASPARINUS BARZIZIUS
PAULO GRAMMATICO FERRARIENSI

S. P. D.

R Ecepi non multis diebus literas à Comite Ludovico Bonifacio, quibus me adhortabatur, ut libellos, quos tibi eram pollicitus, committerem negotiorum suorum gestori. Ego verò cum diu expectassem hominem illum, nusquam tamen comparuit; sed tamen si alium habeas modum, non erò in mora, quin eisdem per me utaris. Cupio tamen, ut hæc res celeriter à te transigatur; ne fortè, cum alio tempore volneris, non possim fide meo incommodo postea tibi obsequi. Vale Patavii Idibus Junii.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO.

S. P. D.

D Octus sum ab Andrea nostro de adventu Laurentii Bonzii, quo maximè gavissus fui; est enim ex tribus unus, quos ex illa veteri societate elegi, & multum amavi: quia & virtute, & multarum literarum scientiâ dignus videbatur, qui in amicitiam cujuslibet viri boni assumeretur. Salutem ergo dices ei pro me; nemo enim ad hoc officium aptior est, cum tu me sibi, & ipsum mihi tradideris. Deinde curam dabis, ut Commentarios meos in Terentium reddat Thomæ Dandulo nobilissimo hospiti meo; res enim adeò pernecessaria est, ut non satis aptè à me tibi scribi possit. Spero de ipso optimè, cum non soleat amicorum beneficium compensare injuriâ. Vale, & me dilige. Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDRÆ JULIANO

S. P. D.

Antonius noster maximas egit mihi gratias, quod ipsum mei amore in amicitiam tuam assumpsisti: quæ res exigis, ut ego multo majores tibi habeam: qui hunc hominem non antea tibi notum non aliter exceperis, quam ipsum à te excipi me velle intelligebas. Amo itaque te in primis, deinde etiam me, qui te amico tali felicior sum. Si quid erit, quod ego usui tuorum futurum esse divinare potero; id ipsum certe vel non requisitus, eo studio, faciam, ut tu ipse majori id à me fieri non desideres. Vale, & ut facis, me dilige. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDRÆ JULIANO

S. P. D.

Scripsit ad me Antonius noster se, quantum opus fuit, tuo & officio; & beneficio usum esse. Quare etsi ita mihi futurum persuaderem, non tamen minus hac ipsa natura tuâ, atque consuetudine semper benefaciendi his, qui tui sunt, aut his, qui se fidei tuæ commiserunt, delectatus sum. Non ergo ut in cæteris, quæ sibi commoda esse cognoveris, abs te peto, ut tibi charior sit; sed, si cumulatissimè à te meis satisfactum esse vis, cura hunc hominem tantum ab egregio viro Joanne Lanredano amari, quantum jam à te propter me diligi certissimè intelligo. Vale Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

SIMONI MORIGIÆ

S. P. D.

SI patri tuo nondum scripsi de studiis Fabritii nostri, ac de ingenio suo, non tantum apud eum occupationes meas excusabis; quantum quod in dies expectabam, indolem suam respondere expectationi, quam idem mihi satis magni fecerat. Sed posteaquam ei neque naturam æqualem ingenio tuo, Simon, neque impetum illum ad studia video, quæ tibi adesse, cum apud me in his ipsis artibus nutrireris, & cognovi, & expertus fui: nihil tale ad vos de hoc adolescentulo scribam, quale non satis prudenter pater tuus, homo in cæteris rebus prudentissimus, suspicari visus est; ait enim se vereri, ne facerem, quod vulgo solent quidam magistri ludi: qui, ut officium eorum gratius reddant, sæpe laudant, & extollunt ea, quæ nullam fortè laudis partem habent. Ego verò tantum ab hoc officio absum, ut à nullo magis: quod tibi in primis, non signis dico, sed certissima ratione possem defendere, si natura mea, consuetudoque in mentem veniret. Tamen ad contumeliam hoc non retuli, cogitans verbum istud elapsum esse ex quadam inveterata consuetudine, ac vulgari sic loquendi; si quando volumus verum ab alio excutere in simili re. Puto etiam te, qui digitis tuis literas illas scripsisti, aut sententiam patris tui honoris causa secutum esse, aut occupatum animum tuum eo tempore habuisse. Redeo itaque ad Fabritium. Primo in hoc puero cognovi naturam satis remissam fuisse ad ea principia, quæ homines philosophi solent, velut certissima signa ingenii, & memoriæ exigere; est enim parvi capitis, & angusti pectoris: quorum alterum ingenio, alterum custodiæ rerum semel cogitatarum maximè officit. Accedit autem frigida corporis constitutio, quæ remissum facit animum ad curam, & attentionem eorum, quæ docendo traduntur. Puto, si naturæ, & habitus hujus adolescentis reminisci pater tuus voluerit, non longè abesse, quin concedat mihi ipsum inferior-

Gasp. Barz. Pars I.

C c

rem

rem ingenio tuo : quod tamen , cùm apud me esset , dicebat se aliter sperare . Tamen secutum est , ut non tantum profecerit , quantum ego optabam , & vos expectabatis . Sed quantumcumque id sit , certè aliquid profecit . Ego non deficio , multoque vehementior sum in labore , ac in omni cura diligentior circa ipsum , & æquales suos , quàm solem , cùm apud me esses : quod perfectè affirmarem tibi , nisi sperarem id à tuis , quos hic habes , significatum esse . Habes à me , Simon , iudiciū meum de Fabritio , de quo certiores facies virum optimum patrem tuum , quantum prudentiæ tuæ visum fuerit . Ipse de hac re statuet quod usui suo intelliget accedere . Ego interim nunquam cessabo , quin omni utar studio , ac diligentia mea , ut sentiat curam meam commodo vobis esse . Vale mi Simon , & gratias , quas utrique vestrum habeo de munere mihi à vobis allato , verbis tuis apud ipsum maximas facies . Vale Patavii .

GASPARINUS BARZIZIUS
SIMONI MORIGIÆ

S. P. D.

PRidie quàm tuæ mihi redderentur literæ , accessit ad me vir optimus pater tuus , qui cum de Fabritio nostro multa prudenter mecum locutus esset , paulo post ad te sermonem suum convertit . Hoc loco multa inter nos de moribus , & studiis tuis verba fecimus . Fuit autem utrique nostrum una ferè , & eadem sententia , magno te ingenio , & nobili animo esse , neque ulli ex æqualibus tuis aut naturâ , aut studio inferiorem , quamdiu te in his liberalium artium sedibus continuisti . Sed illud ipse ajebat se vereri , ne civilia negotia , quibus te implicueras , hunc tuum immutarent animum , & ab hac laudatissima scribendi exercitatione abducerent . Ego verò tunc maximè optavi aliquas à te habuisse superioribus temporibus literas : quibus , ut postea feci , potuisssem illum summum timorem , honestum tamen , deponere . Sed quid ei responderem , Simon mi charissime , cùm non breves quidem , sed nullas omnino , postquam à me discesseras , habuissem adhuc à te literas ? Feci quod sæpe vidi partes in iudicio facere ;

cere; si quando aliqua in causam afferuntur ab adversario, quæ vel signis, vel rumoribus fidem contra se faciant; tempus differunt, & aliquas innectunt moras iudicibus, donec vel testibus pugnetur, vel aliâ conjecturâ se expurgent. Hoc ferè in causa tua servavi; nam eò usque verba produxi, & consulto quidem extra ordinem rei, quam incoeperat, quòdque vel tædio victus, vel, quod potius reor, occupationibus suis; hoc à me pacto discesserit, ut rem istam integram mihi servaret, donec ex urbe Venetiarum ad me rediisset; hortatusque fuit me pluribus verbis, ut aliquod subducerem tempus negotiis meis, quod in deliberatione eorum, quæ de te inter nos agitata fuerant, consumerem. Duo mihi in hac re commoda accesserunt; quod & spatium cogitandi habui, & tuæ interim literæ in ipso tempore delatæ sunt. Crevit mihi certè in tua causa animus; nam cum eas perlegissem, multo plus ingenii, & eloquentiæ, quàm mihi spei, & expectationis percepi: expectabam ita bono animo patrem tuum. Erant quidem hæ literæ tuæ, & graves, & ornatæ, & quod ego pluris feci, plenæ summi amoris, & veteris benevolentiæ tuæ in me. Nam etsi hoc scribendi genus, quo usus fueras, optimo iudicio de te nobis esset; tamen illa singularis modestia tua, & prudentia in respondendo literis, quas ludens tecum scripseram de natura Fabritii nostri, & signis ejus, quæ *quæritæ* græci homines vocant, incredibiliter me delectavit. Has itaque literas tuas diligenter asservavi in adventum patris tui; jussi enim bono animo esse, neque te oportere magis sollicitum fore, cum inter illas frequentes occupationes tuas tantum ingenio tuo adjecisses; pollicitusque ei sum, quoties mihi aliquid otii esset, aut minus negotii, non omissum commoditatem ad te scribendi. Suadeo itaque tibi, non permitas te hoc officio vinci, à quo etiam si interdum cessarem (scis enim quantum occupatus sum) noli tamen facere, quin sæpe hoc ipso perfruaris. Ages enim rem tuam, & illam ipsam egregiam vim dicendi, quam tibi natura præstitit, & exercitatio expolivit (crede mihi) usque in admirationem excitabis. Facies etiam rem omnium, quas excogitare possis, & patri tuo, & mihi gratissimam. Vale, & me ama. Patavii.

Gasp. Barz. Pars I.

Cc 2

GA-

NUnquam patrem tuum convenio, quin de te illum interrogem: idem & de fratribus tuis facio, maximè autem de Marco, quem cum hospitalitatis jure charum habeo, tum studia, quibus delectatur, multo chariorem illum mihi faciunt. Sed incredibile est, quanti semper modestiam ingenii tui fecerim; & quàm sæpe de te sermonem habeam apud cives tuos, si quando aliqua inter illos, me præsentem, orta est mentio de moribus, & studiis adolescentiæ. Nam cum splendido loco natus sis, & in locuplete domo educatus, neminem ex æqualibus tuis, qui multi apud me tecum nutriebantur, habebam, qui te modestior esset. Erat autem in te, sicut adhuc est, quædam singularis verecundia: quæ non, ut in cæteris videmus, contracta erat aliquâ erroris tui conscientiâ, sed potius quodam pudore, ac reverentiâ honesti. Sunt enim hæc & ætatis, & fortunæ, in qua es, fatis egregiæ laudes. Sed nisi hanc vim naturæ tuæ excitaveris studio bonarum artium, ac disciplinarum majorum, difficile erit tibi ea præstare, quæ à te expectantur. Hortarique te, mi Joannes, ac etiam moneo, ut sæpe cogites, quantam expectationem sustineas; & quomodo ea perficias, quæ patri tuo, viro nobilissimo, ac optimo sæpe de te pollicitus fui, cum adhuc apud me esses. Ego enim, quoties à me sciscitabatur, quid de te sperarem, semper illud dicebam, te bonum virum futurum, & utilem Reipublicæ: modò haberes magistros, qui te recta via ad hanc rem perducerent. Subjiciebam autem illi hanc rationem, quod quædam signa in te videbam, quibus planè conjectabam ita futurum; omnes enim illæ virtutes, quæ solent magnos viros in sua Republica facere, jam incipiebant in te apparere. Gaudebat, cum hæc illi referrem; & certè magna in spe erat, quia à me hæc dicebantur, qui te diligere, & mores tuos probè noscerem. Discessisti postea à me, & à patre tuo traditus fuisti curæ alterius:

in

in quo, ut ego judico, magis aliorum sententiam, quàm consilium fuit secutus. Ab illo tempore, quantum profeceris, nescio; sed ut ab eo sæpe audiui (nam plerunque de te quæro) non passus es totum tempus otiosum esse, nec malè impensum. His autem diebus, cum fortè in Urbem tuam venissem, multa verba de te inter nos habuimus: discessimus hac conditione, quod, si quid possem cogitatione mea, & arte prodesse tibi, nullam occasionem præmitterem. Scis quantum huic tuo parenti debeam, & quot in me ejus officia extent; quamvis ergo doctrinâ, & præceptis magistri tibi familiaris, & domestici abundes, tamen aliqua ad te scribam, quod possis in dies te doctiorem, ac meliorem facere. Tu verò curabis, ut me sæpe certiores de omnibus studiis tuis facias; & quoties aliquis tibi notus à portu vestro navim solvet, facturus iter Patavium, semper aliquid literarum tuarum ad me dabis. Non potest tibi deesse materia, de qua ad me scribas, propter multa, quæ, sive in otio sis, sive in negotio, semper vel adhortatione mea, vel consilio meliora poteris facere. Vale Patavii nono Calend. Junias.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO

S. P. D.

Sæpius ad te scriberem, Daniel mi suavissime, nisi ea te constantia præditum esse cognoscerem, ut certè noster amor nec intermisso remitti silentio, nec literis intendi possit. Huic etiam accedit humanitas, & benevolentia tua: quæ, tametsi ea multum apud omnes utaris, maximè tamen in amicorum vel erroribus, vel negligentia excusanda te delectat. Non ergo, quia tuæ diffidam amicitiae, sed ut meo desiderio morem geram, scribo; quantam enim ex tuis voluptatem percipio literis, tantam ex meis te conjecto sumere, libet enim tecum apertè loqui. Eò quidem usque nostra processit amicitia, ut nec tantas cogitationes tuas, nec suspensionem assentationis vereatur. Amo te, Daniel mi, nec sinè te ulla delectant studia; sed posteaquam te res
tua

tua à me distraxit, nec me tibi præsentem mea pœmittit necessitas, inveni, quo pacto nostram hanc jacturam temperem. Communicatum tibi esse volo, si quid apud me est, quod tibi prodesse arbitrer. Habui clarissimas Orationes Marci Tullii numero XXI. præstantis viri Antonii Lusci. Emi præterea septem, non tamen diversas: desunt ex omni numero totidem; festino tam ad eas exscribendas, quàm ad legendas. Jam totus ardeo illarum studio: nunquam mihi ita fuit fervens animus: magnum aliquem spero inde fructum elicere, qui si aliis profuturus sit, nescio. Illud certè confido, quòd tu absens, & Andreas noster præsens mecum non mediocrem percipiemus utilitatem. Habeo sententiam Antonii in undecim duntaxat: puto nonnihil curâ, & ingenio cujuslibet vestrum egregiis hujus Rhetoris, & Poëtæ sententiis accessurum. Quomodo id sit eventurum, cum præsens eris, quod propediem erit, disces. Interim cum tecum erit Andreas, ego in medio vestrum ambulans tacitus mente, non corpore, longum super hoc sermonem consumemus; tu hætenus partem; sed cum unà erimus, reliquum meliùs intelliges. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

THOMÆ DANDULO

S. P. D.

Nisi te in dies expectassem, non distulissem hucusque admonere te literis meis, quod majorem studiorum tuorum rationem haberes, quàm ad præsens vel patriæ, vel tuorum. Sed postquam te video hanc expectationem meam nimium producere, puto mihi ignosces, si me tibi subiras dicam. Nam & familiaritas, quæ mihi est cum patre tuo viro nobilissimo, & summo amico meo, & necessitudo studiorum tuorum, quæ apud me satis prosperè incoeperas, faciunt, ut tibi necessariò molestus sim. Quid enim est, mi Thoma, quod in medio cursu literarum subsistis? cur ille ardor animi tui tam citò refrigit? Scio habes multa, quæ accuses, nec patieris te judicio vinci à me da negli-

gen-

gentia ; sed nescio , an ulla res tanta sit , quæ te debeat studiorum tuorum immemorem facere . Suadeo , ut matures ad nos accedere , nec amplius differas : idem scribo de optimo adolescentulo fratre tuo , modò sua valetudo curata sit ; aut si quid est , quod nunc impediat , fac me certiore . Vale Patavii .

GASPARINUS BARZIZIUS

A N D R E Æ J U L I A N O

S. P. D.

L iteras tuas pridie idus Martii datas hesterno vesperi accepi : quibus , ut cætera in adventum tuum differam , desideras ex me scire , quid sentiam de illa tua proxenetica sententia ad Bartholomæum Verouensem . Ego verò iudicium meum non audeo ad te perscribere ; cum enim quicquam tuum laudo , statim ex singulari modestia tua non id libenter audire intelligo : quasi semper de te humilior , quàm vel æquum sit , vel amor meus patiatur , sentire debeam . Cum verò scripta tua jam admirari incipiam , & libentius epistolas tuas legere , quàm ad te quicquam literarum dare ; si hoc ipsum significavero , jam illud dices , me in laudes tuas nimis accensum esse , & propterea non satis meo testimonio fidere . Constitui itaque , quoties de ingenio tuo dicendum erit , apud alium , quàm tecum agere . Puto id mihi non negabis ; quod si hoc etiam molestum erit , non tamen desinam . Utinam ea dicendi copia mihi data esset , ut quod de se promittit Seneca , duratura mecum possem educere nomina . Nihil est enim , quod libentius facerem , quàm te , Danieleque meum , quibus omnia debeo , notos posteritati reddere : sed ne te diutius morer , illud mihi videtur , ut epistolas , quas mandasti mihi , velut scribis , corrigendas , tuò committas vel fido tabellario , vel alteri , quando visum tibi fuerit , ad amicum tuum perferendas . Nihil certè in eis legi , quod mihi visum sit immutandum : plurima verò sunt , quæ non ex mediis occupationibus , sed in summo otio , & ex maxima tranquillitate orta possunt judicari . Verùm de hoc satis . Maximè adventum tuum desidero , ut inter nos commitemur ,

temur, qua lege deinceps hoc nostrum scribendi officium frequentemus. Vale, & gratulare Danieli nostro, qui tecum, quantum in vobis fuit, rectè amicum meum acceptum habuit. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO

S. P. D.

Nisi tu adhuc restares de numero illorum, quos mihi tuo studio, ac tuâ operâ comparaveram, ut te excepto, neminem ferè magis diligerem; puto jam penitus odio mihi essent hujus nostri temporis amicitiae. Scripsissem ad te sæpius de hac re, & questus quampluribus vobis essem, vel quia infortunatus sum in diligendo amicos, vel de moribus hominum; nisi tantam de modestia tua fecissem opinionem, ut jam tuum judicium maximè vereri incipiam. Cogitabis itaque per te meliùs, atque honestiùs, quid ab amicis meis vel desiderem, vel quid in eis accusẽm, quàm ego omnia tibi exponam. Unum est, de quo te certiore facere non dubito; non possum diutius, neque dissimulare, neque perferre eam animi ægritudinem, quam concepĩ ex illis epistolis Ciceronis, in quibus me planè delusum video, nisi illas arte tua, & sollicitudine habeam. Quid super hoc à te fieri exigam, aut quid sperem, cùm desiderium meum cogitaveris, melius tamen ipse intelliges, quàm ego possim scribere. Tantum dicam, quod hac re perfectà, inusitata me tibi & habere, & dicere gratias senties. Vale, & me dilige. Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI CORNELIO

S. P. D.

BArtholomæus Sacerdos Plinium tuum, & literas reddidit, ac multa retulit de tua in me summa benevolentia: quæ etsi mihi non tantum usitata, sed quotidiana sit, magna tamen voluptate afficior, quoties aliquid de tuo amore in me audio. Sed ut ad Plinium redeam; magnas habeo tibi gratias, quod tam faciliter passus es me libro tibi charissimo uti: nisi tuo cum incommodo fiet, curabo, ut celeriter transcribatur. Sed prius cupio certior à te fieri, an aliquem alium correctiorem tuo audieris esse apud aliquem ex civibus tuis; nollem enim in summa caritate pecuniæ malè tantum sumptum locare; ubi verò alius emendatior non reperiatur, constitui potius libro non bono uti, quàm omnino carere. Non poterit esse, quin ex cumulo rerum, quas dignissimus is Auctor complexus fuit libris sex, & triginta, multa possim dicere, quæ commentariolis meis commodissimè inferantur: quæ res si à me unquam perfecta fuerit, majorem partem laborum meorum tibi vindicabis, qui etiam studiorum maximus adjutor, & socius mihi fueris. Livium olim Donati Casentini nondum habui, nec res ista potest sinè te expediri: sex ducati deficiunt ad summam pretii: facias quæso, ut ii numerentur Hieronymo Anzelerio homini physico. Scribo ad Antonium Fressum civem Ferrariensem, quod librum committat illi, cui tu negotium mandaveris; cum enim liber ille charior mihi sit oculis meis, non audeo curam illius ad me deferendi alteri committere, quàm ei, cui tu hoc negotium imposueris: qui cum sis homo tuorum civium literatissimus, & mihi summus amicus, majorem in hac re diligentiam adhibebis, quàm alius mihi notus posset. Admonebis tamen amicum tuum, quod librum cautè ferat, propter publicanos, qui cum ubique sint prædandi avidissimi, multa avidiores sunt in solo Ferrariensi. Cum verò Livium nostrum hospitio tuo susceperis, postquam sibi litaveris, conce-

Gasp. Barz. Pars I.

D d

des

des ei, ut in Urbem suam naviget. Vale, & sæpe de me cogites. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
A N D R E Æ J U L I A N O

S. P. D.

Multas ex tuis Orationibus accuratissimè scriptas legi; sed nullam certè politiore[m] ea, quàm, his diebus, de morte summi, & clarissimi Philosophi Emmanuelis * Chrysoloræ edidisti. Nihil enim est à te prætermissum, quod ad tale[m] virum ornandum excogitari potuerit. Quare te etiam, atque etiam non quidem hortor, sed magis laudo, quod divinum ingenium cum natura ad dicendum tibi dederit, tum etiam summum studium ad eam rem contulisti. Magnam itaque voluptatem ex tua oratione percepi, quia ingenia nostra tantum ad hæc studia excitari video; nec despero futurum, ut illa majorum nostrorum gloria, quæ penè in dicendo extincta erat, hac nostra ætate reviviscat: modò ut nostra ingenia, ita fortuna civilia negotia paria negotiis priorum temporum Oratorum conferat: quorum alterum tua virtus, alterum Respublica, & Magistratus, quem pulcherrimum adeptus es, facilè tibi præstabit. Vale Patavii nono Calend. Octobris anno 1415.

GASPARINUS BARZIZIUS
F A C I N O V E N T R A R I Æ

S. P. D.

Quod tibi Dominicum necessarium tuum, vir insignis, commendem, supervacuum mihi visum est. Nam cum pro tua in omnes tuos natura, commendatione nulla apud te egeat: tum virtus ejus, quanta in ætatem illam cadere potest, multo cum

* Hæc Andreæ Juliani Oratio habita est Venetiis, atque typis impressa legitur in Poggiana.

eum tibi commendatiorem facit; huc accedit eximia quædam vis ingenii. Sed eo genere literarum præditus est, quo & tu mirificè delectaris, & semper his favisti, quos plus cæteris in his studiis humanitatis doctos esse iudicasti. Tamen, vel quod pluris is me semper fecit, neque aliter quàm patrem observavit; vel ut consuetudini morem geram, etiam eum amicis commendo, quem per se charissimum esse eis non dubitamus. Quæso, ut si qua pristino amoris tuo in eum potest accessio fieri, sentiat se meis literis gratiorem tibi esse factum; habebis enim, crede mihi, eum tibi obsequentissimum, amantissimumque tui: cui neque fides in continendis rebus secretis, quas illi committes, deerit; neque diligentia in faciendo, nec in agendo studium, quod tutè melius in dies verum esse, experiendo intelliges. Quicquid igitur in hunc adolescentem admonendum, cohortandumque studii contuleris, totum illud contulisse in me ipsum iudicabis; nam & ego idem feci, teque de illo facturum non modò spero, sed certò de te mihi promisi. Quod verò ad illius in te officium pertinet, si minus ipse tuæ expectationi respondebit; ego & restipulari, & pro eodem præstare non dubitabo. Vale, & me, ut facis, ama. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO BARBARO

S. P. D.

NUnquam tam pulchrè rusticatus fui, quàm his diebus, quibus tu à nobis propter infirmam valetudinem tuam absens fuisti. Navigavi quidem tempore procelloso ferè eadem tranquillitate, qua nautæ vestri solent in sereno. Partem itineris pedibus meis confeci; neque aliàs magis expertus fui, quid pedibus meis deberem, quàm in hac mea peregrinatione. Dicam tibi fortassis incredibilem: non dubitarem jam cursu tecum certare, quamvis tu integer sis, & tot diebus sub excusatione adversæ valetudinis quieveris, ut adversarium tuum hoc certamine vinceret. Tandem ad colles perveni, quos Bacchus amat.

Gasp. Barz. Pars I.

D d 2

Inve-

Inveni omnia sacris fervere : res visa à sapiente viro prorsus irridenda . Sed paulo post tanta illius Numinis veneratio oculis meis injecta est, ut multis lacrymis sacra , quæ rustici illi , qui & duri montani , celebrabant , persequeretur ; nec dubitavi affirmare neminem posse virum sapientem , virum bonum , virum studiosis amicum consistere, qui non veneraretur hunc Deum ; sic enim ego sentio . Tuli autem mecum quandam particulam sacrorum illius Dei , scilicet vasculum unum vini , quod agrestes illi Marceminum vocant : itidem alterum ejus , quod iidem Sclavum appellant ; accesserunt etiam quædam vina vulgaria , ad quæ minores amicos voco ; sed te ad prima expecto . Fac quamprimum ad nos redeas ; ut antequam discedam, (scis enim multo sudore adventare proxima festa Lucæ) tecum his rebus frui possim . Vale Patavii sexto Idus Octobris .

GASPARINUS BARZIZIUS

FEDERICO PARMENSI

S. P. D.

REcepi & literas , & munera tua , Federice mi suavissime : quæ etsi mihi pergrata fuerint , tamen hic ipse animus tuus , quo præditus es , multo magis me delectat . Neque aliud unquam , posteaquam amare te coepi , expetivi à te , quam ut animum tuum mihi , ut facis , præberes . Si quid autem est , quo tuæ in me vel fidei , vel benevolentia non satis fecerim ; id totum certè culpa temporum , non mea fuit . Scis enim eo in statui res nostras fuisse , ut mihi à te divelli necesse foret . Itaque plurimum sum gavissus , cum tuas legi , & intellexi literas ; quibus ad me scribis nolle te otio totum dare : in qua sententia tantum te hortor , ut nihil sit , ad quod te magis hortari possim . Cassiodorum meum ad te mitto , ut illum quàm familiarem tibi facias ; nondum potui habere illum venalem , de quo tecum locutus fui , cum apud te essem : interim ita uteris meo , ut tuum quoque credas . Lucretiam , & omnes liberos meos hortatus sum , ut scribis , qui omnes te salvum esse cupiunt . Bucolicam Petrarchæ cum
parte

parte commentariorum mitto, ut liber iste sit argumentum amicitiae nostrae, non quod de te diffidam, sed ut amoris mei signum aliquod tibi exhibeam. Vale, mi Federice. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAURENTIO BONZIO
S. P. D.

Nesciebam hercle quid tibi scriberem mi Laurenti, praesertim cum duas ad te jam dedissem literas, quibus nihil adhuc responsum esset; quia tibi, ut arbitror, cui perferendas ad me dares, nullus fuit. Sed me noster amor pulchrè monuit, nullum tempus esse, quo possint amicis verba deesse. Primum igitur mihi noster Andreas occurrit, vir omnium ferè suorum æqualium studiosissimus, & in primis eruditus. Venit enim ad nos cum navi pretiosis onustâ mercibus, & alia quidem jecit optimarum artium fundamenta; ut jam nihil sit, quod hominis divinum mihi non promittat ingenium. Mirâ quippe celeritate collegit tot præcepta, quot erudito, & plenè docto percurrere satis esset. Nunc id apud vos intendit, ut honestum quærat studiis ejus argumentum. Sperat, dum suæ Reipublicæ negotium agit, posse id consequi, quod gravem, & egregium civem deceat: in quâ sententia multis rationibus animum ejus ego ipse maximè confirmavi. Quare mi Laurenti per eam te quæso fidem, & amicitiam, quæ inter nos non parum crevit, suscipe rem hanc totam sic, ut tibi credas: incumbas omni curâ, studio, & diligentia. Enitendum est, ut suos competitores tua, & amicorum sollicitudine vincat, sicut virtute, scientiâ, & nobilitate præcedit. Res tota, ut nosti, suffragiis multorum agitur: in quo quantum tua possit industria, tu nosti, neque nos ignoramus. Sed apud quem, aut pro quo intercedo? quis enim tibi, aut cui tu amicior esse potes? Scio contendes mecum, teque mihi præferes apud eum, & vetustate amicitiae, & majori charitate: vetustate concedam, charitate nunquam; non enim amor tempore, sed honestate, sed viribus animi viget. Movebis mihi bellum, & in his duobus

bus & te primum dices: ego verè tibi contumaciter resistam, nec in præsentia cedam. Sit igitur hæc inter nos contentio, uter amicum talem honestius, uter ardentius; non uter amet antiquius. Tu me certes vincere, ego te: hujus sit exitus controversiæ nullum exitum invenire. Vide quæso quò processit oratio. Qui enim à principio vix habebam, quid tibi scriberem, nunc finem verbis vix reperio: in quo vires quantæ sint in amicitia, planè sentio. Magnum est, & potens ejus Numen, nullis obnoxium legibus, nulli imperio: tota, quam semel accepit, libertate semper utitur. Utamur, & nos ea: sit liber sermō, liberior animus, nihil opertum, nihil simulatum. Ego quidem sic de te cogitabo, tecum loquar, tecum agam; ut unam, & eandem duobus in corporibus divisam putes animam. Stude, ut valeas. Patavii sexto Calendas Januarii 1417.

GASPARINUS BARZIZIUS

ZANINO RICCIO

S. P. D.

Maximas habeo tuæ virtuti gratias, quòd nunquam à tua mente excidi. Facis quidem rem non minus dignam tuæ humanitate, quàm mea expectatione. Narravit enim mihi his diebus Antonius Cursor, quod, dum fortè apud te esset, multa pro tua in me benevolentia familiariter ab eo de me quæstisti, & quo in statu essem, interrogasse illum; hortatusque me fuit, prout in mandatis à te habebat, quod vellem patriam repetere; cùm illud diceres, non posse mihi aliquem honestum locum, aut idoneum fortunæ meæ apud te deesse. Ego verò non minus gaudium sensi, quod intelligebam me summè à te amari, quàm quod magnam spem melioris status mihi dabas. Merito ergo te non solùm amo, sed etiam maximè animo colo. Rogo te igitur, atque obsecro, ut sicut facis, sæpe de me cogites; nec patiaris me diu à te abesse. Si enim in patriam cum aliqua dignitate operâ tuâ rediero; dabo operam, ne aut ingratus tibi, aut parum diligens in officio meo cuiquam videar. Aliud ad præsens non

non scribo, nisi quod literas, quas mitto ad Franciscum Barbavariam, per te sibi reddantur, & me sæpe ei commendes. Vale, & me ames. Patavii sexto Calend. Februarii.

GASPARINUS BARZIZIUS
GERARDO LANDRIANO

Laudensi Episcopo.

S. P. D.

ET si voluptate maxima affectus essem, P. R., quod ad me Oratorem à te compertum misisses; multo tamen majori gaudio cumulari me sensi, cum à Joanne Homodeo, ut nosti, tuæ dignitatis observantissimo, me amari à te plurimum intellexi. Nunquam enim ad me accedit, quin multa vel de tuo erga me amore summo, vel de tua virtute, vel sapientia referat; omnisque ejus sermo in tua laude consumitur. Cum verò de studiis humanitatis forte inter nos mentio orta est, ita egregiè de te & sentit, & loquitur, ut huic meo in te animo incredibilem fieri accessionem sentiam. Aut enim nullæ, quæ ad horum præstantiam artes pertinent, à vobis desiderandæ sunt; aut hæ meo judicio cæteris sunt anteferendæ, quæ non modò meliores nos efficiunt, sed etiam expolitiores. Quare te, Pater optime, cum multis rebus, tum hac in primis, & complector animo, & admi-
ror; quòd studia eloquentiæ cum cæteris artibus, ac disciplinis, quibus ab incunte ætate deditus es, conjungere instituisti. Sic enim ex Joanne nostro, cum juris civilis scientiâ, tum hoc dicendi usu egregiè prædito, sæpenumero audio; fortunatissimumque ex hoc esse te judico, quod omnes oratoriæ institutionis partes illas, quibus carebamus, ex his tenebris, quibus tot sæculis delituerunt, in lucem eduxisti. Quod cum divinitus tibi obtigerit, facile intelligo nunquam ad te unum potissimum beneficium fortunam detulisse, nisi ad has ipsas artes magis natus, quàm institutus esses. Gaudeo itaque, Pater humanissime, hac tua tam excellenti sive natura, sive fortuna, sive utraque potius: summasque tibi gratias habeo, quod hujusce inventionis tuæ
focium

focium me, ac participem primum omnium esse voluisti. Feci autem, ut pro illo vetustissimo, ac penè ad ullum usum apto, novum manu hominis doctissimi scriptum, ad illud exemplar correctum alium codicem haberes: quem ad te pro tuo is defert, qui primus munus hoc à tua in eum singulari benevolentia pro me impetravit. Hunc ad te librum nudum, ac inornatum mitto. Neque aliter mihi per occupationes meas licuit; nec prius expediri à librario meo, qui hoc exemplo usus fuit, tamen si instarem, potuit. Ignosces itaque, Pater præstantissime: & quod à me omissum est, tu illud pro tuo arbitrio expolies, atque exornabis; judicabisque, hac una re, ea inter nos fundamenta amicitiae jacta, quæ nullum finem sint habitura. Vale Mediolani,

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO BOSSIO

Novocomensi Episcopo

S. P. D.

ET si eâ te sapientiâ esse, Pater Reverende, scio, ut tuo in hoc casu non tibi magis, ac tuis, quàm bonis omnibus luctuoso, mederi ipse tibi possis; tamen cùm & dolor tuus adhuc recens, & pietas facere id te in præsentia impediant, non alienum hoc tempore arbitratus sum; si ego, qui & patrem tuum maximè dilexi, & te pro tua dignitate, ut nosti, ex animo semper colui, ad constantiam, & firmitatem animi cohortatus fuero; faciamque, quod in gravibus morbis solent medici: qui priusquam remedia applicent, causas, quæ dolorem iis inferant, qui morbo aliquo laborant, exquirere consueverunt. Nisi enim pater tuus is fuisset, quo haud scio, an quisquam vel majori in Principem fide, vel in Senatu gravior, vel patriæ amantior memoriâ nostrâ fuerit; & tu illa in eum pietate affectus, qua nemo penè in patrem adhuc fuit; hujus certè mortem, qua sapientia es; æquissimo animo tulisses. Nulla quidem res tibi impedimento fuisset, quin, quod semper intellexisti, non solum fortiter, sed libenter etiam ferres, quicquid in rebus humanis lex naturæ statuisset; sed
quum

quàm utraque res omnibus officiat, cum in cæteris, tum in me uno maximè expertus sum: qui, cùm filium primogenitum Nicolaum subita vis morbi mihi eripuisset, virum in omnibus illis artibus, quæ libero homine dignæ sunt, apprime doctum, nihil molestius in eo tuli, quàm quod eo tempore illum amisi, quo & frui ingenio ejus, & jam delectari studiis coeperam. Illud præterea huic dolori meo accedebat, quod ita naturâ comparatus sum, ut non modò meis luctibus, sed alienis etiam ita sum, sive recordatione quadam meorum casuum, sive in omnes pietate, molli, ac fracto animo, ut vix lacrymis, ac dolori imperare possim. Quem animi affectum in funere patris tui tam vehementem, tamque acerbum sensi, ut cùm te, fratresque tuos dicendo consolari conatus essem, vix pauca, ut nosti, præ lacrymis loqui potuerim. Quod etsi maximè adversum esse consolationis officio * Servius ad Ciceronem scribit: *quia per quos ea fieri debet propinquos, & familiares, ipsi pari molestia afficiuntur; ut magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quàm aliis posse suum officium prestare*: tamen hoc semper animo, atque eâ sententiâ fui, amicorum lacrymas omnibus in luctibus gratas semper fuisse. Sunt enim summi amoris in nos testes, & certissima argumenta: quibus etsi nostræ nonnunquam lacrymæ duplicantur, est tamen in illis quiddam, quod dolorem nostrum levet; cùm ipsa in luctu nostro amicorum societas nos admoneat, nihil tam grave esse, quod non illorum pietas minuat, atque molliat. Hæc te, Pater optime, ac tuos omnes ratio consolari potissimum debet; nam in tanta civium frequentia, quantam nescio, an adhuc ullo in funere viderim; nemo fuit, qui non multis lacrymis testatus sit, quàm charus omni Civitati pater tuus extiterit; cùm loca omnia planctu, gemitu, suspiriis, cùm corpus ad sepulchrum efferretur, essent referta; cùm alii eum patrem patriæ, alii Urbis patronum, alii justitiæ, æquitatisque amantissimum, alii Urbium omnium, ac Gentium, quæ huic nostro Principi clementissimo serviunt: qui & ipse nihil morte ejus sibi gravius, multis annis vidit: tutorem optimum, ac certissimum refugium appellarent. Nunc tot

Gasp. Barz. Pars I. E c civium

* Servius Sulpicius apud Ciceronem lib. 4. epist. familiar. epist. 5.

civium dolor; ac ingens omnium desiderium consolari te, Pater optime, ac tuos omnes debet. Quæ res, si fortè augere mœrorem tuum, quo es nunc, non videtur, quòd talem patrem amiseris, quem tot viri lugeant, quem Princeps is desideret: quo nec pietate quisquam præstantior, nec major armis, nostrâ, aut patrum memoriâ, apud nos adhuc fuit: tamen si ea considerare volueris, intelliges nullam rem, hac unâ, majori tibi consolationi esse oportere. Quod si tua pietas nondum patitur; tamen sapientia illa, quâ eximiè præditus es, persuadere tibi debet, ut hoc idem in funere patris facias, quod dies ipse, ac diuturnitas temporis omnibus afferre consuevit; nec tam sequaris id, quod natura facere cogit, quàm quod ratio, quod virtus, quod tua dignitas, ut facias, monet. Omnes enim te unum intuentur: ex te uno tui, quem suo mœrori modum faciant, signum expectant. Quem nisi forti, ac magno ferre animo hunc casum viderint, renovabis, crede, magnos illos, quos nuper vidisti, luctus. Commemorarem, qui viri mortem parentum, aut filiorum fortissimo animo tulerint: repeterem majorum exempla: commonefacerem, ut præcepta philosophorum, quæ de luctu minuendo reliquerunt, legeres; nisi eum te esse cognovissem, qui cum aliis consilium dare consueveris, multo magis illo in hoc tuo casu usus sis. Quare, Pater clarissime, cum fortè satis expectationi aliorum sis facturus, si huic tuo dolori medearis; non idem certè mihi, qui te quidem novi, nisi quod nunc maximè facere te, aut proximè facturum confido; ut matrem tuam foeminam omnium modestissimam, quam nunc acerbissimo dolore confici scio, fratresque tuos tui amantissimos, mœrore summo affectos confoles, & tuo exemplo ad constantiam, ac firmitudinem animi cohortatus fueris. Plura ad te scriberem, nisi ad res honestas, ac te dignas tua sponte magis, quàm hortatione cujusquam excitatum sæpenumero vidissem. Vale Mediolani.

GASPARINUS BARZIZIUS
GUINIFORTO, ET AUGUSTINO
BARZIZIIS

S. P. D.

Quod omnia nobis adversa, ac proposito nostro contraria eveniant, molestius ferrem, nisi animus ipse jam ad omnia mala obduruisset. Nostrum est, ut fortiter perferamus casus fortuitos, postquam nullâ mutari prudentiâ possunt, quæ Deus fieri voluit: non soli estis, qui in hanc sortem incideritis. Durum est, fateor, & præteriti temporis jacturam deslere, & similem conditionem fortunæ in posterum timere; de quo plura scriberem, nisi virtuti vestræ diffidere viderer. Ego constitui, quidquid fortuna in utranque partem de me fecerit, id boni æquè consulere, nec præstare præter culpam Sapientem oportere quicquam. Quod si feceritis, & præ vobis honesta sola tuleritis; tum vos sapientes, ac majoribus vestris, qui omnes clari viri fuerunt, dignos judicabo. Hoc vos facere pater jubet, nec differre: retexenda vobis tota superior vita est, & emendanda; & curandum, ut potius Deo, quàm hominibus boni viri, quàm ut docti videamini. Sed hæc hactenus; melius enim fiunt ista, quàm disputentur. Summa omnium est: timete Deum, & omnia vobis, ut autumo, vertentur in bonum: non ex humano, non Delphico Oraculo editum vobis putate. Tunc vobis honores, Magistratus, dignitates, opes, & quæ expeti in vita solent, uberri-
mè succedent; nec, ut plerisque, oneri, aut dedecori vobis erunt, sed ornamento virtutum vestrarum, & felicitati sempiternæ accedent. Si hoc exilio Magistratum aliquem, Augustine fili, aut honorem appetis, non solum probo, sed laudo etiam vehementer: tibi verò, Guiniforte, non prius honores hos petendos censeo, quàm te in jure Civili, & Pontificio maturè expiederis. Vale. Ex Mediolano pridie Nonas Januarii 1429.

Gasp. Barz. Pars I.

E e 2

GA-

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

EPISTOLÆ AD EXERCITATIONEM ACCOMMODATÆ.

I.

GAudeo plurimum, ac lætor, in ea te sententia esse, ut nihil à me putes sine causa fieri. Ego enim etsi multorum verebar suspensiones, quia à me Sempronium antiquum familiarem meum rejiciebam; tamen cum ad incredibilem animi tui sapientiam judicium meum referebam, nihil erat, quare id à te improbari putarem. Nam cum & meos nosse mores, & illius naturam non ignorares, non dubitabam, quid de hoc facto meo judicaturus esses. Non igitur has ad te literas perscribo, quo novam tibi de rebus à me gestis opinionem faciam; sed, ut si quando aliter homines nostros de me sentire intelliges, tu, qui probè causam meam nosti, defensionem meam suscipias. Hæc si feceris, nihil est, quo ulterius officium tuum requiram. Vale.

I I.

ET si antea literis, & sermone multorum non satis probari factum tuum intellexissem, quia veterem amicum destituissem; tamen cum haberem animum tuum multis judiciis perspectum; nullo pacto induci poteram, ut in ea re temerè quicquam à te

Hæ Barzizii Epistolæ, ut à pluribus mendis, quibus scæbebant, emendatæ, & germanæ lectioni restitutæ in publicum prodirent, Parisiense Exemplar cum Barziziano M.S. Codice anni 1438. Bergomi reperto contulimus: in quo & plures alias Gasparini Epistolas familiares & nonnullas Orationes, & Epistolas Guiniforei invenimus, quas in Mediolanensi Bibliotheca, atque in aliis Italiæ celeberrimis inutili labore quaesivimus. Has autem ad exercitationem epistolas alteri scriptas effinxit Barzizius, à quo pro opportunitate rei, vel temporis responsum est; nos verò singulas numero primo, & secundo ad clariorem intelligentiam distinximus.

te factum putarem . Sed quàm difficile sit, præsertim in hac Urbe nostra , ex animis hominum evellere eam opinionem , quæ semel insederit ; cùm sis prudens , nihil opus est te admonere . Ego tibi omne studium meum polliceor , & quantum in me erit, perficiam , ne quisquam nostrorum civium ea re tibi succenseat : quod si ulla ratione iis poterit persuaderi , nihil omittam ; si verò illos in sententia manere sensero , ego vicem tuam dolebo : tuam erit non tantum officium meum ex eventu , quantum ex meo in te animo spectare . Vale .

I.

Merito amo te, quia non, ut nostri homines solent, res ipsas tantum ex aliorum ingenio, quantum ex tuo iudicas . Quod nisi de te mihi certissimè persuasissem , vehementer dubitarem , ne rumor , qui de me percrebruit , paulò te alieniorem à me faceret . Nam cùm plerique admirentur, quòd Tiberii Claudii defensionem non suscepi, sunt, qui ultrò me accusent, & periniquum dicant ; quia veteris amici, & necessarii tui causam patiar, me vivo, ac salvo, esse desertam . Ego verò, cùm non dubitarem multos homines esse, qui animo dolerent, quia me summè amares ; videbam non defuturos , qui ad te scriberent , me nunquam bono animo in tuos fuisse , neque tantum amicitiam tuam , quantum fortunam secutum : Sed , cùm te non ignorarem , semper horum hominum insidias parvifeci . Volui autem ad te scribere , ne te contemptum à me diceres ; illud igitur à me habeto, quia si causa Tiberii à me defendi potuisset , salva ea opinione, quam nos omnes volumus in Republica habere , certè non minus in ejus periculo laborassem , quàm soleo , cùm de capite, & fortunis meorum agitur . Sed nolui famæ meæ periculum facere ; turpe enim esset , ut , qui semper vigilavi pro commodis Reipublicæ , non privato officio hunc hominem tuerer : qui non solum multis iudiciis , sed etiam gravissimis testibus Reipublicam malè gessisset . Hortor itaque te, ac etiam majorem in modum rogo , ut sicut facis , benè de me existimes, neque alium me putes, quàm cum summo studio olim familiares tuos defende-

debam . Scio non longè abfuturum , quin me in gratiam habeas ; si consiliorum tuorum memineris , quibus me sæpe admonuisti , ut cum amicis multa contuliffem : omnia consilia mea ad amplitudinem Reipublicæ referam . Vale .

I I.

QUOD Tiberio Claudio non affueris , minimè officium tuum reprehendo . Scio enim , quantum unusquisque nostræ Reipublicæ debeat , nec dubito , quin pro nostra necessitudine omnia dicturus , atque facturus fueris , quæ , salvâ Republicâ , tali in causa dici , aut fieri à te potuerint . Sed temeritate sua res in eum locum deducta est , ut qui Reipublicæ benè consultum volunt , hunc aut oderint , aut destitutum esse patiantur . Nulla ergo mihi jam societas est cum illo ; necessarius meus fuit , & amicus , quamdiù nostræ Reipublicæ alicui usui erat . Cùm verò malè coepit de publicis commodis sentire , ego non aliter , ac debeo , de homine illo judico . Quia verò scribis , te consilium meum in hac re secutum , vehementer gaudeo ; ac tantum ad hoc te hortor , ut nihil sit , ad quod te majori studio hortari possim . Cùm enim antea propter multa in me officia tua maximas tibi gratias haberem ; nunc certè eò majores habeo , quia unicuique nostrum Respublica debet esse charior , quàm privata . Vale .

I.

MAGNAS habeo naturæ tuæ gratias , quia nihil est , quare causæ meæ diffidam . Cum enim in rebus judicandis summâ prudentiâ sis præditus ; video non posse fieri , ut quod multis per sepe accidit , ipsa legum nostrarum obscuritas remoretur sententiam tuam . Tu quod sapientiæ tuæ conveniat , videbis : ego verò tabulas publicas , testes , & cætera adjumenta , quæ in hujusmodi litibus solent desiderari , ita parata habeo , ut non cavillationibus , sicut nuper adversarii mei , sed ipsa veritate pugnare à te judicet . Vale .

II.

I I.

SI adjumentis, de quibus ad me scripsisti, instructa est causa tua; nihil est, quod à te dubitandum censeam. Ego enim, quantum ad me attinebit, perspiciam, ne meâ negligentia ullum ad te incommodum veniat. Tuum erit videre, ut cum optimam causam habeas, non ipse tibi defuisse videaris, & post rem judicatam venias; ne tibi aliquid simile accidat iis, qui de rebus præteritis in consilium veniunt; & post tempestatem cogitant, quæ ratione possit occurri periculis, quæ jam sunt præterita. Cupio enim omnia tibi ex sententia evenire, quæ, salvis legibus, possunt in causa tua meditari. Sed ubi aliud æquitas, aliud tua voluntas à me exigit; non dico tibi, sed ne parenti quidem meo concederem, si mecum hoc pacto contenderet; ut ipse plus apud me posset, quàm leges, & consuetudo judiciorum. Verùm ne te quidem hoc à me exigere pro tua singulari modestia arbitror. Non enim eo te ingenio novi esse, nec eâ familiâ, quæ aliquid in nostra Civitate potius injuriâ, quàm jure à se impetratum iri velit. Cura tamen, ne sæpius de eadem re te admoneam, ut cum omnia parata sint, tu ipse tibi defuisse judicaris. Vale.

I.

Nisi scirem de qua re, & apud quem agerem, non auderem hoc præsertim tempore ad te quicquam scribere. Scis enim, quàm variæ sint hominum suspensiones, & quàm promptissime linguæ ad maledicendum; sed cum summa causæ meæ æquitas sit, & tu ille sis, qui nihil possis, nisi æquum facere; bono animo causam meam tibi commendo. Non dubito multos homines esse, qui arbitrentur quadam avaritiâ me impulsus, ut de antiquis sedibus, & de avitis bonis velim Q. Fabium pellere. Ego verò ita institutus sum, ut nullius hominis locupletari incommotis unquam appetiverim; sed de jure suo alteri cedere propter hominum invidiam, aut timidi hominis, aut stulti videtur esse. Satis enim mihi erit, quod de re non iniqua apud Judicem æquissimum con-

contendam . Tu autem à consuetudine , & natura tua non recedas ; & ego nihil à te , nisi quod tua æquitate dignum sit , requiram . Vale .

I I.

SI à nostris legibus non abhorret causa tua , bene te sperare jubeo ; non enim sum ille , quem rumor popularis , aut hominum fama contra æquitatem permoveat ; nec ignoro veteri instituto magis oportere judicem attendere , quid sit in re positum , quàm in opinione . Sed , ut probè semper cavi , ne unquam rumores ante æquitatem ponerem ; ita providendum tibi censeo , ne aliquâ culpâ tuâ , hæc opinio de te contracta videatur . Quicquid autem ingenio meo , aut studio provideri poterit , ut de jure tuo nemini propter invidiam cedas , totum illud satis me facturum tibi polliceor . Illud verò pro tua providentia circumspicies , qua scilicet ratione , & fortunis tuis , & nomini meo bene consulas . Vale .

I.

MAXIMA causa me impulit , ut hoc tempore ad te scriberem ; nam cum te maximis rebus detentum esse audirem , certè negotium meum aliud in tempus distulissem ; nisi id ipsum tale fuisset , quod semel à me neglectum , nullius hominis neque consilio , neque auxilio postea corrigi possit . Peres itaque me , si te maximas res agitantem interpellavero ; puto te memoriâ tenere , quibus verbis Tiro usus fuerit , cum pridie Calendas Martias utrunque nostrum convenisset ; nam cum ipse , bono animo , se mecum in gratiam rediisse affirmaret , neque in se ulla omnino reliquias odii superesse diceret ; tu me iussisti non solum esse æquo animo , sed etiam otioso ; nec amplius quicquam de eo suspicari . Ego verò cum illius verbis , & tuæ auctoritati magnam fidem haberem ; omnem memoriam injuriarum , ac simultatum , quæ inter nos fuerant , penitus ex animo sustuleram : quid inde secutum sit , melius audies ex homine isto , quem ad te mitto , cui non solum

lum literas dedi , sed etiam mandata , quæ super hac re ad te perferret . Postea enim quàm a nobis discessisti , rebus , ut putabas inter me , & illum compositis , intervenit Saturninus , homo , ut scis , omnium seditiosissimus ; is omnia perturbavit , & tantum excitavit odium , ut fortunæ meæ nunquam deteriori loco steterint ; nam , quod in morbis dici solet , malum recrudescit aliquando asperius , quàm incoeperit , quod à nullo certè alio medico sanari potest , quàm à te ipso . Quare si me salvum esse vis : si fortunas meas incolumes , cura ut ad nos advoles ; opus est enim celeritate , ne velis eò me esse coniectum , unde nullo tempore , non dico amici , sed ne ipsa quidem salus , etsi cupiat , possit eximere . Vale .

I I.

Quantam molestiam animo perceperim , cognita Tironis levitate , ex hoc potes agnoscere : quia , nisi Respublica me ex ipso itinere palàm revocasset , certè non solum has literas consecutus essem , sed multo etiam illas antecessissem . Si ergo fortunis tuis , ut oportebat , non adfui , minimè accusabis officium meum : qui cum maximè cuperem animo satisfacere tuo , illa ipsa patriæ nostræ charitas ex mediò cursu , quo ad te tendebam , planè me invitum revocavit . Scripsi autem ad Tironem quibus verbis oportuit , ac etiam illum docui , ut non putaret sibi tantum ipsam rem tecum habendam esse , quantum mecum : qui omnium , quæ inter nos composita fuerant , auctor , atque sponsor fueram . Hortatus etiam eum fui multis rationibus , ut rem integram in meum adventum differret , concederetque illud amicitiae , quæ ut primum cum patre suo , ita postea cum illo mihi fuit . Admonui autem eum pluribus verbis , ut plus apud se rationes meæ valerent , & respectus antiquæ benevolentiae , quàm seditiones , & odia Saturnini : quod si impetratum ab eo fuerit , magnas ei me habiturum gratias pollicitus fui ; si verò spem meam improba consilia hominum seditiosorum vicissent , interminatus sum illi nihil me omisurum , quod ad defensionem tuam , & existimationem meam pertineret ; puo illum plus mihi crediturum , quàm

Gasp. Barz. Pars I.

Ff

Satur-

Saturnino: quæ res si consilium meum fefellerit, faciâ, ut illum facti sui poeniteat. Expecto in dies literas tuas; si quid interim ab eo gestum fuerit, quod tibi incommodè accadat, tu me certiorrem facias. Vale.

I.

Non parva res est, neque usitata, de qua jamdudum ad te scribere constitui. Homines enim, quibus in Provincia nostra curam tuarum rerum, & eorum, qui tuis rebus favent, commiseras, videntur à te magis, ac magis in dies abalienari. Queruntur omnes, ut rem ipsam uno verbo dicam, quia lupos ovium custodes fecisti; sperabamus quidem nos, qui hîc tui sumus, res tuas, ac tuorum profligatum iri non posse ab iis, qui semper commodis tuis adversari fuerant, si procuratores tui, ut oportebat, advigilassent; sed inde periculum factum est, unde præsidium expectabamus: nam ii boni viri primò per insidias, deinde palàm non solum ad eos, qui non bene tibi volunt, cœperunt inclinare, sed etiam se illorum duces profiteantur; opus est itaque maturatione, dum adhuc res potest curari: ne tibi accadat id, quod solet iis evenire, qui mortuo medicum accersunt. Vale.

I I.

Quanquam maximè in cursu eram, ac in ipso itinere veniendi propter eos rumores, qui crebrò de rebus meis afferebantur; tam en cùm fortè mihi occurrisset tabellarius tuus cum literis, quas illi reddendas mihi dederas, nolui ipsum finè meis literis ad te redire. Sed ut ad ea veniam, quæ & fortunæ meis, & meorum imminere, perfidiâ, & scelere procuratorum scripsisti; omnia primus cognoveram ita se habere, maturassemque majori celeritate discessum meum, nisi fuisset maximis rebus detentus. Nihil verò volui ad ea respondere, quæ quotidie mihi nunciabantur, ne fortè proderentur consilia mea iis, quibus minime illa nota esse volebam. Nunc verò cùm tantum
ha-

habeam fidei prudentiæ tuæ, summæque in me benevolentia, quantum postea nemini; te etiam, atque etiam hortor, ac moneo, ut eos, qui partes meas sequuntur, sapienter, ut soles, de meo adventu certiores facias; persuadeasque illis me non prius de bonis meis rationem repetiturum, quam eos in integrum restitutos videro. Plura ad te scriberem, nisi sperarem propediem apud te esse, ac tabellarium tuum me celeriter consecuturum. Vale.

I.

Quod ad te scribo tale est, ut id maximè ad rem tuam pertineat. Nam, etsi hoc alienum à te videatur, tamen necesse est, ut si rectè curatum fuerit, maxima gloria ad te perventura sit. M. enim Antonius, & Q. Hortensius homines amplissimi jamdudum inter se, ut nosti, multo odio dissident; propterea quia nostris civibus adhuc fuit difficile utrique illorum placere. Dum ergo studio partium nostra Civitas divisa est, tot in Urbe contentiones oriuntur, ut res jam planè spectare ad bellum civile videatur; quia etsi multi non arbitrantur id posse fieri, ego tamen aliter judico, & peropportunum accessisse tempus tollendi hujusce periculi, & omnium horum malorum causam intelligo; si tu, qui multum & sapientiâ vales, & industriâ, volueris hoc onus assumere: nosti, quantum cives nostri tibi credant. Cogita, si Civitas nostra certior facta fuerit de consiliis, & studiis tuis in hanc rem; incredibilis omnium bonorum concursus ad te fiet, trahesque in sententiam tuam majorem partem Urbis: quare futurum video, ut M. Antonius, & Q. Hortensius se ipsos tibi committant, ac ultro velint à te finem iis omnibus suis dissensionibus imponi. Suscipies igitur hanc expeditionem tibi honestam, & Reipublicæ necessariam; judicabisque nihil posse magis ad laudem tuam accedere, quam si rem istam consilio tuo perfeceris. Vale.

I. I.

SI meo aliquo officio poterit sedari odium M. Antonii, & Q. Hortensii, nullo certè meo periculo, ac labore definam, donec omnia composita sint, & quieta; video enim hanc rem totam conflata esse paucorum hominum vitio, quibus Civitatis otium displicet. Tantum verò illis omnibus civibus bene esse cupio, ut non magis desiderem me esse incolumem, quàm illos salvos; nonnihil etiam movet me respectus Antonii, & Hortensii, quos cum Reipublicæ causa, tum ex antiqua familiaritate charissimos habeo. Consequar ergo has meas literas celeriter; & quidquid poterit à me ullo studio, aut curâ fieri, totum id libenter suscipiam, satisfaciamque expectationi omnium illorum civium. Satis autem præmii consecuturum esse me arbitror, si meo adventu cognovero tantum incendium extinctum esse. Vale.

I.

NON de re vulgari, ac negligenda, sed de publicis commodis ad te scribo. Pudet enim me horum temporum; & nostræ Reipublicæ misereor: quæ cum olim consilio eorum hominum regeretur, quibus ipsa se commiserat, nunc ad paucorum manus pervenit, qui illam omnino tenent oppressam. Nihil enim in consilio contra afferebatur, nisi quod ad omnium utilitatem pertineret. Nemo erat qui non liberè diceret, quicquid Reipublicæ conducere arbitraretur: nec erat grave, nec molestum iis, qui intrà illos parietes versabantur, audire orationem eorum, qui contra se dicerent; & qui majorem haberent locum, & patriæ rationem in dicendo, quàm rei privatæ. Si qui hodie sunt, quibus indigna videantur ea, quæ quotidie, neque more majorum, neque legibus fiunt, nullum habent locum in dicendo: ex quo fit, ut alii quod rectè sentiunt in consultationibus, non audeant dicere. Alii verò cum omnia in potestate eorum censeant, de nulla re volunt deliberationem haberi, nisi illa cum

cum suis privatis rebus consentiat. Quare nihil mirum, si omnia confusa sunt, aut si rebus pacis, & belli nihil à nobis, his annis, satis consideratè vel dictum, vel factum fuit. Unde verò hæc tanta incommoda Reipublicæ acciderint, aliud non judico, nisi quod unum aliquod non habemus Caput, aut Principem, qui bene de nostra Republica sentiat, & quod sentit, ad communem utilitatem referat; neque aut gratiâ alicujus impediatur, aut frangatur metu, ne omnia audeat, quæ sibi bona, & honesta videantur. Sed nullus est, qui se velit laboribus, & periculis pro patria offerre; omnes patiuntur Rempublicam esse desertam, ne in aliquod discrimen rerum suarum vocentur. Tu verò etsi à gubernatione, & cura ejus, odio malorum discefferis, tamen prospicies, quid ad tuam virtutem pertineat. Illud autem moneo, atque etiam hortor, ut potius velis, si Respublica requirat, pro illa perire, quàm cum ea omnem dignitatem tuam, & existimationem amittere. Vale.

I I.

QUantum cupiam Rempublicam nostram salvam esse, & illam videre aliquando in sedibus nostrorum majorum repositam, nemo potest melius, quàm tu judicare; neque certè unquam cessissem improbis, aut abdicassem me ab ea, si sperare potuissem plus mea consilia in conservatione illius, quàm vim quorundam civium ad evertendum publicum statum valere. Sed cum iniquorum perfidia magis in publicis consiliis posset, quàm ego solus valerem tunc resistere, nec essent qui se defensores publicæ utilitatis profiteri auderent; putavi ad tempus huic tempestatì cedendum, & aliò migrandum, ubi securè mihi vivere liceret: quanta postea licentia, & impunitas peccandi fuerit, tu qui inter fluctus illos, & procellas sæpe agitatus fuisti, melius potes per te cogitare, quàm ab alio audire. Quare minùs admiror, si nemo reperitur, qui audeat liberè in nostro Senatu orare, & ea dicere, quæ bene de Republica sentiat. Quod autem me ad gubernationem ejus revocas, arbitror te illud facere, magis quodam immenso in Rempublicam studio, quàm aliqua cer-
ta

ea spe liberandæ à me patriæ; nam cum nihil adversus malorum vim potuisssem proficere, nec ei opitulari, dum adhuc stare videbatur, & aliquam umbram, ac similitudinem antiquæ libertatis retinere; quid erat, quod illi me putares posse auxiliari, quam non modò expirantem, sed etiam omnino jam extinctam, ac mortuam viderem: vellem saltem me ad eam vocasses, cum aliqua spes hujus reparandæ supererat. Nunc verò ad funus ejus, & ad sepulchrum me credo iuvitasti, & cui non obtigerit pro illa emori, saltem cum ea funerarer; sed non puto sapientis esse, cum nihil possit patriæ prodesse, malle secum perire, quàm finè illa vivere. Nec tantum interest ejus, qui bonus civis sit, objicere se mortì aut periculo pro iis, qui liberi esse nesciant, aut nolint, quantum suam incolumitatem tueri, & se reservare, donec honestiùs mori pro patria possit, aut tempus incidat quo non frustrà labores, & pericula pro suis civibus suscipiat. Si ergo casus tulerit, ut sentiam ea posse à me fieri, quæ patriæ conducant, faciam. Intelliges me de restitutione publica libertatis majorem curam, quàm de mea salute agere. Aliud interim non habeo, quod hoc tempore possim nostræ Reipublicæ præstare, nisi lacrymas, quas sæpe pro misero statu illius effundam. Vale.

I.

Quid de me sentias, facilè conjecto ex turpitudine hominis, & infamiâ ejus, qui animum tuum à me alienare voluit. Quamvis enim causâ mea à te non satis perspecta esset; tamen ex vita hominis ejus, qui me apud te falsis criminibus insinulavit, potes intelligere famam bonorum non solere, nisi ab improbis lædi. Non ergo, si qua de me disputata est fabula, commoveri te oportet, propterea, quod nullius hominis adeò spectata est vita, quin aliquod de illo crimen confingi possit. Illud fatis erit mihi ita in oculis hominum vivere, ut nemo me justè criminari possit. Sed quid plura de hac re ad te scribam, cum ipse expertus sis in nostra Civitate semper homines fuisse, qui aliorum famæ insultent, & se putent eo commendabiliores fieri, quo plu-

pluribus ab eis detractum sit. Sed tu pro tua prudentia non solum considerabis, de quo aliquid dicatur, sed etiam à quo homine: ne cuius vita improbata sit, ejus orationi fidem habear. Vale.

I L

Satis spectata est mihi integritas tua, nec ullo tempore putavi de vita tua dubitandum; si quid autem de te mihi narratum fuit, quod ad famam tuam pertineret, non tamen mutavi judicium meum. Amo enim te, & fortè magis, quàm credas, non quia magna familiaritas inter nos fuerit, sed quia nunquam de te aliter quàm de optimo cive judicavi. Illud autem sciebam, neminem tantà modestiâ esse, aut tam frugi, cuius vitæ non invideretur, & maximè ab iis, qui pares ipsis nulla in parte virtutis essent. Horum hominum ut vitam semper improbavi, ita nunquam orationi eorum fidem habui. Maximè enim puto boni hominis esse, non faciliè de alio credere, quod ipse non admisisset. Est enim semper oratio eorum suspecta, qui prompti sunt ad maledicendum de alio, cum vel invidiâ id facere, vel aliquo alio dolo, etsi non verum, tamen simile veri sit. Scio quantum inter homines intersit, nec te ignorare scio. Satis hominem de quo scribis, cognosco. Vivimus enim in Civitate, in qua vita nostrorum civium omnibus inter se nota est; & quo questu quis utatur, aut quibus moribus sit, nemo est qui nesciat. Quod ad tuam rem pertinet: rejeci hominem à me, & multò antequam literas à te accepissem. Si quid erit, in quo meo possum officio tibi placere; cognosces me ita rebus tuis amicum esse, ut bene voletâ nemini tuorum cedam. Vale.

L

SI tibi non satis perspectus est animus ejus, qui te mihi iniunctum reddere voluit, nunc primum ex me cognosces; ut atroci iniquitate hominis illius cognita, melius possis judicare, quanta sit ei fides habenda. Sic enim de homine hoc habeto,
ita

ita vitam illum ab adolescentia instituisse, ut postea ætate crescente, à nullo sit passus aliquo in genere flagitii se vinci. Cum enim loco satis illustri natus esset, & in Civitate florentissima, in qua facile sibi erat suorum majorum gloriam, & dignitatem cum laude tueri; maluit apud alios turpissimam vitam agere: qui, cum omni libidine, & intemperantiâ opes maximas brevi tempore consumpsisset, ad has denique artes se convertit, ut scilicet fortunis aliorum insidiaretur. Hunc igitur quæstum sibi miserè invenit, ut sicut amplissimæ opes illæ, cum adhuc eis abundaret, nemini bono usui fuerunt, ita modò ejus inopia multis gravis est. Suaderem tibi, ac planè rogarem, ne hujusmodi hominem audires, cum aliquid de me malè refert; nisi te optimè cognoscerem, cui non possunt nisi frugi homines placere. Habes qualis homo sit hic; sed quantum ei credendum sit, cum is tam improbus, tam perditus alium apud te accuset, pro tua modestia, quæ summa est, perspicias. Vale.

I L.

ET si admonitore non egebam, qui me de nostrâ amicitia commonefaceret, tamen avidè tuas literas legi: non quia de animo tuo dubitarem, sed quia me certiores fecisti de perditis moribus hominis, de quo ad me scribis. Cum enim ad hoc usque tempus omnia sibi accidisse putarem injuriâ fortunæ magis, quàm suo aliquo vitio; sæpe calamitatis ejus misertus fui. Nec inducere in animum poteram, hominem, qui ex florentissimis opibus majorum suorum, tam brevi tempore, ad miseriam perductus fuisset, nunc fortunis alterius insidiari, aut alteri per invidiam velle detractum iri; cum sæpe legissem fortunam adversam miseros homines sui cognoscentes facere. Sed hoc in iis hominibus verum expertus fui, qui errore aliquo, vel adolescentiâ inducti ad paupertatem venerunt. Hominem verò non arbitrabar tam iniquo animo esse, qui in iis rebus, quæ nullo commodo sibi accidunt, non deponeret malitiam suam, & mallet se indignum fortunâ suâ videri. Sed postquam literas tuas legi, planè intellexi, eum non amentiam aliquâ, aut errore, sed invidiam qua-

quadam, & dolo ad hoc impelli. Ero itaque cæteris in rebus cautior, si quando hujusmodi artibus usus fuerit. In tua quidem re nihil est, quo fidem homini, qui hodie vivat, possim habere, nisi consentiat cum iis, quæ olim de te mihi persuasi. Si quid de alio homine confectum ab eo fuisset, facile potuissim aut errare, aut labi. Habeo igitur tibi gratias, qui non es passus ignorare me alutius, quâ vitâ, & quibus moribus is homo esset. Si quid aliud in cæteris rebus cognoscas, quod ad me pertineat, facias, ut coepisti, me certiozem rogo. Vale.

L

Quâ vitâ sit, aut quibus moribus Q. Publius, non satis compertum habeo; sed tamen ita judico, ut prius à te iudicium ferendum sit de A. Sergio, qui illum apud te accusavit, quàm ut ullum erimen ab illo commissum in te credas. Omnibus enim, ut audio, accusationum machinis in criminando eum usus fuit: nihil, inquit, his annis sine consilio Publii à tuis inimicis esse gestum: multa alia lis addidit, quæ illum infiorum faciant: alios ex tuis servis dixit ab eo pulsatos esse: alios vi de fundo tuo ejectos, spargitque illum multis suspicionibus, & conjecturis: Tu verò, qui carnificem hunc ignoras, omnia peras ab illo bono in te animo dici; & ea non dubitas perpetrata esse, quæ homo iste nequam, & petulantissimus de homine fortassis innocenti confixit, & tibi narravit; sed ne tuo aliquo vel incommodo, vel periculo quicquam ei temerè credas, secto bellum istam, priusquam à nobis illam ejecissemus, excitasse seditiones tantas, & discordias in nostra Civitate: ut nulla esset ferè tam firma societas, aut amicitia, quàm lingua sua non labe fecerit. Nemo tantâ erat modestiâ, quem, ubi homo iste teterimus ingenium accommodaverat, non aliqua parte parvificeret; sed postquam coeperint homines intelligere, nullum domesticum malum esse in Civitate, nullum etiam publicum, cuius iste impulsor, ac suator non extitisset; tanto omnium odio conspiratum est in eum, ut paulum abfuerit, quin manibus vulgi divelleretur. Illum ergo velut aliquam nostræ Reipublicæ pe-

Item à nobis non dico emisimus, sed præcipitem è Civitate exturbavimus, ac magno clamore publico extrusimus. Is cum apud finitimos nullum sibi receptaculum, aut latebras invenisset, ad vos divertit. Nec adhuc superiori fortuna deterrius est, quin, ut video, ad antiquum morem suum redeat. Speravit posse tuam benevolentiam facile sibi comparare, si se inimicum iis ostenderet, quos ille tuos hostes affirmaret. Multa de insidiis Publii, de vi, & libidine sua exposuit; & tamen cum hæc dicit, nullo teste, nisi seipso utitur. Nullam affert certam conjecturam, nullum signum, quod in quemvis non possit cadere. Una res illi audaciam ad accusandum facit; quia is, qui accusatur, non est tibi satis notus; & sic te impediri dolore, & jacturâ tuarum rerum facile putat, ne omnem rem velis ab ipso initio cognoscere. Sed, nisi caveas, hunc ludum tibi faciet, quem sæpe nos magno malo nostro experti sumus; est enim homo pestifer, & omnis malitiæ artifex, ac fabricator. Omnes tibi ex amicis inimicos faciet; nec conquiescet, donec periculum, quod à nobis depulimus, & Urbi tuæ, & omnibus Penatibus intulerit. Quare, si sapias, non solum ei nullam fidem habebis; sed nostro exemplo id ages cum tuis civibus, ut hunc hominem non aliter, quàm aliquam publicam perniciem à vobis exterminetis. Hæc ad te scripsi, non inimiciâ aliquâ, aut odio in Sergium, nec benevolentiam ullâ in Q. Publium; sed omnia recto cum judicio feci, & quia te valde amo, facies quod tibi visum fuerit. Sed ubi consilium meum sequi volueris, nihil temere de Publio credes, judicabisque illum nullo odio tuo dignum: nisi etiam alio accusatore, & aliis testibus, quorum vita honestior sit, illum eadem admisisse didiceris. Vale.

I I.

Quæ de vita, & moribus Sergii admones, magnas tibi gratias habeo. Volo enim magis hoc paternum mandatum videri mihi, quàm consilium. Scio te nunquam inductum fuisse vel odio Sergii, vel benevolentiam Publii, ut hæc ad me perscriberes; cum alter jam sit publicè à vobis emissus, alter vero

rò nec familiaris tibi, neque notus. Nihil ergo te ad scribendum impulit, quàm illa tua egregia voluntas, & benevolentia, tum in meipsum, tum etiam in nostram Rempublicam. Sed, ut nosti, nil difficilius, quàm internoscere, quo quisque animo in nos sit: præsertim cùm in amicitiam assumuntur homines, qui in Civitate novi habentur; nihil enim præter verba percipimus, quibus sæpe maximi animorum motus, & vitia teguntur. Fit ergo, ut facilè ab eis fallamur, sed nunquam magis, quàm dum aliqua malè concepta opinione impedimur; cognitos autem non fugere, & non recedere longè, ut ab omni eorum societate, & convivio, ita etiam ab oratione hominis, est meo iudicio aut amenitis, aut furiosi. Non negabo me verbis Sergii allectum esse; videbatur quidem, & in gestu modestiam, & in omni sermone ejus, gravitatem quandam præferre. Est enim, ut scis gratia quædam iis, qui externi sunt, & se nobis tradunt; aut quia omnia, ut dicuntur nova hominibus placent, & maximè quo magis ad humana studia accedunt; aut quia naturaliter iis afficimur, quos in res nostras affectos credimus: quibus rebus permotus citiùs omnia admisi, quæ tanto ille ingenio fingeat. Concitatus quidem non parvo odio in Publium fueram, neque ad vindictam tantum mihi voluntas aberat, quantum facultas: quia si fors tulisset, gravius fortassis in eum ultus essem, quàm ille foret meritus; sed bene se habet, quia mihi omnes mores ejus detexisti, priusquam tempus mihi aptum ad nocendum fuerit. Non committam posthac, ut me homini tam perfido credam; nec permittam, ut cives meos aliquâ hujusmodi simulatione decipiat. Faciam intelligas, quid sit dolo eos eludere, à quibus ipse tam perhumanè, tam comiter exceptus fuerit. De tua verò illa in nostram Rempublicam voluntate egregia, scito jam me ad Senatum retulisse, & exposuisse literas, quas ad me super hac re dedisti. Mirum est, quantas omnes tibi gratias egerint, & quantâ benevolentia te complexi fuerint. Laudabant in primis animum tuum, quo te esse in colenda amicitia cognoscebant: deinde multo magis te amabant, quia nostro periculo, tanquam alicui communi patriæ caveras. Ego verò omnia, quæ ab iis dicebantur, non solum probabam; sed quam

Gasp. Barz. Pars I.

Gg 2

quis-

quisquam de te sententiam dixerat, valde augebam. Sic ex Curia discessum est, ut publicè mihi omnes hoc officium injungerent, ut tibi pro se omnibus gratias ingentes dicerem. Sed cum ego multo majores pro causa tibi mea debeam; ita pro utroque tibi gratias ago: ut nunquam vel pro voluntate mea, vel pro tuis meritis, satis cumulas posse referre videar. Vale.

I.

Non verebor taciturnum tuum judicium, quia cum restituere in gratiam tuam studeam, quem tibi vehementer suspectum habes. Non certè, cum te maximè diligam, potuissem induci ad hoc officium; nisi tua plurimum interesse arbitratus essem, & robus tuis bene conducere. Video equidem opera, & artes Sexxi Rufi: qui, cum te alienum redderet à Quintilio, pro quo ad te scribo, malè cogitabat, quid de eo, si animum advertisses, prius à te judicandum esset; sed ut puto te alia re offensus, & perturbatum invenit. Facilem ergo aditum sibi speravit ad concitandum animum tuum, atque inflammandum contra illum. Ego verò, quanquam difficile sit de altero affirmare, & maximè cum de amore, & odio agitur; tamen non dubitabo fidem tibi de utroque facere: est enim alter jam penè mihi notior, quàm sibi propter antiquam familiaritatem, & societatem in multis rebus: de altero verò sæpe id à patre tuo cive optimo audivisse memini, nunquam majores ejus amicos sibi fuisse. Illud addebat ita inveteratum esse odium, ut jam nullà ratione speraret à se illud posse tolli; majus enim dicebat excitatum esse incendium, quàm ut nullà aquà extinguì possit. Cogita ergo quantum huic homini credendum sit, qui majori odio, quàm gratià dignus sit. Hæc tibi vellem prius nota fuisse; nunquam esset huc perventum, ut vel antiquum amicum à te rejecisses, vel inimicum tibi adscivisses. Sed permitte quæso te à me exorari, & plus mihi uni credas: qui omnia perspecta habeo, & te summè diligo: quàm homini isti, qui non sentit, quid sit rectum, nec à veteri odio discedit. Si intellexero te animum tuum Quintilio restituisse, confirmabis meam in te benevolentiam,

&c

& animos omnium qui te amant; nec aperies audaciam iis hominibus, qui sibi viam ad te, non sinè tuo incommodo, maledicendo affectant. Aliud non est præmium, quod majus à te pro nostra amicitia expectem, quàm ut intelligam ea me posse faciliè apud te consequi, quæ sunt honesta. Vale.

I I

Quaquam de tuo in me studio, ac benevolentia nunquam dubitaverim, tamen mirum est, quàm in te semper amor meus in dies crescat. Non putabam fieri posse, quo nostra benevolentia cumulator esset; sed effecisti, ut nullo tempore visus sim verè à te amari, nisi hodierno die. Cum enim nulla occasio olim intervenisset, cur me ab aliquo errato detereres; nunquam potui in læta materia certum experimentum amoris tui sumere. Quod autem nunc me admones, nec pateris me in amicitia peccare; etsi omnes magis laudibus, quàm correctione delectemur; tamen non aliter reprehensio tua mihi est jucunda, quàm ut interdum amara inter dulcia delectant. Non quero defensionem aliquam apud te; est enim hoc pertinaciæ vitium, ea velle tueri, quæ emendari oporteat. Si tamen Quintilius eâ modestiâ usus esset, quâ poterat, certè hoc malum serpere desiisset; sed cum iniquo animo ferat, nostram consuetudinem esse intermissam, id egit, ut non solum eam confirmaret suspicionem, quam de se conceperam, sed etiam multo magis auget. Accidit ergo, quòd sæpe in magnis incendiis videmus, quæ ubi neglecta fuerunt, etiamsi minima ab ipso initio extiterint, tamen ad summum confurgunt. Nunc verò quod instat, agatur. Ego quantum est in me, operam dabo, ut illum chariorem aliquanto habeam, quàm si nullum odium intercessisset. Sæpe amor intermissus acrior confurgit, quàm continuatus. Non te admoneo, cum sis prudentissimus, quod nihil in ista reconciliatione à te agatur, præter eam opinionem, quam de me homines faciunt; posset enim levitatis meæ videri, aut timidi animi, quia ultro meum animum sibi restituissem. Scio facies omnia pro tua sapientia, quæ ad honorem meum spectabunt. Vale.

I.

I.

Scribo ad te de concordia, & pace, quæ nuper magno consensu omnium civium nostrorum inter se celebrata est. Cum enim bella civilia tantum exarsissent: quia jam semel, ac iterum partes inter se concurrissent magnis viribus, viderenturque omnes non de præda, sed de vita, atque sanguine certare: statim quædam vis divina, ut ego arbitror, mentes omnium adeò inflexit, ut nemo esset, qui non summè pacem, & concordiam affectaret. Legatis itaque utrinque super hac re missis, statim placuit, omnibus depositis odiis, renovare legem amnestiæ, quam olim Athenienses Duce Trasibulo tulerunt, ne ulla omnino memoria offensarum extaret; illa enim amnestia oblivio injuriarum vocatur. Orta est ergo tanta quies in Civitate, ut nulla usquam bellorum vestigia appareant. Hæc tibi significare volui, ut qui semper bella civilia execratus fuisti, nunc tanta pacis tranquillitate, quantam nescio an unquam legeris, plurimum gaudeas, & nostræ fortunæ congratuleris: quare, nisi major cura te detineat, quæso ipse accedas, ut non jam per literas, sed in præsentia hoc tanto bono sciens, & videns nobiscum fruaris. Vale.

I I.

Rem mihi nuncias gratissimam; nam, ut bella civilia semper execratus fui, ita pacem omnibus rebus prætuli. Quæ porro potest esse patria, cujus res prosperæ magis me oblectent, aut adversæ majori dolore afficiant, quàm tua, in qua omnia ferè communia habeo. Cum enim genus aliunde traxissem, tamen plurima ornamenta, atque adjumenta vitæ apud vos consecutus fui. Multas quidem artes, atque honestissimas disciplinas à vestris hominibus percepi; & quod non in postrema parte locandum est, plures amicitias, ac societates cum tuis civibus contraxi, quàm in ea ipsa patria, quæ me genuit. Prætereà incredibile est, quanto mœrore essem, cùm audirem quotidie privatis odiis, & publicis omnia inter vos decerni. Meritò
ergo

ergo vestræ fortunæ gratulor, quæ quo magis insperata erat, eò mihi jucundior fuit; quia vero me hortaris, ut hoc tanto bono videns, & sciens vobiscum fruam (utor enim verbis tuis) facis amicè. Quamquam adhortatione tua non egerem, & jam apud vos essem, nisi fuissent maximæ occupationes, quibus nostræ Reipublicæ causa detentus fui. Sed ut spero non multos dies habero. Interim illud cupio tibi persuasum esse, neminem vivere, qui magis vestris rebus secundis gaudeat, aut ex nostra civili concordia maiorem voluptatem sentiat. Vale.

I.

Magni honores his diebus delati sunt ad Antonium civem nostrum, hominem certè sapientissimum, quibus nemo nostrum est, qui non summè lætari debeat; non enim fieri potest, ut sua gloria etiam nostra non sit. Est præterea non parva spes nobis omnibus injecta benè sperandi de nostra Republica, & posse aliquando simili beneficio uti. Si quid enim aliud est, quod faciat animos nostros erectos ad virtutem, hoc in primis arbitror esse positum in ratione honoris, & gloriæ: quæ si magis virtuti, quàm fortunæ confertur, videmus omnes vegetiores, atque alacriores ad magnas res conficiendas tendere. Hortor itaque vos, ac diu oro, ut nostræ Reipublicæ per literas congratulemur: quæ sæpenumero conferendo justos honores iis, qui egregiè de se meriti essent, multos duces summos, & optimos cives fecit. Non dubito pro vestro in Rempublicam amore vos in bonis vestris habere, quicquid honoribus, & dignitati hujus hominis accessit. Sed hoc animi vestri iudicium gratius erit; si, ut dixi, per literas vestras, & Reipublicæ gratiam, & optimis hujus viri factis dignam gratulationem habeatis. Vale.

I I.

Nulla re scito nos multis annis maiorem voluptatem coepisse, quàm postquam renunciatum est nobis de honoribus delatis ad Antonium. Non enim sumus illi, quibus oculi doleant,

leant, quia eos videamus in Republica magnos esse, qui sua virtute, & industriâ benemeriti sunt de illa; sed hoc unum male nos habet, quia, qui virtute pares sunt, honoribus, & dignitate inferiores existant. Licet enim tecum omnia loqui liberè, & debemus, cum te socio, & adiutore semper usi fuerimus. Una tamen res nos, ut scribis, melius hortatur sperare, quia Respublica se illis committit, quibus debes. Non enim putamus eos immunes futuros beneficiorum ejus, qui aliqua praeactione virtutis excellent. Sed plura alia de hoc scribamus, quibus verbis oportet, Patribus Conscriptis; & gratias agimus suae sapientiae, quae omnes cives bonos ad bene cogitandum excitavit. Antonio verò congratulamur, quia virtuti suae fortuna conjuncta est. Tu verò nos commendabis illis, & hortaberis; ut si quo loco videbunt nos posse Republicae auxiliari, non laboribus, non periculis nostris parcant. Sumus quidem illi, qui non patiemur, nos, aut sollicitudine, aut fide ab aliquo nostro cive vinci. Vale.

I.

Gratulator illud tibi ex sententia Optimatum obtigisse, quod de tua restitutione in patriam semper optaveram. Curavi autem ante omnes rem totam ad te perscribere, ut intelligeres hoc meo officio neminem esse, qui te praesentem magis affectaret. Cum enim Senatus de summis rebus frequens in Curiam venisset, multaque inter se agitata essent, quae ad salutem civium pertinerent; postremo commemorata est causa tua. Fuit autem in ea consultatione incredibilis de tua restitutione omnium Patrum consensus. Qui locus multa de virtute, de animi moderatione, ac de indignitate fortunae tuae honorificè dicta, ac responsa habuit; nec non multò prius ex communi sententiâ placuit rogationem de hac re fieri. Senatus ergo consultum eodem die conscriptum fuit, quo non solum patriam, sed etiam bona tua, & dignitatem recuperares. Ego verò, ut statim dixi, non expectavi, ut hac Patrum sententia ad te ferretur, sed antecedere volui: ut qui amore, & benevolentia prior eram, citius tibi de omnibus rebus à nobis gestis gratularer. Vale.

II.

I I.

Quo minus expectatæ literæ tuæ de mea restitutione fuere, eò gratiores mihi extiterunt. Video equidem, quod amor tuus undique se ostendit; nec facile dicam, quæ res majori voluptate me affecerit, an quia Senatus consultum de meo reditu promulgatum sit, an quia tu illud mihi in primis nunciasti. Cum enim omnia Patribus Conscriptis debeam: qui illum optatissimum patriæ conspectum, qui opes, qui dignitatem restituerunt: plura tamen videor tibi debere, qui neque in exilio defuisti unquam me consolari, & de mea revocatione in Urbem ita attentus fuisti: ut omnes necessarios meos, & ipsam Rempublicam, quæ me restituebat hoc officio, hac humanitate vinceret. Sed cupio per te certior fieri, utrum mihi liceat propter inimicos meos tunc esse in patria; & meo pristino more, in causis amicorum, & Reipublicæ versari. Scis quidem, quot inimicos ea res mihi fecerit, dum resisto potentiae illorum, qui putant se nullis, aut legibus, aut æquitati subjectos esse, unde omnis meorum malorum origo fluxit; mallem autem, ut assuevi, vitam in exilio agere, quam toties in eisdem fluctus, ac perturbationes revolvî. Spero tamen eâ sapientiâ, ac moderatione Patres Conscriptos esse, ut nihil decretum sit ab iis, quod non velint constanter, & bene tueri; sed magis securo animo ero, si prius omnia diligenter à te explorata esse intellexero. Vale.

I.

Nulla res est, quæ te perturbare debeat, si eo tempore de pace agitur, quo maximè de victoria tuæ partis, omnia tibi promittere, & sperare vidèris; majorem, crede mihi, ex modestia tua laudem referes, quam tulisses gloriam ex victoria. Habet, non nego, quid magnificum, & admirabile in oculis hominum fama bellorum; multaque sæpenumero, ipsa disciplina militaris magna Reipublicæ adjumenta ingeneravit: quæ nisi suscipiamus, & singulari quadam laude prædicemus, certè vel

Gasp. Barz. Pars I.

H h

invi-

invidi, vel insueti rerum majorum videbimur. Sed cave quicquam ex iis, quæ sunt magis iul fortuna, quàm in virtute posita, tu vel minimæ virtuti compares. Nullius enim Imperatoris, aut Ducis maximorum exercituum laus, & gloria tanta fuit, quàm illa & Centurionibus communis esset, & iis, qui manu fortiter eum hoste confixissent. Modestiae verò, humanitatis, clementiae, & cæterarum virtutum, neminem is habet socium; vel participem, qui illis rectè utitur. Quare tibi persuadeo, nullam ex tuis laudibus esse maiorem, quam si publicis commodis inservies, & paci studebis: quæ ubi recta sit, omni bello melior semper fuit.

I I.

Non ignoro de pace semper avidè audiendum esse, etiam si muros, ut dicitur, aries percussisset; sed illam non arbitror pacem esse dicendam, quæ plus habitura sit infidiarum, quàm benevolentiae. Scio à te omnia bono animo dici; sed ut puto, non satis attendis, quæ causa ad pacem hostes meos impulerit. Cum enim se destitutos omni præsidio viderent, & jam omnia desperata, cogitaverunt qua ratione possent aliquod spæium respirationi dare; non ut sibi in perpetuum esset quiescendum, sed ut acrius bellum possent restituere. Nemo quidem naturam eorum melius novit, quàm ego ipse, qui superioribus temporibus sæpe de fallacia eorum doctus fui. Dehinc persuadent, ut te sponso rem pacis pro ipsis præbeas; nec prospicis, quia non tam animo pacem optent, quàm ut tempori consulant. Nollem sapiens esse meo periculo, ut hanc animi modestiam tantifacerem, quò illam victoriæ, quàm in manibus habeo, anteferam: quare nihil aliud habeas. Noli mihi suaser esse in ea re, quæ mihi posset plura, quàm credis, non solum incommoda, sed etiam vitæ meæ pericula afferre. Vale.

I.

Si optas à me scire, quid à te maximè velim, summa est, ne minoris amicitiam meam facias, quàm ego tuam. Scis quantum amavi te, & quantum excoluerim. Nunquam ullum fuit tantum in re mea commodum, quod pro te non negligerem, neque incommodum, quod pro te non susciperem, ubi hoc usui tuo accedere intellexi. Nescio quo alio officio, aut quibus signis majoribus tibi declarare potuerim, quantum te, & diligerem, & observarem: tu, nisi me ames, & charissimum habeas, nescio quam causam satis idoneam afferas. Cum enim ceteris in rebus semper optaverim alios vincere; certè in hoc uno, etsi à te non vellem in amore superari, tamen parem te mihi esse maximè cupio. Vale.

I I.

Literæ tuæ magnam mihi attulerunt molestiam; amo enim te ex animo, & valde observo. Tu verò mihi vidèris amicitiam meam subaccusare; nec satis intelligo, quorsum hæc verba tua pergant. Vellem, posse animo imperare, & respondere tibi modestius. Sed postquam me cogis, cum bona venia tua, vellem responderes mihi quando tibi in amore non responderim: immo, quando te amando non antecesserim. Aut enim vim amicitiae ignoras, aut malè ab alio audivisti. Non nego te nullum in amicitia nostra officium prætermisisse. Nec erat ista commemoratio tua necessaria, nisi me planè vis, ut mihi vidèris, ingratum in te dicere. Possem hoc loco, mihi nisi pudor esset impedimento, multa narrare, quibus agnosceres nunquam me tibi ullo officio, ac benevolentia cessisse; sed non committam, ut beneficiorum meorum videar majorem rationem habere, quàm amicitiae. Nihil enim mihi videtur minus amantem esse, quam sui officii meminisse, & alieni oblivisci. Viceris ergo me amando; nullo te unquam beneficio affecerim, quin fueris semper in iis rebus attentissimus, quæ usui meo accederent:

Gaspar Barz. Pars I. H h 2 nul-

nullum ego pro te laborem, nullum periculum pro tua salute susceperim : quid est, quod à me velis ? in quo me accusas ? cupio omnia palàm à te scribi, & est ut dicitur amicorum proprium, omnia inter se aperta habere . Si quid erit, quod à me sit corrigendum, dabo operam : ut quo tardius te amando profectus fui, eò celerius non solum hanc moram profecundo corrigam, sed aliquando etiam antecedam . Vale .

I.

Non putavi id te laturum tam iniquo animo, quod ego æquissimo certè semper ad te scripseram . Sed postquam res ista, quæ sinè lite erat, fuit à te in controversiam deducta, & amicorum proprium esse dicis omnia inter se habere aperta ; ita respondebo tibi, ut non putes me ad te sinè causa scripsisse . Sæpe ad me Cajus Cæcilius querelam detulit, quia nihil summa familiaritas, quam mecum habet, sibi apud te profuit ; cum semel, ac iterum te admonuissem, nullum ex omnibus officiis tuis posse majus esse, quàm si meâ causâ illum commendatum habuisses, nec patereris sibi à necessariis tuis injuriam fieri ; nunquam tamen adduci potui, ut verbis ejus fidem haberem, donec sermone, & literis multorum idem afferri mihi intellexi . Scripsi ergo ad te, & quâ potui modestiâ usus fui . Satis mihi erat commonefacere te, ne ego minus à te amarer, quàm tu à me diligebaris : quæ res, ut video, tibi permolesta fuit . Sed liceat iis, qui se amant, aliquid inter se expostulare : liceat etiam accusare, & irasci ; modò illud putent, altiores esse veræ amicitiae radices, quàm ut levissimis causis tolli debeant . Si placet, facilè concedam tibi me superatum esse à te, non solum benevolentiam, sed etiam omni officio, & diligentiam, in me & in eos omnes, qui mei sunt . Fuerim inofficiosus, etiam si vis, contumeliosus in te, omnia tibi concedam ; si illud mihi constabit, non te putare alio nunc me esse in te animo, quàm olim, cum te judicabas maximè à me diligere . Vale .

II. Quod

I I.

QUod in me fueris æquo animo, hoc tuæ modestiæ fuit; sed cum ignorarem causam, cur me admoneres, illud ego judicavi non fuisse amicitiae tuæ, præsertim, cum mihi nullius errati conscius fuisssem. Sed non concedam Cajo Cæcilio, quod jure possit aliquo loco dicere, sibi ullum officium meum defuisse. Si verò quicquam à me optavit, quod minus quàm æquum esset, ipse potius sibi, quàm mihi impudet. Nihil esse puto, quod amicorum causâ, præter honestum, sit agendum: quod, nisi videro, me faciliè passum esse à necessariis meis, ut ipse dicit, injuriam sibi fieri: illud videat, ne verius possit à se dici, voluisse me rationem necessariorum meorum negligere; cum ultrò in illos invecus esset. Judicavi quidem meos non minus à te diligi, quàm hunc hominem: qui, ut video, vult amicitiam tuâ abuti. Quod autem literis, & sermone aliorum idem intelligeres, non majorem fidem oportere illis haberi, quàm sibi, arbitror; sunt enim omnes aut inimici mei, aut invidi. Sed hic sit finis. Quantum me sis amaturus, in te erit. Spero quod summâ benevolentiam me prosequeris: ego omnia pro te suscipiam, quæ digna sunt nostrâ amicitiam. Vale.

I.

Nisi de tuo in me animo satis persuasum haberem, dubitarem, ne tibi molestus fuisssem; cum his diebus causam Lucretii apud Quæstorem nostrum contra necessarium tuum defendi. Sed cum superioribus temporibus nihil à me gestum in amicitia nostra cognosceres, quod à veteri estimatione nostra alienum esset; putavi etiam in hoc facto meo te non permutaturum fuisse judicium tuum; neque ea de re ad te scripsi, quia te negligerem; sed partim occupationibus meis, partim, quia judicarem ita te sentire, ut nihil à me finè causa in tuos esse factum crederes. Quare à te maximè

ve-

velim, ut sicut facis, plus mihi credas, si fortè aliter de ea re scripsissem, quàm iis hominibus, qui inter nos dissidium optant. Nisi enim sperarem propediem apud te esse; diligentissimè jam omnem causam ad te scripsissem. Interim hoc de me iudicabis, nullo tempore amicitiae tuae respectum maiorem me habuisse, quàm dum causam istam honestissimâ ratione contra hominem tibi necessarium suscepi. Vale.

I I.

BENE est, quia, ut soles, de meo in te animo iudicas. Cùm enim te valde amarem, anteferremque omnibus, quos postea notos habebam; non poteram cogitare, quin idem tibi de me accideret, persuadebantque nihil à te gestum in defensione Lucretii; quod ab officio tuo alienum esset. Gaudeo tamen, ac plurimum lætor, quòd iis cogitationibus, & consiliis meis accesserunt literæ tuæ, quæ illius veteris benevolentiae tuæ in me, & necessarios meos perpetui amoris testes essent; quod autem in iudicio contra necessarium meum steteris, nec reprehendo, nec accuso; scio enim id à te, ut scribis, honestissimâ ratione factum. Plus ego uni tibi, quàm omnibus aliis credo; novi enim modestiam, & antiquam consuetudinem prudentiae tuæ. Si quid verò in hac re culpa necessarii mei contractum est; id velim scias, mihi omninò displicuisse. Tu quid ad officium tuum pertineat, videbis; ego verò iudicium meum de te non mutabo. Vale.

I.

CUPIS à me scire, quo in statu res nostræ sint. Caput est, quia si omnes in excidium nostrum conjurassent, vix deteriori loco possemus esse. Constatum enim bellis non solum externis, sed etiam (quod summe detestandum est) civilibus, & intestinis. Foris vagantur hostes, passim agri diripiuntur, rura hostili incendio flagent, homines caeduntur: intra verò moenia malè inter cives convenitur. Nemo est iuq

quò publicæ utilitati serviat . Quisque vult in Civitate pri-
mus esse . Nullus pudor , nulla reverentia legum in Urbe est .
Jam palàm seditiones parant cives . Nihil mali est , quòd am-
plius restat , nisi ipsa captivitas , quæ nos omnes hostili ferro,
ac servituti subiciat . Eò quidem perventum est , ut minimum
malorum mortem ipsam iudicem . Vides quæ sit patriæ nostræ
fortuna : quæ tolerabilior aliquanto esset , nisi nos spes om-
nis jam dereliquisset . Vale .

I I.

ET si rumor sinister de rebus vestris adversis ad me de-
latus esset , non ramen putabam omnia apud vos de-
sperata esse . Plura ergo , quàm venire mihi in mentem po-
tuissem , vobis acciderunt . Sed omnia nobis ab exteris ho-
stibus adversè ceciderint : fremat bellicus tumultus , & cir-
cumsonent mœnia vestra ; toleranda sunt omnia , & fortiter
ferenda , quæ ab illis vobis imminet . Illud magis visum
est mihi miserum , quod de seditione , & odiis civium ad me
scripsisti . Quæ res , nisi consilio , & auctoritate eorum , qui be-
ne volunt Reipublicæ consultum esse , mitigetur ; planè mihi
divinare videor omnia futura , quæ etiam tu maximè times .
Non satis admirari possum , quæ attentia cives tuos in hanc
discordiam traxerit ; nisi fortè aliqui sint in Civitate , qui se
putant rerum dominio potituros , si omnia in potestatem ho-
stium veniant ; & est timendum , ne inimicorum vestrorum
dolo pestis ista concitata sit , quo facilius illi victoriâ porian-
tur . Mallem hoc loco posse hoc malum à vobis levare , ali-
quo meo præsidio , quàm eo tempore consulere , quo vestra
Respublica minimè potest consiliis juvari . Sed postquam res
eò pervenit , ut id , quod potius volebam , non possit à me
fieri ; non committam , ut non ad te scribam , quid de vestra
Republica sentiam . Explorandum est ab ipsis , qui Rempubli-
cam salvam volunt , quo quisque animo sit ; & sapienter so-
licitandi sunt omnes olim focii vestri , ut fidei , & amicitie
veteris meminerint . Præsidia sociorum sunt à vobis occulte
in

in Urbem recipienda, donec videritis vi posse cogi illos, qui non bene sentiant de libertate vestra. Nunquam aliter morbus iste curari poterit, nec malum hoc, quod jam inveteravit, à vobis tolli; nisi abscindatur ab ipso corpore illa pars, quæ est ægra. Spero, quod si meo consilio tua Civitas usa fuerit, brevi intelliges à vobis depulsum esse periculum, quod in ipsis visceribus hærebat. Sic enim ego sentio: quid vos in re vestra facturi sitis, etiam, atque etiam providebitis; ego enim non minus de vestra salute laboro, quàm si omnia vobiscum mihi essent communia. Vale.

L

NE desiderium tuum differam, statim satisfaciam tibi de eo, quod maxime optas à me audire. Absolutus es paribus omnium judicum sententiis, & lis secundum te dicta est. Nunquam vidi attentior, aut magis eruditum in causis agendis, quàm is ipse, cui causam tuam mandaveras; ibi enim patuit, quantum vis dicendi posset apud iudices. Fuit quidem adeo vehemens, & acer in propulsandis criminibus, quæ tibi obiciebantur; ut omnes iudices, & tibi perbenignos, & adversariis infestos redderet. Laudabant omnes ingenium oratoris hujus: probabant causam tuam, & æquitatem judicum proferebant. Cum verò itum est in sententiam; tantus omnium consensus fuit, ut non minus in rem congratulati sint, quàm si negotium commune ageretur. Hæc ad te volui scribere, ut animum tuum liberarem ea solitudine, qua, ut scio, intuitum afficiebaris. Vale.

I I.

HAbeo tibi gratias, & magnas quidem, quod me liberaisti solitudine maximâ, & molestiâ. Sed non minori voluptate id me affecit, quod ad me scripsisti de patrono meo homine eloquentissimo; delector enim vehementer laude sua, & officium ejus semper magnifeci. Nam etsi nunquam dubitaverim de mea causa, quin secundum me lis esset dicenda; tamen quia

in

in judiciis non abster, quàm in navigando saepe imminet periculum, nisi is qui gubernator est, peritus in arte sit; semper vererbar, ne æquitas causæ meæ aliam fortunam habuisset ab ea, quàm optabam. Gaudeo itaque me talem sortitum esse Oratorem, in quo neque summa eloquentia, neque studium defuit. Brevi ut spero per me ipsum illi congratulabor. Interim significabis ei me summam ejus studiis, atque officiis habere gratiam. Vale.

L

Quid de te sentiant omnes & amici, & cives tui, significari à me tibi desideras. Omnium una est sententia neminem ex æqualibus tuis majori esse ingenio; sed maxime vereri, ne illo satis modeste utaris. Quare mi Antoni, si fama bona te delectat: si opinio hominum, quam nunc certè non parvam sustines; vide ne cæteris virtutibus tuis, quæ magnæ sunt, sola modestia deficiat. Intelligo quidem te summum in Urbe tuæ civem futurum, si ingenio tuo modeste uti sciveris: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. Vale.

I L

Cum modestiam à me desiderari scribis, scio hoc unde proveniat. Sed faciam, intelligant omnes & cives, & amici mei, si alia inane virtus sit, nec istam deesse. Non potest fieri, quin ista ætas multa habeat, quæ reprehendantur à senibus. Et saepe quales reperiuntur, qui propter invidiam aut consingunt aliquid: aut vicia nostra majora faciunt, si quis vel ingenio, vel studio præstare illis videatur. Inde scio causam omnem processisse, quare homines, cum omnia in me laudaverint, subtrahunt mihi opinionem modestiæ; sed non permittam eos esse diu in hoc errore. Incumbam in hoc unum, ut neque ætate, in qua sum, neque labore impediar, quin omnia faciam, quæ ad existimationem hominum accedunt. Tu me, ut facis, ad hanc rem adjuvabis: ut sicut tuis adhortationibus, & consiliis multo

Gasp. Barz. Pars I.

Ii

ardent-

ardentior factus sum ad bonas artes, ita & benevolentiam horum civium conservasse per te intelligam. Vale.

I.

NUnquam alias de majoribus, quam nunc, rebus ad te scripsi tantæ enim sunt, ut non modò te ad legendum invitare, sed etiam valdè excitare debeant. Maximi quidam apparatus agitantur, quales forte à nostra Urbe condita non fuerunt. Magni equitatus conscribuntur: classes instructissimæ armantur: fabricantur novæ triremes; apparatusque bellum ingens mari, & terrâ, contra gentem semper nobis inimicissimam. Et est omnium spes, nunquam tempus fuisse nobis datum, quo melius de victoria sperandum fuerit: quam si adepti erimus, æternæ pax videtur Urbì nostræ futura. Omnes enim Gentes, hac una excepta, quæ nobis bellum inferre possent, aut nobis amore devinctæ sunt, aut armis, aut vi compressæ; nihil aliud ergo nostræ Reipublicæ restat, quam ut etiam hanc nationem frangamus: quod nobis non erit difficile, modò consiliis nostris celeritas adhibeatur; habemus enim omnia, quæ facillè possunt nostris conatibus victoriam suppeditare. Hostis impromptus est: nos consilio muniti; ille imparatus: nos omnibus rebus necessariis instructissimi; ille domesticis, & externis bellis jam fractus, & debilitatus: nos verò integri, & nunquam alias potentiores. Quid; quod multæ Urbes à fide, & societate nostrorum hostium defecerunt: nostræ autem Urbes quotidie viribus nostrorum sociorum augentur. Nihil ergo est, cur non planè istam victoriam manu teneamus, nisi deesse nobis volumus. Sed bene etiam de ipsa maturatione spero, cum nunquam ad huiusmodi rem conficiendam prudentioribus, aut fortioribus Ducibus usi sumus. Scripsi hæc ad te; vide ne quicquam eorum prius efferas, quàm Reipublicæ intererit. Sed hoc noli te ignorare, ut, quod maximè te optare sciebam, de maximis rebus, à nobis quæ hîc agitantur, per me doctior fieres. Vale.

I L

PRIUSQUAM literas tuas recepissem, jam omnia de quibus ad me scribis, apud nos divulgabantur: quod minimè oportebat fieri, si mos antiquus in nostro Senatu servatus fuisset. Nihil enim olim apud nostros majores custodiebatur magis, quàm silentium in deliberationibus, & consiliis rerum, quæ ad publicam utilitatem pertinebant. Sed de hoc satis ad te, qui ista non ignoras. Illud magis ad rem, quæ nunc agitur, pertinere arbitror, utrum sapienter à vobis deliberatum sit de bello suscipiendo, pro quo tantus apparatus instruitur; videaris quidem spondere certam victoriam patriæ tuæ, & omnia bene sperare. Ego verò, cum nihil magis incertum videam, quàm exitum bellorum, & jam omnia, quæ agitis, patefacta esse hostibus vestris, vereor ne vestra consilia fallantur. Quare, si potius de pace fuisset deliberatio vestra sumpta, ea res non solum honestior, sed etiam turior vobis fuisset. Poteratis enim exemplis aliarum Gentium uti, & videre sæpè multas Civitates bella suscepisse: quæ, quamvis omnia ad victoriam expedita, & instructa haberent, tamen infelicem exitum sortitæ sunt. Carthago Urbs potentissima, multis annis, Duce Annibale bellum gessit cum Romanis, & quanquam vastitatem Italiæ vidisset, & Romam penè captam; tamen exitus non fuit victoriæ, sed captivam tandem se vidit, & Romanis legibus servire. Cyrus etiam Rex Persarum cum, annis ferè triginta, multa bella feliciter gessisset, bellum Scythis intulit, sperabatque, illa Gente victa, se postea in perpetua pace futurum. Quem autem finem tanti conatus ejus habuerint, Tomyris Regina Scytharum, capto Rege, & ducentis militibus Persarum caesis, satis edocuit. Hac exempla à me non commemorantur, ut bella, quæ à vobis gerenda sunt, malum omen habeant; sed, dum licet, animam vestram potius ad pacem, & concordiam, quàm ad bellum convertatis. Nec est aliqua res, quæ hæc vobis dissuadere debeat; poterit enim majori cum gloria totum hoc negotium confici, quàm illud

bellum administrari; quare contra hostem non imparatum, ut scribis, sed providum, ac potentem bellum suscipitis. Et est timendum, ne aliæ Gentes bellum renouent: ne Civitates, quæ nunc metu potentiae vestrae conjunctæ adhuc vobiscum sunt, deficiant à fide. Erit itaque sapientiae vestrae omnia ista videre; modestiaeque, & humanitatis, non avertere animum ab oratione eorum, qui pacem vobis persuadent. Si autem in suscepto consilio vestro manetis; providete, ne in Senatu vestro deliberata fuerint ea, quæ ante ad hostes perveniant, quam à vobis quicquam inceptum sit. Hæc ad te scripsi, qui plurimum in Republica potes: ut si tibi visum fuerit, Senaturn de hac re habeas, & maturius de iis rebus inter Patres deliberetur; ego enim pro fide, & benevolentia mea, in vos omnes, cupio vobis omnia bene cedere. Vale.

I.

SI nullo tempore de rebus magnis ad te scripsi, illud profecto est sumnum, ac maximum omnium, quo tantæ mihi videntur mala rebus nostris impendere, ut nisi Deus à nobis hæc ipsa avertat, facile possim nostrarum partium desolationem, ac ruinam divinare. Bellum enim atrocissimum, & famem incredibilem, ac pestem, qualem nondum neque legimus, neque vidimus, tota ferme Provincia jam dudum est perpeffa; neque vis tanti mali aliqua ex parte adhuc remittitur, sed malum hoc in dies integrascit, & semper se deterius habet. Cogita ergo non diu posse nos tantas clades perferre, quomodo usque adhuc pertulimus. Nunc verò defessi patiêdo sumus; & spes ipsa, quæ donec aliquid potuimus, nos animabat ad hæc ipsa mala vel repellenda fortiter, vel perferenda sapienter, ita remissa est, ut nulla omnino esse videatur. Quis ergo non facile divinare posset non solum desolationem, verum etiam illam ipsam Urbis nostræ ultimam interitionem? Erit enim tempus, in quo ubi nostræ Civitatis vestigia fuerint, homines quarent; neque extrabunt ulla signa hujus olim potentissimæ, ac florentissimæ patriæ nostræ, nisi Deus

Deus iram suam remiserit, & coeperit nos, tantis malis fessos jam tandem propitius aspicere; & cum humana praesidia res nostras destituerunt, cogimur (quod in tempestate saepe navis accidit) omnia consilia nostra, omnem spem, atque cogitationem ad Deum referre, ad quam rem consequendam, nobis eris & adjutor, & socius. Quamvis Deus videatur aver-
tisse animum, & aures à nostris precibus; tamen speramus clementiam suam mutaturam esse in melius mala, quibus conficiamur, ac penè conficimur. Vale.

II.

Libere tunc tantum acculerunt animo meo molestiam, ut nullo tempore majori in moerore fuerim. Cum enim eò perducta sunt fortunae nostrae Reipublicae, ut jam nihil praesidii possit ab hominibus expectari; maxime timendum est, ne Divino etiam auxilio privati simus: quod si nostro alio errore nobis accidisset, putarem omnia non solum æquo, sed etiam forti animo perferenda. Sed cum ii semper fuerimus, qui pro libertate communis, pro fide sociorum, maxima bella magno eum periculo sapenamento suscepimus; nescio qua iniquitate fortunae eò perventum sit, ut divino simul, & humano praesidio privati simus; nec procul abesse video mala omnia, quae Urbi vestrae eventura divinasti. Quarent, ut scribis, fortassis homines, qui post nos venient, ubinam fuerint tantae Urbis fundamenta; & tandem illa ipsa patriae nostrae fama, qua diu in Italia floruimus, fortè interibit: postquam neque id extabit, cujus rei gratiâ, nostra gloria, & nomen dudum ingens fuit. Una res potest nos in tantis malis consolari, quia habemus exempla clarissimarum Urbium, atque Regnorum, quae similem exitum aliquando habuerunt; ita ut nihil aliud ad nos, quam ipsum nomen pervenerit. Plures verò ego arbitror Civitates fuisse, quae suis temporibus gloriâ rerum gestarum insignes, & praeclaræ extiterint, cum quibus fama simul extincta fuit propter inopiam Poëtarum, vel Oratorum, qui sua gesta aut oratione, aut carmine illustrarent; & non paterentur

tur earum rerum, quæ dignæ immortalitate essent, memori-
 riam interire. Utinam nostra Respublica, quæ semper gloriæ
 avida fuit, ita & homines conquisset, quorum eloquentia
 sempiterna esset rerum nostrarum commemorandarum commenda-
 tio. Nunc incipio intelligere, quanta debeat esse veneratio
 apud omnes Civitates magnificas eorum, qui sciunt egregiâ
 oratione, rerum vel pacis, vel belli facta complecti: quam ma-
 ximam opportunitatem defuisse nostris hominibus non facile
 possum admirari; cum judicare possent omnes suos comatus,
 ac labores à se frustra susceptos esse, nisi providerent, qua ra-
 tione possent immortales fieri; sed de hoc hætenus. Consi-
 lium verò tuum, quo in rebus externis dicis esse utendum,
 suscipio, & laudo: quanquam scitum est, ut ajunt, semper
 placandi Superos, cum magis necessitas, quam nostra volun-
 tas facit nos supplices. Mallem hoc remedio usi fuissetis,
 cum nobis omnia erant integra; & signum fuisset ea à nobis
 fieri ex animo. De qua re plura non scribo; posteaquam à
 nobis corrigi non potest. Faciamus ergo quod & ipsi nautæ
 in summa tempestate faciunt; utar enim libenter exemplo tuo:
 jam arbore fracta, & quassata navis nostra, omnes vota fa-
 e-amus. Si deprecatio nostra exaudita fuerit, ne ingrati re-
 periamur adversus Numina; si verò fata nulla nostra prece in-
 secti potuerint, eò bono fruemur, quo utuntur illi, qui in
 suis rebus adversis nihil à se prætermisum esse intelligunt.
 Vale.

L

Maximam omnium laudem hodierno die consecutus est
 exercitus noster, qui fortissimè pugna cœque in acie
 stetit contra hæstes, ut pertinaciter pro defensione patriæ mo-
 riendo clarissimam inde victoriam retulerit. Amotus est ergo
 à nobis ille ingens metus, ac summa totius Urbis trepidatio.
 Cum enim maluimus semel perire, quam diuturnâ obsidione
 premi, insperatam victoriam consecuti sumus: quo in bello
 nobis certè visum est ipsum Cælum, ac omnia Numina pro-
 no-

nobis militasse: talis enim huiusce maximi confectus exitus fuit, ut vix ullus nostrorum militum in bello ceciderit. Quam verò fortunam altera pars habuerit, ex hoc apparet, quod omnes tanquam pecudes ad moriendum parati fuerunt. Signa viginti militaria capta: castra hostium direpta sunt: nemo in illa pugna fuit, qui aut in ore gladii exceptus non sit, aut à nostris copiis interceptus. Cum autem victor noster exercitus in Urbem reverteretur plurimis, & maximis hostium trophæis ornatus, mirum in modum tota Civitas nostra fuit ad spectaculum effusa. Nemo erat, qui non daret laudes, & gratias Deo: omnes verò non uti rem humanam, sed prope Divinam suspiciebant. Tanta autem lætitia, & exultatio omnium fuit, ut non jam multorum hominum, sed unius facies eadem, atque idem animus videretur. Nullus verò hominis ædes omnibus non patebant: passim nostra militia excipiebatur tanta largitate, & rerum omnium copia, ut nunquam in summa fertilitate agrorum major fuerit. Volui hæc tibi omnia nota esse: ut qui periculorum nostrorum semper socius fuisti, etiam publicæ tranquillitatis particeps fieres, & fortunis nostris congratulareris. Vale.

II.

QUO minus expectatum fuerat à me de liberatione vestra, eo mihi victoria, de qua ad me scribis, iucundior fuit & gravior. Non poteram quidem non magno dolore confici, cum audiebam Urbem vestram arctissima obsidione cinctam esse. Dolebam & plurimum Civitatem, quæ diu caput nostræ Provinciæ fuerat, debere ipsi deditionem hostium venire. Liberaſti ergò me hodie maximo timore, quo pro vestra salute penè conficiebar, & habeo tibi quas debeo gratias: qui me participem fecisti rerum, quæ vobis prospere cesserunt. Intellego quidem ex iis, quæ vobis divinitus contigerunt, quantæ curæ debeat salus vestra hominibus esse; cum eadem, jam desperatis omnibus, à Superis immortalibus conservata fuerit. Neminem arbitror esse, qui non iudicet, ut scribis, Numina Coeli, pro vobis

vobis non solum pugnasse, sed etiam vicisse. Sed alius à vobis etiam, atque etiam videndum est, ne animum vestrum nimium in secundis rebus efferatis. Et illud maxime providendum, sicut facitis, ut victoriam vestram potius ad Divinam causam, quam ad humanam referatis. Sumus enim ferè omnes in periculis nostris animo submissi; & tunc summe veneramur, ac extollimus Deum. Nescio qua iniquitate postea ingrati reperiamur, cum summam votorum attingimus. Deinde queruntur homines nullam felicitatem esse perpetuam, & fortunam accusant. Ego verò nullam aliam esse prosperam fortunam, aut adversam judico, quam Divinam Providentiam, quæ homines hunc rebus adversis exercet, nunc ratione corrigit. Rerum autem alia est ratio, quarum instabilitas sæpius vitio nostro, quam fortunæ nobis accidit; nec ad te ista nunc scribo, quia putens à te ignorari, sed ut cives tuos commonefacias, nullo tempore Deum esse magis timendum, quam ubi majora ab illo beneficia suscepimus. Spero bene de civibus tuis. Nonnihil tamen valebit apud eos auctoritas tua; si eos docueris, nihil magis Reipublicæ convenire, quam ut fortitudinem in bello, ita religionem in pace colere. Vale.

I.

Nihil est, quod libentius faciam, quam de maximis, & pulcherrimis rebus, quæ hîc sunt, te certiores reddere. Postea enim quam nostra Civitas hostili metu liberata, otio, ac paci se dedit, incredibile est, quantum status ipse Reipublicæ reformari in dies, & quasi renovari cœpit. Si quæ erant veteres inter nostros cives discordiæ, omnes statim sublatae fuerunt: principes Urbis novas affinitates ineunt: artes, quæ propter vim bellorum penè interierant, majori cultu, quam primo, ac majoribus opibus repetuntur, neque unquam alias in tanto pretio fuerunt. Plurimæ verò leges antiquæ, & vetera statuta, quæ perierant propter nostram insolentiam, atque negligentiam, modo renovantur, & communi ferè omnium consensu jam approbata sunt: quibus si obtemperatum fuerit, nemo dubitat, quia

quin brevi nostram Civitatem multarum Urbium hujus Provincie principem videamus. Is enim est status Urbis nostræ, ut aliquanto beatiore videamur, quia diuturnam calamitatem experti sumus, & fortiter perpessi; quàm si eadem, qua diu freti eramus, tranquillitas, & otium semper mansisset. Gaudeo itaque hæc tibi communia facere; ut qui semper nostræ gloriæ appetentissimus fuisti, felicitatem nostram hoc tempore non ignores. Vale.

I I.

DE iis, quæ ad me scripsisti, magnam certè voluptatem animo percepi. Cum enim semper continuo in metu steterim, quamdiu fuit de vestra salute dubitandum; magnâ molestiâ me liberaisti, cum superioribus literis tuis intellexi Civitatem vestram ab obsidione, qua opprimebatur, liberatam esse. Illud autem maximâ lætitiâ me affecit, quia mihi renunciaisti non solum vos gravissimo periculo esse exemptos, sed etiam ipsam Rempublicam, quasi novam aliquam formam, & beatiorem statum in dies suscipere. Gaudeo medius fidius, & plusquam credi posset, felicitate vestra lætor. Video equidem illa egregia majorum virorum in Republica fundamenta magno studio à vobis excitari. Nam cum leges, in quibus vestræ Civitatis salus erat posita, quasi in oblivionem vestram venissent, nec mos antiquus in Urbe servaretur; nihil mirum fuit, si patria vestra ad obsidionem perducta fuit. Nunc verò restitutis legibus, & repetitâ omnium bonâ consuetudine, spero nunquam Civitatem vestram ampliorem, aut opulentiorē fuisse, quàm brevi tempore futura sit: modo in medio cursu non deficiatis; sed ubi quisque privatæ potentie magis, quàm Reipublicæ inserviat, timendum erit, ne hac nova libertate frustrâ gavisî sitis. Retinenda est ergo inter vos cōcordia: confirmandæ sunt leges antiquæ, & edenda nova instituta; nec permittendum est, ut quisquam plus possit in Civitate, quàm æquitas, quàm justitia. Quod si à vobis perfectum fuerit; planè video vestram Rempublicam, ut scribis, in tota Provincia primam esse futuram, & vos imperaturos iis Gentibus, quibus aliquando servistis. Vale.

Gasp. Barz. Pars I.

K k

I.

I.

SCio te novarum rerum cupidum esse, & accusasse me sæpe, quia nunquam ad te scribo de his rebus, quæ hic fiunt; faciam hodierno die, ne deinceps possis criminari negligentiam meam. Implebo te non vulgaribus, ut multi solent, neque falsis rumoribus, sed inagnis, & de quibus certos auctores habemus, Nuper ex Ægypto quidam in Urbem nostram navigaverunt, à quibus cum nostri cives diligenter percunctati essent de omnibus rebus, retulerunt proximis diebus, quibus navem inde solverant, multas Nationes Orientis, ac plurimas Gentes Australes magno equitatu Provinciam illam invasisse. Aiebant etiam Regem ipsum nihil tale suspicantem, se effudisse ex Urbe regia in occursum hostium, qui cum toto exercitu insidiis inimicorum interceptus fuit. Nec multo post signa hostilia fuisse ad Urbem Alexandriam mota, qua trepidatione, fuga ex omni parte coepta est agitari. Alii mare rubrum petebant: alii verò Libyam. Quisque eò ferebatur, quò metus eum impellebat: quid deinde secutum sit, dicunt se nihil certum habere; nam semper ventis ad puppem flantibus, prosperum cursum maxima celeritate ad nos tenuerunt. Hæc si vera sunt, multum arbitror illa ad nostros cives pertinere. Agitur enim de privata pecunia nostrorum hominum, qui se in partibus illis exercent. Si quid est, quod ad te pertineat, curabis, ut quàm minimo detrimento fieri poterit, transigantur à te omnia: idem & ego facturus sum. Aliud ad præsens non habeo, quod ad te scribam. Si alii cursum ex ea Regione ad nos habuerint, faciam te de omnibus rebus certiore. Vale.

II.

Non puto dubitandum ex iis, quæ ad me scribis, quin vestri homines, qui in Ægypto versantur, passuri sint maxima detrimenta, nisi rationes suas inter ipsa initia rerum novarum in aliquam Regionem tutam contulerint. Multa enim sunt,

sunt, quæ me in maximam metum inducunt; nam si Civitate Alexandriæ illæ Nationes barbaræ potitæ fuerint, eâdem ruinâ secum trahent non tantum Ægyptiorum opes, sed etiam omnium; qui ex multis partibus negotiandi gratia ibi versantur. Si verò diu in obsidione manendum erit; timendum est, ne pecuniæ mercatorum in sumptum belli prius exhauriantur, quam suo ære publico, aut privato utantur. Quid futurum sit, nihil boni possum rebus meis divinare. Nam cum superioribus annis omnem pecuniam meam eò loci coniecissem, video una die omnes fortunas meas esse consumptas, nisi procuratores mei tempestivè usi sint consilio. Cupio ergo de omnibus rebus certiores à te fieri. Si quis fortè ex Oriente ad vos navigaverit, curabis, ut quamcunque fortunam res nostræ subierint, nihil sit, quod per te me lateat. Vale.

I.

Multa ex finitimis Regionibus ad nos afferuntur quotidie nova de incredibili apparatu validissimi exercitus Regum Orientalium contra Civitates, & terras nostri Imperii: nihil adhuc tamen certi habemus. Misimus autem in varias partes percunctatores nostros, qui sagaciter odorentur omnia: hos enim in dies expectamus. Sumus animo, & viribus intenti, qua ratione à nobis, atque sociis periculum istud propulsemus: multas ad hanc rem vias habemus. Constituimus enim; si nobis ita, ut fama est, renunciatum fuerit ab iis, quos præmisimus super hoc negotium; Legatos nostros in Orientem mittere, qui cum iisdem Regibus de pace tractent: quæ res, si agi poterit, mandata illis dedimus, ut neque pecuniâ, neque pollicitatione ullâ, (modò res æqua ab illis poscatur) à pactione discedant. Quod si infecta re videant redeundum esse, tunc iis artibus utantur, quibus facilè barbari vincuntur. Serant inter ipsos discordiam, fingant, simulent, atque dissimulent omnia. Denique attentent, quibus illorum odia inter se inflammari possint, nec ullum finem iis rebus faciant, donec aut illi ipsi exercitus dissipentur; aut bellum, quod nobis comminabantur, in se convertant. Si

Gasp. Barz. Pars I.

Kk 2

verò

verò hæ nostræ cogitationes, si hæc nostra consilia nos fallant; stat manu pugnare, & omnia prius experiri, quàm barbaris Nationibus servire. Sunt enim nobis arma, & equi, habemusque viros audaces in bellis: neque Duces nobis deerunt, qui consilio, & viribus non solum fortiter cum hoste configere, sed etiam vincere sciant. Quid sit futurum, Deus novit: nos bene de rebus nostris speramus. Vale.

I I.

Bellum mihi significas magno apparatu ab Orientalibus Regibus institui contra vestrum Imperium; sed nihil à vobis præternitū, quod ad propulsandum hoc periculum à vestris Civitatibus, & sociorum pertineat. Non video quid possit, vel ad hanc sapientiam, vel virtutem vestram addi. Si enim fortuna consiliis responderit; non dubito omnes istos bellorum citò motus quieturos. Si verò manu dimicandum erit, spero etsi copiis inferiores sitis; tamen & robore militum, & scientiâ rei militaris superiores futuros. Quamvis enim hæ Nationes barbaræ multitudine equitum, & potentiâ semper multum valuerint; rarò tamen in suis bellis victores fuerunt. Magno clamore belli prælia ineunt: fortes primo impetu videntur: spargunt tela sua temerè; sed cùm ad enses ventum est, facto agmine, omnes terga vertunt. Nostri verò exercitus nec segnes sunt ad invadendum, nec minus fortes ad sustinendum vel pericula, vel castrenses labores, quoties ab hoste laceffuntur; omnia tamen prius, ut facitis, tentanda sunt, quàm experienda fortuna belli. Quod si vestrâ sapientiâ à vobis evitari non poterit, quia sit configendum cum his barbaris, decertandumque à vobis fortiter pro gloria vestra, ac Imperio, quod à vestris majoribus amplissimum, & illustre accepistis; cavendum maxime erit, ne hostis vos imparatos offendat. Nam, dum exploratores in omnes partes misistis, qui ad vos referant de consiliis hostium, de motibus, si qui ab illis agitantur: dum legationes mittuntur ad eos; interim occupandi sunt aditus, arces muniendæ, conscribendus est equestratus, & ita omnia à vobis sunt instruenda,

da, quasi jam inter fines vestros, & in medio Regno versarentur. Celerius enim Legati vestri agent de pace, & totum negotium conficiant, si intelligent vos non minus ad bellum paratos, quam ad otium, & concordiam. Sed quia spero hæc à vobis pro vestra summa sapientia jam esse perspecta; plura ad te de hac re non scribo. Si quid est, quod pro vestra Republica possit à me vel consilio, vel manu fieri, libenter omnem laborem, atque omnia pericula pro vestra salute adibo. Vale.

I.

NOvissima res his diebus nobis accidit, neque ab ullo nostro rum civium aliàs audita, de qua ego te certiore facere volui: ut intelligeres nullam rem fore tantam, aut tam occultam, quam non maximè cuperem tibi in primis esse notam. Puto, ni fallor, te olim, cum apud nos esses, intellexisse, quorum hominum factione Civitas nostra in exilium miserit Sulpicium hominem patriæ amantissimum: de quo facto plura non scribo; res enim ista ad Civitatem nostram pertinet. Interim hostes nostri invaserunt Urbem, quæ optimi civis consilio deserta, suæ temeritatis brevi poenas dedit. Obsessa quidem Civitas fuit, com meatus interclusi: ita ut res planè ad deditionem spectaret. Tum verò Sulpicius animo se ad pugnam convertens, coepit agitare nova consilia, quibus hostem jam insultantem moenibus, victum suis civibus traderet. Repente se in castra hostilia contulit, dixitque de rebus maximis verba apud Ducem hostium se facturum: qui comiter exceptus inquit, se nulla ratione patriæ teneri, quæ nec ejus culpa, nec ullo errore, tam malè de se merita esset; deinde hostem nostrum monuit, Urbem, nisi uno modo, à se expugnari posse: quod si consiliis suis obtinperatum esset, non dubium, brevi illum Urbe potiturum. Ait enim locum esse non longè à moenibus, arboribus confutum; suasitque, ut de industria fugam simularet, occuparetque locum infidiis aptissimum: futurum inquit, ut cives remissiores essent ad custodiam, noctuque facilè posse moenia conscendi, & totam Civitatem capi: quæ res ab hoste credita est; neque ali-

ter

ter quàm ipse consuluerat, facilitatum. Deinde omnia nostris significat, qui, portis apertis, circa secundam vigiliam effusi hostes insidiis positos concluderunt, paucisque beneficio noctis elapsis, cæteri compressi sunt, cæsi, aut capti. Sed hæc nondum patefacta esse volumus, quo maturius exercitum nostrum ad eorum moenia perducamus. Tu autem hæc secreta habebis, donec efferendi tempus datum esse per literas meas intelliges. Vale.

I. I.

Sulpicii magnum in Rempublicam amorem narras: ego verò plurimum gaudeo omnia vobis præter spem evenisse. Sed non possum induci, ut factum Civitatis probem de exilio talis viri. Non enim cives tui semper Sulpicios habebunt: nec erit, qui patriæ malè de se meritæ bene referat. Illud autem maxime à vobis cavendum est, ne aliquando cives paratos de sua patria benemereri postea sibi Res nostra publica infestos sentiat; cum & exilio mulctari viros optimos intelligent, & primum locum in Senatu esse iis, qui non dubitant patriam qualibet ratione à se oppressum iri: modò ipsi omnia possint, quæ velint. Quod autem scribis, ne hanc vestram victoriam efferam, haud multa admonitione indigeo; utinam ita auxilio, ut fide consilia vestra juvare possem. Spero vos omnia sapienter prospexisse, quæ in utranque partem possint accidere. Nec vobis deest consilium, aut vires ad hanc maximam rem conficiendam; sed non fortè minoris sapientiæ est scire in vincendo, uti modestiâ, & aliquando in medio cursu victoriæ subsistere, quàm ultra progredi. Non dico tam bonam occasionem negligatis; multa enim sunt, quæ vobis hanc illam victoriam promittant: improvisus adventus vester, trepidatio inimicorum, novitas facti, moeror suorum, quos ferè omnes audierunt insidiis vestris esse interceptos, omnia, ut apud illos perturbata, ita faciliora vobis præstabunt. Sed cum in rebus bellicis fortuna magnū imperiū habeat, multa à vobis timenda sunt. Sed nescio an aliud magis, quàm quod ii, qui cœperunt vincere,

re,

re, non satis pericula attendunt. Nihil non temerè sæpe ab eis fieri solet; hostibus verò interim crescit animus, & spes, quæ primo impetu exciderat, major eis insurgit. Præterea nonnunquam accidit, ut qui jam in fugam versi erant, restituant bellum, & acrius pugnent, quàm si à principio non desperassent de victoriâ. Plura de hac re scriberem, si mihi otium esset, aut si tuam Civitatem egere consilio putarem; & est etiam non post factum, sed antequam res fiat, consilium de summis rebus habendum. Vos autem, ut ad me scribis, jam signa ad Urbem hostium movistis. Opto ut illum exitum vestra consilia inveniant, quem fortuna visâ est mihi patrio in successu vobis promississe. Rem pergratam mihi feceris, si maturè de exitu rerum vestrarum omnia ad me scribes. Vale.

I.

SI te nova delectant, habeo quidem, unde possim abundè huic tuo desiderio satisfacere. Nostrâ quidem aut partum memoriâ, tantæ rerum mutationes non fuerunt, quantæ hodie instant, & jam in nostris partibus fiunt. Omnes ferè Civitates hujus nostræ Cisalpinæ Galliæ novas res agitant. Aliæ veteres Dominos deponunt, & se in libertatem vindicant: aliæ sibi novos tyrannos faciunt: multæ, dum novis rebus student, suo magis, quàm alieno utuntur ingenio: multæ exempla cæterarum sequuntur: nonnullæ conantur revocare antiquos Dominos, quos bella potentiorum de Principatu suo deposuerant; nec ulla est Civitas in hoc Imperio, quæ satis vel consilio, vel ratione in tantis motibus utatur. Cives, alius in alium conspirant: Populi eos habent sui furoris Duces, qui vi, & scelere cæteros antecedant. Cremona olim Urbs opulentissima, intra paucos annos multos Principes mutavit: nunc sub tyranno sævissimo est posita. Brixia crebris equitatum incursionibus atteritur; & jam videtur statum suum inclinare: homines judicant illam brevi novum Dominum habituram. Bergomum verò Civitas magis bellorum civilium discordiis oppressa externos hostes in se admisit; certatur enim non solum, utra pars imperet, sed etiam
utra

ut sit. Neque malum ipsum tantum in venis est, ut ajunt; sed multo fortius in mediis visceribus æstuat; non enim sub uno tantum Principe, sed sub diversis, & immanibus tyrannis affligitur. Nam cum aliquando magis ingenii, & animis suorum civium florisset, nunc facta colonia est, & omnis colonia hominum fordidissimorum, & agrestium repleta: quam Urbem unam in tota Italia omnium miserrimam, atque infortunatissimam facile possum judicare. Innumerales aliae sunt, quae suam & ipsae infelicem fortunam habent, & magna in tempestate positæ. Sed omnia melius intelliges ab eo, quem cum his literis ad te mitto. Tu si quid magnum habes in his partibus, in quibus diversaris, omnia ad me scribas, ne quicquam rerum vestrarum ignorem. Vale.

I-I.

E Pistolam tuam plenam novarum rerum accēpi. Miseret me conditionis, & status tot magnificarum Urbium, & Populorum Provinciæ vestræ. Cum enim in toto Latio nulla esset pars ingenii, aut armis illustrior; video illam veterem Galliæ Cisalpinæ gloriam jam prope defloratam esse, & ad desolationem redactam. Sed hoc habet omnis maximarum rerum fortuna, ut cum ad summum pervenerit, tunc intelligamus prope exitum esse. Græcia ipsa, ut exempla majorum paulò altius repetam, diu non solum disciplinis, sed etiam armis Italiam vicit; nec procul abfuit, quin Duce Alexandro Macedone Imperium Orbis terrarum possideret, sed eo ex rebus humanis sublato, circa ipsum verticem defecit. Roma verò exemplum omnium Provinciarum, ac Nationum, initium Imperii, quod à Regibus sumpserat, sub Consulari Imperio usque ad Parthos extendit; sub Imperatoribus verò, non solum famam, sed etiam potentiam suam cum finibus Orbis terminavit; tamen non potuit illud Imperium, cujus olim domina fuerat vel conservare, vel tueri; sed vidit omnem suam gloriam primò à Constantino in Græciam, deinde ab externis Regibus modò ad Occidentem, modò in Septentrionem esse translata. Hoc uno gaudet, & se

se consolatur, quod nemo est ex iis, ad quos regimen nostri Orbis manserit, qui non gaudeat se Regem Romanorum dici. Vestra autem Gallia jam eousque & famâ rerum gestarum, & optimarum artium excellentiâ creverat, ut cæterarum Provinciarum splendorem vincere, & antecedere nomen videret: nunc rursus, & finem ad me scribis. Non habeo quo solatio melius possim fortunam vestram levare, quàm iis exemplis, quibus etiam sæpe uti soleo, quando aliquid mihi accidit, quod nimis durum sit, atque asperum in rebus meis. Nihil autem in hac nostra Regione agitur, quod vel sua novitate, vel magnificentia sit ad te scribendum; sumus enim omnes in tanto otio, quanto, nescio, an aliàs fuerimus. Et vereor ne hoc fortè virtuti priscæ, & bonis artibus nostris noceat: nam ut nimia fortunæ asperitas, ita etiam immoderata prosperitas sæpe gloriæ nocuit. Vale.

I.

Etsi ea, de quibus ad te scribo, non ita nova, inusitatave sint, ut nunquam aliàs hominibus aliquid huiusmodi obtigerit; tamen non parvam ex opinione, quæ habebatur, admirationem excitarunt. Victurius homo, ut scis, quondam habitus vestrorum civium opulentissimus, re sua malè procurata, multum æris alieni contraxit; cavit autem magnopere, ne id à quoquam suorum necessariorum, aut eorum, qui hominem illum diligebant, rescitum esset. Quid postea egerit, tum apertum fuit, cum fortunis ejus amplius succurri non poterat. Res fortassis aliquo anno composita fuisset: contractis ergo undique sarcinulis ejus, quàm occultissimè potuit, ipse proficisci peregre simulavit, maturèque affuturum primo die Sextilis, aut ipsis Calendis pollicitus fuit; hortatusque est nos omnes, qui eum diligebamus, ut sponsonem pro ipso faceremus, si quis fortè eum convenisset in judicio: Arbitrabamur autem illum aut nullo, aut permodico ære alieno teneri; quod si magno etiam teneretur, putabamus eum solvendo esse; quid plura? fidejussionem pro illo fecimus: deinde profectus est. Cum verò dies contracti æris

Gasp. Barz. Pars I.

L 1

adve-

advenisset; isto hominè; ut ex bona fide oportebat, die statuto, non apparente paulò post ad satisfactionem reposcimus à creditoribus: multa de illo questi sumus, orabamus Judices, ut diem nobis prorogarent: quod ubi à nobis non impetratum iri cognovimus, necesse fuit pro illo dependere; remunerataque fuit illa summa pecuniæ, quam suis creditoribus debebat. Quæ res, etsi perincommodè cæteris accesserit, mihi tamen adeò gravis fuit, ut nunquam sperem posse me exsolvere ab eo ære alieno, quod ejus rei gratia contraxi. Nunquam posse fieri putassem, ut aut homo ille ad tantam inopiam venisset; aut suos hujusmodi machinationibus, & dolis peteret. Sic res evenit, ut fides illis detur, quibus nil pudoris, aut modestiæ inest. Cæteri maximè hoc factum admirantur; sed ego poenam fidei meæ perfero: tu si quando à te spondendum aliquid erit pro alio, exemplo meo cautior fies. Nullam enim artem arbitror esse, quæ minùs gratiæ, & magis incommodi afferat hominibus, quàm eam, quæ docet pro alieno debito in iudicio sisti, & fidejubere. Et est notum proverbium: qui alterius causa pedem in laqueum mittit, suo tantum periculo, & labore exsolvit; sed hæc tardè in re mea prospexi. Vale.

I I.

IDibus Februariis redditæ sunt mihi literæ tuæ, quibus mihi significas de perfidia Victurii, & me sapienter admones, quod tuo exemplo in re mea fiam cautior. Facis hoc pro tua in me benevolentia, quæ summa est, & maximas tibi dico gratias; sed illud velim scias paulò minus me hac tua jactura esse animo commotum, quàm si in parte mearum fortunarum damnum factum esset. Ita enim sæpe de te judicavi, nil posse tibi accidere, quod non mihi proprium esset: quod ego arbitror multis olim te signis perspexisse. Nec longè abesset, quin hoc tempore tibi animum meum re ostenderem, si facultas adesset; sed cum assiduis bellis patria nostrâ jam attrita sit, ac penè consumpta, nec redditus agrorum dominis respondeant, nec illæ artes in Civitate exerceantur, quibus magni proven-

tus,

tus; & pecuniæ inter cives agebantur; omnia quidem emolumenta nos destituerunt: & si qui sunt, quibus opes, & pecuniæ sint, nemo tamen est, qui non malit suas res in portu continere; quam se manifestis periculis committere. Si quid est tamen, in quo tibi possim aliquo studio, vel operâ meâ prodesse, omnia bono animo faciam, quæ usui tuo esse intellexero. Nec volo consilium, quo consulis, ut pro nemine fidejubeam, tuum debere intelligi in iis rebus, quæ ad te pertinent. Cæteris verò in rebus utar prudentiâ tuâ: pecuniâ meâ non possum te juvare; satisfactionem autem non dubitabo, & cautionem pro te facere, & obligare omnia mea bona, si intelligam, quæ tibi super hac re voluntas sit, etsi mihi erit pro te dependendum. Quod si cognovero te ulla in re propter verecundiam officio meo noluisse uti; minues eam opinionem, quam semper mihi de tuo in me officio, atque perpetuo amore feceram. Vale.

I.

CUM de rebus inusitatis ad te scribo, videor mihi rem tibi pergratam facere; scio enim te semper harum rerum cupidum fuisse. Faciam ergo te participem facti pulcherrimi, neque multis annis ante à quoquam nostrum auditi. Inventus est in Civitate nostra Princeps, qui cum libertatem publicam armis diu pressisset, actus, ut nos omnes putamus, conscientia rerum suarum, tandem coepit consilia sua in melius vertere. Vocato enim populo ad concionem, orationem habuit apud illum egregiam, atque illustrem, in qua & sui propositi, & administrationis, quam gesserat, reddita ratione, cives docuit, quo animo in Rempublicam esset: modò sibi concederetur communi libertate cum suis civibus securè uti: multa sapienter, atque magnificè ad hanc rem adjecit, quæ admirationem omnibus facerent. Postquam verò ab eo peroratum fuit, magnum aliquandiu extitit inter nos silentium: aliis non satis se intellexisse arbitrantibus: aliis, quibus major prudentiâ inesset, dubitantibus, quorsum illius oratio pergeret; sed cum omnibus libertas dicendi facta esset, ac planè hortaretur,

tur, rogaretque unumquemque optimum sententiam suam dicere; nemo fuit, qui non divinas, atque immortales gratias ei ageret, qui Rempublicam in sedem suam reduxisset; pollicitique sumus omnes non solum rei impunitatem futuram, sed etiam oppositu nostrorum corporum salutem ejus, atque incolumitatem defensuros; daturosque operam, ut privatus aliquanto beatior viveret, quàm olim, cùm solus Urbi imperasset. Quæ res ubi ab illo intellecta fuit, ipse omnes suos fasces populo subjecit, donavitque antiqua libertate patriam: leges antiquas restituit; nec aliquid ex prisca, & bona consuetudine Civitatis omisit. Nunc verò æquali jure fruitur nobiscum. Nos autem in tanto otio sumus, quantum antequàm aliàs sperare ausi fuissetmus. Credo te huic nostræ felicitati non minus gratulari, quam hoc pulcherrimum ejus factum admirari: propterea omnia volui à me significari tibi. Si quid verò erit, quod vel in Senatu nostro, vel apud populum geri à me pro tua commoditate poterit, habebis me tibi summum amicum, & quo pro tuo jure in omnibus rebus tuis liberè utaris. Vale.

I I.

R Estè vobis accidit, quod patria vestra antiqua libertate donata est. Sive enim casu hoc obtigerit, sive consilio; non potest hoc non divinitus vobis accidisse: Sed magno studio à vobis curandum est, ut vestro bono isto quam diutissimè possitis frui; nulla autem res magis hoc efficiet, quàm si rerum summa ad plures delata fuerit. Sophocles, ut est in fabulis Græcorum, cùm vellet quadam in tragoedia hoc idem persuadere Atheniensi populo, Periclem induxit ab inferis ventientem, qui longa oratione Athenienses hortabatur, ne leonem in Urbe nutrent, aut nutritum discerent æquo animo perferre. Quam rem sapientissimus Poëta suo carmini inseruit, ut & gravitate Auctoris, & nobili figmento doceret populum non committere potentiam Urbis alicui uni, qui opibus & ingenio cæteris præstaret. Quod si ea sibi libertas esset commissa, suadebat etiam servitutem esse perferendam, ne contumacia populi

prædomino graviore uteretur. Nihil unquam fuit, quod Romanum populum dominum septium æqua libertate privaret: quam cum maluit tam potestatem, quæ erat omnium, esse paucorum; quam solam; & servire potius Imperatoribus, quam regnare. Incredibile est quantum restituta libertas omnes deleteret; & cum alter in Magistratibus conferendis studet altero gratiosior videri, facile evenit, ut non possint omnes jure æquo uti: cum plures sine in Civitate, qui vel opibus, vel eloquentiâ animos multitudinis ad se alliciant: quæ res, si à vobis etiam, atque etiam fuerit provisâ, verendum est, ne potius à vobis novus dominus sit in vestram Republicam invectus, quam perpetuâ à vestris cervicibus sublata servitus. Non dubito hæc eodem pro vestra sapientia, quæ summa est, prudenter à vobis perfici; sed nisi edoctus fuerit de suo periculo populus, videbis brevi in varia studia illum scindi; nec satis intelligere, quorsum facta sua vergant. Quod autem cupis omni officio tuo vel in Senatu, vel in populo pro me defungi, nullâ me novâ voluptate affici. Est enim non solum tibi usitatum, sed etiam quotidianum omnem curam suscipere, quæ usui meorum rerum accedat. Aliud non est, quod à te magis velim, quam ut me, sicut facis, maximè diligas, persuadeasque tibi neminem vivere, cujus benevolentiam, & virtutem majoris faciam. Vale.

TAndem ex magna solitudine, & metu liberatus sum. Spero te malorum, & literis, & sermone intellexisse me, dum iter Hethuriz peragerem, quo peterem Urbem Romanam; in quosdam incidisse: qui assidue latrociniiis infestabant eam Provinciam, & ferè omnes viarum aditus occupabant. Putabam in manus carnificum pervenisse, qui me multis modis cruciarent. Ego verò, cum animum ipsum meum pararem ad fortiter perferendum omnes poenas, quas illi mihi inferre voluissent, neque jam illos quicquam rogarem; inveni apud eos majorem pietatem, quam fuisset unquam ausus ab eis spe-

sperare. Cum enim quisnam essem, aut quibus artibus, quove questu uterer, diligenter perquisissent; respondissemque eas, quæ mihi visa fuissent illo tempore pro meis fortunis dicenda; statim me bene sperare hortari sunt. Detinuerunt autem me apud se aliquot dies, omnique officio in me, atque humanitate perfuncti sunt. Cum verò ipsis visum fuit, habito inter se consilio, non solum me sine ullo interventu pecuniæ dimiserunt; sed etiam necessarium mihi commeatum præstiterunt. Omissa autem proposito Romam petendi, habitam prius illis maximam gratiam, incolumis ad meos regressus fui. Hæc ad te magno studio, & voluptate scribo: quem scio pro singulari in me benevolentia tua, semper adversis casibus meis indoluiffe, & maxime secundis rebus letari. Vale, & de tuo statu ad me sæpe scribas.

QUOD humanissime tecum prædones egerint, non tam fortune attribuendum est, quam moribus tuis, quos enim omnium hominum lepidissimus. Aliquid scio profuerunt tibi illæ tuæ facetiæ, & in omni sermone tuo suavitas, non minus fortasse, quam quia nunquam rei pecuniariæ opulentas fuisti; est enim genus hominum, magis avarum, quam caudele. Cum ergo perbenignus, & comis esses, nec haberes, quid lucri tecum facerent; præbè sibi prospexerunt, ne diu fieres illis sumptuosus: ita ego factum judico. Illud verò, quod in tuo discessu factum ab ipsis narras, non solum liberum discessum, sed etiam commeatum, & cætera officia humanitatis eos tibi præstitisse, non satis possum admirari: cum vix huiusmodi pietas inveniatur apud illos homines, qui se volunt frangi, & bonos dici; sed, ut arbitror, sæpe ii, qui sceleribus suis diu freti sunt, repetunt interdum avidius honesta studia, quam illi, qui semper inter leges, & iudicia vivunt. Quidquid fuerit, maxime tibi gratulor, quod me ex metu maximo, & te ex periculo non parvoliberaffi. Cupio tamen ejusmodi fortunam non iterum à te experiendam; & eris, ut spero, deinceps in tua salu-

salute custodienda cautior. Habent tibi gratias, quod de tua liberatione in primis ad me scripsisti; sciebas enim me non minus tuis, quam meis incommodis angi. Hortor verò te atque obsecro, ut ad nos accedas; facies enim rem omnium post tuum reditum, amicis tuis gratissimam: mihi verò adeò jucundam, ut nulla majori voluptate cumulatiùs possis me afficere. Vale.

I.

Rem non confectam ad te scribo, quam si, quanta sit, ex tua prudentia iudicaveris; excitabit, crede mihi, quendam ad res magnas incredibilem in te amorem. Cajus Lucius cum per aetatem nondum possit ad summos nostrae Reipublicae Magistratus admitti, nuper magno consensu Civitatis absolutus est à legibus: quae nihil praefer mores antiquum fieri permittunt. Cum enim propter crebros confictus, multi Duces ex nostris animam fortissimè pugnando amisissent, neque ultra nobis suppetere, qui ad tantum periculum mitterentur; tanta superioribus bellis hujus adolescentis virtus in pugnando conspecta fuit, ut milites nostri nunquam se victores, nisi ipso Duce sperare possint. Itum est itaque ex communi sententia contra leges nostras; cessitque honestas utilitati, & instituta necessitati paruerunt. Quae res, modò tibi aliquid animi sit, tantum inflammare te debet, atque incendere, ut nihil dies, ac noctes magis cogites, quam quomodo etiam tu viam tibi ad huiusmodi gloriam facias. Quod tibi difficile non erit, si nihil tam arduum putaveris, quod magno, ac nobili animo non sit facile. Vale.

II.

Cajum Lucium donatum esse à nostra Republica egregià dignitate pro sua virtute, bono exemplo factum iudico. Nec aliud puto in nostra Civitate melius esse, quam ut unusquisque tantum in nostra Republica possit, quantum virtute,
&

& rebus à se gestis alios antecedit. Sed vereor, ne plerique, cum gloria majorum magis, quam sua virtute confidant, id ipsum moleste ferant. Scis quot mala, sæpe Urbi nostræ invidia attulerio. Nam cum plurimæ sint alia pestes, quæ magna plerumque Regna everterunt; nescio an ulla perniciosior humano generi, quam hæc una, quam statim dixi: quæ si ulli modestiâ evitari possit, id fortè magis legibus, & patriæ, conducere, tardè ad honores accedere, quam intempestivis Magistratibus cum invidia, & odio multorum uti. Sed cum nulla sit humilitas, ut ajunt, quæ morsus hujusce hominum vitare possit; omnia quæ casus tulerit, sunt magno animo ferenda; & eo fortius virtute utendum, quo magis à pluribus illa expugnatur. Probo itaque illud nostræ Civitatis factum, quo Cajus Lucius absolutus est legibus, & in illa dignitate constitutus, quam ille sæpe pro patria fortissimè pugnando emeruit. Quantum autem ista res prioribus studiis meis, quæ pro Republica suscepi, adjecerit, brevi intelliges; gloria enim Caji nostri sæpe me è somno excitat. Non quiescam ergo, donec quem ætate, & gloria superiorum prope æqualem video, eundem, & magnitudine animi, & rebus magnificè gestis consecutus fuero. Vale.

I.

NON de privatis commodis, ut sæpe antea, sed de salute nostrorum civium has literas ad te obsignavi. Si unquam tempus fuit, quo tibi status Reipublicæ curæ fuerit; vide, ut hodierno die illi, & consilio tuo, & auxilio, velis adesse; multa enim impendent, quæ nisi attentissimè sint à te procurata, facile erunt in magnum eruptura incendium. Quare etiam, atque etiam iter ad nos festina; nec ulla res tanta sit, quæ tuum adventum remoretur. Omnes quidem præsentiam tuam affectant, sciuntque in te uno communem omnium salutem esse repositam. Noli itaque tantam omnium expectationem differre, persuadeasque tibi omni Principati melius esse hominem à suis civibus diligere, & hanc consequi glo-

gloriam, quàm nullum pro Republica vel periculum, vel laborem effugisse. Plura de benevolentia, & spe civium omnium in te posita scriberem, nisi tu, qui omnia nosti, & summè patriam diligis, ea tecum melius perspiceres. Vale.

II.

SI ea in me esset vel auctoritas, vel facultas, ut malis Reipublicæ mederi possem, nullum certè vel laborem vel periculum pro communi salute fugerem; sed multa sunt, quæ incutiant mihi hujusce rei diffidentiam ac desperationem. Nam & plerique ex nostris malunt potius omnia perturbare, ut ipsi præesse videantur, quàm æquo jure inter suos vivere; & plures sunt in Civitate, qui non satis internoscunt, quid inter servitutem, & libertatem civium intersit. Si qui verò inveniantur in Civitate, qui bene de Republica, & judicent, & sentiant: nihil eorum oratio ad multitudinem valet. Non video itaque, quid possit mea præsentia patriæ, & civibus nostris afferre; nisi ut multas inimicitias, neque mihi necessarias, neque Reipublicæ utiles assumam. Quod si in ea sententia omnes sunt, ut salutem meam his fluctibus, & procel-
lis Reipublicæ committam, non recusabo amore patriæ omnia prius experiri, quàm fallere tantam civium nostrorum expectationem. Habes judicium meum de Republica. Tu quid sis factururus, cum de voluntate civium nostrorum tibi constiterit, ad me iterum scribas. Vale.

I.

Quis sit nostræ Civitatis status, ex hoc potes intelligere, quod nunquam melioribus auspiciis jacta fuerunt fundamenta nostræ Reipublicæ, quàm hodierno die. Cum enim olim Senatus noster cogeretur, ut de summis rebus consuleret, omnes serviebant tempori: si quando sententia inter Patres dividebatur, nemo erat qui, quod sentiebat, auderet liberè consulere. Nunc verò concurritur tantis studiis

Gasp. Barz. Pars I.

M m

ad

ad libertatem non fictam, atque umbratilem, ut olim, sed qualem à Patribus nostris accepimus: ut nunquam visi simus nobis vivere, nisi hoc ipso tempore, in quo nunc sumus. Paucis enim, qui publicam libertatem opprimebant, de Civitate ejectis, omnes æquo jure utuntur. Licet cuique de nostra Republica, & quid sentit, dicere, & quod dicit, libere sentire. Studia, quæ privatis rebus adhibebantur, omnia ad amplitudinem Reipublicæ sunt conversa: omnesque in hoc unum maxime sunt intenti, quis eorum potissimum profit Civitati. Si ergo cupis inter tuos magnus haberi, accede ad hanc nostram Rempublicam, quam optimam, & pulcherriam habemus. Tantum quidem in ea poteris, quantum cæteris labore, industriâ, & sollicitudine præstabis. Vale.

I I.

QUod optimâ Republicâ utamini, magis vestrâ, quam meâ causâ gaudeo; mihi enim cum maxima pars vitæ jam exacta sit, nihil potest esse, quo diu utendum sit. Vestra autem ætas, quæ in meliori cursu est, in futurum spectat: multa habet, quæ jure sibi possit in gerendis Magistratibus promittere. Si quid verò erit, in quo possim patriæ prodesse; non solum omnes labores fortiter pro illa suscipiam, sed etiam omnes molestias, & sollicitudines æquo animo pro salute publica feram; & satis fructus percepisse ex laboribus, & studiis meis arbitror, si vestram Rempublicam quam optimam, atque amplissimam, posteris vestris una vobiscum reliquero. Si autem illa officio meo non eguerit; gaudebo summos homines, atque sapientissimos in vestra Civitate reperiri, qui optimis legibus, ac sapientissimis institutis, patriam possint tueri. Ego verò jam magis otium, quam negotium concedi senectuti meæ desidero; & vos qui in ea exornanda, atque locupletanda occupati estis, pro vestra sapientia considerabitis, quid Reipublicæ conveniat; quidquid enim de ea constitueritis, ego boni consulam. Vale.

I. Quid

I.

Quid de publica utilitate. nostrorum civium sentiam, & qua ratione ea res melius possit à nobis agi, constitui ad te scribere: ut omnium consiliorum meorum rationem tibi in primis aperiám. Sæpe animo prospexi, quomodo nostræ Civitatis vectigalia, & cæteri proventus, sinè ullo nostrorum civium, aut sociorum incommodo maximè possint adaugeri. Sed ad hanc rem conficiendam, vidi opus esse mihi tuo consensu, atque prudentia. Non ignoras, multis annis antea neque mercatores, neque publicanos, propter incursum piratarum turè potuisse hoc nostrum mare navigare: unde accidit, ut multo minoris nostra vectigalia venirent. Nam cum unusquisque pacto isto conducatur, ut sibi, non Reipublicæ pereant, necesse est, ut magnitudo lucri illos ad hanc vecturam impellat, sitque, ut non velint periculo sua committere, cum major pars commodorum ad eos perveniat, ex quo nostrum ærarium non parvam jacturam, ac dispendium sustinet. Quid autem mercatoribus accidit propter metum piratarum, quotidie intelligimus; cum ferè omnes artes in Civitate nostra defectu mercium ad nihilum devenerint: quod damnum non solum ad privatas personas, sed etiam usque ad ipsam Rempublicam pervenit. Consilium meum erat, ut publicè triremes instruerentur, conscriberenturque homines assueti bellis maritimis, qui commeatus tutos redderent. Hoc enim modo, & animos nostrorum sociorum confirmaremus, & vectigalia nostra recuperaremus, quæ nostrâ negligentia propemodum interierunt. Mercatoribus autem mare tutum esset, piratis metu nostræ classis non audentibus per mare vagari. Hæc sæpe in nostro Senatu commemoramus: quæ etsi à multis omnino probarentur, tamen aut propter invidiam, aut propter gratiam eorum, qui me non possunt æquis oculis aspicere, nondum ea res in consultationem deducta est; sed ubi te adiutorem ad hanc rem haberem, spero facilè obtentu esse omnia fieri, de quibus ad te scripsi. Non fugies ergo, velut confido, hunc laborem, suscipies.

Gasp. Barz. Pars I.

M m 2

que

que cum Reipublicæ causâ , tum summâ in me benevolentiam tuâ , hanc procurationem tibi honestam , & Reipublicæ utilem . Vale.

II.

Nisi res, de qua ad me scribis, possit aliter quàm præsentiam meâ expediri, propediem accedam ad Urbem. Sed illud valdè miror, quod in re aptissima nemo est, qui tibi consentiat. Non video enim quid ad tuum consilium addi possit; nam si nostrâ Republicâ diu frui volumus, necesse est, ut mare, quod his annis piraticis latrocinii vexatum fuit, aliquando nostris vectigalibus, ac mercatoribus pateat; aliter nostra Respublica, quæ vix adhuc stat, brevi omnino nulla erit. Constitui tamen prius ad Senatum hæc de re scribere, & hortari quosdam, qui in sententiis dicendis graves in primis habentur, ut hoc negotium Reipublicæ causâ suscipiant. Sæpe enim gratia quædam summis viris habetur, cum ab eis de communi salute Reipublicæ agitur: quæ res si ab hominibus inferioris ordinis tractetur, sæpe invidiam magis efficit, quàm Reipublicæ ratio possit. Et quia modestiam tuam cognovi, scio id te non molestè passurum, quod ea, quæ à te sapienter pro publica utilitate perspecta fuerant, ab alio perficiantur. Curabis autem ut, si quid huius rei in consultationem venerit, tuis literis certior fiam. Vale.

I.

SI de nostra Republica ad te liberiùs hoc tempore scribo, quàm olim fecerim, nihil est, quod admirari te oporteat. Nunquam enim tempus fuit, quo vehementius ad te pro publica utilitate scribendum fuerit. Nam postquam te ex causâ ejus exemisti, alii timidiore facti sunt: alii verò tantum licentiæ, atque audaciæ assumpserunt, ut nihil putent sibi in sententiis dicendis vetitum esse. Si ergo cupis illam salvam esse, omnibus posthabitis, ad eam gubernandam, atque regendam accedes; facile enim poterit ad veterem consuetudinem à te reduci, si prius hæc fundamenta, quæ malè jacta sunt, tua auctoritate, & sapientia

ciâ everteris, quàm illi se confirmaverint, & assuefaciant multitudinem suæ libidini servire. Vide ut, si qui sunt non rectè de communi salute sentientes, eos, si potes, de sententia sua dimoveas; sin minus majorem habeas Reipublicæ, quàm privatæ amicitie rationem. Quos verò timidos ad suscipienda pro suis civibus pericula animadverteris, oratione tua excitabis, & eos inflammabis ad fortiter sustinendum omnes labores, quoties ratio, aut necessitas hoc ab eis pro Republica deposcet. Sustines quidem incredibilem omnium bonorum expectationem. Facies itaque quicquid Respublica hoc tempore faciendum esse tibi suadebit; sed unum hoc à te quæso, ne obliviscaris te illum esse, cui ipsa Respublica se, & suos cives commendat. Vale.

II.

Cum literæ tuæ de statu Reipublicæ ad me delatæ essent, non multo post aliæ supervenerunt, quæ nunciarent omnia à te privato odio, ac malevolentia fieri; nec alio in statu Civitatem esse, quam olim, cum eam incolumem, atque florentem reliqui. Non possum induci, ut hæc à te confecta esse putem. Sed illud maximè doleo, privatis dissensionibus Rempubli-
cam eversum iri. Sive enim illi quadam in te malevolentia causam bonum malorum dicant in te residere: sive, quod potius reor, tu illorum mores, & cupiditatem dominandi non possis ferre: nostra Respublica non potest quicquam ex hac re lucrificare. Gaudebam me illud à patria impetrasse, ut pro multis laboribus, ac maximis periculis, quæ sæpenumero pro publica salute perpeffus fueram, aliquando otio, ac quiete donatus essem; liceretque mihi, cum diu inter fluctus, ac tempestates ejus versatus essem, tandem rebus meo labore compositis, in portu quiescere. Sed postquam eò perventum est, ut vel ego non possum in hoc meo otio, vel illa non possit in pace esse; non deseram hoc in extremo tempore illam: qui omnem superiorein vitam semper in laboribus, ac periculis pro salute ejus exercui. Navigabo itaque ad vos, quamprimum secundi venti erunt. Spero, dum adhuc omnia nova, & recentia sunt, posse omnem causam orien-

orientium malorum per me tolli : quod si à me perfici non poterit, tamen neque studium meum, neque diligentia unquam aberit. Tu verò velim pro tuo in Rempublicam perpetuo amore, id mihi præstes : ut plus apud te Reipublicæ utilitas, quam ullius hominis odium, aut invidia valeat. Vale.

I.

Nisi rebus tuis caveas, implicabis te aliquo gravi incommodo. Credis unumquemque eo esse in te animo, quo tu in alios es. Falleris, crede mihi; nam ex iis, qui tibi in præsentia videntur amici, paucissimi te ex animo diligunt. Si verò me audies, abdicabis omnes illos à te: quorum frons est blanda, & qui omnia, quæ à te fiunt, immensè laudant. Suadeo in omnibus rebus à te gerendis utaris consiliis Caji Victurii, omnium certè sapientissimi, & qui te summè diligit: is non patietur te in defectu amicorum errare. Nemo est ex numero nostrorum hominum, cujus prudentiam pluris faciam, dum ille optimè de natura, & moribus nostrorum civium potest judicare. Quicquid tibi persuaserit, veridici Apollinis, ut ajunt, dictum puta. Si attendere volueris, videbis illum nec posse propter sapientiam errare, nec velle propter summam in te benevolentiam. Cupio quid constituas, intelligere: ut cum ea opinione, in qua adhuc fuisti, mutatum te esse cognovero, amicitiae nostræ satis congratuler. Vale.

II.

CAji Victurii consiliis maximè utor; semper enim illius sapientiam plurimi feci. Sed cum bona venia tua dicam: vidêris mihi minus benè de me sentire, cum dissuadere vidêris me illorum hominum amicitia uti, quorum frons blanda est. Ego verò longè à te dissentio; sed cum hominibus ita vivendum, ut suus unicuique mos est. Non judico sapientis esse, cum cætera sibi arrideant, ipsum flere: aut nimium severum esse, cum sint alii in joco. Ita enim vitam institui, ut me semper præsen-

tibus rebus accommodarem ; nec paterer aliquem jure irasci. Quoties autem mihi licet , scito me nihil libentius facere , quàm cum his versari , quorum sapientiâ doctior fieri possum . Ista scio nondùm tibi sunt ab æmulis meis relata . Hæc sunt , quæ pro causa mea duxi hoc tempore tibi respondenda : non quia tuis admonitionibus succenseam ; sed ut si quam non bonam opinionem de me concepisses , ego me apud te purgarem . Tu si quid aliter ad te referetur , quòd sit præter dignitatem , & eam existimationem , quæ de me habetur ; omnia ut facis , amicè ac liberè scribas . Unum velim prò tua humanitate impetratum iri à te finas , ut nihil de me temerè credas ; plures enim sunt , qui aut odio aliquo , aut invidiâ commoti , veniunt ad impugnandum alienam famam , quàm ratione , vel causâ honestâ inducti . Hoc si mihi præstiteris , semper quàm maximè tuis admonitionibus delectabor . Vale .

I.

S Pero me animo prospexisse , qua ratione possit tua causa in integrum restitui , nec id longè aberit : modò de ea re consilium habeas cum his , qui te in cauta parte esse desiderant . Cùm enim Idibus Januariis fortè convenissem Cajum Cornelium hominem in jure civili prudentissimum , multique adessent omnes tibi summi amici , incidimus , nescio quomodò , in sermonem de rebus tuis . Fuerunt autem qui dicerent , nihil unquam se iniquius audivisse , quàm eam sententiam , quæ pridè in judicio triumvirali de te lata est . Cui rei cùm omnes assensi fuissent , nihil aliud diffinitum fuit , quàm quia singuli factum illud nimis indignabantur . Ego verò cum jam discessum inde foret , animum ad causam tuam adverti . Cumque diligentius eam inspexissem , cognovi nihil ex more majorum , nihil in ea legitimè actum esse ; nam potentia adversarii tui magis causam istam , quàm æquitas rexit . Consulo provocas ad superiores Magistratus , qui de hujusmodi sententiis habent cognoscere . Semper enim horum judicium habitum fuit in nostra Civitate gravissimum , neque unquam à censura eorum appellatum fuit . Sed vide , ut ad hanc rem

rem Cornelium tibi patrum constituas, qui & causam tuam optimè novit, & in dicendo acerrimus est. Hoc si feceris, video te superiorem. Si quid autem erit, in quo mea opera possit tibi prodesse, senties me non solum paratum, sed etiam maximè cupidum ad omnia, quæ tibi commodè accedant. Vale.

I I.

Non dubito omnes amicos de eorum iniquitate, qui sententiam contra me tulerunt, sæpe conquestos esse; nemo enim est, qui non maximè pro indignitate hujus facti commoveri debeat. Nec potest fieri, quin metus bonos omnes tangat: ubi jam apertè justitia oppressa est. Te verò non solum diligo, sed etiam admiror, quod me nullo in te officio meo semper ut fratrem amasti; nec unquam passus es fortunas meas ab his conculcari, qui omnia volunt potentiae suæ contra jus & æquitatem concedi. Sequar ergo, ut in cæteris rebus, ita & in hac consilium tuum, quam rem istam jam prope desperatam, ac derelictam habeam: quia autem me hortaris, ut patrocinio Caji Cornelii utar, rectè suades. Semper enim vidi in causis Oratorum eloquentiam plurimum valere, & in judiciis velut quodam in regno suo dominari; sed nescio quomodo ea res à me bene transigatur; nam & re pecuniaria opus est, & ego superiori lite non solum argento, quod apud me fuerat, exhaustus sum, sed magno etiam ære alieno teneor. Illud igitur te rogo, atque obsecro, ut si quod remedium ad opportunitatem potes per alios adhibere, nullam occasionem prætermittas. Constitui quidem, nisi amici mei spem meam destituerint, aut in integrum restitui, aut omne patrimonium simul profunderè. Vale.

I .

Tua res in tuto est, & jam, ut ajunt, in portu navigas; nihil enim quod ab amicis desiderari posset, defuit tibi ad victoriam causæ tuæ. Pugnatum est omni studio, atque diligentia, ut eò res tua conducere, quò tandem summis adjutoribus per-

pervenit. Nemo fuit, qui aliter hac in causa tua sollicitus esset; ac in sua; & fortassis eò magis, quò in causis amicorum decet; aliquantò nos attentiores esse, quàm in re nostra. Gratias ergo, quas debes amicis tuis, dices, non, quia illi animum tuum ignorant, sed ut tua apud illos testator sit benevolentia. Vale.

I L.

NUllum officium est, quod magis necessarium ducam, quam his gratificari, à quibus bene accepti sumus. Nec opus erat mihi tua admonitione: quanquam semper omnia, quæ à te dicuntur, non solum me delectant, sed etiam illa magni facio. Scribam ergo ad amicos, nec ullum gratiarum genus prætermittam. Postquam enim res mea studio eorum in tuto est locata, nihil est, quod à me illorum officio satisfieri possit. Sed faciam intelligant, nullum me finem, quoad vivam, huic maximo beneficio eorum facturum. Tibi verò plurimum debeo, qui pro tua benevolentia de his rebus, quas maximè audire optabam, certiore me ante omnes fecisti. Vale.

I.

SCito me, omnibus posthabitis, magno studio, perfecisse omnia, quæ ad te pertinere intellexi: de quibus nunc ad te, quo sint à me ordine gesta, perscribo. Quamprimum in Provinciam appuli, statim conveni homines illius Regionis; percunstatique ab illis fui, an mercatoribus commeatus adhuc essent liberi. De qua re, cum satis edoctus fuisssem ab eis, contuli me Alexandriam, expeditisque prius mercibus tuis, quàm de rebus meis quicquam statuisssem; protinus curavi, ne tempus, quod mihi ad cætera negotia tua perbreve erat, permitterem esse otiosum. Contraxi ergo undique sarcinas, & quo paratiores essent ad navigandum, adduxi illas in portum. Tertio verò idus Martii, cum jam omnia in navi composuisssem, nautæ à portu solverunt; & cum secundi essent venti, omnes ferè uno tempore coeperunt vela facere. Quid inde secutum fuerit, non mul-

Gasp. Barz. Pars I.

Nu

to post

to post renunciatum mihi fuit, vix duas, vel tres naves ad summum incolumes Corcyram appulisse, in quibus tua fuit. Cæteræ verò, ut dicebatur, naufragium fecerunt. Sentio nondum propter metum tempestatis illas ex eo portu adhuc se dimovisse; sed quamprimum illa se tempestas remiserit, iter ad nos facturas, quod nostra Numina utinam bene vertant. Hæc tibi per nostras triremes nota esse volui, ut de omnibus rebus tuis doctior esses; & deponeres omnem sollicitudinem, si quàm fortè ex hoc naufragio concèperas. In cæteris autem rebus, cum sis prudens, nihil est, quod te admoneam; satis enim per te ipsum potes judicare multò cariores futuras merces, quàm si naufragium nullum fuisset. Reliqua, cum tempus fuerit, expediam. Tu si quid aliud volēs in re tuâ me facturum, per literas tuas mihi significabis. Vale.

I I.

Nihil ad hanc tuam sollicitudinem addi potuit, & effecti, ut etiam si omnia mihi adversa accidissent, tamen gratias tibi habuissem: quod majori studio geri negotia tua non potuissent, quàm hoc tempore mea gessisti. Plurimum tamen gaudeo, & maximè gratulor, quod tuæ diligentiae fortuna par fuit. Cum enim tantum pecuniarum causa illarum mercium effudissem, ut nunquam aliàs: tantum æris negotiandi gratia consumpserim; vidi penè omnes fortunas meas simul everfas fuisse; nisi divino munere nostra illa navis cæteris pereuntibus incolumis portum subisset. Eò autem mihi gratiores fuerunt literæ tuæ, quò minus de salute rerum nostrarum sperabam. Nam paulò antequam eas recepissem, jam rumor exortus erat de hoc naufragio; & fuerunt, qui dicerent nullam omnino periculum effugisse. Quod autem me admones de caritudine mercium, ut in re mea cautior, & prudentior fiam, rectè, ut cætera, facis. Ego enim diligens, & attentus, ne cùm fortuna mihi auxilio fuerit, ego mihi ipsi defuisse videar. De cæteris autem rebus, quæ ad me pertinent, aliud non est, quod in præsens à te exigam, nisi ut quamprimum poteris ad

ad nos naviges; habeo enim tecum de multis conferre, quæ utrique nostrum maximam, ut spero, utilitatem afferent. Sed vide, ne te mari committas, nisi omnia ad navigandum tuta videris: quam opportunitatem non tibi difficile erit consequi, si potius triremibus nostris tuam salutem, quàm navibus rostratis committas. Vale.

I.

CUpis à me scire, quid ad bene vivendum propius accedat; nam te ignorare ad me scribis, quam potissimè viam ingrediaris. Ego verò ita à veteribus accepi, nihil religione melius, aut quid magis libertati, quam omnes in vita volumus, conveniat: quanquam alia in sententia major pars hominum existat. Sed nemo illorum est, qui si ex re, non opinione judicare voluerit, non statim videat omnem vitam suam quàm similem esse hominibus, qui hyeme navigant. Nam ut illi ventis, & tempestatibus, ita isti affectibus suis non possunt imperare. Ex quo rarò videbis quemquam illorum aut lætam frontem, aut tranquillum animum præferentem. Nemo est, qui sortem suam laudet, & quo sibi magis indulget, eò semper minus placent: quod non aliunde eis accidit, judico, nisi quod de via recesserunt. Sequentibus autem divinum cultum omnia sunt tranquilla: nihil eis ex animi perturbatione accidit: omnia infra se despiciunt: fruuntur se ipsis: nihil nisi divinum admirantur: nihil ad eos de mutatione fortunæ pertinet: eodem loco apud eos secunda, & adversa jacent. Quare si consilium meum audies, nulla erit res tanta, quam religionis bono, & tranquillitati compares. Nec te sententia illorum hominum ab hac re detrahat, qui felicitatem putant non nisi in rebus terrenis positam. Crede mihi, aut non tibi amici sunt, aut ignari, ubi vera beatitudo consistat. Quod si hoc genus vitæ non idèò à te probatur, quod ab humanitate remotum habetur, & tibi magis cum hominibus versari, quàm vivere cum Deo placet; sententia mea est, ut te literis, & philosophiæ tradas; ma-

Gasp. Barz. Pars I.

Nu 2

gnum

gnum enim auxilium ad hanc vitam civilem, quam multi sequantur, ab his humanitatis studiis mutuaberis. Si verò te splendor iste fortunæ magis delectat, vide ne te implices rei, unde cum voles, te explicare non possis. Vale.

I L.

Satisfeceras desiderio meo, cum religionem ad bene vivendum maximum adminiculum habere scripsisti; etsi vita nonnullorum hominum, qui illam profitentur, posset me propè à consilio tuo detrahere. Neminem ferè hoc tempore video, qui non magis, sequatur ea in re ambitionem, vel avaritiam, aut aliquod voluptatis genus, quam sanctitatem, & integritatem animi. Pudet me horum temporum, & maximè piget commemorare ea, quæ quidam ex nostris sinè ulla honestatis reverentia suo arbitrio faciunt. Satis est, quod in eos à plerisque dicitur maximorum vitiorum capita, quasi ingentium fluminum origines domi suæ primum nata esse, & postea corruptis moribus sæculi, unde orta erant, iterum esse relapsa. Puto ergo eam vitam posse ægre duci, in qua paucos duces invenio, ad quorum mores me convertam: aut quos sequar in ea via, in qua errare facillimum est. Quod autem post religionem philosophiæ, & literarum studia valde commendas, probo consilium tuum; est enim res prorsus digna & admiratione, & laude nostra, in qua non solum rerum humanarum, sed etiam divini cultus ratio mihi videtur esse reposita. Nam & altissimarum rerum causas aperit, & bene aliquid à me agendum esse, atque castè cum hominibus versari instruit. Constitui ergo sive cum Republica, sive cum amicis sit agendum, & auxilium, & consilium ab ea petere; nihil tamen est, quod in illa magis me delectet, quàm quod docet ea antepondere, quæ plerique admirantur, & animum ab omni molestia, atque anxietate abdaci. Sequar igitur potius hoc mediocre genus, quod est in philosophia positum, quàm hoc aliud umbrosum, atque inane plenum erroris, & infamiæ, quod nemo profitetur, nisi animus ejus, quàm maximè ab honestate dissidet; tu verò, qui mihi adjutor,

&

& auctor ad hanc rem fuisti, sæpe me admoneas; nec patieris in ea re me errare, in qua prudentissimus omnium, qui hodie vivunt, ab hominibus haberis. Vale.

I.

CUM ad te literas meas dare constituissem, nulla res comparabat in medium, quæ tuis vel moribus, vel studiis mihi videretur dignior, aut tibi futura gravior; quam si ea, quæ de cultu divino ab hominibus sapientissimis accepissem, tibi in primis nota esse curarem. Legens itaque his diebus quædam Græcorum scripta, fortè incidi in Basilium, quo in libro multa ad nostram eruditionem divinitus ab illo homine excoitata, & dicta reperi. Erat autem ejus sententia, tantam vim inesse divino cultui, quem Græci latrariam vocant; ut nulla unquam Gens fuerit tam immanis, aut tam barbara, quæ deos negaret. Qui verò plus intellectu valuerunt, unum aliquem inter omnes principantem, & quasi communem omnium Numinum parentem constituerunt: quem eundem, & rectorem hominum, & deorum patrem appellabant. Plato verò, quem Deus nasci voluit, ut multa aperiret Gentibus, quæ prius de rebus divinis nondum intellecta essent, altius hominibus, qui ante ipsum scripserant, ita de Deo sensit, ut non multum à nostris philosophis ille abesset; & quid sentiebat, accuratissimè literis mandavit. Is enim mihi auctor fuit, ut divino cultui nullam rem comparandam esse ducerem. Quare inferebat nullum magis fidei nostræ argumentum esse, quam quod omnes homines aliquid de divinitate senserint. Multa præterea his addebat, quæ per te melius ipse intelliges. Mitto ergo ad te librum Basilii, quem ubi perlegeris, scio te illi homini maximam habiturum gratiam, quod tibi hanc viam ad bene, beatèque vivendum aperuit. Cupio tamen per tuas literas intelligere, quid de sententiis suis judices, & quantum lectio ejus tibi profuerit. Vale.

IL

Librum Basilii vestri perlegi, in quo non minus suavitatis, quàm sententiarum gravitatis inveni. Nunquam putassem in homine Græco fuisse tantum peritiæ ad hunc nostrum divinum cultum. Nam etsi Græcis hominibus in his disciplinis, quæ ad mores pertinent, plurimum semper attribuerim; tamen in rerum divinarum cognitione, longè illis nostros homines præstare non injuriâ videbar mihi judicare. Tantum autem effecit repetita lectio hujus libelli, ut illos in hoc genere nostris penè pares judicem. Quid enim sapientius de altissimis rebus dici, aut excogitari potest, quàm ea, quæ cum à Platone, deo, ut illi ajunt, philosophorum, tum ab iis, qui deinceps illum sequuti sunt, & sæpe disputata, & nonnunquam prudentissimè ab eis conscripta fuerunt. Sed hæc nihil ad te, cui non minus omnes, qui in aliquo genere doctrinæ apud Græcos floruerunt, quàm nostri Latini, auctores semper notissimi, & familiares fuerunt. Quam verò legendo Basilium vestrum profererim, malo te ab aliis, quàm à me intelligere. Nunquam tamen fui ad bene de me sperandum erectior, quàm hodiernæ die. Mulra sunt, quæ me in eo libro delectant; sed hoc maxime, quod illud genus dicendi tantum suavitatis, & modestiæ habet, ut nihil supra. Vix enim unquam de manibus meis exiit; sed cum eo satis imbutus, & eruditior factus ero, curabo, ut primum illum ad te transmittam, Vale.

I.

Quod ad te scribo, maximè ad divinum cultum attinet; de quo si ita sentis, ut puto, bene est; si verò alia in sententia esses, brevi cognosces, quantum à te dissentiam. Ego enim sic de religione judico: omnes qui ad illam confugiunt, ut se dent inertiae, & languori, non solum hos non religiosorum, verum etiam sacrilegorum numero habendos esse. Qui verò ambitioni serviunt, aut voluptatibus, hi divinum cul-

cultum ita prostituerunt, ut nulla sit major pestis inter homines adhuc orta. Tu verò quid de religione sentias, etiam, atque etiam videbis. Ego enim sic judico aliquanto melius esse à religione abstinere, quam ad illam, ejus rei gratia, ad quam fuit à nostris majoribus primum tradita, non ut oportet, accedere. Si ergo vis factum tuum ab eis probari, qui tibi maximè erant contrarii, cum velles religionem profiteri, non mediocri virtute tibi opus est. Illi quidem non tibi satis fidebant, cum id futurum dicerent, ut neque constantiam esses in hac re habiturus, neque modestiam; quare, si ille tuus animus refrixerit, qui ipso initio ardentissimus fuit, ostendes omnem illorum timorem verum fuisse, & eam nomini tuo maculam generabis, quæ nunquam abs te aboleri poterit. Illud ergo tecum sæpe cogitabis, cæteris in rebus constantiam probari, in religione verò etiam necessariam esse. Quam unam virtutem non erit tibi difficile consequi, si te otio, & remissioni non dederis; nam cum hæc vitia in omni vita sint fugienda, certè in homine religioso maximè notantur. Tu quid tibi conveniat, etiam, atque etiam videbis. Ego te anaho, si confirmaveris judicium, quod de te feci: si minus habebis me tibi summum adversarium, qui te plurimum ad hanc vitam ante omnes hortatus fui. Vale.

II.

ET religionem probò, & te maximè amo, qui mihi auctor atque hortator in ea re fuisti; nec est aliud, quod magis in omni re me delectet, quam servare constantiam in rebus optimis, atque honestissimis. Quare si ullam pro me sollicitudinem sumpisti, quæso te per nostram amicitiam, quæ ab ineunte ætate incoepit, ut eam deponas; & plus mihi in hac re credas, quam his, qui mihi hoc propositum quotidie conantur excutere. Si quid autem erit, in quo tu me de via errantem videris, malò tuas contumelias, & redargutiones audire, quam ab his laudari, qui me in præsentia commendant, in absentia verò non cessant suis maledictis lacerare, atque minuere.

Quod

Quod iniquo animo perferrem, nisi hæc vetus esset consuetudo; semper enim fuerunt, nec in futurum deerunt homines, qui sibi voluptari ducant, quos alicui bono studio deditos vident, famâ, & bona opinione spoliare, & semper aliquam falsam fabulam confingere, & spargere vulgo varios rumores, à quibus abstinere non est facile; multa quidem persimilia habent, neque unquam deprehenduntur, nisi postquam nocuerint. Hæc ad te non scribo sinè causa. Quanquam summâ in me utaris modestiâ, neque quemquam in tuis literis nomines; tamen quamprimum tuas literas legi, statim intellexi, quò ex fonte omnia manarent; tu verò si charum me habes, non plus his hominibus credas, quàm & vita mea, & ipsa dicta, & facta verbis eorum consentiant. Non tamen desinas sæpe me adhortari, atque admonere, sicut facis, ad religionem observandam, & ad retinendam constantiam, atque modestiam in tota vita mea, etiamsi malè de me tibi referatur. Quod si feceris verè à te amari, & maximè ex animo coli me iudicabo. Vale.

L.

Scribo ad te de religione, quæ una res semper à sapientissimis hominibus iudicata est prorsus nostrâ curâ, ac nostro studio dignissima; neque enim Romanus Populus rerum potitus esset, neque dictus Gentium omnium, atque Nationum Princeps, nisi religionem omni Imperio, ac omnibus rebus prætulisset. Quod si etiam, qui falsam religionem pro vera coluerunt, nunquam arbitrati sunt suum Imperium, aut coalescere tantum potuisse, aut postquam adultum fuit, tamdiu stetisse, nisi bonis auspiciis, ac divino cultu omnia eorum facta etiam minima prius initiata essent; quid nos arbitrari convenit, quibus vera, ac immortalis religio à nostris maioribus prius probata, & postea nobis optima ratione tradita, & conscripta fuit? Idemque quod Romanus Populus, Athenienses, deinde Sparthani censuerunt, qui Principatum Græciæ diù obtinuerant; putaverunt enim nihil esse, quod magis homines ad humanitatem converteret, quam si de-

os ti-

os tinerent, atque vererentur. Quod bene, ac feliciter nonnulli ex Imperatoribus nostris veræ fidei sectatores in rebus pacis, & belli animadverterunt. Nam quamdiu ad divinum cultum pacem, & bellum retulerunt, omnia illis prospere cesserunt: ita etiam ut pro eorum victoria sæpe numero elementa, & ipsa rerum natura pugnaverint. Theodosius jure optimo inter divos Cæsares numerandus: cum omnia bella divinis auspiciis gereret, ac nomen unius, atque immortalis Dei signis ac vexillis inscriptum deferret: non solum homines, & arma, sed etiam ipsos ventos auxiliatores habuisse legitur. Magna sunt, quæ Constantino primo Imperatori Christiano divinitus concessa, & attributa fuerunt: quæ si quis attentius secum voluerit considerare, nemo est, qui non facillè debeat ad amorem, studiumque divinarum rerum non solum concitari, sed etiam animo vehementer inflammari. Hæc ego cum lego, incredibile est, quantus me rerum divinarum ardor habeat; sentio enim totam mentem innovari, & longè alium mihi esse animum, quàm olam; sed maximè cupio te adhuc studia, & adiutorem, & socium habere. Fuissem autem in scribendo prolixior, nisi sperarem te brevi affuturum: quod ut facias vehementer rogo. Spero enim nos de multis rebus eam deliberationem, consiliumque habituros, quæ nos ab his curis, & molestiis extricent, in quibus dudum finè spe exandi fuimus. Vale.

II.

Litteræ tuæ incredibili voluptate me affecerunt; nunquam enim majori studio rerum divinarum inflammatus fui, quàm postquam epistolam tuam legi, in qua commendas religionem; & eo loco reponis, ut illa sit omnibus rebus anteferenda. Ego verò, etsi de divino cultu non mediocriter sentirem, & eos in primis laudarem, qui omnibus posthabitis, illi se in totum ex animo dederant; nondum tamen tanta ejus rei admiratio me habebat, ut illam opsarem profiteri. Nunc verò nedum cupio, sed jam etiam ardeo ita me illi tradere, ut nihil possit in vita esse, quod satis valeat me finè illa delectare. Cupio itaque me tibi

Gasp. Barz. Pars I.

O o

socium

focium, atque participem iungi. Olim alia ratio, atque institutio vitæ mihi fuit, quamdiu uxor, liberi, ac parentes fuerunt; nec animus unquam ad eam fuit; nec si fuisset, id mihi salva pietate licuisset. Nunc autem cum omnibus ferè necessariis morte ipsorum privatus sim, & eos amiserim, quorum causa juvabat me omnes molestias ferre (quanquam si te novi, etiam me antecedas) spero propediem apud te esse. Interim sarcinulas, ut ajunt, componam; & quo liberior sim, atque expeditior ad illud genus vitæ, quod maximè animo amplector, ita me extricabo ab iis impedimentis, quæ me hucusque vinctum detinuerunt; quia nulla major erit mihi cura, quàm ut de nulla re, nisi divina curem. Vale.

I.

SI quid est, quod ullo tempore apud te magno studio contenderim; nunc à te hoc etiam, atque etiam exigo, ut pro nostra amicitia legas attentissimè ea, de quibus hodierno die ad te scribo. Sæpe, ut scis, te admonui, ut sententiam tuam non negligeres, prospiceresque tibi in futurum: tu verò id negligentius adhuc tulisti. Sed, nisi tibi advigilaveris, video non longè tibi abesse periculum. Ita enim de te narravit mihi Claudius homo perantiquus tuæ familiæ amicus, & qui familiarissimus fuit patri tuo, quoad vixit; nam inquit, te neque modesto sumptu, neque honestis hominibus uti circumventum dolo, atque insidiis eorum, qui tecum vivunt, & quorum consilio in omnibus rebus uteris; qui dedita operâ subornaverunt L. Syllam hominem divitem, & qui plurimum in tua Civitate potest. Is eorum factione tibi litem movebit de bonis paternis. Illi verò scrupulum tibi injicient, & persuadebunt, ut eorum fidei tabulas bonorum tuorum committas, quo liberius, ac facilius possint tibi in causa tua patrocinari, idest bona tua diripere, & expilare: quod si à te factum fuerit, planè video te exclusum esse. Noli ergo si me amas, imò si te charum habes, te committere hujusmodi hominibus, quorum omnis oratio blanda est; acta verò aut insidiarum plena, aut ab eorum oratione longè diffidentia.

Cogor

Cogor enim de salute tua, ac de omnibus fortunis tuis sollicitus esse: quod minimè facerem, nisi te maximè colerem. Tu verò id mihi concedas, ne minorem de te ipso curam geras, quàm illi, qui te saluum esse, ac res tuas incolumes valde optant. Vale.

I L.

TAbellarius nuper ad me detulit literas tuas; inones autem me pro tua benevolentia, ne fortunas meas credam iis hominibus, cum quibus assidue converſor. Facis quidem amicè, nec à tua consuetudine recedis; sed Claudius, quem suspectum habes, plura tibi de me retulit, quàm ego cognoscam. Vereor, ne hoc magis aliquo odio, quàm recto animo faciat; non potest enim æquo animo ferre, quod omnia suo arbitrio, ut olim non verſet. De me multa confingit: neminem non suspectum habet, qui aliquid apud me vel consuetudine, vel gratia possit. Præterea nimis illi dolent oculi, quoties videt à me quemquam ex meis æqualibus magis, quàm se diligere. Sed non efficiet, ut amicos pro inimicis habeam: quia, si tales insidiæ, ac machinamenta ab illis contra me instruuntur, ut ad te nuper detulit, non poterit hæc res diù latere; & ero maximo animo intentus, si aliquo signo, ac conjecturâ dolus eorum à me deprehendi poterit. Si verò nihil huiusmodi ab iis excogitatum fuerit, aut confictum; quid aliud credendum est hunc hominem voluisse, quàm ut à se uno omnia more antiquo verſentur; nam si redoleret antiquam familiaritatem, & veteris benevolentia, quàm habuit cum patre meo, reminisceretur; novos amicos potius mihi faceret, quàm consuetos abigeret. Sed de hoc satis. Plura enim ad te de illo scribam, si comperero falsa esse ea, quæ nuper tibi narravit; non tamen interim ita illis hominibus confidam, quos apud te de me infimulavit: ne in re nostra quisquam aut negligentem, aut minus attentum videat. Vale.

Nihil est, quod à te mihi gratius fieri possit, quam ut te semper attentissimum præbeas. Sæpe ad te scripsi, ne velis in tua re negligens esse, aut nimis cautus, quam oportet; sed mea verba, nescio quomodo adhuc pro joco, atque ludo habuisti: nec vidēris curare, quid ego, aut ceteri amici de te optineant. Hæc ad te literas utilissimas dare constitui, quibus si obsecutus fueris, tibi uni bene consules; si verò perseveraveris pergere, quod coepisti, consilium non est pro tua stulticia me ipsum cruciari animo. Ego verò, ut ajunt, in portu navigo: tibi crede, istud ludus agitur. Scis jam annum tibi tertium promississe, postquam Patavium literarum causa profectus fuisti; quid egeris hoc toto tempore, quantumve profeceris, non latet amicos tuos. Utinam hæc esset summa jactura, quæ tamen ad opes pertinet. Illud multò deterius est, quod hoc totum tempus tantum inter digitos fluxit; nec intelligis multos ex aequalibus tuis jam egregie doctos, atque eruditos esse. Si te aliquando literis meis reprehendis & quid de te cives tui sentiant, scripsi; dicis me fabulas tibi narrare, & esse nimis gravem, atque molestum: nec satis attendere, quid ætas adolescentium ferat. Nunc verò, ut te non admonitum à me dicas, scribo omnes amicos, atque necessarios tuos à te averfos esse, neque ullam rerum tuarum deinceps velle curam agere. Ego adhuc resto, quem ut video, à tuo amore, & benevolentia extrudes. Non possum tamen non dolere, & non vehementer angere, quia eum, quem tantum dilexi, videam cum summo dedecore, & infamia in patriam rediturum: quæ omnia ventura tibi non citius intelliges, quam re ipsa experieris. Hæc ita velim mihi credas, ut ex oraculo sacri Apollinis non certiùs editum putes. Vale.

II.

Quid egerim, nemo novit melius, quam ego ipse; nec est alius, qui si malè vixi, pro me deprecetur. Semper hujusmodi

modi cantilenas ad me scribis: non vacas studio: nocturne per adu-
teria pergis: confringis ostia: hunc pulsas: illi contumeliosus
es, & multa huiusmodi, quæ ne patientissimus quidem posset
æquo animo ferre. Nescio, quare mihi toties irasceris, & maxi-
mè cum harum rerum, nisi quantum ætas, & consuetudo ju-
venum affert, mihi non sim conscius: nihil facio præter morem
aliorum. Quod si non multum his annis profeci, & multis ex nu-
mero æqualium meorum inferior tibi videor; scito non omnes
eodem esse ingenio, nec eadem habere ad discendum adjumenta.
Sed ubi animum ad bona studia voca vero, ita ego omnem morem
corrigam, ut non tantum sequi eos, qui me antecesserunt, vi-
dear, sed etiam præcurrere. Quare nolo, ut tantum de me, de-
speres; nec omnia credas, quæ de moribus meis ad te scribuntur.
Quam rectè autem amici mei curam eam deposuerunt, quam olim
susceperant, fortè aliquando intelligent; cum eò me venisse vi-
debunt, quò nunquam perventurum judicaverint. Tibi verò maxi-
mas gratias haberem, si paulò modestius me corrigeres: quan-
quam paternè à te omnia disci scio. Curabis autem, si tibi vide-
bitur, omnia meà, ut olim fecisti; & ego dabo interim operam,
ut me talem efficiam, cui inimici mei invideant, & amici congra-
tulentur. Vale.

I.

SI ullum apud te locum preces meæ unquam habituræ sunt, à
te majorem in modum quaeso, ut has literas summa cum
attentione legas; & persuadeas tibi non odio, non irâ, non in-
vidiâ, hoc à me tibi scribi; sed pro nostra amicitia me negotium
tuum agere. Procuratores, quos rebus tuis præposueras, tibi
verba dant; alios enim fingunt, qui tibi aliquid debent, solven-
do non esse; alios aufugisse: cum aliis paciscuntur; & aut tem-
pus differunt, aut summa æris, quo tibi tenentur, aliquam par-
tem detrahunt. Tu quotidie pauperior es, illi verò locupletantur.
Non possum hoc tacere, cum tui misereantur amici: alii te pe-
cudem appellant, quia gaudeas iis, qui te assidue corrodunt.
Nec solum doleo, cum tua direptum iri video; sed etiam sto-
machor

niachor, quod à multis contemneris. Scio te, & sermone multorum, & literis meis non semel admonitum esse; sed nondum voluisse aliquid de perfidia tuorum procuratorum credere. Volui iterum omnia ad te scribere, ne tum expergiscaris, cum de rebus tuis actum erit. Si mihi fidem habueris, gaudebo medius fidius magis tua, quàm mea causa; quod si in opinione tua perstabis, ego meo in te officio perfunctus ero, tu verò lues. Vale.

I I.

Literas tuas diligenter perlegi, intellexique te valde amare me, & tantum pro commodis meis laborasse. Quod autem visus sim nimis difficilis ad ea, quæ quotidie mihi nunciabantur de perfidia meorum procuratorum; scito non me posse faciliè induci, ut ab his non credam me amari, quos ipse maximè diligo. Nam si peccandum est, malo potius decipi aliquo meo incommodo, quàm alios non credam in me bono esse animo, atque fidem iis non habere, qui se amicos esse ostendunt; sed cognito errore, diutius in eo perseverare neque probo, neque laudo. Expergiscar ergo serò potius, quàm nunquam, & ut spero non post multos hos dies ad procuratores meos veniam: ponam cum eis rationem, & omnia cognoscam, quæ ab illis in gestionē negotiorum meorum à prima die usque in præsentem acta fuerunt; qui si præter æquum, & bonum malè gesserint negotium, repetam ab eis, quidquid de summa rerum mearum abstraxerunt; nec patiar eos diutius negotiari. Illud quæso te, ac etiam maiorem in modum rogo, ut quidquid contra illos conjecturæ ferre potueris, omnia instructa, parataque habeas, ne sinè causa præsumpsisse contra eos videar. Idem velim omnes amicos nostros adhorteris, qui sæpe de eadem re me admonuerunt; sed cave, ne procuratores quidquam horum prius odorentur, quàm ego præsens fuero. Vale.

I. Ha-

I.

HAbeo tibi immortales gratias, si ea, quæ ad te scribo illis oculis, & illo animo perlegeris, quibus affoles, cum aliquid à te attentissimè fieri solet. Marcus Metellus meus necessarius, & tibi familiaris conflictatur partim ab inimicis, suis, partim ab invidis hominibus; & eò jam perductus est conspiratione eorum, ut fortunam suam, quam adhuc florentissimam possedit, non possit diu retinere, nisi tu causam, & defensionem ejus suscipias. Certum habeo non deesse, qui studeant ab hoc homine te alienum reddere. Multa fingunt, ut te sibi non amicum faciant. Sed tuum erit à tua humanitate non discedere, & potius naturam tuam sequi, quàm eorum studia: quibus neque pietas tua, neque modestia, neque reverentia morum unquam placuit. Ipse tibi se commendat, rogatque, ut fortunas suas tuearis. Ego verò pro causa ejus ferè magis laboro, quam si mea res ageretur. Quare te maximè exoratum volo, ut cum tu ipse semper nobilitatis defensor fueris, huic homini non ignobili faveas; judicesque nullam ex tuis laudibus majorem esse, quam si à te homine ornatissimo, atque amplissimo causa sua defensa fuerit. Nec has putes aut illius tantum, aut meas preces esse; nemo vir bonus est in Civitate, qui non idem à te maximè velit; si enim causam hujus sumpseris, incredibile est, quantam gratiam apud omnes bonos inventurus sis. Vale.

I I.

ET si Metellus noster fatis causam suam mihi commendet, tamen literæ tuæ multò commendabiliorem illum fecerunt. Suscepi itaque causam ejus, nec ullum finem studiis meis in illum prius faciam, quàm eum absolutum videro. Video enim factione hominum improborum magis, quàm æquitate, suas fortunas impeti. Sed nihil cogitaverunt. Si non potero consilia eorum discutere, frangam certè audaciam suam; nec patiar ho-

hominem nobilem à civibus deterrimis oppressum iri. Novi ego multos ab iis missos, qui me inflammarent odiis contra ipsum: qui non solum nihil profecerunt, sed à me turpiter, & contumeliosè dimissi sunt. Non sum ille, qui quolibet vento huc, & illuc impellar. Altiores semper judicavi amicitiam radices habere, quam ut qualibet causa tollatur. Quod ad amicum nostrum pertinet, illud tibi polliceor, neque industriam meam, neque officium sibi defuturum. De qua re ad te plura scriberem, nisi sperarem omnia melius suis literis brevi intellecturum. Vale.

I.

Quid adhuc in causa tua Judices egerint, satis arbitror ab his hominibus renunciatum tibi, qui quotidie à nobis ad te veniunt. Postridie autem cætera de tota re ad te perscribam, & grata ut puto; nam cum nudius quartus Judices pro tribunali sedissent, examinassentque diligenter omnia, illud responderunt, sententiam, nisi alias adversarii tui probationes afferrent, secundum te esse laturos. Sed cum nihil, nisi rogatorium postea illi attulerint, tum ex communi consensu ferendæ sententiæ tempus statuerunt, quæ cum lata fuerit, ut à me statim certior fies. De negotio argenti, quod mihi olim commiseras, scito nihil adhuc esse factum; negant enim necessarii tui, te absente, rem posse transigi; ego verò sponsonem pro te feci, & præstando cautionem eis obtuli. Illi verò nunquam se numeraturos pecuniam affirmant, nisi te præsentem instrumenta conficiantur. Hæc ad te scribo, ut si quid aliud vis me hac in re facturum, per tuas literas significes: aut tu ipse accedas, ut rem tuam ipsis præsentibus conficias. Vale.

I I.

Quæ de mea causa scribis, etsi hæc semper de iis Judicibus mihi pollicitus fueram, magna tamen voluptate me affecerunt. Sed tu vide, ut curam, & studium, quod pro

pro me in ea causa suscepisti, non deponas: ne aliquâ meâ causâ, vel negligentia patiar sententiam, quam in manibus propè habemus, vel mutari, vel differri. Scis enim ferè nihil periculosius esse iudiciis, & oportere omnia suspecta habere, quæ jure civili definiuntur; cum nulla reperiat lex, quæ, si homines, qui petiti in jure dicuntur, ingenium accommodaverint, non possit in disputando huc, & illuc trahi. Instabis ergo, nec prius conquiesces, quàm ea manu tenebis, quæ adhuc sola in spe habemus. Quod autem de negotio argenti ad me scribis, valde me perturbavit, nec satis possum intelligere, quia ratione hoc à meis necessariis factitatum fuerit, ut me verbis suis eludant: nam hoc modo putant se æs alienum persolvere; sed faciam, intelligant nihil se cogitasse. Judicant enim per occupationem non mihi licere, quod eâ causâ ad eos accedam; ego verò, etsi perincomodè ex Urbe discedam, constitui potius omnia possidere, quàm ab iis ludificari, ad quos sæpe multa ornamenta, atque adjumenta detuli. Quare de hac re amplius eos non interpelles, sed rem integram in meum adventum reservabis. Vale.

I.

Scripsi de bello conficiendo, de annona comparanda, & pecuniis persolvendis militibus ad Quæstores nostros. Quod verò nunc agitur, non potest expediri, nisi prius fiat id, quod quale sit, dicam. Omnes ad te unum sua consilia referunt, tuamque auctoritatem maximè attendunt. Constitui itaque maturius de hac re tecum deliberare. Sed cum id neque per alium, neque per literas possit transigi, non gravaberis ad me venire: duo enim eodem itinere conficies; nam & officium tuum, quod vehementer ab omnibus desideratur, Reipublicæ præstabis, & multa expedies, quæ sunt inter nos hoc tempore peragenda. Pluribus verbis te ad hanc rem excitarem, nisi jam iter ad nos te agere considerem. Vale.

II.

QUæ adhuc sunt à te pro nostra Republica perfecta, maximè commendo. Utinam omnes, qui in ea versantur, eo animo in conservanda, atque exaugenda patria essent, quo semper fuisti; sed de hoc plura in Senatu verba faciam, si quando à me inter Patres Conscriptos sententia erit dicenda pro iis, qui optimè de Republica meriti sunt. Venio ad eà, quæ scribis, neque per alium, neque per literas posse transigi; & propterea me hortaris, quod meum adventum maturem. Vellem omnia cum Reipublicæ causa, tum etiam pro perpetua in te benevolentia mea, vel consilio, vel operâ meâ possent bene patriæ nostræ evenire, aut usui tuo esse: quanquam admirer, quæ possit res esse, in qua tantopere officium meum desideretur. Sed posteaquam tantum operam meam, atque studium in Rempublicam à civibus nostris expecti significas, non differam ultra accessum meum. Scio enim te non sinè causa, ut ita faciam, ad me scripsisse. Non possum frustra hoc iter agere, modò te incolumem salvâ Republicâ inveniam. Vale.

I.

MULTA sunt, de quibus, si mihi per occupationes meas licuisset, te in re tua pluribus verbis admonuissem; sed quia ad eà omnia mihi non otium fuit, satis erit huic tempori de studiis tuis, de modestia, atque humanitate, qua ratione illis utaris, consilium meum tibi aperire. Mea quidem sententia fuit, item & omnium Philosophorum semper unam rem optimè ab uno agi; nec oportere ingenium nostrum, cum unum fit, rebus pluribus simul intentum esse. Illud autem video neminem ferè hac nostra ætate inveniri, qui diversa studia eodem tempore non sequatur: non quo magis proficiant, sed ut hominibus doctiores videantur. Mihi verò cum in omnibus rebus, tum maximè in disciplinis semper maximo odio fuit ambitio; nec eorum opinionem probo, qui se malunt videri, quàm esse. Quod

Quod vitium hodierno die ita usitatum est, & frequens, ut nemo sit, qui non magis ad opinionem multorum, quàm ad veritatem studia sua referat. Tu verò, qui bene à natura institutus mihi vidēris, magis curabis, quid de studiis tuis sentias, quàm quid alii judicent. Nam plurimum refert, an vera laus de nobis prædicetur, an falsa, & inanis sit gloria nostra; illa enim suas habet radices: ista verò potius hominum sermone fulta est, quàm suis viribus. Cogita ergo non posse ullius hominis famam diuturnam esse, quæ nullâ, aut verâ, aut honestâ causâ constat. Nec est quod æmulatione tuorum æqualium ducaris: qui etsi pluribus artibus uno tempore studeant: non tamen illis inferior eris, si tu unam bene didiceris. Non tamen inhumanum te illis præbeas; fieri enim potest, ut cum modestia tuam dignitatem, ac mores tuearis; plura sunt, quæ tua cogitatione invenire poteris: quibus omnia, quæ à te fient, etsi diversa ab aliis sint, tamen certa ratione à te facta esse tueri poteris: Hæc mandata, cum adhuc puer essem, olim à patre meo audieram; hæc eadem nunc ad te ipsum, quem loco filii habeo, libenter perscribo: quæ si studio tuo, & virtute consequēris, ego tuo profectu maximè lætabor. Vale.

II.

NUnquam literas tuas lego, quin animo voluptatem percipiam; semper enim aliquam egregiam utilitatem in illis comperio: quoniam vel consulendo, vel admonendo, id efficis, ut me doctiorem, ac meliorem in dies reddas. Sed incredibile est, quàm ex literæ me delectaverint, quæ per tabellarium tuum mihi redditæ fuerunt. Nam, ut paternè ad me scribis, ita antiquam sapientiam redolet: nec sum is, quem tanta ambitio delectet, ut non pluris faciam iudicium tuum, quàm vulgi opinionem. Omnibus ergo posthabitis, in animo est, unam tantum sequi artem, nec uno, & eodem tempore diversarum rerum studia complecti: quod, qui faciunt, nunquam satis sibi proficiunt. Cum autem, quantum tibi videbitur, in una re profecero, tunc cæteris studiis operam dabo. Nec vagabor modò in hoc, modò

in illo genere, nisi prius, quantum satis erit, hausero mihi ex fontibus illius artis, cui laborem, & ingenium impendero. Quod autem de modestia, & humanitate cum æqualibus meis habenda ad me scribis; id tanto studio perficiam, ut nulla novitate vitæ discedere ab ipsis videar. Et spero mihi bene in futurum. Nam quominus ambitiosus in studiis meis fuero, eo plus gratiæ, ac benevolentia apud omnes consequar. Aliud non est, quod ad te scribam, nisi quod me literis tuis admoneas; quoties enim ipsas lego, videor mihi tecum esse, & loqui. Vale.

I.

Quam omnes præsentiam, & officium tuum expectent, ex hoc potes cogitare, quod etiam inimici tui maximè in gratiam tuam redire exoptant. Quam rem si neglexeris: nec famæ tuæ consulēs, & omnium civium tuorum expectationem decipies; nam ita se res habet, ut etiam facultas si tibi ad hoc non esset, nemini tamen id ipsum persuadere possis. Elaborandum est itaque, & toto animo incumbendum, ut voluntati tuorum civium satisfacias; nihil certè natura tua melius habere potest, neque industria laudabilius, quàm ut te hominibus præbeas, & ea velis, quæ ab omnibus desiderari intelliges. Est enim præclare à Stoicis dictum: omnia in terris hominum causa genita esse; homines verò hominum gratia, ut mutuo inter se officio alter alteri suum studium accommodet. Nec aut labor, aut periculum ab ea re nos deterreat. Nam aut nulla alia est ad immortalitatem via, aut maximè in hoc est reposita, ut pro salute bonorum, pro causis amicorum, nullis molestiis frangamur, præbeamusque non solum illis, quos amare, aut tueri debeamus, nos ipsos placabiles, sed etiam inimicis exorabiles. Si memineras, quantum unusquisque nostrum debeat patriæ, gloriabor tum; & tibi valde congratulabor, si intellexero literas meas aliquid ingenio tuo, atque virtuti adjecisse, quo maturiùs omnia, quæ à te vides magno studio expeti, non minori perficias. Vale.

II. Nisi

II.

Nisi Reipublicæ, & amicis satis à me factum putarem, non certè expectassem, ut me in ea re admoneres, quæ cum cæteris honesta sit, mihi etiam necessaria esset; sed cum ætatem meam in Rempublicam consumpserim, neque aut labores ullos, aut pericula pro illa unquam defugerim, videbar mihi finè injuriæ patriæ, aliquando in otium, tanquam in aliquem tutum vitæ nostræ portum, me contulisse. Et erat hoc etiam ab omnibus civibus, & necessariis meis concedendum: ut qui diu in mari navigaveram, tandem ipso in portu me componerem. Sed est ut in cæteris rebus, ita in amicitia, & charitate patriæ nimia quædam cupiditas, & desiderium hominum, cui nunquam satisfieri potest. Nescio quid sibi amplius velint vel patriæ, vel amici, nisi ut iterum antiquas animi molestias repetam; & cum adhuc aliquo tempore possim mihi vivere, videar manus mihi intulisse. Noli ergo, si me amas, ad eam rem adhortari, quæ nec huic ætati, nec studiis jam meis convenit. Satis enim præsidii nostra Respublica habebit, si consiliis eorum civium, quos habet, uti volet; mihi autem quies pro antiquis in Republica meritis parta esse debet. Tu verò absentis amici causam apud cives defendes, & majores tibi gratias habebo, quàm si otium meum interpellaveris. Vale.

I.

Qualem in gerendis Magistratibus me præbuerim, volo potius fit aliorum, quàm meum judicium. Illud verò non dubito ad te scribere, nunquam me amicitiam cujusquam, neque gratiam tanti fecisse, quin leges, & æquitatem omni privatz causæ prætulerim. Sed illud scio neminem posse tam subducta ratione vivere, ut ejus officium omnibus placeat, & neminem offendant; nam cum in sententiis ferendis uni parti favemus, necesse est, ut alteram lædamus. Illud autem satis mihi erit, si leges, & jura Civitatis à me conservata fuerint. Quid cæteri

cæteri de me tibi deferant, ipsi videant : ego conscientiam meam utar . Tu verò , qui sapias , & similem aliquando procellam expertus es , pro tua sapientia videbis , quid hujusmodi hominibus credendum sit . Si quid autem erit , quod suspicionem aliquam de me tibi afferat , scribe ; & ego te , ut spero , ab omni suspicionem eximam . Vale .

I I.

Etsi de officio tuo nunquam dubitaverim , magnam tamen ex literis tuis voluptatem percepi . Non ergo tantum causam meam lætor , quam aliorum , quod dignitatem tuam in his literis tueris ; non enim omnes idem , quod ego , de tua integritate existimant . Et sunt adeò variae , ac multiplices hominum voluntates , ut etiam si vita nostra sit omnibus notissima , non tamen sit ab omnibus æquè probata : quem locum ulterius non prosequor : cujus erroris causam melius intelliges , quam ego ipse , qui ad te scribo . Gaudeo itaque , ut illuc redeam , unde orsus fui , te ista ad me scripsisse ; ac te maximè hortor , ut quò magis famæ tuæ detrahi intelliges , eò constantior sis in omnibus causis , quæ à te aut secundum leges nostras , aut ex æquo , & bono , vel cognoscendæ , vel judicandæ erunt . Ego enim ita de me judico , ut nihil à te putem contra morem majorum , aut æquitatem posse fieri . Vale .

I .

Quoties de officio meo scribo , rem maximè incongruam rebus majoribus meis facio . Sed quia multa sunt tempora , quibus etiam id à sapiente est necessariò faciendum ; puto vos facillè daturus mihi veniam , si rationem meæ dignitatis habuero : & maximè adversus eos , qui nullam modestiam , aut humanitatem possunt à me vinci , quin semper sæpe aliquam fabulam de me in populo spargant . Spero vos omnes vitam meam , pro singulari prudentia vestra , recognituros . Cum primum in hanc Urbem vestram advenissem , statim vidi alieno more , non meo vivendum mihi esse : deinceps omnia cogitavi , omnia feci , ac dixi ,

dixi, quæ iis civibus placere, nullum verò offendere possent. Omnes ad me venientes admisi, neminem exclusi. Meam operam si quando fuit opus, nedum petentibus non negavi, sed etiam sæpe ultro obtuli. Sperabam autem his artibus multos mihi amicos comparasse. Nec ea res certè me fefellit, nisi plus invidi homines, quàm boni potuissent. Quid hoc loco egerint: quos rumores de me confinxerint, aliud non scribo; nisi quod pro amicis, multos fieri mihi inimicos intellexi. Plura de hac re ad vos non scribo, nisi ut modestiæ, ac humanitatis vestræ memineritis. Nolite ergo pati, ut apud vos homines sapientissimos plus invidia valeat, quàm æquitas; recordeminique vos huic officio à Republica præpositos, ut bonos viros in Civitate retineatis, & magis consideretis, quo quisque animo sit in Republica, quàm quibus majoribus apud vos natus. Vale.

I I.

CUM in maximis occupationibus nostris tuæ literæ essent nobis redditæ, non statim potuimus ad te scribere. Sed postquam nobis per eas licuit, diligenter illas perlegimus. Sententia nostra est, nos velle eos in nostra Civitate plurimum posse, qui de nostris civibus melius merentur, nec patiemur, salvâ Republicâ, plus invidiam, quàm æquitatem valere. Si quid est, in quo iudices te perpeßsum esse aliquam indignitatem, vel contumeliam; monemus te, atque hortamur, ne per literas, sed per te ipsum agas. Reperies certè nos pro tua dignitate promptissimos; nam sumus ii, qui Civitatem nostram bonis viris ornare potiùs volumus, quàm redundare malis civibus; nec ignoramus quid eos deceat, quibus, quo plura possit, nostra Respublica se commisit; nisi enim causæ tuæ defueris, nos neque tibi, neque Reipublicæ, aliquo officio, aut integritate deerimus. Vale.

I.

POSSEM ad te de mea constantia scribere, nisi ea res ambitiosa videretur. Tantùm dicam, nunquam ullum vitium majori

majori studio me fugisse, quàm in rebus agendis levitatem. Nam cum in omni vita, tum maximè in amore hominum, atque benevolentia, semper hoc vitium in primis accusavi. Ex quo magis miror, quid sibi velit apud te criminatio adversariorum meorum, qui inter cætera mihi illud obijciunt: nullam mihi fidem cum sociis esse, aut constantiam cum amicis valere. Dicant cujus amici causam unquam deseruerim, aut in quo fidem cuiquam fecerim: cum etiam sæpe in rebus adversis amicorum multa subierim pericula, neque unquam molestias ulla, aut labores pro iis defugerim. Sed video speraverunt apud te, qui non me satis notum haberes, fidem facturos. Sed mores tuos meo iudicio, non satis intelligunt, si te judicant eis fore similem. Agant autem, ut velint, nec à sua consuetudine recedant. Tu verò, quod te dignum erit, cogitabis; & quantum alius alio præstet, sapienter tecum adverte. Vale.

I I.

EGo te omni charitate, ac benevolentia prosequar; & ut animo ad te affectus sum nunquam possem immutare iudicium, quod semel de te feci. Sed non possum non audire, quando aliquid per tuos inimicos, vel potius invidos de te mihi refertur: qui si intelligerent, quid gratiæ apud me consequantur, curarent aliis moribus, quàm illis se probatos esse. Mos gerendus est autem huic tempori, in quo sumus; nam & ii homines ferendi sunt, nec tamen propter eos à virtute, & amicitia discedendum. Nihil enim melius natura nostra potest habere, aut industria dignius consequi, quàm ut qui in aliqua opinione virtutis sunt positi, studeant maximè se dissimiles esse his, qui non possunt æquo animo bene de alio audire. Illud ergo in primis curabis, ut nihil magis velis, quàm te illis dissimilem esse, & ipsos tui: quod si feceris, nihil erit, quod de huiusmodi hominibus à te dubitandum sit. Vale.

I. Quod

L

QUòd apud te, hoc tempore, dignitatis meæ rationem habeam, id me necessario facere non procul à te aberit, si antea vitam meam longè semper ab ambitione fuisse reminisci volueris; sed non satis æquo animo possum ferre, nisi submisso, & ignavo; si in Magistratibus, & honoribus gerendis soli volunt in nostra Republica videri, qui sapientes sint, & omnia pro prudentia sua conficiant. Ego verò dolorem meum non possum dissimulare, quòd bene agendo nullam gratiam promereri possum. Sunt qui leviter hæc ferenda putent, ac dicant virtutem cum exceptione invidiæ hominibus datam esse, nec ullum velle in lauta parte videri, qui non possit invidiam fortiter pati: sed ubi res arbitrio meo subicere liceret, libenter hanc sapientiam illis concederem, & mallem sinè invidia virtute uti, quàm cum invidia. Quòd si hæc pestis nulla ratione potest evitari, non facile dixerim honorum, aut ambitionis causa, debere hominem in molestia semper esse; & famam suam ab invidis, quorum numerus non parvus est, quolibet loco impugnari. Quare nisi timerem potius à quadam humilitate animi, quàm ex molestia factum; cederem in præsentia ex ipsa Civitate hujusmodi hominibus, qui nullas contentiones fugiunt, ut cæteris dignitate præstare videntur. Tu, velim, dignitatem meam commendatam habeas, & pro sapientia tua partes meas, quantum poteris, contra potentiam illorum hominum tuearis. Vale.

I I.

QUamvis de meo in te animo satis tibi persuasum esset; tamen ea scribam, quæ ad benevolentiam meam pertinebunt. Nollem tam submisso animo esses, aut tantum invidiam quorundam civium meorum timeres: nunquam magni viri in nostra Republica fuissent, si pro utilitate communi ulla contentiones, aut labores fugissent. Crede mihi non ii homines tantum possunt, quantum videri volunt in nostra Civitate posse.

Gasp. Barz. Pars I.

Qq

Sed

Sed ubi intelligunt alios dignitatem suam, atque honores sibi vindicare, remittunt illos ingentes animos, quos temerè sibi assumpserant; & facilè patiuntur socios, ac adjuutores sibi in hac administratione officiorum, & Magistratuum dari. Non dico ambitionis, & honorum oportere nos cupidos esse. Nam qui hoc faciunt, sæpe Rempublicam funditus evertunt; sed laudo in omnibus rebus honestis constantiam, & non deterri quolibet momento à virtute. Qui verò sub nomine modestiæ languori, ac desidiæ se se dederunt, ii nec patriæ, nec sibi utiles cives reperiuntur. Noli ergo, si Rempublicam tibi charam habes, timere cujusquam hominis potentiam, cum libenter dicas, ac facias, quidquid ad amplitudinem Civitatis accedere intelligas. Satis enim senties tibi præsidii esse apud illos, qui omnia more majorum constitui, ac decerni volunt. Si quid autem erit, in quo possim tibi auxilio esse, cognosces me tantum nostræ amicitiae tribuere, quantum salva libertate à me fieri, excogitarique possit. Vale.

I.

Non possum non commoveri, cum ab hominibus, vel inimicis, vel invidis negligentiam pro Republica objici mihi video. Quis enim multis annis in Urbe nostra fuit, qui majores pro commodo patriæ contentiones suscepit, quàm ego ipse, qui nullum unquam pro Republica laborem, aut periculum fugi. Si ergo pudor aliquis in eis esset, puderet certè illos cives laceßere, qui nihil aliud agunt, quàm ut homines æqua libertate utantur. Sed nisi me insectari desinant, experientur me esse illum, qui soleo, quoties injuriâ laceßitus sum; neque hoc tantum meâ causâ, quàm Reipublicæ faciam. Juvat certè, cum ad te scribo, omnia loqui liberè, quæ sentio. Non enim arbitror salutem meam à communi utilitate sejunctam esse; mallet tamen ipsi meliori animo essent. Non sum, crede mihi, ulciscendi cupidus. Quod si bono animo in Rempublicam fuerint, sentient majorem me dignitatis eorum, quàm injuriarum rationem habiturum. Vides, quis sit mihi animus; tu verò utrum fecerint, eris mihi, ut soles, ad hanc rem socius, atque adiutor. Vale.

II. Quan-

I L

Quamvis sim literis tuis commotus, melius ab amicis, & à necessariis tuis intelliges, quàm ego ipse ad te scribam. Nihil enim puto in nostra Republica esse, quod sit molestius ferendum, quàm pro benefactis nostris malefacta referri; non tamen odio malorum nostra innocentia est deponenda. Sed eò studiosus in Rempublicam incumbendum, quò plures inveniuntur, qui vel invidia, vel alio dolore in nostra studia inveniuntur: quem locum ulterius non prosequor, ne videar tuæ sapientiæ, quæ summa est, diffidere. Modestiam verò tuam non satis possum pro tua dignitate, vel commendare, vel admirari. Quid enim sanctius ab ullo nostrum potest fieri, quàm odia, quæ Reipublicæ causâ suscepimus, ejusdem Reipublicæ causâ deponere? Quidquid enim à te gestum fuerit, habebis me ad omnia socium, atque adiutorem; nam sive illi tibi reconciliati fuerint, sive in sententia sua manserint, nihil scio te finè causa facturum esse. Vale.

I.

Purimum semper nostram Rempublicam amavi; sed nunquam magis, quàm hodierno die; nam cum antea omni officio meo illa tantum non indigeret, non putabam tanto studio in illam incumbendum. Nunc verò propter maximos bellorum motus, qui undique circumsonare videntur, cupio vehementer probare omnibus civibus meis, quâ benevolentiam, atque amore sum pro publica omnium salute. Utinam meliore casu possem in ea cum labore, & periculo meo versari. Sed postquam ita fortuna, quæ aliquando nobis fuit propitia, videtur rebus nostris diuturnis invidere; nunquam vivendi cupidior fui, quàm hoc tempore pro defensione patriæ mori cupio. Constitui ergo, omnibus rebus meis posthabitis, ad vos proficisci, ut omnes intelligant, quis mihi sit in patriam, & in omnes cives animus. Sed, dum rebus ad bellum conficiendum necessariis me instruo,

Gasp. Barz. Pars I,

Qq 2

meas

meas literas velim in Senatu recites, et de consiliis Patrum, ac de communi sententia eorum certiozem me facias. Vale.

I L.

SI in nostram Rempublicam omnes eodem animo, quo tu, affecti essent, non solum periculum omne à patria nostra propulsarem; verum etiam ultro bellum inferremus hostibus nostris. Sed quò magis cæteri sunt pro salute ejus remissiores, eò gratior Patribus nostris fuit iste ingens, ac egregius animus, quò maximè hoc tempore uteris; recitatæ enim fuerunt in Senatu literæ tuæ summa cum lætitia, atque alacritate omnium. Nec ibi quisquam fuit, qui non magnis laudibus te extolleret, summaque cum benevolentia complecteretur. Hortantur autem te omnes, ut quamprimum opportunitas tibi aderit, non differas tuum adventum; est enim opus celeritate, cum malum nostrum in dies propius accedat, nec multos defensores habeamus; ita me ad te scribere Patres nostri voluerunt. Ego verò, si quid ad illorum auctoritatem potest accedere, id etiam, atque etiam quæso à te magnopere; ut cum Reipublicæ causa omnia feceris, tum pro nostra benevolentia, quæ ad summum pervenit, expeditionem tuam matures. Vale.

L.

Dispeream, nisi Rempublicam semper pluris feci, quàm aut me ipsum, aut meos liberos. Propterea non possum non iniquo animo ferre maledicta eorum: qui nihil aliud student, quàm quomodo in ea possim infamari. Tu, qui diù in illa versatus es, scis, quàm molestum sit non probari ea, quæ à nobis honorificè pro communi salute aliquo loco dicta sunt, aut egregiè facta. Gaudeo sapientia eorum, qui nulla ratione abstrahi à publicis commodis potuerunt, neque impediri, quominus semper de patria sua aliquid egregium, ac magnum cogitarent; sed nos ea virtute non sumus, ut exceptâ gratiâ, quam unusquisque nostrum velut fructum, ac mercedem laborum suorum desiderat, non aliquando defatigemur. Nunquam enim, ut de me ipso dicam,

cum, tot labores, atque pericula pro Republica suscepissem, nisi ab iis facta mea commendarentur, pro quibus illa admisi; & essem certè remissior ad illa ipsa deinceps assumenda, si putarem beneficia ad ingratos cives perventura. Quis enim, hac mercede excepta, non mallet in pace sinè invidia vivere, quàm in assidua contentione cum molestia? Alius fortè, cùm ad maximas res gerendas major esset animus, aliud sentiret; ego verò ita sum institutus, ut quæ præter dignitatem accidunt, non satis possim æquo animo perferre. Expecto literas tuas, quibus intelligam, quid mihi sit inter tot perturbationes agendum; aut enim me consolaberis: aut ad omnia, quæ malè me habent, magno animo sustinenda tua exhortatione fortiolem facies. Vale.

II.

Non possum dolorem tuum accusare, qui cum benefaciendo multos ad invidiam incitaveris, non potest nisi justè conceptus à te videri. Sed cùm habearis in omnibus rebus gerendis prudentissimus, magis cogitabis, quid Reipublicæ conferre deceat, quàm quod ingratos cives suscipere conveniat. Nemo enim potuit unquam Reipublicæ sapienter irasci; nec est ejus civis, qui primus velit paucorum hominum odio, patriam suo præsidio desertam esse. Est, fateor, permolesta res, & iniquè ferenda, odium pro benevolentia consequi; & quos nostro devinctos beneficio speramus, eosdem nobis inimicos reddere. Sed ego nunquam tantam summis viris laudem attribuissem, nisi vidissem illos ulla ratione à charitate Reipublicæ unquam depelli potuisse. Ista vellem te cogitare animo, quoties horum hominum: qui tibi videntur præter æquum, & bonum nimis graves, atque infesti esse: maledicta magis te urgent, quàm possis æquo animo ferre. Scio tamen hæc nondum tibi pro tuo dolore licuisse. Ubi verò paulum ista perturbatio tua se remiserit, uteris ea virtute, ac modestia, qua soles in cæteris rebus, & magnis quidem uti. Nollem enim, ut gloriam, quam rectè factis consecutus fuisti, eorum causa deponeres, qui nihil magis intendunt, quàm ut bona existimatione te expolient. Meum autem consilium,

lium , ut aliquando concludam, est : quò magis ab aliis tua gloria impugnatur , eò studiosius , & Reipublicæ , & bonæ famæ infervias . Vale .

I.

Quomodo in periculis Reipublicæ me gesserim , etsi tibi renunciatum esse non dubitem ; tamen , quò certior de omnibus rebus fias , illud ad te scribo , nunquam majori virtute cum hoste certatum esse , neque majori periculo , quàm his diebus , cum apud inimicorum castra pugnatum fuit . Quod nisi nostri milites ardentissimè in hostem irruissent , ac fortissimè pugnando seipsos objecissent telis hostium , certè victoria alterius partis fuisset . Novus enim exercitus noctu fuerat , nobis ignorantibus , in castra inimicorum admissus ; die autem oriente , cum signa ad castra hostium admovissemus , repente ex ipsis portis omnis eorum equitatus emissus fuit . Nostri verò novitate rei perculsi , primo impetu , visi sunt ex acie cedere : quod uti à me intellectum fuit , statim coepi nostros equites circuire , atque adhortari , ut memores patriæ essent , vellentque magis pro gloria , quàm pro vita dimicare . Jussi autem partem nostrorum equitum se succenturiare . Tunc pugna acrior restituta est , & tantis viribus utrinque concursum , ut usque ad sextam horam diei , æquo Marte dimicatum fuërit . Nostri pedites , qui jam periculo essent exempti , peditibus eorum incursabant , equites equitibus ; donec nostra virtute paulatim vidimus aciem inimicorum pugnâ se subtrahere . Tunc via nobis aperta fuit ad victoriam ; nec citius à bello destitimus , quàm fugando , atque cædendo fugientes , castra illorum simul invasimus : quæ res multas Civitates ad societatem nostram induxit , multas etiam in fide confirmavit . Hæc omnia ad te breviter scripsi ; nam de singulis , quæ à nobis non minus fortiter , quàm feliciter gesta fuerunt , doctior ab iis fies , qui huic bello interfuerunt , quibus ego literas meas cum mandatis ad te commisi . Vale ,

II. Gau-

I I.

GAudeo medius fidius tum Reipublicæ causâ, tum etiam tuâ, quod bellum nostræ Reipublicæ periculosum confecisti. Nam paulò ante, quàm tuæ ad nos literæ delatæ fuissent, rumor exortus fuerat, nostros pedites ferè omnes cæsos, equites verò turpissimè ab hostibus nostris fugatos : quæ res multum animos omnium civium perturbaverat. Sed postquam literis tuis, & sermone eorum, qui ex castris huc veniebant, renunciatum est de victoria exercitus nostri; incredibile est, quanta lætitia mentes omnium tenuerit. Nemo erat, qui cùm virtutem militum landasset, non te maximè admiraretur : commendabatur tua disciplina militaris, & auctoritas extollebatur. Illud verò mirum in modum omnes admirabantur, quod facta ex improvviso inimicorum eruptione, nostris cedentibus, non solum bellum restitueris, sed etiam ipsos victores fortissimè pugnando in castra ipsa compuleris. Immortalitatem crede mihi hodierno die, & gloriam apud cives tuos consecutus fuisti; nec ullum opinione omnium tantum potest deinceps bellum patriæ ingruere, quod tua virtute non conficiatur. Quare te etiam, atque etiam hortor, & rogo, ut hunc animum, quem pro defensione nostræ Reipublicæ sumpstisti, non deponas; nec dubites, etiamsi pro patria moriendum esset, ullum periculum defugere. Nihil enim potest tibi accidere, quod si cum æternitate gloriæ comparandum fuerit, non modò parvum, sed nullum omnino non debeat videri. Verùm quia hæc sæpius à te cogitata scio, finem scribendi facio; sed illud tibi prius persuasero, neminem annis multis in nostra Civitate fuisse, cui nostra Respublica plus debere fateatur, quàm tibi uni. Vale.

I.

Qua pietate patrem meum semper excoluerim, nemo potest melius, quàm tu ipse dijudicare; nam cùm morbo, & senectute, & sibi gravis, & aliis molestus esse cœpisset; scis quo eum animo pertulerim. Semper enim putavi omnes labores, &

res, & molestias non solum fortiter, sed etiam humaniter pro illo esse ferendas. Quod, si quid in ea re perturbationis accepi, id totum suam magis causam, quam meam contractum erat. Hoc ad te non sine causa scribo; audio quotidie mihi à malevolis hominibus detractum iri. Quod si hoc factum meum ab omnibus, ut à te ipso intelligeretur, nihil maledictis eorum moverentur. Sed cum plures sint, quibus vita mea non satis est perspecta; facile evenit, ut homines ad male credendum paratiores sint, quam prudentes ad bene judicandum. Quare ne opinionem, quam apud cives semper optavi, aliquam meam negligentiam, aut tarditatem amittam; vide, ut si aliquando hujusmodi sermones de me confingi, aut dissipari audieris, famam, ac nominis mei rationem habeas; nec minori studio me defendas, quam quo semper ad omnem humanitatem, atque modestiam adhortatus fuisti. Vale.

II.

Nihil est, quod magnopere te perturbare debeat, si tuam famam sæpe impeti audis ab iis, qui in nulla parte laudis sunt constituti. Est enim pervetus mos, & inveterata consuetudo, ut nunquam æquo animo alienam virtutem ii ferant, qui maxime à virtute absunt. Sed maledictis eorum occurrere, & magis vitam, quam verbis omnem invidorum orationem confutare, & sapientis, & docti hominis est. Quod ergo me hortaris, ut defensionem tuam suscipiam, prudenter facis; nam & honestius hoc officio semper in aliena causa, quam in nostra utimur. Et quia se minus homines à maledictis temperant, cum hi sunt absentes, quibus detrachere in animo est, quam dum adsunt; fit, ut hujusmodi sermonibus ego sæpius, quam tu intersim. Quantas verò contentiones pro te susceperim adversus eos, qui magis invidiam, quam alia ratione tibi detrahunt, malo te ab aliis, quam à meis literis intelligere. Illud habeto, me nunquam invidiam, neque cuiusquam odium tanti facturum, quin tuæ dignitatis, & famæ rationem omnibus anteponam. Vale.

I. Ma-

I.

Matrem meam jam ultimæ senectutis omni officio, atque pietate prosequor: quod melius ex sorore tua foemina prudentissima, quàm ex me cognosces. Illud verò non tacebo, eam me nunquam majori honore habuisse, quàm hoc ipso tempore, quo ferè ab omnibus derelinquitur propter multa, quæ illa ætas habet fastidienda. Quare, si quis aliter tibi de me dixerit, cave ne cuiquam assentiaris; non enim hæc ad te scriberem, nisi innocentia meæ conscius mihi essem. Tu verò, si aliquid secus ab æmulis meis, quos multos habeo, tibi relatum esset, plus mihi uni, quàm omnibus illis credas. Nihil enim aliud mali student, quàm ut te ex ea opinione dimoveant, quam de me fecisti. Ego verò suam invidiam parvifacio: modò memoris me illum esse, qui, cùm in omnes velim humanus videri, tum maximè in parentes, & necessarios meos cupio officiosus dici. Vale.

II.

Quanquam de tua pietate, atque officio nunquam dubitaverim, tamen maximè literis tuis delector, quas testes vis esse virtutis tuæ: ne tacendo confirmare videaris ea, quæ de te mali homines spargunt. Sed illud multò magis à te cavendum erit, qualiter aliis de tuo in matrem tuam foeminam imbecillem, atque decrepitam animo persuadeas, quàm mihi ipsi, cui omnia studia humanitatis non sunt nuper perspecta. Suadeo ergo tibi, ut omnem suspicionem apud alios diluas. Quantum enim ad me attinet, nihil judico à te prætermisum, quod à bonis liberis præstari parentibus deceat. Vale.

I.

Quo animo in parentes meos fuerim , vel hoc uno intellexi , quod nunquam eorum magis præsentiam desideravi , quàm postquam rebus humanis excefferunt. Quoties enim memoriam eorum repeto , nunquam postea visus sum unam diem in lætitia egisse : cum etiam conspectu , & consiliis eorum privatus sim ; nec faciliè dicam , utrum felicior sim , quòd tales parentes habuerim : an miserior , quòd nunc ornamenta , atque adjuvamenta vitæ morte ipsorum amiserim . Sed una res hunc meum dolorem maxime auget , quod neque pietas , neque mea modestia potest quorundam hominum invidiam submittere , & eis persuadere , ut à suis maledictis temperent . Utinam posteaquam neque humani casus omnibus hominibus communes , nec pudor aliquis , aut reverentia naturæ potest eos inhibere , talia maneant eos gaudia , qualiter ego noctes , & dies desiderio eorum afficior : ut aliquando intelligant , quid sit eos amittere , qui nobis debent vitâ nostrâ esse chariores . Neminem quidem arbitror , nisi qui fortè hujusmodi hominibus sit perquam similis , qui malit sinè cura opibus , & cæteris bonis abundare , quàm eisdem cum labore , & molestia . Nunquam enim , ut de me ipso dicam , viventibus illis optimis parentibus meis , quid ulla molestia , aut sollicitudo fuerit , intellexi . Nunquam eis vita functis , vel unam noctem integram sinè ulla interruptione quietis duxi . Et hoc est , quod vehementer me perturbat : cum illi mihi objiciant , nimia cupiditate utendi opibus ex arbitrio meo , morte parentum meorum lætatum esse . Una res tamen facit me hanc inimicorum meorum contumeliam æquiori animo ferre , quod habeo te summum amicum ex omnibus , nemini ex tuis civibus vel auctoritate , vel virtute inferiorem : quem non dubito posse horum hominum sermones , & maledicta facillimè comprimere . Scio non patiëris me hac indigna contumelia ab hominibus invidis affici . Quod etsi certè mihi persuaserim , tamen rem pergratam facies , si quid de hac re senties , ad me perscribes . Vale .

II. Ego

II.

EGo de tuo in parentes, ac necessarios animo, & pietate nunquam putavi esse dubitandum; sed cum omnibus hominibus non æquè nota sit tua pietas, faciliè evenit, ut alii per invidiam, alii quodam errore, & consuetudine detrahendi potius, quàm laudandi, aliquid de te confingant, aut credant. Utrum autem aliquà tuâ culpâ ea res contracta sit, etsi optimè de te judicem, tamen id maximè est considerandum. Posset enim accidere, ut etiam boni viri non bene de te opinarentur; si malè uteris pecuniâ à tuis parentibus relictâ. Quare etiam tibi providendum est, ne vel in cultu splendidior sis, vel in conviviis, ac in cæteris rebus sumptuosior, quàm vel mos paternus, vel dignitas majorum tuorum, vel ipsa facultas ferat. Videmus enim de iis rebus sæpè hujusmodi sermones inter homines haberi, qui famæ detrahant, & plures inimicos, quàm amicos comparent. Sunt enim nonnulli in Civitate, quibus animus doleat, quod bona, quæ Reipublicæ adjumento, commodis amicorum erant ab optimis civibus industriâ, & labore comparata, debeant temeritate, & intemperantiâ adolescentium consumptum iri. Non puto hæc vitia in te esse; sed ea tibi commemoro, quo sis in omni vita tua honestior, & magis abhorreas ab omni immodesto sumptu, & à societate eorum, qui sunt communis divitum adolescentium pernicies. Quantum vero studio meo, aut diligentiam fieri poterit, famæ tuæ rationem habebo, si quid indignè de te referri audiam. Tu autem dabis operam, ne, cum ego officium tuum laudavero, ipse aliqua in re bonam existimationem hominum diminuas. Vale.

I.

Quam omnes necessarios meos ex animo colam, faciliè intelliges, si mea studia in illos cogitabis. Chari enim sunt unicuique sui. Sed neminem eorum, quos novi, puto vivere, qui suos majori benevolentia prosequatur, quàm ego

Gasp. Barz. Pars I. Rr 2 meos.

meos. Non possum ergo satis admirari, quod homines quidam possint de me cogitare: quos nec superiora in meos officia, neque beneficia possunt movere, quin mihi detractum vadant. Sed verba, ut video, illis ad alias res desunt: nolunt otiosi esse, & potius volunt maledicere, quàm bene loqui. Habeo tamen in hac ægritudine, & molestia animi unum hoc levamen, quod in ea Civitate vivimus, in qua satis utrique noti sumus. Non efficient autem, ut ego à mea consuetudine discedam; & quo magis illis oculi crepent dolore, semper in meos studebo & officiosior, & benignior esse. Quicquid autem studii à te pro me fieri poterit adversus hujusmodi homines, totum id pro nostra veteri benevolentia suscipies. Vale.

II.

Magnam ex epistola tua molestiam concepissem, nisi tua in omnes necessarios officia satis omnibus civibus essent perspecta: nunquam enim minus pro tua dignitate, quàm pro mea sollicitus fui. Sed, cum nemo sit, qui non optimè de te judicet, potius arbitror cavendum esse tuæ dignitati ab his, qui ex animis hominum bonam existimationem tuam cupiunt levare, quàm ut tibi sit de tua fama dubitandum. Si verò aliud de te audire contingat, non certè dissimulanter id feram; sed etiam faciam, ut qui ad maledicendum de alio parati venerant, ipsi de se multò pejus audiant. Quidquid autem illi contra te moliantur, nihil est, quod te magnopere perturbare debeat; validior enim opinio est, quam boni homines de te fecerunt, quàm ut possit ab hujusmodi hominibus violari. Vale.

I.

Semper amicitiam, quæ ex honestate esset, in primis colui; neque aliud quidquam in rebus humanis magis præ me tuli. Nunc verò turpissimum esset hujus sive virtutis, sive consuetudinis rationem negligere, quam sæpe multis rebus, & maximis anteposuissem. Quæ me ad hoc impulerit ratio, dicam; ego enim

enim sic mihi persuasi, aut nullum esse bonum in vita, aut illud esse cum amicitia conjunctum. Quod si tamen studio nostro fieret, non tantum bonum istud admirarer. Sed cum videam ab ipsa natura omnes homines ad hoc perducì, ac ferè compelli, ut simul vivant, ac seipsos diligant; nemo est, qui hanc rem non divinam judicer. Non tamen æquè omnes ad amicitiam veniunt; sed quo magis quisque virtute, & ingenio valet, eò se rectius, ac melius illi accommodat. Videmus enim propter varia hominum studia alios utilitatem in amicis sperare, alios honores; quidam ad illam excitantur, ut habeant, cum quibus se oblectent; sapiens verò omnem amicitiae fructum in honestate reponit. Ego autem cum amare nonnisi bonos homines constituissem, cavi, ne aliud sequerer, quàm quod ipsis placere intelligerem. Fui postea semper in ea re tam attentus, ut unum curarem: ne hoc officio à quoquam meorum vincerer. Dicam, quòd verum est: homines ut placeant, diligunt. Nunquam magis diligo, quàm dum adversæ res amicis meis succedunt. Etenim, etsi minimè adversa illis optem, tamen illud mihi summum amicitiae tempus videtur: vel quod tunc magis operam nostram amici expectant: vel quod nunquam potuit quis ex animo amare, nisi cum aliqua inest amicis ægritudo, cui vel mutuo dolendo mederi possit. Faciebat me præterea hæc res in amicitia magis officiosum, quod mihi permittebat non posse ab illis non amari, quos tam diligebam: quæ ratio etsi nonnunquam me fefellerit, nunquam tamen defatigabor in amore meorum; spero enim posse mihi his rationibus multorum hominum animos conciliare. Nam & tu ipse me ad hanc rem sæpe adhortatus fuisti; fecique tanti sententiam tuam, ut nullius magis. Videbis itaque pro tua sapientia, si quis de me aliter dixerit, ut plus amico veteri, quàm hominibus credas. Vale.

Deest Responsum.

I.

NULLUM unquam tantum vel periculum, vel laborem putavi, quod pro commodis amicorum fugiendum arbitrarer. Neque est ulla alia res tanta virtute excepta, quam amicitiae præferen-

ferendam judicem. Id etiam te sentire puto; conjecturam enim de meipso facio. Scis nos eundem præceptorem habuisse; & posteaquam è schola discessimus, nostra amicitia semper cum annis crevit. Sive enim in Republica versaremur, sive in privatis rebus, seu in Urbe, seu rure essemus; semper ut rerum omnium, ita & consiliorum magnam inter nos societatem habuimus. Nul- lum tamen adhuc tempus fuit, in quo posses amorem meum ex- periri. Nam cùm omnia tibi secunda fuerint, nihil fuit præter mutuam inter nos conversationem, in quo officium meum desi- derares; utinam fortunæ tuæ maneant, nec ullam indignam contumeliam patiaris. Sed ubi aliud rebus tuis accideret, intel- ligeres, quo in te animo essem. Unum est, quod majorem in modum non solum te rogo, sed etiam obsecro: ut cùm maximè te diligam, non patiaris invidorum hominum verbis nostram amicitiam divelli; & magis apud te valeat memoria nostræ amicitiae, quæ usque à pueritia incoepit, quàm oratio eorum, qui maximè student, quomodo possint consuetudinem nostram intermittere. Probo enim, ut non solum maneamus in amici- tia, sed etiam ii judicemur esse, qui à nullo alio, amore, & be- nevolentia vincamur. Vale.

I L.

Quod nostræ amicitiae commonefacias, magnam certè vo-
luptatem percipio. Juvat enim & nostræ adolescentiæ re-
minisci, & omnium studiorum, quæ postea in ætate adu-
lta inter nos magno consensu celebravimus. Sed hoc malè à te
audio, quod nescio, quid de nostra amicitia vidèris suspicari, &
dubitare, ne ab invidis hominibus labefactetur. Quid alii de
hac re dijudicent, non satis scio. Ego verò illam amicitiam,
quæ ex honestis officiis contracta sit, altiores puto radices habe-
re, & firmiora fundamenta, quam non dico debeat (nam id qui-
dem certum est) sed ne possit quidem invidia, aut detractio-
ne aliquorum hominum quassari. Quare, si quam de meo in te ani-
mo suspicionem admisisti, quæso, eam deponas; nam cùm cæ-
teris in rebus semel à me susceptis semper voluerim constans vi-
deri;

deri : tum id maxime in amicitia servandum putavi . Quid de me judicaturus sis , pro tua prudentia , ac humanitate prospicies . Quod autem ad me attinet , dicam : nunquam certe magis te ex animo colui , quam hodierno die . Præternissis ergo hujusmodi suspicionibus , finem faciamus ; & quod ad me scribis , studemus vehementer , ut omnes homines benevolentiam , ac amore vincamus . Vale .

I .

Multa sunt , quæ à me magno prosequenda studio censeam ; sed nulli rei majorem operam do , quam ut omnes , qui me amant , plane intelligant se non minus à me diligi , & observari . Quid tibi usu accadat , nescio : concipio tamen bene de te ; sed vide ne opinionem meam fallas , turpissimum enim esset eos non amare , à quibus maxime diligeris . Hoc , quale sit , brevi cognoscam in causa Pomponii , qui tuus necessarius est , & verus amicus . Hunc si deserueris , nemo ex tuis erit , qui à te non abalienetur ; sed ego maxime , qui te propter illum amare coepi . Puto non patieris nos mutare sententiam , nec aliter quam olim de te opinari . Facies enim uno tempore omnium ferè amicorum tuorum jacturam , qualem nondum expertus fuisti : quod ne tuo vitio accadat , etiam , atque etiam te rogo . Vale .

I I .

Si causa Pomponii jure defendi poterit , nihil omittam , quod in rem suam futurum sit ; sin autem iniqua erit , neque ejus necessitudo , neque ejus familiaritas , quæ mihi vetus est cum illo , plus apud me poterunt , quam æquitas , & justitia . Quod autem omnium ferè amicorum , ut scribis , facienda sit à me jactura , nisi commodis illius obtemperavero , non puto eò me indignitatis perventurum : ut quos virtute , & honestis officiis comparavi , eisdem rectè faciendo amittam . Quo verò animo , si à me præter sententiam animi tui judicatum fuerit , sis eam rem laturus , tuum erit cogitare . Nam quantum ad me attinet , ego bene

bene de te judico ; nec arbitror te pro Pomponio quicquam, nisi quod bonum fit, & æquum, rogare . Hanc rem, quo animo sum in omnes affectus, etiam sine cujusquam precibus, ultro eram illi præstaturus . Vale .

I.

Posteaquam togam à patre sumpsi, nullam ego rem putavi majori studio custodiendam, quàm ut adversus eos gratus viderer, à quibus plurima, & maxima beneficia suscepissem . Nolim igitur illis credas : qui ut animum tuum à me removeant, conantur tibi persuadere, nunquam me habiturum tuis beneficiis gratiam . Ita enim vitam institui, ut ab iis, quibus aliquid deberem, nunquam possem jure accusari; sed quoniam id maxime apud te contendunt, ut eis fidem habeas; quàm maximè vellem, ut te præsentem de hac re inter nos disceptaremus . Nisi enim illos refellero, ut se facti sui peniteat : nihil est, quo in cæteris rebus velim mihi fidem haberi . Vale .

II.

Quod in referendis gratiis semper attentus fueris, facis rem & tuis majoribus, & te dignam . Nec est, quod aliter quiscquam adhuc mihi de te retulerit . Nescio an tu malè ab alio intellexeris: aut quæ ego ignoro, tu fortè me ipso melius scias . Si verò aliquo signo conjecturam facies, me de tua in me nunc gratia dubitaturum; malle enim hoc in præsentia, quàm literis à te audire : quod si feceris, non permittam te in hoc errore diutius esse . Vale .

I.

Et si de meo in tuos necessarios animo satis perspectum tibi credam; non tamen possum facere, quin aliquid de meo ad te officio scribam . Gaudeo enim tibi omnia facere communia, quæ à me summa cum voluptate gesta sunt . Cn. Apulejus homo

homo tibi familiaris, cum vi tempestatis in portum nostrum apulisset; essetque legum, & consuetudinis patriæ nostræ ignarus, in iussu Quæstorum nostrorum merces ex navi sustulit: quæ cum à publicanis interceptæ jam essent, ipsa res jam planè ad confiscationem spectabat. Nec dubium erat, quin hastæ subjiçerentur. Sed cum illic fortè adesset, coepi, quis nam esset, percontari: quod postquam intellexi cum ex tuis necessariis esse, statim ad Prætores accessi, ignorantiamque hominis peregrini allegavi: quo die id obtinui, ut confiscatio suspenderetur. Postera verò die cum amicis meis accessi ad iudices, quibus à Prætores cognitio huiusmodi causæ mandata erat. Docui non posse nostris legibus, quod per ignorantiam contractum esset, tanquam dolo factum convinci: multos habui in causa tui amici adjuutores. Dimisimus itaque hominem illum, salvis rebus suis, à quo melius intelliges, quanto studio usus sim in suo periculo. Hæc libenter ad te scribo, ut scias omnes, qui tibi amici sunt, maxime etiam à me coli. Vale.

II.

PRidem, quàm literæ tuæ mihi darentur, Cn. Apulejus diligenter mihi exposuit te omni officio, atque benevolentia in se usum esse; nec te prius conquievisse, quàm se restitutum in integrum vidisses. Ego verò, etsi maximam ex iis, quæ mihi retulit, voluptatem recepissem; tamen magnus amoris cumulus ad priorem benevolentiam accessit, cum idem postea tuis literis significari mihi intellexi. Amo enim maxime Cn. Apulejum; nam utor eo familiarissime; & est ea virtute, atque modestia, ut nemo sit, cui non debeat suo merito charissimus esse. Cogita ergo quanti faciam, quòd nullum à te officium sit pro eius defensione prætermisum. Cupio aliquid accidere, quod in tuam rem, non id, ullo pacto, cum tuo incommodo venire vellem, in qua re possem tibi gratiam referre. Spero, intelligeres, nihil me ullo tempore, maiori studio suscepturum, quàm ut gratiam, quam tibi immortalem habeo, re ipsa probarem. Si quid autem cognosces, in quo mea opera possit tuis prodesse; id maxime impetra-

Gasp. Barz. Pars I.

S s

tum

tum iri à te patiaris: ut quo in Apulejum nuper officiò fuisti usus; eodem pro tuo jure velis me in omnes tuos uti. Vale.

I.

Quanquam futurum putassem, ut studium meum, & curam, quam pro tua salute suscepi, magis in te posset cumulari; incredibile est, quantum singuli dies meo in te amorì adjiciant. Nam, postquam te amare coepi, nullum tempus fuit, in quo non hoc de te cogitarem, & sermonem de te sæpe haberem. Si quando aliquos tibi familiares convenio, quibus cùm velim, quâ prudentiâ, & humanitate sis, apud illos commemorare; sentio meum in te amorem duplicari, & longè, plusquam credi potest, meam in te benevolentiam augeri. Quoties enim mea in te officia, quæ quotidie sunt majora, animo considero; ea res pristino amorì meo tantum adjicit, ut jam te magis, quàm oculos meos diligam. Nullum itaque mihi finem amandi te facio; nec aliud est, quod magis cogitem, quàm ut tibi, & hominibus satis gratus in te videar. Sed tanta sunt in me tua merita: tantus tuis beneficiis cumulus accessit, ut non dico ad referendam gratiam, sed ne satis ad dicendum quidem, meo judicio, par tibi esse possim. Illud autem magis pro tua natura, quàm merito meo considerabis: quanto affectu, atque benevolentia, non quibus facultatibus, ad referendam tibi debitam gratiam magno animo, ac studio paratus sum. Vale.

II.

Nimis in me officiosus es, nimis grato animo, cùm plura meis in te beneficiis attribuis, quàm jure mihi attribuenda cognoscam. Nullum enim est tempus, in quo non majorem gratiam attuleris, quàm priùs à me acceperis: aut non aliquo tuo, vel insigni factò, vel egregio dicto, me ipsum antecesseris. Sed hæc est tua humanitas, ac summa in omnibus rebus modestia: beneficia, quæ ab aliis acceperis, magnificare: tua, aut nulla, aut perexigua putare. Quod autem amor tuus, qui meo judicio ad summum pervenerat, quotidie major fiat, plurimo certè gaudio, lætitia-

tiæ afficior. Quid enim potest esse, quod magis me in amicitia nostra delectet, quàm te nullum modum ei rei facere, in qua nihil unquam nimis esse potest? Patior ergo facere illud iudicium, quod de me fecisti: modò ea res sit, quæ tibi persuaserit, nullum tuæ in me benevolentia oportere finem constitui. Quantum igitur animo contendere poteris, tantum me amabis. Idem etiam ego de te facere proposui, & huic uni rei maximam operam dare: ut non minus à me amari iudices, quàm ego tum multis aliis signis, tum etiam his literis tuis, vehementer à te diligî, atque observari iudicem. Vale.

I.

CUM te valde semper amaverim, nunquam tamen magis optavi, quàm hoc ipso tempore, officiosus in te tua videri. Ita quidem ratio negotiorum tuorum poscebat. Nam nisi pedibus, & manibus elaborassem, ut meliori loco res tua esset, certè de tuis fortunis actum erat. Nunquam sollicitus de te esse destiti, donec omnia tua in tuto collocavi. Conveni amicos, sponcionem pro te feci, argentum numeravi, causam tuam egi: ipsos denique adversarios tuos de omni spe sua dejeci; multaque, quæ jam perturbata, & confusa erant, labore meo, atque industria in sedem suam, ac loca restitui. Is autem exitus causæ fuit, ut omnes adversarii tui, fracto animo, & magna cum indignatione ex ipso iudicio, ac lite cederent; sententiam autem, quam pro te iudices tulerunt, per hunc tabellarium ad te mitto, à quo melius omnia disces, quæ à me tuo in negotio gesta fuerunt. Hæc tibi nota esse volui, quo meus in te animus melius perspectus esset. Vale.

II.

SOLICITUDINEM tuam, ac studium, quo in causa mea usus fuisti, & laudo, & admiror. Sed longè magis ipse animus, quo uteris, delectat me; nihil enim video, quod ad hanc tuam in me benevolentiam addi possit. Utinam possim, quantas habeo tibi

gratias, aliquando re ipsa referre. Sed hoc tibi persuadeas velim, memoriam tuorum in me beneficiorum futuram sempiternam. Quantum tamen animo eniti poterō, tantum efficiam, ut de nulla re sæpius cogitem, quàm ut ea semper faciam, quæ te velle, atque expetere intelligam. Ceterum fortunæ, aut imprudentiæ assignabis, si quid erit, in quo tuis immortalibus in me officiis, quantum oporteat, satisfacere non videar. Vale.

I.

Libenter in omnibus negotiis, quæ pertinere ad te cognosco, omnem laborem meum, curam, atque studium consumo. Neque hæc à me scribuntur, ut velim ullam à te mihi gratiam deberi: qui tuo merito jamdudum omnia debeo. Ita enim de me es meritis, ut nihil tantum sit, quod pro te suscipere, ac pro te profiteri non debeam. Si quid ergo est in tua re, quod à me fieri possit, id in solutum, non anteceßum accipies. Cogita nullam rem tam arduam esse, quam non putem esse levissimam: modò intelligam aliquod officium meum tibi prodesse. Fac igitur, ut sæpe de rebus tuis ad me scribas, nec permittas me esse otiosum. Tunc enim à te me maximè diligi putabo, cum magnum aliquid, quod in tua re fit, persæpe mihi imposueris. Vale.

II.

Quæ ad me de tuo amore scribis, usitata sunt, & jam antiqua. Quando enim tempus fuit, in quo negotia mea pluris non feceris, quàm tua. Novam tamen semper voluptatem percipio, quoties de tua benevolentia aliquid audio; nec minorem animi jucunditatem ex tuis literis percipio, quàm si de iis rebus inter nos commentaremur, de quibus ad me scribis. Non nego, quin tua præsentia multum voluptatis mihi afferret. Sed nescio quomodo evenit, ut nostræ cogitationes magis obtusæ videantur: cum eos ipsos, quos diligimus, intuemur, quàm dum, illis absentibus, eorum de nobis studia, sermones, & consilia nobiscum ipsi cogitamus. Puto hoc ideo nobis accidere, quod nostri

stri affectus habent aliquid majus, aut nobilius, quàm nostri sensus possint attingere; possidentur quidem animo, ubi etiam sunt reconditi. Rem itaque mihi pergratam facies; si quoties habebis, tui possis tuas epistolas committere, semper aliquid ad me scribas. Toties enim tecum esse videor, quoties tuas literas lego. Nec permittam amicitiam nostram esse otiosam; si quid accadat, in quo vel tuâ mihi possis operâ prodesse, vel ego tibi meâ. Vale.

I.

Neminem hodierno tempore vivere puto, qui me uno infortunatior sit. Tanta enim me circumstant incommoda, ut nullum ego illis exitum videam, nisi quem mors mihi attulerit. Nam ego ita miser sum, ut jam nihil omnino habeat fortuna, ubi possit me ferire. Amisi patriam, in qua diu cum honore, & dignitate florui: paternis bonis mihi interdictum est: socios, quos in Republica habueram, vis bellorum civilium absumpsit: omnes, qui amici fuerunt, aut perierunt, aut in eadem calamitate mecum sunt. Quid amplius restat mihi misero, nisi ut tot malis morte finem imponam. Crede mihi non solum consilio careo, sed etiam amens factus mihi videor. Relevabam olim mihi ægritudinem animi, aut aliquid legendo, aut scribendo; nunc autem nullæ prorsus artes sunt, quæ me delectent: desidero maximè præsentiam tuam. Spero aut dolendo mecum, aut consolando, aliquod solatium in tanto mœrore meo mihi afferes. Vix posset fieri, quâ prudentiâ semper, ac sapientiâ fuisti, quin aliquod mihi à te esset consilium, quo minus acerbè omnia perferrem. Quare, cum primum potes, contende, ut huc accedas; aut si te occupationes detinent, aliquid ad me scribas. Putabo enim me, cum fueris præsens, aliquam huic morbo; si qua est, quæ possit afferri; modè laui invenisse. Vale.

II.

Tauto me dolore literæ tuæ affecerunt, ut ego ipse maxima consolatione egeam; nam ut semper in rebus lætis nostri sensus conveniebant: ita posteaquam illa perturbata, atque abje-

abjecta sunt, quibus diu inter cives tuos florueras; non minorem animo perturbationem sentio, ac si omnia rebus meis accessissent: quanquam quid potest magis dici meum, quam quod tuum est? Habes ergo me magis tuarum ærumnarum socium, atque participem, quam consolatorem. Sed, ubi ea mihi vis ingenii esset, aut magnitudo, qua te possem, aut literis, aut præsentia meâ consolari; uno certè, & eodem tempore aliquod auxilium utrique nostrum simul attulissem. Verùm nec per me satis valeo, neque ad hanc rem idoneus magister unquam fui. Quod facile possum, hoc perficiam: diebus proximis ad te accedam, & si dolendo mœror levatur (quàmvis hoc genus consolationis per alienum sit) nihil in tuo dolore minuendo prætermittam. Interim autem consilium aliquod à literis, & Philosophia mutuaberis, & memor eris te Marcum Lælium esse. Cùm enim ferè omnium hominum, qui hac nostra ætate vivunt, unus habearis sapientissimus; cogita, quàm id conveniat expectationi eorum, quibus notus es, te dolore vinci: qui semper prosperam fortunam modeste tuleris. Hæc à me non scribo; sed cùm oculi multorum in te conjecti sint, sæpe hominum sermonem de te haberi audio. Ego verò illud respondeo, non posse te non sentire tantam calamitatem ac jacturam rerum; sed tamen omnia, pro tua sapientia, æquo animo feras: neque consilium tibi abesse puto, neque remedium, quo huic ægritudini medearis. Facies ergo, quod ego in hoc tuo dolore maximè cupio. Stabis animo erecto, & perferendo vinces fortunam, quæ te prius vicit. Si hoc feceris, majorem certè gloriam ex tua victoria, quàm ex omnibus rebus jacturam referes. Vale.

I.

TAntis incommodis hoc tempore afficior, ut neque auxilium mihi sit, neque spes, neque consilium. Tu, si quid habes, quo hanc meam ægritudinem possis levare, fac, ad me scribas: quanquam quid potest esse, quod à te possit mihi in tantis malis afferri? Excessit enim vis hujus mali omnia studia humana, & remedia; & cò loci res meæ pervenerunt, ut (quod ajunt) ne ipsa quidem salus, etiamsi velit, possit me iis malis eximere. Tentabis

bis tamen ; & si quid erit , quo mihi possis opem aliquam afferre , nihil omittas . Narrarem hoc loco tibi , quo in statu essem : nisi & dolor me præpediret , & is esses , qui fortunam meam satis nosceres . Plura tamen ad te præ lacrymis scribere non possum ; sed tu officio tuo , ac pietate in me fungere . Vale .

II.

M Allem te posse aliquo auxilio , quàm consilio juvare : quæ facultas si mihi adesset , certè nulla res meam in te benevolentiam , ac pietatem impedisset . Sed posteaquam id , quod maximè in tua adversitate optabam , à me non potest fieri ; id ad te consilium meum scribo , quo ego sæpe in rebus meis adversis usus fui . Cùm enim aliquando in simili fortuna fuisset , ut aut præceptis hominum , aut Philosophorum , aut consolatione amicorum dolorem meum levare non possem ; longè à conspectu Civitatis , & earum rerum , quibus privatus fueram , discessi . Nam cæ res solent , cùm aspiciuntur , nimis exacerbare animum , & revocare desiderium prioris fortunæ . Coepi igitur vitam in solitudine agere . Videbam multa , quæ natura produxisset , suis rebus contenta , nec sibi invidete . Cogitabam turpissimum esse homini , qui rationis , ac divinitatis particeps esset , non posse consilio naturæ acquiescere . Illud autem esse nefandum , non putare se posse præstare inter homines , nisi iis rebus ornati essemus , quæ neque naturâ sui excellunt , & ad improbos uberius plerunque , quàm ad bonos veniunt . Confirmavi equidem animum meum iis rationibus , atque exemplis ; & , qui nulla prius ratione perturbationibus meis remedium invenire poteram , ita omnibus curis levatus fui : ut non tantum moerorem meum deponerem , sed etiam judicarem aliquando me feliciorum , quia prioribus opibus tanquàm aliquibus impedimentis ad bene vivendum exemptus essem . Si ergo volueris tecum attentius judicare , non video , cur non sis magna ex parte tot malis tuis , ac molestiis magnum aliquod remedium allaturus . Nam bene de te spero ; & si paululum dolor iste tuus se remiserit ; tanto facilius iis remediis usurum te iudico , quanto magis cæteris hominibus virtute , ac sapientiâ præstas . Vale .

I. Eò

I.

EO res meæ perductæ sunt, ut jam pluribus incommodis vitæ affectus sim, quàm vel ipsi etiam inimici mei sperare aucti sunt. Non habeo, ad quem potius me convertam, quàm ad te ipsum: qui me valde amando id fecisti, ut solus in me consolando, magis apud me valeas, quàm cæteri omnes amici. Nemo etiam est, qui vel sapienter providendo, vel constanter defendendo, plus te uno in hac nostra Civitate possit. Videbis ergo, quis exitus fortunæ meæ sit. Omnis quidem spes mea in te solo est posita. Suscipe ergo hanc pro me curam, nec aliquid inexpectum relinquas. Cogita; si me potes eximere ex iis malis, quibus sine fine discrucior; majorem me tibi habiturum gratiam, quàm parentibus meis, à quibus vitam accepi. Erit autem ea res tibi maximæ gloriæ, ac honori; si potentiam, quæ tibi est maxima à fortuna tributa, ad salutem amicorum tuorum contuleris. Propius ad Deum certè nemo potest accedere, quàm iis hominibus consilio, & auxilio adesse: qui non suo vitio, sed hominum invidia, & calamitate premuntur. Vale.

II.

ET si literas tuas semper attentè lego, tamen etiam sinè illis satis de tuo casu admonitus eram. Quod autem non te officio meo prævenirem, non mea culpa, sed temporis fuit. Cupiebam enim præoccupare literas tuas; & efficere, ut prius te juvari in iis tuis molestiis animi tui sentiret, quàm audires. Sed cum id malignitate hominum à me perfici non potuerit; curabo, ut non minori studio te defensum à me intelligas, quàm si de mea salute, ac de fortunis meis ageretur. Turpe quidem, & non ferendum esset: quod ego, qui semper innocentes homines in eorum causis defendi, paterer hominem, qui summa familiaritate, ac benevolentia mihi devinctus sit, meo præsidio, meaque protectione indefensum esse. Bene itaque sis animo, & tibi persuade, me potius omnia incommoda perpassurum, quàm fortunâs tuas, & eam spem, quam de me concepisti, relicturam. Vale.

I. Ma-

I.

MAjora sunt incommoda mea, quàm ut eis quisquam possit mederi. Unum tamen habeo in iis malis remedium, quòd ea non sunt à me diu perferenda: spero quòd mors me citò ab iis solvet. Quid enim est, quod jam vivere me delectet, aut cui spei me reservo? Si enim omnes homines simul adniterentur, vix mihi possent esse auxilio. Sed hoc in his malis meis fruor solatio, quòd sinè cujusquam hominis injuria vixi: nemo est, qui infamiam objicere potest. Quòd si eorum similis esse voluisssem, quibus maximè dissimilem esse studebam, fortassis huc loci non pervenisssem. Sed eant res, ut velint; nunquam me poenitebit, neque dolebo, quòd bene faciendo multorum hominum invidiam contra me excitaverim. Ipsi videant, quàm iniqua ratione tot mei casus adversi eorum odia paraverint. Componam ergo me ipsum; & quamdiu mihi vivendum erit, cavebo, ne virtutem, si qua in me fuerit, cum fortuna amiserim. Sentio non posse me diu hujusmodi malis consiliari; nam eò ætatis perveni, ut in prosperitate viventi non multum possit mihi vita protendi. Nolui te ærumnas meas ignorare: qui, si quid unquam jucundi in vita habui, semper mihi conscius fuisti. Vale.

II.

Nihil minus optabam, quàm ut in ista ætate, in qua es, tot mala nunciare. Nunquam ista tibi esse ventura quisquam potuisset mihi persuadere. Cum enim memoria repeto nemini unquam te nocuisse, multis autem, vel consilio, vel opibus tuis te auxilio fuisse; maximè admiror, si hanc fortunæ contumeliam satis constanti animo ferre possis. Quis enim non molestissimè ferret, se post multos labores, ea ætate, omnia turbulentissima experiri, quàm decebat omnis otii, & tranquillitatis portum esse? Doleo equidem de te, & aliquanto acerbius hujus tuæ calamita-

Gasp. Barz. Pars I.

T t

tis

tis indignitatem fero , quàm tu ipse : perferremque molestius , nisi eam in te virtutem cognoscerem , quæ tibi satis præsidii afferat . Nam , & quo animo sis cum superior vita demonstret , tamen id ipsum maximè ex tuis literis cognovi . Rectè enim judicas , nullum malum oportere magnum videri , quod breve futurum sit . Si quid est , quod aliquam animo acerbicatem afferat , id puto esse , quod mala , quæ nobis accidunt , non expectata fuerant : quanquam pro tua sapientia illud judico , nullum tempus fuisse , in quo non prævideris nihil in iis rebus fluxis existere , quod sit firmum , aut stabile . Utêris ergo iis remediis hoc tempore , quæ multis annis ante comparasti . Quid tibi consilii mei afferam , non habeo , cum ipse in omnibus rebus meis tuo semper usus fui . Fortunas meas , liberos , ac me ipsum libens tibi offero : idque te maximè oratum volo , ut omnia in bonis tuis numeres . Vale .

I.

QUàm grave mihi sit in senectute propter inopiam servire , facile potes ex te , & aliis conjecturam facere . Sed hoc inter nos refert , quod tu paupertati assuetus es ; ego verò , cum in maximo splendore , & abundantia fortunæ semper vixerim , non possum jugum illud perferre . Cæteris fortasse rerum prosperarum memoria molesta est ; ego verò non solum hoc malo crucior , sed etiam cum hujusmodi incommodorum nunquam experiens fucrim , eò minùs patientiam possum habere . Utinam in hac miseria natus essem : aut quàm beatè vixerim , nunquam meminisset . Vide quot incommoda me circumstant . Olim opes nedum mihi , sed omnibus familiaribus , & amicis meis abunde suppeditabant ; nunc verò cogor præsidium ab aliis expetere . In conspectu , & in ipsis oculis hominum cum magna dignitate , ut nosti , versabar ; nunc aspectum civium meorum non possum sustinere . Quid mihi credis animi esse , cum hospites meos , quos aliquando splendidè excepi , nunc propter paupertatem , & inopiam meam non audeam aspicere ? Pudet calamitatem meam illis confiteri ; mendicare autem apud eos , quibus ipse multa solebam

lebam erogare, nimis erubesco. Est ergo mihi sæpe animus ignotas terras quærere, ubi me inter non notos recondam; & certè, nisi rebus meis alius status sit, brevi illud facturus sum. Sed tu, qui semper omnem fortunam meam communem tibi duxisti, si quid habes consilii, me juvabis. Vale.

II.

Quid tibi consilii mandem, non satis habeo, cui pro diuturnitate malorum meorum non suppetit, qualiter ipse mihi medear. Paupertas, ut ad me scribis, uni tibi gravis est, quia non es assuetus egere. Illud verò mihi nimis est molestum, quod eam spem amisi, quæ, dum vulnus recens erat, finem malis meis citò promittebat. Tu autem adhuc es in ea spe, à qua ego jam excidi; sed ubi te malis miseriorem dici, facile sic concedam: modò non neges me longè majori paupertate premi, quàm ego perferre possim. Si te potest societas miseriæ meæ levare, satis præsidii habes: quanquam ego nunquam sententiam illorum probaverim, qui illud dicunt, minùs urgere mala, quæ multos socios habeant; mihi verò multo minora mala mea viderentur, si neminem socium haberem. Hoc autem nimis malè me habet, quòd amici mei mihi non possunt auxiliari. Quid sis acturus, meliùs discas ab iis, qui animo tranquillo sunt, quàm ab homine, cui fortuna cum opes auferret, simul consilium abstulit. Illud possum ad te scribere, omnia priùs à te esse tentanda, quàm à tuis discedas. Vale.

I.

Quo in statu fuerim, aut in quo positus sim, non te puto ignorare; illud autem me perturbat maximè, quod neque animus, neque consilium est mihi, quo possim me juvare. Non sum enim sic à natura institutus, ut dolorem meum possim dissimulare; nec sub iis præceptoribus educatus, ut paupertatem meam fortiter pati possim. Scis quàm molliter fuerim à parentibus meis nutritus. Nunquam sperare poteram huc indignitatis

Gasp. Barz. Pars I. T t 2 per-

perventurum, ut his opibus deciderem, quæ magna virtute partæ essent, & omnibus bonis civibus prodesse. Sed mea consilia fortuna fefellit, & illum florentissimum statum meum, in quo diu beatè vixi, ab inexpectato discussit. Credebam, aut aliquando iis adversitatibus finem esse: aut, quod trito proverbio dicitur, tempus hominibus ægritudinem adimere. Sed utrumque falsum experior. Nam & ira fortunæ semper recrudescit, & quò diutius iis incommodis, atque molestiis conficior, eò semper me deterius habeo. Pudor autem in primis mihi obstat; nam si fortè amicis meis me ostenderem, & meam confiterer inopiam, multa ab illis venirent præsidia. Tanta confusio animum tenet, ut potius malim inopiâ perire, quàm paupertatem meam detegere. Nosti, quàm durum sit homini non ignobili, & qui sit animo ingenuo, supplicare alteri. Vix quidem induci potui, ut has ad te literas darem, qui mihi summè familiaris es; sed tua fides, ac benevolentia omnem meam cunctationem discussit. Tu pro nostra amicitia etiam, atque etiam videbis, si quid erit, in quo apud nostros amicos juvare me possis; illud enim ego pro nimia verecundia facere prohibeor. Vale.

II.

LEgi nuper literas mihi à te missas, ex quibus magnam sanè perturbationem accepi. Sed tibi subirascor, quod tardè ad me de summa inopia tua scripsisti; nam judico, si hoc à me tempestivè rescitum fuisset, cum amicis nostris operam dedissem, ne tam gravis, & molesta esset tibi paupertas tua. Sed, ut video, & ut ad me scribis, pudor fuit tibi impedimento; & est commune nobilitatis vitium, quod non minùs grave sibi est alteri propter inopiam supplicare, quàm egere. Tibi ergo imputabis, si amicis ignorantibus diutius, quàm oportebat hanc molestiam perpeffus fuisti: quantum in me est, curabo, ne in posterum sis amplius in iis incommodis, in quibus adhuc fuisti; idque tantà modestiâ perficiam, ut nèque tibi verecundiam ullam incutiat, neque amicis negligentiam. Mitto ad te paucas pecuniolas, donec melius per me, & amicos nostros providebitur. Noli quærso de amicis tuis desperare. Ego, ut de me ipso dicam, constitui, ut nul-

ut nullo pacto, me abundante, ulla te rerum familiarium inopia laborare sinam: idem omnes, qui te prius amabant, sentire de te judico. Vale.

I.

SI vitio meo, quod multis accidere video, ad inopiam redactus essem, aliquanto fortunam meam æquiori animo perferrem: sed, cum omnia præter mea studia bene multis faciendo adversa ceciderint, non satis possum acquiescere. Nunquam inducere animum potuissem, ut ab illis malè acciperer, in quos ego semper frugi, ac liberalis fuisset. Quæ à me extant in cives nostros beneficia, & officia, satis nosti: qualiter verò in me grati fuerint, hoc tempus maxime docuit. Cum enim homines, quos mihi pro communi salute inimicos feceram, in me conspirassent, subornassentque Judices, & falsos contra me testes instruxissent; quis meorum jus meum defendit? aut quis tueri dignitatem meam voluit? Sed merito illud evenire sentio, ut illos ingratos experiar, in quibus diligendis nulla de me ratio habita fuerat. Scio enim, ac verum esse intelligo, quod in veteri proverbio est: omnes, qui aliorum causa in laqueum incidunt, suo periculo se exsolvere. Quod si res mihi in integrum rediret, facerem profecto, quod victam hanc dolerent. Interim ego poenam pendo; sed hoc nihil ad eos. Scripsi hoc ad te, non quo in re desperata tuum consilium, ac præsidium expectem; sed qui levare dolorem mihi videor, cum de meis incommodis tecum loquor. Vale

II.

NON de re nova ad me scribis, nec mihi ignota, quoties hujusmodi fortunæ indignitatem credis, & me ipsum, & item alios sæpenumero cives, & graves, & egregios præter bonum, & æquum sustinuisse. Quanquam hæc calamitas nostra nihil ad tuam; tamen fit, nescio quomodo, ut mala, quæ in Civitate sunt usitata, nos minus premant. Malo tamen à sapientia
tua

tua huic perturbationi mutueris auxilium, quàm à regulari consuetudine; nam illud scio futurum, ut nulla res magis tuam ægritudinem levet, quàm quod nihil horum tuo merito tibi acciderit. Et longè sententiam, in qua modò es, mutabis; si majorem de moribus tuis, quàm de turbatione, quæ adhuc recens est, rationem habueris. Quod verò in re desperata, nec præsidii, neque consilii causa, ad me scribis; sed quia juvat te de incommodis tuis mecum loqui; facis rem inter amicos usitatam: idem ego facere soleo, quoties animo discrucior. Majorem quidem partem molestiarum mearum deposuisse mihi videor, cum amicis meis omnem perturbationem aperui. Hoc gaudeo plurimum, & tibi gratias habeo, quòd me ex multis delegisti, apud quem curas tuas deponeres; nam cum pluribus aliis signis, tum etiam isto, me valde à te amari judico. Cætera, quæ ad consolationem tuam pertinent, tu ipse melius, ut spero, tua virtute, quàm meis literis prospicies. Vale.

I.

Sillum inopiæ meæ finem, aut præsidium futurum sperarem, nihil tam durum esset in hac mea fortuna, quod non magno, & inconcusso animo perferrem. Sed, cum multa prorsus me spes habeat, quid est, quod in vita diutius manere cupiam. Solebam annos meos à die natali sæpe numerare, ut intelligerem quantum temporis secundum naturam mihi restaret. Tunc maxime vivendi cupidus eram, quia tum nihil erat, cur vitam accusarem; nunc verò nihil mihi prolixius annis videtur. Alii morbos, ac mortem magis timent, quàm sapienti conveniat: fient in tempestate, & cupiunt, rebus amissis, ex naufragio evadere. Si percussor telum jugulo admovit, miserabiliter exorant, ut vitæ suæ misereatur; ego verò, quæ isti horrent jam desiderare incipio, nec aliud majus inter molestias meas notum est mihi, quàm ut citò extinguar. Sed quid hæc ad te scribo, qui me, nisi dolendo mecum, non potes juyare? & hoc uno miserior sum, quo etiam te miserum video. Quod me diligis, non parvum affert mihi inter has molestias solatium; quod autem præter illum dolorem,

rem, quo affligeris, etiam te in partem doloris mei traham, nimis ægrè fero; sed pro tua modestia, quæ summa est, fortiter ægritudinem meam feres. Vale.

II.

Quid ad te scribam nescio, qui ita perturbato animo sum, ut neque ratio, neque consilium in me ullum sit. Malè enim alteri potest consulere, qui ipse maximè consilio indiget. Quod possum facillè tibi præstare, hoc polliceor, dolere tecum, pariter & accusare fortunam, quæ nostras res adversas reddit. His ego remediis possum te juvare; si ea sunt appellanda remedia, quæ animum ægotantem incurabilem reddunt. Mallem tamen potius ad virtutem tuam recurreres, quàm exemplo hominis amentis uteris: ut ego remedium, quod nullum ex me ipso video, ex te qui sapientior es, possim mutuari. Nullus enim hodie vivit, qui huic morbo meo, qui jam ab initio inveteratus est, faciliùs quàm tu ipse, mederi possit: quod si feceris, duos simul uno, & eodem remedio curaveris. Vale.

I.

Quo me credis animo esse, cum fortunas meas ab omnibus amicis destitui intelligo? Quæ res ita me perturbat, ut mihi ipsi immutatus esse videar. Non expectabam, ut qui officio meo illos juvissem, nunc simul ab his omnibus destitutus essem. Sed hæ sunt nostrorum civium artes: cum res nostræ secundæ sunt, omnia ultro polliceri, certare verbis de summa benevolentia, de fide, de constantia cum iis, qui nos verè amant; si verò ventos mutatos esse videant, rationem fortunarum suarum, ac liberorum potius, quàm amicorum habendam esse dicunt: nihil de antiquis officiis, nihil de beneficiis acceptis cogitant; & quos sinè periculo tueri possent, facillè patiuntur à se desertos esse. Hæc te admonere possunt, si prudens es: ne, dum tuæ res adhuc sunt prosperæ, hujusmodi amicos tuo incommodo tibi compares. Nemo te melius potest docere, quid sit hoc tempore

pore cavendum, quàm ego, qui meo periculo prudens factus sum. Vale.

II.

MAllem incommodis aliorum, quàm tuis admoneri, qui semper me valdè amasti. Sed posteaquam res ita se habent, ut (quod minimè optabam) sis ab amicis tuis desertus, qui à te saepenumero defensi fuerunt; cautior in meis rebus ero, nec majorem rationem amicorum habebo, quàm commodorum meorum. Quod si homines ea integritate vitæ, & constantiâ essent, qui olim fuerunt, nulla arbitror tanta incommoda pro amicis essent fugienda; nunc verò, cum in amicitia utilitatem propriam, aut delectationem aliquam magis, quàm honestatem sequamur, omnia videntur mihi ad tempora, in quibus sumus, referenda. Illud autem cavebo, ne quis amicorum vincat me suâ benevolentia, aut officio; & si illud mihi accidet, ut ab aliquo me verè intelligam amari, nullum ego modum officiis meis, aut amorì in illum faciam. Sed, ne ab omnibus te desertum esse judices, ego, quem fortè in numero amicorum non habebas, polliceor tibi operam meam; & quod illi non sine scelere neglexerunt, ego paratus sum defensionem tuam suscipere. Tu verò admonebis, quibus adjumentis opus tibi sit, & ego neque pecuniâ, neque consilio tibi deero. Vale.

Finis Primæ Partis.

